VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS
ARCHITEKTŪROS FAKULTETAS
ARCHITEKTŪROS PAGRINDŲ IR TEORIJOS KATEDRA

Indrė Gudelytė

ARCHITEKTO JUSTINO ŠEIBOKO KŪRYBA

THE CREATION OF THE ARCHITECT JUSTINAS ŠEIBOKAS

Baigiamasis magistro darbas

Architektūros istorija ir teorija studijų programa, valstybinis kodas **621U95001**
Menotyra studijų kryptis

Vilnius, 2010

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS
ARCHITEKTŪROS FAKULTETAS
ARCHITEKTŪROS PAGRINDŲ IR TEORIJOS KATEDRA

TVIRTINU

Katedros vedėjas

_____
(Parašas)

prof. dr. Rimantas Buivydas
(Vardas, pavardė)

_____
(Data)

Indrė Gudelytė

ARCHITEKTO JUSTINO ŠEIBOKO KŪRYBA

THE CREATION OF THE ARCHITECT JUSTINAS ŠEIBOKAS

Baigiamasis magistro darbas

Architektūros istorija ir teorija studijų programa, valstybinis kodas **621U95001**

Menotyra studijų kryptis

Vadovas prof. dr. Rimantas Buivydas _____ _____
(Moksl. laipsnis, vardas, pavardė) (Parašas)
(Data)

Vilnius, 2010

Vilniaus Gedimino technikos universitetas
Architektūros fakultetas
Architektūros pagrindų ir teorijos katedra

ISBN ISSN
Egz. sk. ……..
Data ….-….-….

Architektūros istorijos ir teorijos studijų programos baigiamasis magistro darbas
Pavadinimas **Architekto Justino Šeiboko kūryba**
Autorius **Indrė Gudelytė** Vadovas prof. dr. **Rimantas Buivydas**

Kalba
☐ lietuvių
☐ užsienio

Anotacija

Baigiamajame darbe ne tik nagrinėjama J. Šeiboko kūryba, bet ir perteikiamos architekto įžvalgos skirtingų sociokultūrinių laikmečių kontekste, nušviečiama J. Šeiboko pedagoginė veikla, pateikiami kolegų komentarai analizuojamais klausimais. Darbas atskleidžia architekto kūrybinius principus, J. Šeiboko kūrybos vertę ir jai kylančias išlikimo grėsmes. Yra daroma išvada, kad J. Šeiboko kūriniai - vertingi architektūriniu, meniniu požiūriu ir tai yra svarus indėlis į šiuolaikinę Lietuvos architrektūrą.

Baigiamojo darbo įvade aprašomas darbo aktualumas ir ištirtumas, tikslas, tyrimo uždaviniai, įvardijami moksliniai nagrinėjimo metodai. Pirmajame skyriuje pateikiama J. Šeiboko kūrybos analizė – aprašomi ne tik ryškiausi, bet ir ne tokie žinomi J. Šeiboko architektūros objektai, atskleidžiamas jo kūrybinės asmenybės vystymasis. Antrame skyriuje į skirtingų laikmečių sociokultūrinį, politinį kontekstą stengtasi pažvelgti ne tik remiantis literatūroje dėstomais faktais, bet ir gretinant juos su J. Šeiboko architekto ir pedagogo įžvalgomis. Darbo pabaigoje formuluojami apibendrinimai.

Darbą sudaro: įvadas, du skyriai, apibendrinimai, J. Šeiboko darbų sąrašas, literatūros ir šaltinių sąrašas, iliustracijų sąrašas bei priedas.

Darbo apimtis: 90 p. teksto be priedų, 165 iliustracijos, 77 bibliografiniai šaltiniai, priedas.

Prasminiai žodžiai: Justinas Šeibokas, architektūra, sovietinė/tarybinė architektūra, sovietinis/tarybinis interjeras, modernizmas, funkcionalizmas, sovietmetis.

Vilnius Gediminas Technical University
Faculty of **Architecture**
Dep. of Architectural Fundamentals and Theory

ISBN ISSN
Copies No. ……
Date ….-….-….

History and Theory of Architecture study programme master thesis.

Title: **The Creation of The Architect Justinas Šeibokas**

Author **Indrė Gudelytė** Academic supervisor **Prof Dr Rimantas Buivydas**

Thesis language

☐ Lithuanian

☐ Foreign (English)

Annotation

The final thesis approaches the creation of the architect J. Šeibokas as well as his insights in the context of divers sociocultural periods. In addition, the pedagogical activity of the architect is described and the comments of the collegues are presented in correspondence to some analysed points. The Master paper reflects the essential principles of architect‘s creation and similarly proves the value of J. Šeibokas‘ creation and its survival threats. The main conclusion is, that the works of J. Šeibokas are architecturally and creatively valuable. Consequently, the creation of this architect is a weighty contribution to the contemporary Lithuanian architecture.

The introduction of this research work defines the relevance and the exploration level of the Master thesis, the object, the goals and the methods of research used. The introduction also indicates the sources coherent to the research object. The first part of the Master paper is the analysis of J. Šeibokas‘ creation, where not only his most outstanding architectural objects are approached, but also less significant works, thus the development of the architects creative „self“ is revealed. In the second chapter the author of the final thesis intended to take a broader look to the divers sociocultural-political context with reference to J. Šeibokas‘ point of view as an architect as well as a professor. Lastly, the summation of the whole research is stated.

Structure: introduction, two chapters, summation, the list of major J.Šeibokas‘ works, references.

Thesis consist of: 90 p. text without appendixes, 165 pictures, 77 bibliographical entries. Appendixes included.

Keywords: Justinas Šeibokas, Architecture, Soviet Architecture, Soviet Interior Architecture, Modernism, Functionalism, Soviet Time.

TURINYS

Įvadas **6**

1. Justino Šeiboko kūrinių analizė **12**

1.1. Pirmieji projektai 12

1.2. Interjerai 29

1.3. Visuomeniniai pastatai - penki kūrybos aspektai 41

1.3.1. *Funkcionalistinis aspektas*. „Turisto“ viešbutis, Vilnius, 1965-1974 m. 43

1.3.2. *Formalusis aspektas*. „Vyriausybiniai svečių namai“, Palanga, 1978-1981 m. 52

1.3.3. *Organiškasis aspektas*. „Lietkoopsąjungos“ pastatas, Vilnius, 1979-1986 m. 56

1.3.4. *Medžiagiškasis aspektas*.
„Lietuvos taupomojo banko“ pastatas, Vilnius, 1996-1997 m. 69

1.3.5. *Kontekstualusis aspektas.*
„Ryšių ministerijos ir centrinės telefonų stoties kompleksas“ 74

1.4. Kiti projektai 87

2. Justinas Šeibokas – XX a. sociokultūrinės kaitos liudininkas **95**

2.1. Modernistinės minties sklaida Lietuvoje ir pasaulyje 95

2.2. Modernizmo bruožai Justino Šeiboko pastatų architektūroje 104

2.3. „Sena“ ir „nauja“: architekto interpretacija 117

2.3.1. Nauja statyba senamiestyje: požiūrių kaita Lietuvoje 117

2.3.2. Santykis tarp seno ir naujo J. Šeiboko projektuose 123

2.4. Tarybinio laikmečio architektūros vertės ir išlikimo klausimas 133

2.5. J. Šeiboko - architektūros pedagogo – įžvalgos 143

3. Apibendrinimai **150**

Literatūros ir šaltinių sąrašas 150

Iliustracijų sąrašas 157

Priedas 168

ĮVADAS

Darbo aktualumas ir ištirtumas

Architektas profesorius Justinas Šeibokas – vienas iš nedaugelio gyvų liudininkų, gyvenusių ir kūrusių skirtingų kultūrinių ir politinių transformacijų etapais, kurių vėlesnės Lietuvos architektų kartos nepatyrė arba jau nebeprisimena. Todėl jo architektūrinės-kūrybinės minties raidos, asmeninių išgyvenimų koreliacija su atitinkamų laikotarpių kontekstu, apimančiu laikmetį nuo XX a. pradžios iki šių dienų, yra ypač savita, turtinga ir vertinga menotyriniu aspektu.

Nors literatūroje ir periodiniuose leidiniuose galima rasti epizodinės informacijos apie J. Šeiboko meninius idėjinius principus, ideologines nuostatas, iki šiol architekto kūryba nėra nagrinėta nuosekliai ir sistemingai. Baigiamajame darbe tai atlikta gilesniu apibendrinimo ir išsamumo lygiu.

Tik paskutinį dešimtmetį imta tyrinėti tarybinio laikotarpio architektūros vertės bei išlikimo problema. Kaip šios problemos fragmentas, J. Šeiboko architektūros nagrinėjimas - ypač aktualus. Tai skatina platesnę temos analizę ir liudija baigiamojo darbo turinio aktualumą.

Čia selekcionuojami, iliustruojami ir analizuojami ne tik ryškiausi, bet ir ne tokie žinomi J. Šeiboko architektūros kūriniai, atskleidžiamas jo kūrybinės asmenybės vystymasis ir pristatomos jo įžvalgos apie kūrybą sirtingų sociokultūrinių etapų kontekste. Aptariama ir profesoriaus J. Šeiboko pedagoginės veiklos patirtis.

Darbo tikslas ir uždaviniai

Darbo **tikslas** - išnagrinėti Justino Šeiboko kūrybą ir perteikti architekto įžvalgas skirtingų sociokultūrinių laikmečių kontekste.

Minėtam tikslui pasiekti formuluojami tokie **uždaviniai:**

1. Surinkti ir klasifikuoti J. Šeiboko kūrybinės veiklos faktus.
2. Išanalizuoti J. Šeiboko kūrinius ir perteikti jo kūrybinius principus.
3. Atskleisti kūrybos sąlygų įtaką architekto veiklai Lietuvoje skirtingų laikotarpių sociokoltūriniame kontekste per J. Šeiboko patirtį.
4. Atskleisti architekto kūrybos vertę.
5. Išnagrinėti profesoriaus J. Šeiboko pedagoginę veiklą.
6. Parengti darbą apibendrinančias išvadas.

Nagrinėjimo objektas

Baigiamajame darbe nagrinėjama architekto profesoriaus J. Šeiboko kūryba, jos morfologija, rezultatai bei ypatumai, sociokultūriniai faktai ir veiksniai, lėmę kūrybos vystymąsi. Apžvelgiami reikšmingiausi su tema susiję kūrybinio gyvenimo etapai bei pedagoginė veikla.

Nagrinėjimo kryptys ir ribos

Magistriniame darbe J. Šeiboko kūrybos laikotarpiu laikomas periodas nuo 1948 metų (įstojimas į tuometinį Vilniaus dailės institutą) iki šių dienų.

Iš esmės, nagrinėjami keli ryškiausi architekto kūriniai, bet, tikėtina, jog šie darbai taikliausiai atspindi J. Šeiboko projektavimo idėjas: viešbutis „Turistas“ (1965-1974 m.) (dabar – „Best Western Naujasis Vilnius“) Vilniuje, „Ryšių ministerijos ir centrinės telefonų stoties objektų kompleksas“ (1967-1978 m.) (dabar – Sveikatos apsaugos ministerija ir „TEO LT“) Vilniuje, „Vyriausybiniai svečių namai“ (1978-1981 m.) Palangoje, „Lietkoopsąjungos“ pastatas (1979-1985 m.) Vilniuje, „LTB“ (dabar – „Swedbank“) būstinė (1996-1997 m.) Vilniuje. Kiti projektai trumpai charakterizuojami.

Nagrinėjimo metodai

Tyrimui atlikti panaudoti šie metodai:

1. **Interviu.** Tai metodas, padėjęs tiesiogiai atskleisti J. Šeiboko kūrybos ir asmenybės aspektus per autentiškumo prizmę. Architektas ne tik pasakoja apie savo kūrinius, gyvenimo faktus, bet žodžiu iliustruoja svarbesnius istorinius ir sociokultūrinės kaitos momentus. Įtraukti ir J. Šeiboko kolegų bei studentų komentarai.
2. **Ikonografinės medžiagos analizė**. Magistro darbe, aprašant ir analizuojant J. Šeiboko kūrybos objektus, daug kur teko remtis fotografijomis, brėžiniais, eskizais, kadangi kai kurių pastatų vidaus erdvės („Ryšių ministerijos ir centrinės telefonų stoties kompleksas“) ar net išorė (viešbutis „Turistas“) yra pasikeitusios.
3. **Natūriniai tyrimai**. Daugiausiai informacijos analizuojant J. Šeiboko pastatus suteikė jų apžiūrėjimas natūroje.
4. **Istorinis–chronologinis metodas**. Analizuodama skirtingų istorinių laikotarpių šaltinius, šiuo metodu autorė geba padaryti argumentuotus, istoriniais faktais pagrįstus apibendrinimus, nušviesti praeities ir dabarties kitimo tendencijas rūpimu klausimu, atskleisti kadaise vykusių sociopolitinių reiškinių tikrąją vertę, t.y. kontekstualizuotai vertinti J. Šeiboko kūrybą.

5. **Lyginamosios analizės metodas**. Šiuo metodu lyginama informacija, gauta tiriant įvairius istorinius etapus, skirtingas architektūros mokyklas, tendecijas, skirtingų autorių darbus, mokslininkų publikacijas, monografijas. Tarpusavyje yra lyginami ir J. Šeiboko pastatai.
6. **Literatūros analizė**. Darbo tikslui įgyvendinti buvo nagrinėjama bendro pobūdžio filosofinė, menotyrinė, kultūrologinė literatūra, architektūros asmenybių monografijos, bendro pobūdžio architektūrologinė literatūra, tiesiogiai su darbo tema susijusi literatūra, spausdintinių serialinių leidinių straipsniai, konferenciniai leidiniai.

Literatūros ir šaltinių apžvalga

Ieškant medžiagos, kurioje nagrinėjama architekto J. Šeiboko kūryba, atskleidžiama pasaulėžiūra, gyvenimo faktai ir profesiniai aspektai, daugiausiai remtasi periodiniuose leidiniuose publikuotais straipsniais apie profesorių ir jo darbus [2,4,18,21-23,27,30,40,57,58,68]. Susipažinta ir su negausia architektūrologine literatūra, kurioje viename ar kitame kontekste minimas J. Šeiboko vardas [6,32,35,36,38]. Tačiau daugiausiai visapusiškai vertingos informacijos suteikė pats architektas.

Baigiamajame darbe dažniausiai remtasi nagrinėjamą laikotarpį (nuo XX a. vidurio iki šių dienų) aprėpiančiais literatūros šaltiniais arba tuo metu publikuotais leidiniais ir straipsniais.

Specifinė esti sovietinio laikotarpio, kuriuo laikomas 1940-1990 metų intervalas, literatūra. Kaip bebūtų, informatyvinė ir istorinė tokios literatūros vertė jokiu būdu neignoruota ir panaudota darbe kaip vertingas laikmečio kontekstą ir bendrą atmosferą iliustruojantis šaltinis. Dėl tuo metu taikytų žodžio ir minties laisvės apribojimų, šio laikotarpio spauda, bendrai, turi didesnį ar mažesnį ideologinį prieskonį, todėl naudojantis tarybinio meto ištekliais į šį faktą buvo nuolat atsižvelgiama – jie vertinti ypač kritiškai. Savo ruožtu, minėta literatūra gali būti klasifikuojama smulkiau:

- bendras buvusios Sovietų Sąjungos architektūros tendencijas iliustruojantys leidiniai (*Интерьеры общественных зданий* [76]*, Архитектура Сталина. Психология и стиль* [77] *ir kt.* [41,55,61,62,75]*)*;
- Lietuvos architektūros ir interjero architektūros situaciją atspindintys leidiniai (Minkevičius, J., *Архитектура советской Литвы* [36], *Lietuvos TSR interjerai* [33]*,* Šepetys, L., *Žmogus Menas Aplinka* [55],
- bendras to meto užsienio architektūros aktualijas apžvelgiantys leidiniai (Minkevičius, J., *Architektūros kryptys užsienyje* [34],
- J. Šeiboko darbus analizuojantys straipsniai [2,4,18,21-23,27,30,40,57,58,69],
- J. Šeiboko publikacijos spaudoje [51-54].

Kita literatūros ir šaltinių grupė – nepriklausomybės laikotarpiu (nuo 1990 m.) publikuoti leidiniai,

kuriuose jau šiek tiek kitu rakursu komentuojami tarybinio ir nepriklausomybės laikmečio Lietuvos architektūros bei architektūros teorijos klausimai [6,9,13,17,20,32,36,38]. Nemažai informacijos, padėjusios perprasti minėtą laikmetį, užfiksuota J. Mikučianio autobiografinėje knygoje *Norėjau dirbti Lietuvoje* [32], R. Čepaitienės *Laikas ir akmenys: kultūros paveldo sampratos moderniojoje Lietuvoje* [9]. Čia aprašoma ne tik bendra sociokultūrinė atmosfera, bet apžvelgiamos ir 1956-1958 metų Senamiesčio rekonstrukcijos projekto gairės, kurio bendraautorius – J. Šeibokas.

Vertėtų išskirti specifinio pobūdžio leidinius, suteikusius daug autentiškos informacijos. Pavyzdžiui, vertingu šaltiniu, gyvai iliustruojančiu Vilniaus arkikatedros rekonstrukcijos procesą, tapo *Visasąjunginės reikšmės architektūros paminklo, Vilniaus Katedros pritaikymo paveikslų galerijai darbų žurnalas*, kurį vedė pats J. Šeibokas [65]. Vilniaus senamiesčio rekonstrukcijos projekto, prie kurio rengimo tiesiogiai prisidėjo J. Šeibokas, esmė išdėstyta aiškinamajame rašte (K. Šešelgis, J. Šeibokas, S. Lasavickas, *Vilniaus senamiesčio rekonstrukcijos projektas*. *Pagrindiniai dėsniai* [56]). „Ryšių ministerijos ir automatinės telefonų stoties objektų komplekso“ projekte naudota medžiaga taip pat buvo įdomus ir autentiškas šaltinis atliekant šio objekto analizę, perprantant jo pirminę sąrangą (*Ryšių ministerijos ir automatinės telefonų stoties objektų kompleksas, aiškinamasis raštas, Kompleks objektov svjazi v g. Vilnius*, material na soiskanie premij Soveta Ministrov SSSR).

Analizuojant J. Šeiboko pastatų architektūrą, kaip minėta, daugiausiai naudingos informacijos suteikė pats architektas.

Gilinantis į modernizmo architektūros idėjas apskritai, neapsieita be šios meno srovės kritikų veikalų analizės – William J. R. Curtis, *Modern Architecture Since 1900* [70], Massey, A., *Interior Design Since 1900* [73] ir kt [69,71,72,74]. Modernizmo Lietuvoje klausimus, laikmečio aktualijas savo straipsniuse ir publikacijose nagrinėjo V. Petrulis [41,42], R. Buivydas [7,8], R. Čepaitienė [9] ir kiti autoriai [16,17,38,48,49,50,60].

Naujos architektūros įkomponavimo istoriniame miesto audinyje įvairių laikotarpių tendencijos bei galimybės išryškėjo E. Navickienės, J. Glemžos, V. Dvariškio, V. Jurkšto, P. Vičkaus, R. Kaminsko, tekstuose [atitinkamai: 38,14,12,17,59].

Tarybinio laikotarpio architektūros išlikimo ir vertės klausimo tema paskutiniais metais straipsnių yra parašiusi architektė J. Reklaitė (anksčiau – Kšivickaitė) [46,47]. Šią problemą savo publikacijose yra nagrinėjęs dr. A. Samalavičius [48], architektas M. Šaliamoras [50] ir kiti autoriai [6,9,43].

Darbo struktūra

Baigiamąjį darbą sudaro: įvadas, du skyriai, išvados, literatūros ir šaltinių sąrašas, iliustracijų sąrašas, Justino Šeiboko darbų sąrašas bei priedai.

Įvade aprašomas darbo aktualumas ir ištirtumas, nustatomas tikslas ir formuluojami tyrimo uždaviniai, įvardijami moksliniai nagrinėjimo metodai. Pateikiamas su tema susijusių autorės atliktų kursinių darbų sąrašas.

Pirmajame skyriuje pateikiama J. Šeiboko kūrybos analizė – nuo ankstyviausių darbų ir interjerų, iki žymiausių bei vėliausių objektų.

Antrame dėstymo skyriuje į skirtingų architekto kūrybos laikmečių sociokultūrinį, politinį kontekstą stengtasi pažvelgti ne tik remiantis literatūroje dėstomais faktais, bet ir gretrinant juos su Justino Šeiboko individualia architekto ir pedagogo patirtimi bei įžvalgomis. Apžvelgiamas laikotarpis nuo XX a. vidurio iki šių dienų.

Darbo pabaigoje formuluojami apibendrinimai.

Darbo apimtis: 90 p. teksto be priedų (167 p. – su priedais), 165 iliustracijos, 77 bibliografiniai šaltiniai

Sąvokos ir terminai

(Architektūrinė) ideologija – (architektūrinių) pažiūrų, idėjų sistema.

architektūra.

Dekoratyvizmas – perdėtai gausus dekoratyvinių elementų naudojimas pastato architektūroje.

Dinamika (architektūroje) – iliuzorinė architektūrinių formų, elementų kaita, judėjimo įspūdis.

Erdvė - viena pagrindinių materijos būties formų, kuriai būdingi tįsumas, struktūra, elementų sambūvis ir sąveika.

Forma - kūrinio išraiška, vaizdavimo būdas; daikto, reiškinio, vyksmo sandaros organizavimo, reiškimosi būdas.

Formalizmas – formos pirmenybė prieš funkciją.

Formantas – lemiantis, formuojantis kažką veiksnys.

Funkcionalizmas – modernizmo atšaka, teigianti, jog pastato raišką turi lemti utilitariniai tikslai.

Grafiškumas (linijiškumas, plastiškumas) – didelių paprastų plokštumų, tiesės ir stataus kampo, proporcijų apibrėžtumo, formų aiškumo korealiacija architektūroje (antonimas – „**tapibyškumas**“).

Istorizmas - praeities meno stilių pakartojimas, pagrįstas moksliniais meno istorijos tyrinėjimais. Istorizmu grindžiamos neostilių ir eklektikos meno krypčių nuostatos (čia – architektūros meno), kur iš esmės neegzistuoja joks vyraujantis elementas ar stilius. Darbe “istorizmo” sąvoka yra naudojama kaip “socialistinio realizmo” sinonimas.

Kompozicija – meno kūrinio sandara; kūrinio elementų išdėstymas, jų tarpusavio ryšys ir santykis su visuma.

Masteliškumas – kompozicijos kategorija, nusakanti (architektūrinių) elementų visumos kompoziciją, tam tikrą ansambliškumo pobūdį, atskirų vienetų vizualinį tarpusavio ryšį.

Monumentalumas – tūrio, proporcijų didingumas, reikšmingumas.

Morfologija – forma, išorinė ir vidinė sandara bei jos susidarymas istorinio vystymosi procese.

Organiška architektūra – neatsiejamai susijusi su aplinkos kontekstu, „įsiliejanti“, „savybinga“

Pseudonatūralinis – tariamai prigimtinis, artimas gamtinei aplinkai, ne va koreliuojantis su ja

Ritmas – nuoseklus, priodiškas ko nors kartojimasis.

Sociokultūrinis kontekstas – atmosfera, lemiama tokių veiksnių kaip vietovė, valdymo forma, socialinis mentalitetas, kultūros raiškos formos (policentriška/monocentriška) bei jų sąveikos.

Sovietinė Lietuvos architektūra – architektūra, sukurta Lietuvos teritorijoje, jai esant Tarybų Sąjugos sudėtyje (1940-1990 m.).

Šiuolaikinė architektūra – architektūra, apimanti laikotarpį nuo devintojo dešimtmečio iki šių dienų.

1. JUSTINO ŠEIBOKO KŪRINIŲ ANALIZĖ

1.1. Pirmieji projektai

<...> gal mes per anksti gimėm. Būtumėm dabar kokie 30-mečiai ar 40-mečiai. Kokia laisvė. Kokios galimybės. Turi savo studiją ar dirbtuvę, turi vieną viršininką – užsakovą.[1]

(čia ir toliau cituojamos literatūros bei šaltinių kalba yra netaisyta – aut past.)

1954 metais, baigęs Vilniaus dailės institutą, gavau paskyrimą dirbti projektavimo institute. Tuo metu architektūroje vyravo didelis „perkrovimas“, klestėjo socialistinio realizmo tendencijos – kolonos, kapiteliai, kolonados. Tokia ideologija man buvo atstumianti, prieštaraujanti mano įsitikinimams, todėl dar tais pačiais metais, pasinaudodamas pažintimis, perėjau dirbti į Mokslinę restauracinę-gamybinę dirbtuvę architetu.[2]

Senokai, tačiau tiksliai J. Šeiboko kūrybos pradžia aprašyta kultūrinėje praėjusio amžiaus 9-ojo dešimtmečio spaudoje: „Justinas Šeibokas – senas vilnietis, vienas iš nedaugelio šiandieninių architektų, taip artimai susijusių su Vilniumi. Miestas formavo jo pasaulėžiūrą, dvasinį pasaulį. Tai atsispindi ir kūryboje. Pirmoji jo darbo vieta – Mokslinė restauracinė-gamybinė dirbtuvė. Šis laikotarpis paliko žymę ir vėlesniuose, rodos, nieko bendro su senąja architektūra neturinčiuose kūriniuose,“[3] – rašo architektas J. Vaškevičius.

Paveldosaugos specialistas P. Kulikauskas teigia: „Pagrindiniai J. Šeiboko kūrybos principai formavosi sudėtingu mūsų architektūrai laikotarpiu. Po studijų, kai valstybės gyvenime vyko ideologinių ir dvasinių vertybių perkainavimas, jis dirbo prie Vilniaus senamiesčio regeneracijos projekto. Būtent tuo metu jo estetinėse pažiūrose ėmė formuotis istorinės aplinkos vertės samprata, <...>.“ [4]

„Specialioji mokslinė-restauracinė gamybinė dirbtuvė“ įkurta 1950 metais. Esant specialistų trūkumui, šioje institucijoje darbavosi nemažas jaunų architektų procentas, tarp kurių pateko ir J. Šeibokas. Juk profesionalių paminklotvarkininkų tarybiniu pokario laikotarpiu jokia institucija Lietuvoje neruošė (7-ąjame dešimtmetyje specialistai pradėti ruošti tuometiniame Vilniaus dailės institute (toliau – VDI).

---

[1] Šeibokas, J., *Architekto stalas tuščias nebūna*// Lietuvos Rytas, 1995 m. gegužės 12 d., Nr. 110, p. 36
[2] Iš autorės interviu su J. Šeiboku, 2008 m. balandžio 17 d.
[3] Vaškevičius, J., *Kelyje* //Literatūra ir menas, 1977 sausio 29 d., p. 11
[4] Kulikauskas, P., *Architektas ir laikmetis*// Statyba ir architektūra, 1987, Nr.3, p.18

Panemunės pilies restauracijos - konservacijos projektas, 1954–1955 m.

Renesansinė XVII a. statybos Panemunės pilis iškilusi ant dešiniojo Nemuno kranto kyšulio, šalia Kauno-Jurbarko plento. Jos pavadinimas kelis kartus keitėsi - pirmasis įgytas nuo Panemunės dvaro, kurio žemėje buvo pastatyta. Vėliau pilies savininkais tapo Gelgaudai, ir ją imta vadinti Gelgaudų pilimi, o po 1831 metų sukilimo naudotas Zamkaus (Zomkaus) vardas. XX a. pr. šalimais įsikūrė Vytėnų kaimas – šios vietovės pavadinimas prigijo ir pastatui. Dabar šis istorinis objektas vėl vadinamas Panemunės pilimi.[5]

1954 – 1955 metų Panemunės pilies konservacijos projektas tapo pirmuoju J. Šeiboko - architekto profesiniu išbandymu ir romantišku jaunystės prisiminimu. Tuo metu senovę menantis statinys buvo gerokai apgriuvęs. Kartu su kolega A. Umbrasu J. Šeibokas atliko apmatavimo darbus, archeologinius tyrimus, parengė restauracijos - konservacijos projektą. Kaip vieną reikšmingiausių faktų architektas mini iki tol neaptikto šiaurinio pilies korpuso atradimą, kurio liekanos pastebėtos švarinant pastato kiemą.

1. Pav. Panemunės pilies vakarinis korpusas, Jurbarko raj., XVII a. statyba,1942 m. nuotrauka iš Kultūros paveldo centro archyvo

Restauravimo priežiūra buvo vykdoma metus, o tarpmiestinio autobuso maršrutas Vilnius-Jurbarkas jaunajam architektui tapo pažįstamas kaip kelionė į gimtuosius namus.

1955 metais pastato atgaivinimo darbus perėmė architektas Ž. Simanavičius.

Po atkūrimo istorinę praeitį menanti pilis atsinaujino, daug kas buvo iš esmės sutvarkyta – uždengti stogai, sumontuoti langai, užlopyti plyšiai. J. Šeibokas su apmaudu pasakoja apie buvusio VDI ketinimus įrengti statinyje praktikantų bazę, ir apie tuometinių restauratorių aršų pasipriešinimą šiai idėjai. Jo nuomone, toks paveldo saugotojų trumparegiškas „uolumas“ pasmerkė vertingą objektą merdėti:

Manau, kad geriausia apsauga istoriniam pastatui yra protinga jo eksploatacija. <…>. Kito kelio nėra.[6]

Dėl apverktinos Panemunės pilies situacijos apgailestauja ne tik prie jos restauravimo prisidėjęs J. Šeibokas, bet ir kiti istoriniam paveldui neabejingi specialistai. Pavyzdžiui, archeologas A.

[5] Baliulytė, I., *Panemunės (Vytėnų) pilies parkas. Istoriniai tyrimai*. V., 1989 m., prieiga per internetą: <http://www.archyvai.lt/exhibitions/pilys/panemune.htm>

[6] Iš autorės interviu su J. Šeiboku, 2008 m. balandžio 17 d.

Kuncevičius pastebi, kad šis pastatas ne tik neturi tinkamai juo besirūpinančių šeimininkų, bet ir jokios būsimos panaudojimo koncepcijos. Šiuo atveju jis netiesiogiai papildo J. Šeiboko mintį, jog šioje ir kitose panemunės pilyse, „kaip ir istoriniais laikais, galėtų įsikurti privatus šeimininkas su sąlyga, kad dalis patalpų bus pritaikytos viešam lankymui ir turizmui.“[7]

Dar viena – didesnės apimties – pilies restauracija vykdyta 1987 m. Šiuo metu yra išlikę 3 korpusai - vakarinis su dviem bokštais, pietinis bei rytinis. 1998 metais pilis užkonservuota dėl lėšų trūkumo ir neaiškios pritaikymo perspektyvos.

[7] Kuncevičius, A., *Lietuvos pilys ir jų panaudojimo kultūriniam turizmui galimybės,* Lietuvos muziejų asociacijos internetinis portalas, prieiga per internetą: http://www.museums.lt/Zurnalas/2004%271/Lietuvos_pilys.htm // Lietuvos muziejai, 2004 m., Nr. 1

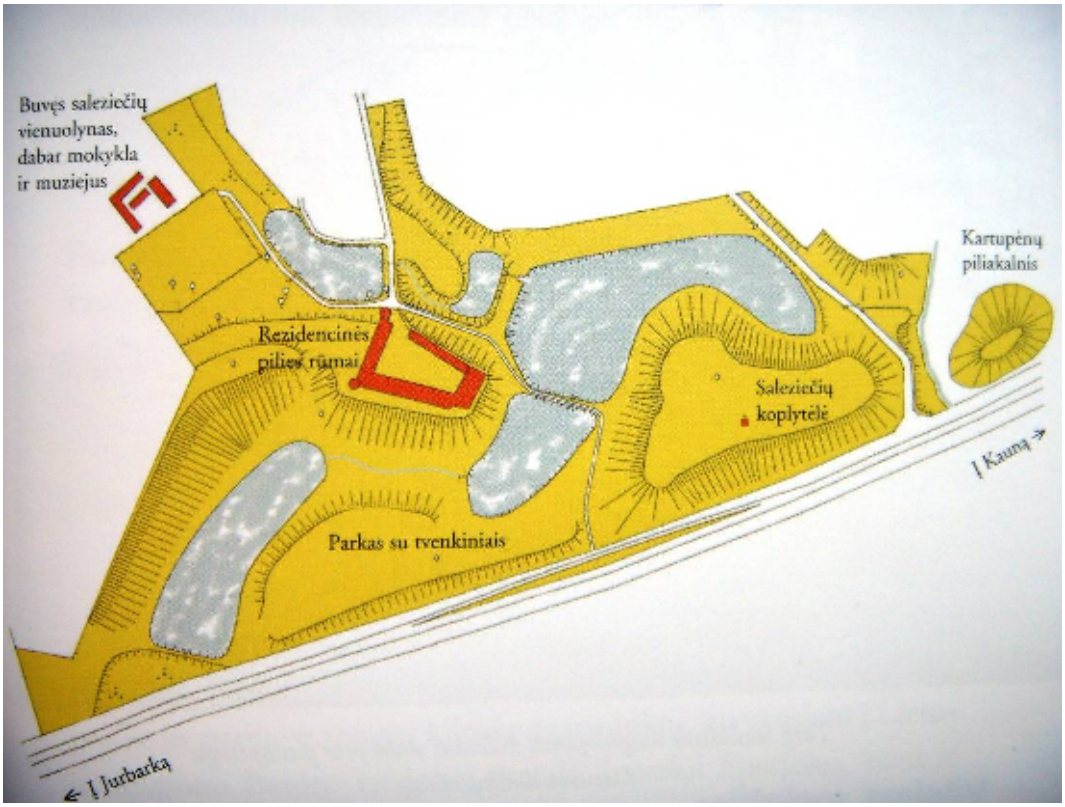

2. Pav. Panemunės pilis (Jurbarko raj., XVII a. statyba): generalinis planas

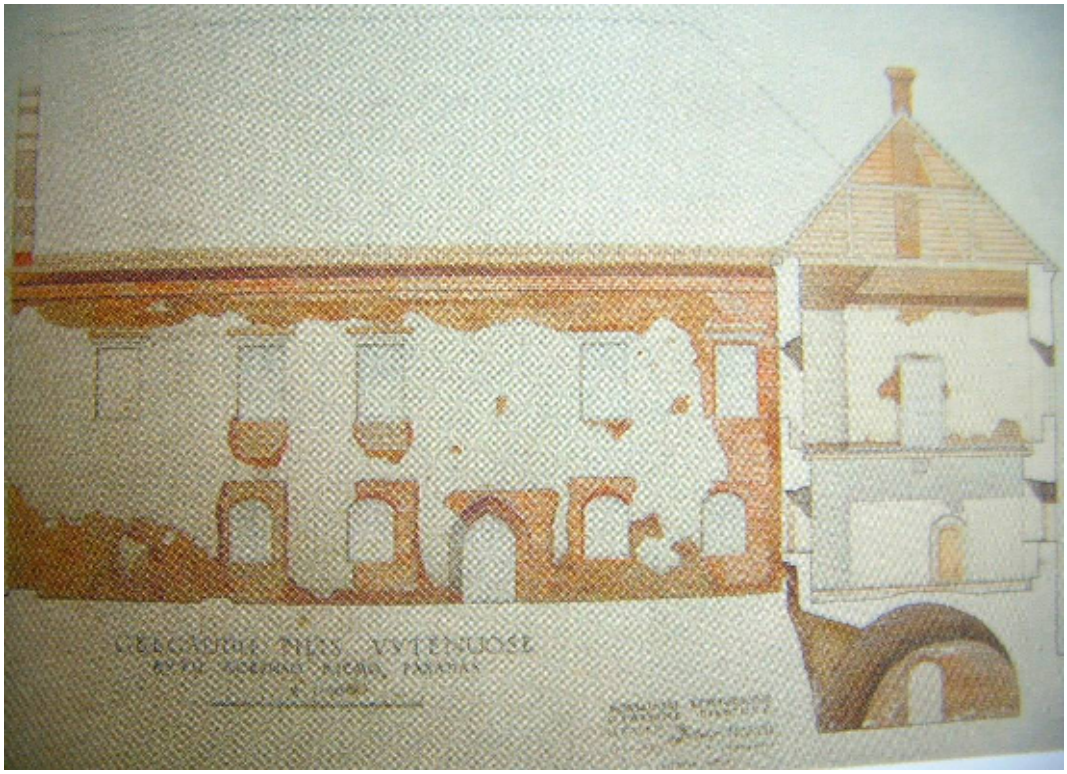

3. Pav. Panemunės pilies (Jurbarko raj., XVII a. statyba) rytų korpuso kiemo fasado 1954 metų rekonstrukcijos brėžinys

4. Pav. Panemunės pilis, Jurbarko raj., XVII a. statyba, 2009 m. nuotrauka

5. Pav. Panemunės pilis, Jurbarko raj., XVII a. statyba, 2009 m. nuotrauka

Vilniaus arkikatedros konversija į paveikslų galeriją, 1956 m.

Vilniaus arkikatedros išlikimo scenarijus sovietmečiu – dramatiškas: „1949 m. katedra uždaryta, 1950 m. Kazio Preikšo iniciatyva nuo arkikatedros nuverstos ir susprogdintos šventųjų skulptūros. 1950 ir 1951 m. kelis kartus į uždarytą katedrą įsilaužta. Daug buvusių vertybių išvogta, o likęs turtas sužalotas. 1951 m. kapitulos archyvo likučiai (1320 aplankų, 130 ryšulių) ir daugiau kaip 4000 knygų perduota Knygų rūmų specialiajam fondui. 1953 m. karstas su Šv. Kazimiero palaikais perkeltas į Šv. apaštalų Petro ir Povilo bažnyčią (grąžintas 1989 m.). 1953 m. rugsėjo 4 d. komisija apžiūrėjo katedrą ir nustatė, kad jos turtas išdalytas įvairioms įstaigoms, kita dalis parduota. Rasti apnaikinti altoriai, sulaužyti baldai, sužaloti vargonai, apgadintos skulptūros, antkapiai. Po 1953 m. katedra perduota Dailės muziejui. 1955—1956 m. perdažyta, įvestas šildymas. 1956 m. katedroje įrengta Paveikslų galerija.“[8]

Vilniaus arkikatedros bazilikos pritaikymo paveikslų galerijai darbai tapo dar vienu įspaudu pradedančio architekto biografijoje.

6. Pav. J. Šeibokas ant Vilniaus arkikatedros stogo, apie 1956 m.

[8] *Vilniaus šv. vyskupo Stanislovo ir šv. Vladislovo arkikatedra bazilika*, internetinis portalas, prieiga per internetą: http://www.katedra.lt/sovietmeciu/

Iki 1956 m. gegužės 1 d. Vilniaus arkikatedra turėjo įgauti paveikslų galerijos statusą. Tuometiniu laikotarpiu tai buvo nemažas laimėjimas, atsižvelgiant į tai, jog katedra buvo ideologiškai priešiškas kultūrinis palikimas. Nemažai sakralinių architektūros objektų buvo paversti sandėliais arba tiesiog stovėjo apleisti ir neeksploatuojami, kas reiškė lėtą jų sunaikinimą. 1940 metais Maskvos iniciatyva buvo siūloma įrengti čia mechanines dirbtuves. [9]

Taigi, sostinės tikinčiųjų šventovės likimas visanaikinančiame to laikmečio kontekste buvo palankus. 1968 metais LTSR kultūros ministerijos išleistame „Paveikslų galerijos vadove“ skambiai pristatomas buvusios katedros pastatas:

„Beveik pačiame Vilniaus miesto centre, iškilusio Pilies (Gedimino) kalno papėdėje, stovi įspūdingas pastatas, visasąjunginės reikšmės architektūros paminklas – buv. Vilniaus katedra (bazilika), ilgą laiką tarnavusi religinio kulto reikalams. Nuo 1956 metų jame veikia įsteigtas muziejus (Paveikslų galerija).

Šią galeriją kasmet aplanko tūkstančiai žmonių. Jie čia ateina pamatyti ir susipažinti su senąja Lietuvos daile ir Vakarų Europos meno kūriniais“.[10]

Kad tai įvyktų, buvo įdėta nemažai pastangų. Restauravimo darbams vadovavo meno istorikas ir architektas V. Drėma, o J. Šeibokas buvo paskirtas projekto architektu. Pagal planinę užduotį per kelis mėnesius privalėta išvalyti apšnerkštu sandėliu tapusią šventovę, restauruoti fasadus, įrengti šildymo sistemą, sudėti naujas duris, langus, grindų dangą, išspręsti apšvietimo, eksponavimo klausimus, visiškai restauruoti interjerą, išsaugant visus dekoro ir architektūros elementus, o menkiausią keitimą buvo leidžiama atlikti tik su Statybos ir architektūros reikalų komiteto „palaiminimu“.

1956 vasario mėn. 10 d.

<...> Vaizdas klaikus. Pagrindinės išorinės navos užverstos įvairiomis dėžėmis, stalais, lentomis ir kitokiu šlamštu. Altoriai nudaužyti, apiplėšti, viskas išvartyta. Braketai ir liustros sudaužyti. Vargonų triūbos išlaužytos. <...> Visur baisiai prišiukšlinta, pridergta. Vaizdas, sukeliantis baisų pasipiktinimą. <...> Koplyčiose mažiau prišiukšlinta, tačiau ir čia viskas išplėšta. Aukščiausio laipsnio barbarizmas.[11]

Darbai stūmėsi iš lėto. Pirmiausiai imtasi langų apmatavimo. Tuo metu spiginęs 25 laipsnių šaltis procesą tik apsunkino. Kartkartėmis tarp V. Drėmos ir Statybos ir architektūros reikalų komiteto veikėjų įsiplieskiantys ginčai, nuvesdavę iki asmeniškumų, gimdė įtampą ir dar labiau strigdė projekto eigą. Valdžios funkcionieriams menkai terūpėjo katedros vertybių išsaugojimas.

Kovo mėn. 29 d.

---

[9] Čepaitienė, R., *Laikas ir akmenys: kultūros paveldo sampratos moderniojoje Lietuvoje*. Vilnius: LII Leidykla, 2005, p. 180

[10] *Paveikslų galerija. Vadovas.* LTSR kultūros ministerija, Vilnius: 1968 m., p. 3

[11] Čia ir toliau pasvirusiu paryškintu šriftu cituojamas *Visasąjunginės reikšmės architektūros paminklo, Vilniaus Katedros pritaikymo paveikslų galerijai darbų žurnalas*, kurį vedė J. Šeibokas (kalba netaisyta)

<...> Kasdien Katedroje po keletą komisijų. Labai įtempta atmosfera. Dauguma jaučia, kad čia elgemasi neteisingai, tačiau nesiryžta apie tai pasakyti visos teisybės į akis. Komisijos kaip taisyklė reikalauja 1 – mo gegužės atidaryti Paveikslų Galeriją.

Nepaisant visų nesklandumų, architektas Vilniaus arkikatedros remonto darbus mini su nostalgija ir pasididžiavimu. Ypač įsimintinu faktu tapęs ir gyvai prisimenamas netikėtas katedros archyvų atradimas, kurio tiesioginiu liudininku tapo J. Šeibokas.

Visi susidomėjo šiuo įvykiu. Nutarta jog tai – pagrindiniai katedros archyvai, kurių lenkų valdžia bergždžiai iškojo visus dvidešimt metų. Galiojo geležinė taisyklė – bet kokia panašaus pobūdžio medžiaga privalo atitekti Valstybiniam archyvui ir apie tai turi būti pranešta Maskvai. <...> Vis gi archyvai liko Mokslų akademijos bibliotekai kaip mokslinės svarbos objektas.<...>

Katedra – mūsų šventovė. Dirbome užsidegę, su tikslu išsaugoti.[12]

R. Čepaitienė teigia, jog uždarydama daugybę įvairių religinių bendruomenių maldos namų ir brutaliai keisdama jų paskirtį, sovietinė valdžia pirmiausia siekė ištrinti iš visuomenės sąmonės jų sakralumo pajautimą, tačiau ir naudojant pastatą kultūrinėms reikmėms, „<...> vis tiek nebuvo įmanoma nuo išsilavinusių lankytojų nuslėpti jo tikrosios prasmės. Net pavertus bažnyčią iš esmės jai priešingu objektu – ateizmo muziejumi, vis dėlto nebuvo įmanoma ignoruoti, kad vertingiausia joje ne eksponatai, o pats pastatas.“[13] Šią mintį papildo architekto R. Jalovecko pozicija – pats kultūros paminkas jau yra vertybė, o viskas priklauso nuo to, kaip sėkmingai parenkamas ekspozicijos būdas, kad būtų mažiausiai pažeistas paminklo interjeras ir struktūra.[14]

Taigi, nepaisant to, jog puošnių bažnyčios lubų fone buvo sumontuotas papildomas svetimkūniškas apšvietimas, nebeliko klauptų, kitų akivaizdžiai sakralinių baldinių elementų - klausyklų, altorių, kapitulos krėslų -, net ir po tokios intervencijos katedros planinė-erdvinė struktūra nepakito, išliko pagrindiniai dekoro, puošybiniai interjero elementai, skulptūros bei tapybos darbai. Praradęs religinę paskirtį, pastatas įgavo kultūros šventovės įvaizdį, kurioje ne tik veikė nuolatinė dailės ekspozicija, bet ir vykdavo vargoninės, kamerinės muzikos koncertai. Katedros pastatas turėjo ne tik pažintinę reikšmę. Jo meninis ansamblis suteikė ekspozicijai ne dirbtiną, o istoriškai susiklosčiusį epochų foną.[15] Tuometinėmis politinėmis sąlygomis tai buvo puiki galimybė išlaikyti šį istoriškai bei architektūriškai vertingą pastatą

[12] Iš autorės interviu su J. Šeiboku, 2008 m. balandžio 17 d.
[13] Čepaitienė, R., *Laikas ir akmenys: kultūros paveldo sampratos moderniojoje Lietuvoje*. Vilnius: LII Leidykla, 2005, p. 180
[14] Ten pat, p. 181
[15] Gudynas, P., Pinkus, S., ir kt., *Paveikslų galerija*. Vilnius: Mintis, 1968 m., p. 3

nesuniokotą ir gyvą.

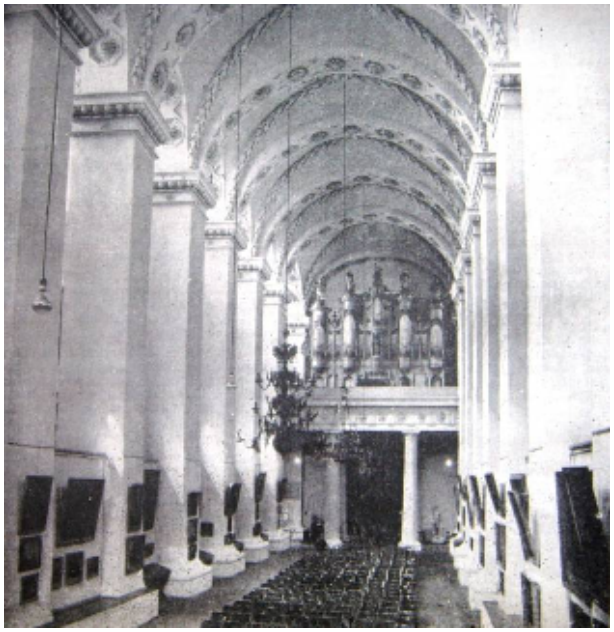

7. Pav. Vilniaus katedra po rekonstrukcijos į paveikslų galeriją, centrinė nava, apie 1960 metus

8. Pav. Vilniaus katedra po rekonstrukcijos į paveikslų galeriją, šoninė kairioji nava, apie 1960 metus

Vilniaus senamiesčio rekonstrukcijos projektas, 1956-1958 m.

Pasisėmęs istorinio architektūrinio paveldo restauravimo ir saugojimo patirties, J. Šeibokas gavo progą pats bent iš dalies pasijusti tos istorijos kūrėju, kai 1956 metais pradėjo dirbti prie „Vilniaus senamiesčio rekonstrukcijos projekto“ kartu su prof. K. Šešelgiu ir S. Lasavicku.

Po karo, esant specialistų trūkumui, atstatant Vilnių remtasi iš Sovietų Sąjungos atvykusių urbanistų ir architektų mąstysena (V. Mikučianio, V. Anikino, P. Ašantino ir kitų), taikytos SSRS planavimo normos ir principai. Ypač destruktyvus buvo J. Stalino valdymo laikotarpis (1944-1956 m.), atnešęs bene daugiausiai žalos Lietuvos architektūros paveldui, kai vyravo radikalus praeities atmetimas ir „naujos“ kultūros kūrimo tendencijos, nebuvo atsižvelgiama į Lietuvai, Vilniui būdingus bruožus ir istorinį kontekstą. „Sostinės statusas ir naujas sovietinis režimas įpareigojo atitinkamai reorganizuoti ir Vilniaus struktūrą bei išvaizdą. Miestas turėjo įgauti sovietinį veidą, padėti pakeisti naujųjų ir senųjų vilniečių gyvenimo būdą bei pasaulėžiūrą, ugdyti sovietinį pilietį.“[16]

Nauji pastatai kilo daugiausiai vadovaujantis tipiniais projektais, sekant Leningrado architektūros mokyklos principais. Pavyzdžiui, 1953 metų Vilniaus planavimo ir užstatymo projektas numatė palikti istoriškai susiklosčiusį gatvių tinklą – teigiamas žingsnis. Tačiau tuo pačiu, dėl per didelio užstatymo tankumo, nuspręsta sanuoti (praretinti) kvartalų vidaus užstatymą. Tokiu būdu kai kurių senamiesčio erdvių sankloda buvo neatpažįstamai deformuota (Vokiečių g., Rūdininkų-Karmelitų kvartalas) - laikmečio realijos gana vaizdžiai aprašomos V. Mikučianio knygoje „Norėjau dirbti Lietuvoje“.[17]

J. Šeibokui pradėjus dirbti prie „Vilniaus senamiesčio rekonstrukcijos projekto“, po J. Stalino mirties, politinė atmosfera buvo kiek atlėgusi, o kūrėjai įgavę daugiau autonomiškumo. Kaip teigia architektas, vienas iš senamiesčio projekto tikslų kaip tik ir buvo užkirsti kelią beatodairiškiems sprendimams, tokiems kaip drastiškas Vokiečių gatvės pertvarkymas, atitinkantis to meto komunistinį lozungą: „pasaulį seną išardysim, ant jo pamatų – naują pastatysim“. Tuometinių miesto planuotojų, daugiausiai atvykėlių iš kitų Sovietų Sąjungos respublikų – Leningrado, Rygos, Minsko -, *idea fix* tapo magistralinio tipo gatvės, jungiančios geležinkelio stotį su Kalvarijų turgumi, projektavimas. Buvo planuojama nuo karo nukentėjusius namus nugriauti, o atsivėrusiuose plotuose įrengti skverus. J. Šeibokas aiškiai prisimena laikmečio dvasią ir bendras pastangas pasipriešinti tokiam Vilniaus senamiečio dvasios išniekinimui. Istoriniu tapo K. Šešelgio pasisakymas LTSR Architektų sąjungos susirinkime Vilniuje 1954 metais. Vokiečių gatvės rekonstrukciją jis pavadino tiesmuku Leningrado kompozicinių sprendimų perkėlimu į tam netinkamą erdvę – Vilniaus centrą. Pasak jo, su senamiesčiu elgtasi kaip su

[16] Antanavičiūtė, R., *Stalininis „penkmetis“: Vilniaus viešųjų erdvių įprasminimo darbai*// Menotyra, 2009 m., t. 16, Nr. 3-4, p. 151

[17] Mikučianis, V., *Norėjau dirbti Lietuvoje*. Vilnius: VDA leidykla, 2001.

dykyne, kurioje galima statyti kaip nori ir ką nori.

Valdžia sureagavo. Buvo sudaryta „Mokslinė Taryba“, suburti archeologai, istorikai, architektai ir kiti specialistai. Visi dirbo vieningai ir labai geranoriškai – juk apsaugojome Vilnių, savo sostinę. Buvo noras išsaugoti kiek galima daugiau architektūrinio paveldo.[18]

9. Pav. Vokiečių g. (tuomet – Muziejaus g.), Vilnius, apie 1950 m., vaizdas nuo Vilniaus rotušės stogo

10. Pav. Vokiečių g. (tuomet – Muziejaus g.), arch. V. Anikinas ir kiti, apie 1950 m., Vilnius

[18] Iš autorės interviu su J. Šeiboku, 2008 m. balandžio 17 d.

11. Pav. Vokiečių g. (tuomet – Muziejaus g.) apie 1950 m., Vilnius

Persisotinę istorizmo pompastikos, paviršutiniško klasikinių elementų naudojimo ir aklo antikontekstualumo, projekto autoriai stengėsi nubrėžti ir kitokias statybos istorinėje aplinkoje gaires, orientuotas į tuo metu Lietuvoje beužgimstančią architektūros modernizmo mintį. Vilniaus senamiesčio projekte bene pirmą kartą jos ir buvo išdėstytos. Čia nurodoma, kad istorinio užstatymo specifikos išsaugojimui griuvėsių (po karo) vietas pagal perimetrą turi pakeisti nauja statyba. Realizuojant užstatymo projektą, buvo rekomenduojama išlaikyti istorinio užstatymo tūrį, istorines raudonąsias linijas, naujus pastatus harmoningai įjungti į istorinę aplinką.[19]

Labai domėjomės lenkų praktika, be to, tai buvo prieinamiausia medžiaga. Šešelgis (Kazys – aut. past.) *gavo mokslinės literatūros čekų kalba apie tai, jog rekonstruoti senamiesčius dar ir ekonomiškai apsimoka: neva penkiasdešimt procentų sienų jau yra, tad telieka atstatyti likusius penkiasdešimt.*[20]

„Vilniaus senamiesčio rekonstrukcijos projekto“ autoriai siekė įrodyti, jog gatvių platinimas ir užstatymo retinimas nėra būtinas. Nors daug buvo padaryta, kad tai neįvyktų, architektas ypač apgailestauja dėl neišsaugoto istorizmo stiliaus viešbučio „Europa“ ir senosios sinagogos pastato.

Pranašiškai dabar skamba J. Šeiboko samprotavimai, kuriais anuomet jis bandė nubrėžti Vilniaus

[19] Šešelgis, K., Šeibokas, J., Lasavickas, S., *Vilniaus senamiesčio rekonstrukcijos projektas. Pagrindiniai dėsniai;* Aiškinamasis rastas, t. IV, Vilniaus apskrities archyvas, F2-101-9, p.3)
[20] Iš autorės interviu su J. Šeiboku, 2008 m. balandžio 17 d.

senamiesčio išsaugojimo gaires:

„Gražbylyste senamiesčio neapsaugosi. Jis turėtų būti atskiras administracinis vienetas, o ne po kampelį išskirstytas įvairiems miesto rajonams (Spalio, Lenino, Tarybų). Turėtų būti ir instancija, kuri užsiimtų tik Vilniaus senamiesčiu.“[21]

Atrodo, J. Šeiboko vizija išsipildė – 1994 metais Vilniaus senamiestis buvo įtrauktas į UNESCO paveldo sąrašą kaip vientisas urbanistinis kūnas, 1998 m. Vilniaus miesto savivaldybė įkūrė Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūrą, kuri „rengia ir koordinuoja Vilniaus senamiesčio ir kito Vilniaus mieste saugomo nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos programas, kuriomis siekiama išsaugoti, stebėti, tvarkyti, konservuoti, restauruoti ir atnaujinti unikalias miesto vertybes.“[22]

1958 metais, pabaigus projektą, J. Šeibokas dar kurį laiką darbavosi prie Biržų gatvės atkarpos rekonstrukcijos (neįgyvendinta) ir Nacionalinio muziejaus pastatų restauracijos, vykdė archeologinius kasinėjimus su archeologu A. Tautavičiumi. Po garsiojo 1955 metų LSSR Komunistų partijos CK ir Ministrų Tarybos nutarimo dėl projektavimo ir statybos „nesaikingumų“ pašalinimo nuotaikos tarp restauratorių tapo slogios, finansavimas drastiškai apribotas, darbų tempai sulėtėjo. Standartizacija ir masinė statyba tapo valstybinės statybų politikos prioritetais, o visos kitos sritys tarsi paliktos likimo valiai. M. Purvininė griežtai vertina tųmetinį statybos ir architektūros „perversmą“, kai, persisotinus stalininiu perkrovimu, žmonių sąmonėje visa, kas panešėjo į istorizmą, asociavosi su pačiu stalininiu režimu. Dėmesys sutelktas į „technologinę pažangą“, masines statybas, medžiagų „ekonomiškumą“. Kultūros paveldo problemos prarado aktualumą, o architektūros ir urbanistikos klasikinė estetika tapo ignoruojama. Iš vieno kraštutinumo persimesta į kitą – naikinti architektūros paveldo liekanas, o jų vietoje kurti „šviesaus rytojaus“ „naujos“ architektūros pranašus.[23]

Ir visgi J. Šeibokas teigia:

Politinė situacija tarybiniais laikais nedarė man jokios įtakos. Visi mano rato žmonės – V. Brėdikis, A. ir V. Nasvyčiai, V. Gabriūnas – buvome tarsi tylioji rezistencija. Būtet dėl to dirbome restauracinėse dirbtuvėse, kadangi nieku gyvu negalėjome susitaikyti su tuo metu vyravusiu istorizmo stiliumi, o vidujai propagavome vakarietiškas idėjas. Didelio ideologinio spaudio ir nejutome. Architektūra – abstraktus menas.[24]

---

[21] Iš juodraščio spaudai: *Ir gėda, ir bėda*, iš asmeninio J. Šeiboko archyvo.
[22] *Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūra. Senamiesčio tvarkymas* – internetinis portalas, prieiga per internetą: http://www.vsaa.lt/tvarkymas_lt.htm; žiūrėta: 2010 05 22
[23] M. Purvinienė, *Istoriniai miestai: sena ir šiuolaikiška,* Istoriniai miestai sovietų okupacijos metais. Vilnius: Savastis, 2003, p.151 - 152
[24] Iš autorės interviu su J. Šeiboku, 2008 m. balandžio 17 d.

Šiuo periodu J. Šeibokas paliko „Specialiąją mokslinę restauracinę-gamybinę dirbtuvę“ – čia prasidėjo kitas kūrybinių ieškojimų etapas. 1959-1965 metais architektas darbavosi Komunalinio ūkio projektavimo institute, vėliau – Miestų statybos projektavimo institute vyriausiuoju architektu. Šio pastato kabinetuose ir buvo nubraižyti žymiausių J. Šeiboko pastatų projektai.

12. Pav. Vilniaus senamiesčio rekonstrukcijos projektas, 1956-1958 m., fotokopija

Kolegos komentaras - architektas prof. A. Nasvytis

Kai prasidėjo mūsų su Justinu bičiulystė, aš ir brolis Vytautas jau buvome pirmojo kurso studentai, ir mums teko užduotis telkti Vilniaus dailės instituto sportininkų komandą. Tuo tikslu į VDI nusprendėme pritraukti gabius sportui ir menui žmones. Matėme, jog Justinas buvo vienas iš tokių. Stojamuosius egzaminus - piešimas (aktas) ir architektūrinis piešinys - jis išlaikė. Sporte tuomet buvo prioritetinės dvi sritys: krepšinis ir lengvoji atletika, o Justinas abejose pasirodydavo puikiai. Ilgainiui, studijuojant, atsiskleidė Justino potraukis ne tik fizinei kultūrai, bet ir architektūrai. Bene daugiausiai įtakos tam turėjo dėstytojas S. Ramunis – didelis estetas, inteligentas, savo profesijos žinovas. Jis mumyse diegė „Beaux Arts" akademijos skleistos gražios, švarios, skaidrios, aristokratiškos architektūros siekį.

Taigi, studijų metais ir prasidėjo mūsų bendravimas. Kursas buvo smagus, susiformavo draugiška kompanija su jaunajai kartai būdingu vienijančiu „šviežesniu" kūrybiniu mąstymu: V. Čekanauskas, J. Makariūnas, V. Brėdikis, A. Mačiulis, aš su broliu ir, žinoma, J. Šeibokas. Linksmai bendravome visi menininkai: architektai, skulptoriai, dailininkai, literatai. Apskritai, anuomet ryšys tarp įvairių menininių profesijų atstovų buvo daug artimesnis, nei dabar. Tai suteikė labai vertingo profesinio išprusimo ir vieniems, ir kitiems. Visa tai turėjo stiprios įtakos mūsų susitelkimui. Gaila, bet dabar meniniame gyvenime architekto įvaizdis tapo nulinis, jo vaidmuo - nuvertintas.[25]

[25] Iš autorės interviu su A. Nasvyčiu, 2010 m. balandžio 2d.

13. Pav. J. Šeibokas (kairėje) ir J. Burneika – lengvosios atletikos varžybose studijų metais, XX a. 6-to deš. pabaiga

14. Pav. J. Šeibokas (kairėje) ir A. Nasvytis studijų metais, XX a. 6-to deš. pabaiga

...

15. Pav. J. Šeibokas (dešinėje) ir A. Nasvytis ant Šv. Jono bažnyčios stogo, XX a. 7-tasis deš.

16. Pav. Su kolegomis Miestų statybų projektavimo institute, apie 1966 m., pirmoje eilėje (iš kairės): A. Nasvytis, S. Šarkinas, J. Fišeris, R. Krištopavičius, V. Nasvytis, G. Aperavičius. Antroje eilėje: J. Šeibokas, P. Kulikauskas, L. Merkinas, R. Stasėnas, A. Gudaitis

1.2. Interjerai

<...> persimetėme į komprojektą. Tai buvo interjerai. Įdomu. Patys projektai nesudėtingi, greit atliekami. Be to, pamatai, ką esi padaręs, kur klaidos.[26]

Daugelį metų, kol projektavo mūsų karta, medžiagų pasirinkimo nebuvo. Šviestuvus tekdavo daryti iš dulkių siurblių. Man atrodo, kad atsiradus naujų medžiagų architektūra suprastėjo <...>.[27]

Tiek pastatų projektavimo, tiek visuomeninių interjerų kūrimo tendencijos septintajame - devintajame dešimtmetyje buvo persmelktos sovietinės logikos, deklaruojančios neva didelį susirūpinimą žmogaus, kolektyvo, visuomenės gerove, kuri įmanoma tik operuojant funkcionalizmo estetikos dogmomis. Pastaroji sudarė harmonigą simbiozę su socialistinio realizmo, ekonominės ir urbanistinės plėtros politikos kryptimis, vienbalsiai skalambijusiomis apie minimaliomis sąnaudomis pasiekiamus maksimalius rezultatus, unifikacijos visagalybę, tipizavimo progresyvumą ir industrializacijos išganingumą.

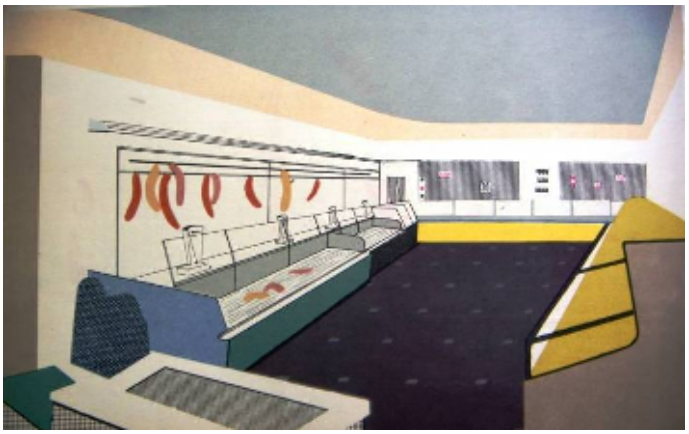

17. Pav. XX a. 7-ojo deš. tarybinės parduotuvės interjero pavyzdys

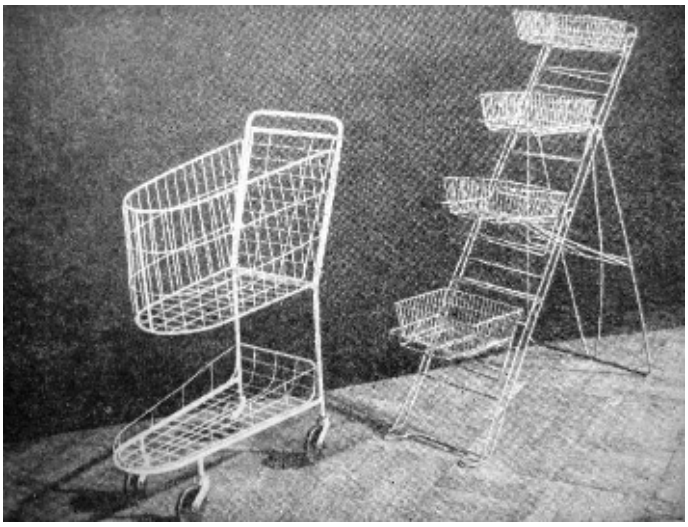

18. Pav. XX a. 7-ojo deš. tarybinio visuomeninio interjero atributika

Interjere šios revoliucinės idėjos reiškėsi visaapimančia apdailos medžiagų ir baldų standartizacija, kūrybiškumą kaustančiomis planavimo normomis ir taisyklėmis. Taip funkcijos deviacija tapo estetikos pagrindu, kitaip tarian, funkcija buvo tapatinama su estetika, o visa, kas neatitiko tokio supratimo, buvo griežtai pakrikštyta „formalizmu“, „archaizmu“ ir

[26] Mažeikienė, B., Šarūnas, J. *„Architektūra – mano gyvenimas“, - sako architektas profesorius Justinas Šeibokas* // Lietuvos aidas, 2001 m. lapkričio 20 d., Nr. 267, p. 7

[27] J. Šeiboko nuomonė diskusijoje *Vilniaus architektūra tarp vakar ir rytoj*// Archiforma, 2002 m., Nr. 1, p. 75-80

pseudonovatoriškumu, siejamais su beskonybe ir „dekoratyvizmu“. Taigi, interjerų projektuotojams buvo keliami konkretūs uždaviai: funkcionalumas, utilitarumas, ekonomiškumas ir estetiškumas.[28] Pastarasis minimas paskutinis subordinacijos grandinėje.

Kad architektai išvengtų papildomo laiko gaišimo ar kūrybinių kančių agonijos, jiems pagalbon ateidavo iki smulkmenų išdėstytos „rekomendacijos“. Pavyzdžiui, prekybinės salės plotis turėtų būti ne mažiau šešių metrų, kraštinių santykis – 2:3 ir 1:3. Grindims racionaliausiai naudoti tokias medžiagas kaip: ruloninis relinas, storas polichlorvinilinis linoleumas, polichlorvinilinės plytelės ir kiti ekonomiški ruloniniai sintetiniai gaminiai, kurie ilgai dėvisi ir gali būti plaunami karštu vandeniu. Taip pat aprašomi ir sienų polichromijos, baldų, eksponavimo priemonių ir metodų būdai, apšvietimo, šviestuvų tipai bei daugelis kitų interjero sprendimų.[29]

Tai, kas išdėstyta aukščiau, patvirtina ir papildo J. Vaškevičiaus mintys: „J. Šeiboko darbas Komunalinio ūkio projektavimo institute (1959-1965) sutapo su mūsų interjerų aušra. Tuometinėse visuomeninio maitinimo ir prekybos įstaigose vyravo utilitarizmas, į patalpų estetiką mažai būdavo kreipia dėmesio. Interjerais susirūpino architektai, apdailai jie pradėjo naudoti naujas medžiagas (medį, dekoratyvinį tinką, stiklą), tokius konstruktyvius dekoratyvinius elementus, kaip pakabinamos lubos su įkomponuotu apšvietimu ir pan.“[30]

J. Šeibokui savo kūrybiškumą teko išbandyti daugiausiai įgyvendinant visuomeninius, prekybinės paskirties interjerus, taip pat jo paties projektuotų pastatų vidaus erdves. Nesuklysime teigdami, jog net ir tokiomis sąlygomis architektas tą išbandymą išlaikė – J. Šeiboko interjerai buvo vertinami kaip novatoriški, netikėti ir skoningi. Keletas jų, tokie kaip audinių parduotuvė Vilniaus g. ar parduotuvė „Gėlės“ Jogailos g., nuskambėjo ir plačiau, kitose Sovietų Sąjungos šalyse, to meto profesinėje spaudoje: „Šių dienų akimis žiūrint, J. Šeiboko projektuotuose parduotuvių interjeruose <...> ne viskas tebeturi didelę išliekamąją meninę vertę, tačiau tuo metu jie buvo ryškūs akcentai, formavę lietuviškojo interjero kryptį.“[31]

Architektas akcentuoja neįkainojamą išvykos į Suomiją vertę, kuri radikaliai pakeitė ligtolinio mąstymo vektorių. Kelionės patirtis, persmelkta vakarietiškos architektūros idėjos, ypatingą vaidmenį įgavo kuriant vidaus erdvių sąrangą. Neabejotinai bendrą supratimą lavino ir užsieninių interjero žurnalų, tais laikais buvusių tikra retenybe, pavyzdžiai.

Taigi, 6-ojo dešimtmečio vidutyje į buvusią Sovietų Sąjungą, iš dalies lietuvių interjeristų dėka,

[28] *Интерьеры общественных зданий*. Москва, 1963 m., p. 5
[29] Ten pat.
[30] Vaškevičius, J., *Kelyje* //Literatūra ir menas, 1977 sausio 29 d., p. 11
[31] Ten pat.

atkeliavo vakarų Europoje bepraūžianti susižavėjimo naujuoju „šiuolaikiniu stiliumi“ (*Contemporary* arba *Modern style* – angl.) arba „tarptautiniu stiliumi“ (*International Style* – angl.) banga. Naujas interjerų tendencijas pasaulyje ypač išpopuliarino tarptautinės interjero parodos, 6-ajame praeito amžiaus dešimtmetyje organizuotos Didžiojoje Britanijoje (*Ideal Home Exhibition* London‘e) ir Jungtinėse Amerikos valstijose (*Good Design* New York‘e). Specializuoti žurnalai, tokie kaip „Decorative Art“ (įsteigtas 1893 metais Didžiojoje Britanijoje) eskalavo natūralių paviršių, įvairių raštų, tekstūrų naudojimą architektūroje, šviesos, funkcionalumo ir spalvos vaidmenį interjere[32]. Stiliaus populiarinimo viršūne tapo 1951 metais Anglijoje (Londone) organizuotas grandiozinis festivalis[33].

19. Pav. Svetainė, arch. A. Girard, Didžioji Britanija, XX a. 6-asis dešimtmetis

20. Pav. Londono festivalio paviljonas, 1951 m.

[32] Fiell, Ch., Fiell, P., *Decorative art 50s*. Koln: Taschen, 2008 m., p. 14

[33] M. Farr, knygoje *Design in British Industry – A Mid-Century Survey* , „festivalinį – parodinį“ laikotarpį Didžiojoje Britanijoje interpretuoja kaip siekį nukentėjusiems ir pavargusiems nuo Antrojo pasaulinio karo anglams sukurti atsigavimo ir progreso atmosferą. Šeštojo praeito amžiaus dešimtmečio pradžioje Londonas vis dar skendėjo griuvėsiuose, todėl atsigauti reikėjo kuo greičiau, idant neįsigalėtų visuotinė depresija. 1951 m. festivalyje bandyta populiarinti „geresnės kokybės“ dizainą kaip tinkamą priemonę sugriautai šaliai atstatyti. (Farr, M., *Design in British Industry – A Mid-Century Survey*. Cambridge: Cambridge University Press, 1955 m., p. 237)

Madingu tapo „natūralių“ elementų (akmens, medžio, plytos), augalų įkomponavimas, natūralios šviesos srauto naudojimas visur, kur tai įmanoma techniškai. Kitaip tariant, „šiuolaikiniame“ interjere turėjo vyrauti šviesos, erdvės ir natūralių formų pojūtis. Pastebimos *folk* stiliaus apraiškos. Ir nesvarbu, kad toks paprastumas tebuvo materialinio trūkumo išdava.[34] Ilgainiui, tobulėjant technologijoms, architektai pastatų fasaduose ir interjeruose įvedė kreivalinijinių paviršių, organiškų, „amebiškų“ formų.

21. Pav. Vasarnamio interjeras, arch. J. Royere, Prancūzija, XX a. 6-asis dešimtmetis

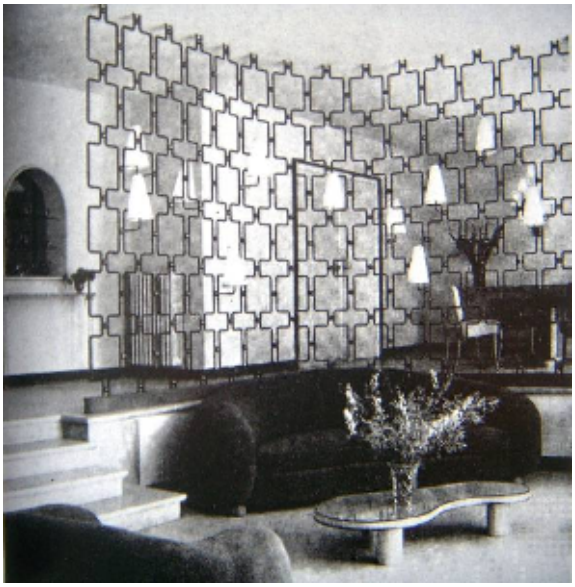

22. Pav. Case Study House No. 20 svetainė, JAV, 1958 m.

[34] Massey, A., *Interior Design Since 1900*. London: Thames & Hudson LTD, 2008 m., p. 150

Kai kuriuos šių tendencijų momentus netruko perimti ir įsisavinti ne tik J. Šeibokas, bet ir kiti jo kolegos. Tuometinėje lietuviškoje spaudoje pasirodė panašaus turinio teiginių, vienu ar kitu aspektu perfrazuojančių užsienyje „pagimdytas“ interjerų kūrimo „taisykles“: „Vienas kriterijų, į kuriuos reikėtų atsižvelgti, projektuojant prekybos objektų interjerus, - nacionalinių tradicijų panaudojimas, pasitelkiant būdingas formas ir medžiagas. Interjerų apdailai reikėtų naudoti ilgaamžes medžiagas, kurias pateikia mūsų respublikos pramonė.“[35]

23. Pav. Restoranas „Neringa“, arch. A. ir V. Nasvyčiai, Vilnius, 1959 m.

24. Pav. Viešbutis „Neringa“, vestibiulis, arch. A. ir V. Nasvyčiai, Vilnius, 1959 m.

[35] Zovienė, D., *Žmogus ateina pailsėti. Užsakovo nuomonė* (P. Kukenio mintys) // *Literatūra ir menas,* 1984 m., birželio 9 d., p. 8

25. Pav. Kavinė „Tulpė“, arch. A. Dičius, A. Mikėnas, Kaunas, 7-ojo dešimtmečio pražia

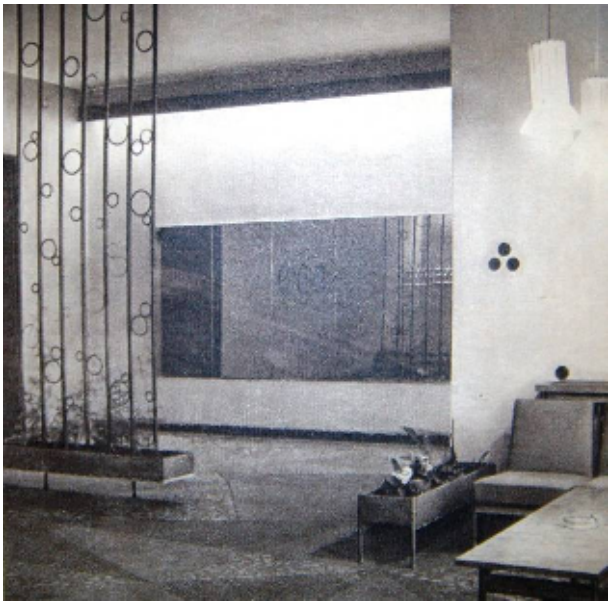

26. Pav. Valgykla „Šešupė“, vestibiulis, arch. E. Urbonienė, A. Stapulionis, Vilnius, 7-ojo dešimtmečio pražia

Parduotuvė „Gėlės“ Jogailos gatvėje, Vilnius, 1961 m.

Pirmuoju savo interjeru J. Šeibokas laiko parduotuvės „Gėlės“ projektą. Daugelio šis objektas vadintas pirmu tokiu šiuolaikišku interjeru Vilniuje.

Funkcinė parduotuvės schema buvo paprasta: pro duris iš gatvės patenkama į prekybos salę, kiek giliau, maždaug per pusę salės pločio, išdėstyta sėdimoji zona klientams, už jos – pagalbinės erdvės (šaldytuvas, sadėliukas, etc.).

Prekystalis, kurio vienas stiklu dengto stalviršio kraštas pritvirtintas prie sienos, o kitas atremtas metaline koja, buvo dislokuotas tiesiai priešais įėjimo duris. Jis atrodė neįprastai lengvas – visiška priešprieša anuomet masiškai eksploatuotiems masyviems, net griozdiškiems faneruote apkaltiems ir skarda aptaisytiems prekybiniams stalams. Salėje buvo įkoponuotas ir dekoratyvus baseinėlis, kuris vėliau tapo veik neišvengiama kiekvieno gėlių paviljono vidaus erdvės dalimi. Patalpoje klientams priimti buvo išdėstyta trejetas standartinės gamybos fotelių, žurnalinis staliukas, jaukumo turėję suteikti toršeras bei aukštaūgė palmė.

Vyraujanti sienų spalva buvo geltona. Tokį spredimą interjero kūrėjas priėmė išsiaiškinęs, kad geriausiai gėlių skleidžiamus spalvinius impulsus atspindi būtent ši spalva.

Patalpų lubos buvusios neadekvačiai aukštos, tad architektas šį neatitikimą sprendė įkomponuodamas porą dešimčių pakabinamų šviestuvų, apgaubtų įvairiomis spalvomis dažyta skarda, ir turėjusių optiškai pažeminti erdvę. Be to, zona virš prekystalio buvo dengta ažūriška medine pergola, stilistiškai suderinta su dailylentėmis kaltomis sienomis.

Prekybinės salės grindims naudotas teracas, o kambariukas klientams tiestas 50 x 50 cm relino plytelėmis – tuo metu itin naujoviška ir pažangia kaučiukine danga.

27. Pav. Parduotuvės „Gėlės“ Jogailos g. interjero fragmentas, Vilnius, 1961 m. nuotrauka

Viską bandėme daryti bendromis pastangomis, kiek įmanoma vartėme užsienio leidius, daug eksperimentavome.[36]

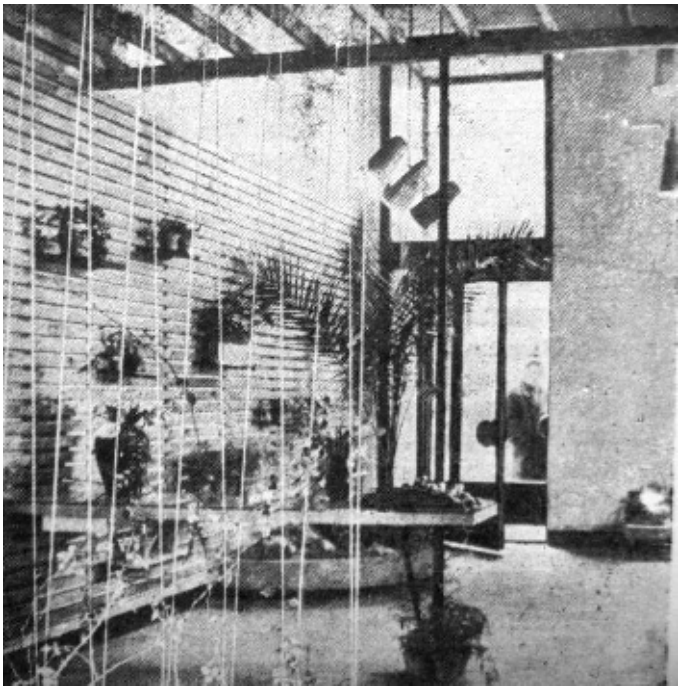

28. Pav. Parduotuvės „Gėlės“ Jogailos g. interjero fragmentas, Vilnius, 1961 m. nuotrauka

29. Pav. Parduotuvės „Gėlės“ Jogailos g. interjero fragmentas, Vilnius, 1961 m. nuotrauka

Profesorė N. Bučiūtė taip atsiliepė apie savo kolegos darbą: „1961 metais pagal Justino Šeiboko projektą pastatyta gėlių parduotuvė Vilniuje, Jogailos gatvėje tapo įvykiu to meto architektūroje - savotišku požiūrio į architektūrą lūžiu. Naujas erdvės supratimo realizavimas, nestereotipinis spalvų derinys ir šviesos žaismas interjerui suteikė pokarinėje architektūroje prarasto naujumo (paprastai to meto interjerai buvo formuojami juos dekoruojant balto gipso lipdiniais ant sienų bei lubų šviesiai dažyto tinko fone).“ [37]

Audinių parduotuvė Vilniaus gatvėje, Vilnius, 1962 m.

Šį projektą J. Šeibokas prisimena kaip savo jaunatviškų ambicijų ir maksimalizmo materializaciją, kuriuos įkūnijo juodai dažytos lubos ir juodos dekoratyviniu antracitiniu tinku dengtos sienos. Architekto mąstymas sufleravo, kad tokiame fone audinių atspalviai suskambės ypač sodriai, nors parduotuvės vedėja stojosi piestu prieš tokį radikalų sprendimą. Dėl tokio jaunojo architekto „išsišokimo“ buvo kreiptasi net į Vykdomojo Komiteto pirmininko

[36] Iš autorės interviu su J. Šeiboku, 2008 m. balandžio 17 d.
[37] Bučiūtė, N., *Nesibaigiančios jaunystės fenomenas, Gedimino universitetas*//1998, Nr. 3, p. 3

pavaduotoją, o „Komprojekto“ direktorius bekompromisiškai nurodė „sutvarkyti padarinius“.

<...> anuomet idėja man buvo „aukščiau visko“. Įprastai audinius kraudavo į lentynas, o aš suprojektavau metalinius kablius, ant kurių turėjo būti pamauti medžiagų rietimai. Iš anksto sumaniau, jog visa siena bus dengta tais audinių ritiniais, ir juoda spalva, praktišai, nedominuos, ji pavirs į foną. <...> Aukštas lubas sugalvojau optiškai pažemiti uždengdamas jas lentomis ir porą metrų pratęsdamas virš gatvės, kaip stogelį. Medines lubas suprojektavau ažūriškas, tarp jų išdėsčiau dienos šviesos šviestuvus. <...> Kažkur buvau skaitęs, jog vitrinas reikia statyti kampu, kad pirkėjas jose matytų ne savo atvaizdą, o tai, kas eksponuojama parduotuvėje – sumanymas buvo įvykdytas.[38]

Kompoziciją parduotuvė vitrinoje sudarė iš metalo lankstytas manekenas, rankose laikantis audinių payzdžius. Baldai gaminti iš plastiko ir dengti faneruote - pagal interjero autoriaus eskizus.

J. Šeibokas neslepia pasitenkinimo tuo, jog, galiausiai, viskas buvo realizuota grynai pagal jo pirminį sumanymą. Interjero projektas sulaukė pasisekimo, o nepatiklioji parduotuvės vedėja atsiprašinėdama dėkojo.

Interjeras sulaukė spaudos ir televizijos dėmesio, buvo filmuojamas kino dokumentalistų iš Maskvos <...>.. Niekas nebuvo matę tokių „naujovių“. Tuomet masiškai naudoti masyvūs, griozdiški serijiniai baldai, ant kurių kraudavo audinių riestes. O šis interjeras atrodė tarsi kažkas naujo, moderniško, be to – ir labai funkcionalu.[39]

Po to sekė muzikos instrumentų parduotuvės interjeras sostinės Gedimino prospekte (1963 metų realizacija), kavinės Basanavičiaus g. ir Teatro g. kampe (1963 m.), kino teatro „Spalis“ Didžiosios g. ir Savičiaus g. sankirtoje (1964 m.) (deja, abu pastarieji projektai liko tik popieriuje) bei kitų interjerų projektai. J. Šeibokas stengėsi kiek įmanoma apeiti laikmečio standartus ir projektuoti „kitaip“. Žinia – to siekė dauguma tuo metu dirbusių architektų, pavargusių nuo vyravusio vienveidiškumo, kūrybinį polėkį „vogusių“ standartizacijos ir unifikacijos šmėklų. Tiems, kuriems pasitaikė proga išvykti komandiruotėn į Vakarus, Skandinaviją ar pamatyti nors kraštelį kitokio gyvenimo modelio užsienietiškų žurnalų lapuose, iššūkis sukurti kažką prieštaraujančio sovietinei realybei tapo dar didesnis.

Dabar jau tik su graudžia ironija J. Šeibokas dalinasi tuo, ką tekdavo patirti ieškant „penkto numerio metalinio lovinio profilio“ stiklui įdėti, norint išvengti masyvių metalinių durų, kurias pastumti reikėjo turėti bent vidutinius atletinius sugebėjimus; arba ką tais laikais reiškė turėti ryšių geležies urmo

[38] Iš autorės interviu su J. Šeiboku, 2008 m. balandžio 17 d.
[39] Ten pat.

bazėje...

Kokie būdavo tuometiniai interjerai: vitrina, joje neva sukomponuota ekspozicija – muliažai, o pačioje parduotuvėje nebuvo ko pirkti. Jei lentynoje išdėliojami, pavyzdžiui, vaisiai, tai virš jos būtinai kampu kabinamas veidrodis - kad atrodytų „daugiau“. <...> Visur dominavo muliažai, keramikinių plytelių sienos, dekoruojama jonikais, karnizais...

Kelionė į Suomiją man tapo milžiniška mokykla.<...> Bendras mano interjerų kūrimo principas - kuo mažiau marginti, kad matytųsi, ką norima parduoti, o ne akcentuoti patį interjerą. Viskas priklausė nuo mūsų fantazijos ir išmonės.[40]

30. Pav. Turistinėje kelionėje Suomijoje, J. Šeibokas ir J. Makariūnas, 1960 m.

Iš 1989 metų kovo 6 d. Lietuvos TSR architektų sąjungos valdybos Prezidiumo posėdžio Protokolo Nr. 2: „Vaitys pabrėžia J. Šeiboko nuopelnus Lietuvos interjerui. Dar dirbdamas Komunalinio ūkio projektavimo institute J. Šeibokas pirmas po karo pradėjo parduotuvių interjero projektuose naudoti šiuolaikinius tokių objektų projektavimo principus, naujas medžiagas ir konstrukcijas. Vėliau, jau projektuodamas aukščiau minėtus visuomeninius pastatus, J. Šeibokas pasiekė tikrų meistriškumo viršūnių jų vidaus erdvių komponavime ir išpildyme. J. Šeiboko interjerams būdingas santūrumas, subtilus skonis, elegancija.“[41]

[40] Ten pat.
[41] 1989 metų kovo 6 d. Lietuvos TSR architektų sąjungos valdybos Prezidiumo posėdžio protokolas Nr. 2

J. Šeiboko interjerams nebūdingas lietuvių liaudies architektūros formų sekimas, nacionalinio atspalvio ieškojimas, pastebimas kitų to meto interjeristų ir architektų darbuose (kavinė „Tauras“ Vilniuje, arch. V. Batisa; kavinė „Tulpė“, Kaunas, arch. A. Dičius ir A. Mikėnas; kavinė „Neringa“, Vilnius, arch. A. ir V. Nasvyčiai ir kt.).

1963 metais išleistoje brošiūroje arch. J. Minkevičius pakiliu rašymo stiliumi atsiliepia apie Tarybų Lietuvos architektų „pripažintus laimėjimus“: „Po 1955 m. TSKP CK ir TSRS MT nutarimo dėl nesaikingumų pašalinimo projektavime ir statyboje jie drąsiai pasuko novatoriškų kūrybos metodų keliu. Atsisakydami įmantrių praeities stilistinių formų, masyvių baldų, interjerų perkrovimo dekoratyvinėmis detalėmis, trafaretiško apšvietimo ir neišradingo apdailos medžiagų panaudojimo, respublikos architektai pirmiausia siekia, kad naujųjų pastatų vidaus architektūra atitiktų jų funkcinę paskirtį, būtų saikinga, estetiška ir šiuolaikinė.“[42]

Apskritai, šio laikotarpio lietuvių interjerai Tarybų Sąjungoje buvo labai aukštai vertinami, etalonizuoti, laikomi ypatingai madingais. Išsivystė netgi atskiras terminas jiems apibūdinti – „lietuviški interjerai“ (*литовские интерьеры* – rus.).

[42] Minkevičius, J. *Lietuvos TSR interjerai*. Vilnius: Valst. politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1963 m., p. 3

Kolegos komentaras - architektas prof. A. Nasvytis

Mus tiesiog erzino puošeiviška tarybinė architektūra. Prie šių vėjų iš Maskvos mes taip ir nepritapome. Per N. Chruščiovo „atšilimą“ pasinaudojome ta banga, agitavusia paneigti „излишество“ („nesaikingumus“) architektūroje. Politikai tuo norėjo pasakyti viena – kad reikia taupyti brangių medžiagų, skiriamų dekorui, sąskaita, o mes tai interpretavome savaip – kaip pradžią švariai, funkcionalesnei, išgrynintai kūrybai. Tuo metu, kaip minėjau, visas pozicijas buvo užėmę architektai – imigrantai. Miesto vyriausiasis architektas buvo V. Mikučianis, o architektūros reikalų komiteto pirmininkas – J. Kumpis. Taigi, prieš valdžią buvome nusistatę priešiškai ir su ja mes sutarėme labai sunkiai, nors reikia pasakyti tiesą ir pripažinti, jog mūsų aikštingam charakteriui pastaroji buvo labai tolerantiška. Mums skirdavo projektuoti ganėtinai svarbius objektus (dramos teatro rekonstrukcija, „Neringa“, dešiniojo Neries kranto kompleksas ir kt.), nors tuo metu neturėjome jokios akivaizdžios projektavimo praktikos.[43]

[43] Iš autorės interviu su A. Nasvyčiu, 2010 m. balandžio 2d.

1.3. Visuomeniniai pastatai – penki kūrybos aspektai

Vokiečių kilmės postmodernizmo filosofas W. Welsch yra išreiškęs originalią mintį: „Kiekviena architektūra perskaitoma ir daro poveikį kaip sociologijos, net, sakytume, kaip filosofijos veikalas. Ji rodo ir įteigia, kokie modeliai leidžiami ir laikomi pavyzdingais.“[44] Vertėtų pabandyti įminti kai kurių visuomeninių J. Šeiboko projektuotų pastatų architektūrinį kodą. Kiekvienas jų, išaugęs objektyvių aplinkybių (socialinių, politinių, kultūrinių, etc.) dirvoje, generuoja savitą energetinį lauką. Analizuojant pačius kūrinius ir kalbant su jų autoriumi, penkių pastatų charakteriuose netikėtai išryškėja penki dominuojantys architekto kūrybos aspektai:

Funkcionalistinis
Oficialusis
Organiškasis
Medžiagiškasis
Kontekstualusis

Atitinkamai, kiekvieną aukščiau išdėstytos piramidės dėmenį įkūnija penki brandžiausi J. Šeiboko architektūros objektai: viešbutis „Turistas“ (1965-1974 m.), „Vyriausybiniai svečių namai“ (1978-1981 m.), „Letkoopsąjungos“ pastatas (1979-1986 m.) ir „Ryšių kompleksas“ (1967-1978 m.). Kiekvieną jų aptarsime tolesniuose poskyriuose, kurių išdėstymo tvarka yra nepriklausoma nuo meninės pastatų vertės.

Kai kurie meno sociologai kūrėjo stiliaus kaitą linkę skirstyti atsižvelgdami į atitinkamus žmogaus gyvenimo tarpsnius: „jaunystė“, „branda“, „senatvė“. Priklausomai nuo tam tikru amžiaus periodu patiriamų psichofiziologinių išgyvenimų, menininko kūrybiniai impulsai ir temperamentas nuolat kinta: jaunystėje ieškoma formos tobulumo, idealoginės paskatos, daug eksperimentuojama; branda atneša rimtį, pastovumą ir tikrumą; senatvėje, atsižvelgiant į susilpnėjusį asmens ryšį su socialinės aplinkos pulsu, galimas ir visiškas stiliaus pakitimas, kontepliatyvumas arba, ištikus kūrybinei „negaliai“, vyksta prieš tai puoselėtų idėjų kartotės. [45]

Bendraujant su J. Šeiboku ir gilinantis į jo kūrybą sudvejoji: kažin, ar toks vitalistinis ir kiek supaprastintas A. Gaižučio stilistinės kūrybos kaitos aiškinimas galėtų būti tiesiogiai taikomas J. Šeiboko kūrybos istorijai. Nors pirmąjį ir vėliausiąjį objektą skiria maždaug trisdešimties metų intervalas, kiekvienas iš žemiau nagrinėjamų statinių akcentuoja kažką naujo, kiekvienas jų atspindi

[44] Welsch, W., *Mūsų postodernioji modernybė*. ALK/Alma littera, 2004, p.503
[45] Gaižutis, A., *Meno sociologija*. Vilnius: Enciklopedija, 1998, p. 179.

autoriaus ieškojimą, kiekvienas, pasak paties architekto, išvystytas skinantis plačių kūrybinių paieškų ir bauginančio netikrumo keliu.

Pastebėsime, jog epiptetų J. Šeiboko kūrybai niekada nestokojo ir žiniasklaida, dažnai apibūdindama architekto kūrybą panašaus turinio apibendrininimais: „Lanksti jo pastatų planinė struktūra, aktyvi fasadų plastika, raiškaus tūrio kompozicija, siluetų subtilumas, funkcionalūs interjerai kiekvieną J. Šeiboko pastatą paverčia savarankišku struktūriniu organizmu. Iš principo vengdamas formalių sprendimų, atsisakydamas eiti pramintu keliu ir įveikdamas kliūtis, jis ieškojo optimalios savo pastato, ansamblio raiškos.“[46]

[46] Paliukaitis, V., *Miestui ir žmogui*// Tiesa, 1989 m. gegužės 28 d., p. 14

1.3.1. Funkcionalusis aspektas. Viešbutis „Turistas“, Vilnius, 1965-1974 m.

Visais laikais projektuodamas daugiausiai dėmesio skyriau funkcinei sąrangai. Fasadų sprendimai man nėra tokie svarbūs. Būdavo, pastatas baigiamas statyti, o fasadai – dar projektuojami...[47]

31. Pav. Viešbutis „Turistas“, Vilnius, 1978 m. nuotrauka

Septintojo dešimtmečio pradžioje Vilniuje ėmė ryškėti visuomeninių centrų plėtotės tendencijos. Iš miesto branduolio (tuometinis Lenino prospektas ir senamiesčio zona) visuomeninį centrą nutarta telkti dešiniajame Neries krante. 1964 metais vykusiame konkurse tinkamiausia pasirodė lietuvių - architektų V. Brėdikio, V. Čekanausko, A. ir V. Nasvyčių, inžinieriaus M. Raibio - užstatymo koncepcija.

Pasak A. Miškinio, naująją centro zoną buvo sumanyta kompoziciškai sieti su senąja, esančia kairiajame Neries krante. Viešbutis „Turistas“ bei „Lietuva“, buitinio aptarnavimo kompleksas ir centrinė universalinė parduotuvė turėjo sudaryti harmoningą tūrinę kompoziciją, išdėstytą palei pėsčiųjų gatvę bei aikštę. Siekta išlaikyti ir vizualinį ryšį su svarbiausiais urbanistiniais miesto akcentais – Gedimino pilimi, dabartinio Gedimino prospekto branduoliu. Dėl šios priežasties „Lietuvos“ viešbutis buvo dislokuotas Vasario 16-osios gatvės ašies tąsoje, o pėsčiųjų alėjos smaigalys plane tarytum nukreiptas į aukštutinės pilies bokštą.[48]

Buvo planuojamas, praktiškai, visas dešinysis Neries krantas. Architektas E. Chlomauskas su Z. Liandzbergiu projektavo centrinį „Univermagą“, broliai Nasvyčiai – „Lietuvos“ viešbutį. Buvo numatyta įjungti ir buitinio aptarnavimo ministerijos pastatą, buitinių paslaugų kombinatą su parduotuve bei dar vieną viešbutį. Kolegos tokių projektavimo darbų kiekių jau nebepajėgė aprėpti, o, nenorėdami „įsileisti“ Leningrado mokyklos atstovų, pakvietė mane. Aš, žinoma, su mielu noru sutikau,

[47] Iš autorės interviu su J. Šeiboku, 2009 m. liepos 22 d.
[48] Miškinis, A., *Lietuvos urbanistika: istorija, dabartis, ateitis*. Vilnius: Mintis, 1991 m., p. 117

nes kurti interjerus buvo pabodę. Be to, po Vilniaus senamiesčio rekonstrukcijos projekto tai buvo pirmas „rimtesnis“ architektūrinis objektas.

Iš pradžių ši užduotis man pasirodė kaip neįveikiamas įššūkis. Be to, gąsdino nemaža atsakomybė - vis gi Miestų statybos ir projektavimo institutas buvo galinga organizacija. Nors reikėjo derintis prie pirminės idėjos, aš ją šiek tiek pakeičiau, nes iš pat pradžių įžvelgiau loginių neatitikimų: buvo numatyta, kad viešbutis stovės lygiagrečiai Ukmergės (dabar Konstitucijos pr. – aut. past.) *gatvei, o aš pasukau jį statmenai, kad būtų užtikrintas patogus patekimas į pastatą, racionaliai pasiskirstytų pėsčiųjų srautai ir aptarnaujantis transportas.*

„Univermagas“ jau buvo projektuojamas ir jo koncepcija aiški, „Lietuvos“ kontūrai - taip pat matyti. Ypatingų studijų nebuvo, viskas vyko greitai. [49]

Taip 1974 metais įgyvendintas pirmasis didesnis ryškesnių atgarsių ir įvertinimų sulaukęs J. Šeiboko projektas – 330 vietų viešbutis „Turistas“ Vilniuje, dešiniajame Neries krante. Surenkamo unifikuoto rėminio gelžbetonio karkaso statinys buvo projektuojamas kaip Vilniaus prekybinio visuomeninio centro dalis, todėl tuokart reikėjo atsižvelgti ir į urbanistinius komplekso autorių (V. Brėdikio, V. Čekanausko, A. ir V. Nasvyčių) idėjinius sumanymus, paisyti bendrų kompozicinių dėsnių.

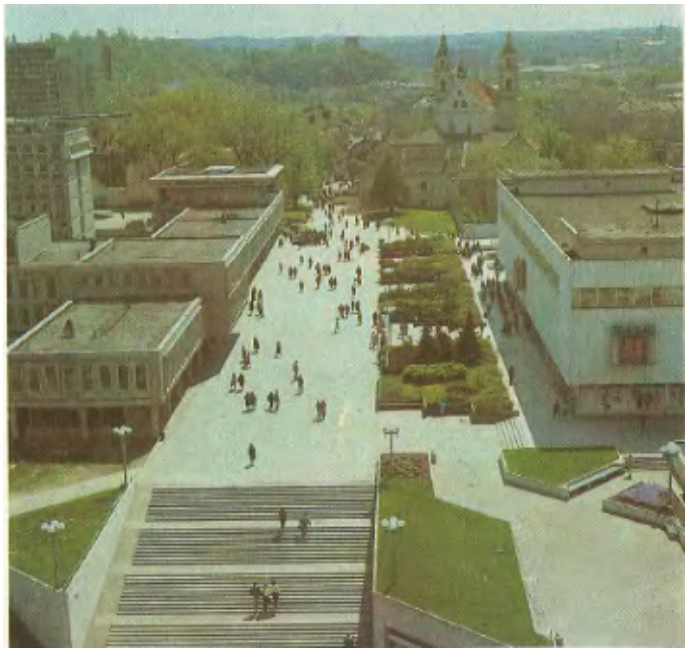

32. Pav. Visuomeninio komplekso dešiniajame Neries krante fragmentas, arch. J.Šeibokas, A. ir V. Nasvyčiai ir kt., 1976 m. nuotrauka

J. Vaškevičius straipsnyje apie J. Šeiboko kūrybinį kelią taip pristato šį, tuo metu dar „šviežią“, objektą: „Viešbutyje – 330 vietų. Jis nėra prabangus, bet gana patogus ir jaukus, su taupiai išplanuotais dviviečiais ir triviečiais kambariais. „Turistui“ buvo suprojektuoti specialūs baldai (architektas A. Stapulionis), kurie leidžia kaitalioti vietų skaičių kambaryje. Gaila, kad to paties architekto sukurti baldai restoranui ir barui liko neįgyvendinti, nes užsakovai tam nesurado nei laiko, nei galimybių.“[50]

Stačiakampis pailgas „Turisto“ viešbučio planas sklype buvo orientuotas iš šiaurės rytų į pietvakarius. Palei dešinę ilgąją jo

[49] Iš autorės interviu su J. Šeiboku, 2008 m. gegužės 1 d.
[50] Vaškevičius, J., *Kelyje* //Literatūra ir menas, 1977 sausio 29 d., p. 11

kraštinę organizuojamas privažiavimas automobiliams. Iš kairės – pėsčiųjų judėjimo arterija ir pagrindinis patekimas į statinį.

Pastato išorės kompozicija susidėjo iš dviejų pagrindinių erdvinių segmentų – šešiaaukščio pailgo stačiakampio gretasienio kūno (išorės kontūro matmenys – 54 ir 15 m), sukirsto su pirmojo lygio plokščiu vienaaukščiu taip pat stačiakampio plano tūriu, vizualiai atliekančio stabilizuojančio veiksnio – pjedestalo – funkciją.

Architektūrinė fasadų kalba - santūriai elementari, nevengiant monotoniško langų bėgimo horizontaliomis juostomis, nenaudojant jokių akcentuojančių apdailos ar dekoratyvinių elementų. Pastato konstrukcijai pirmą kartą Lietuvos architektūros istorijoje panaudotas „artbetonas“ – tais laikais itin novatoriška statybinė medžiaga, kurios pavyzdžių mirgėjo visuose žurnaluose, o apie kostrukcines savybes prirašyta šimtai puslapių. Ši inovacija sulaukė ir lietuviškos spaudos dėmesio: „Ne mažiau dėmesio verta „Turisto“ išorė. Įprastinės sienų plokštumos čia suskaidytos artbetonio plokštėmis, kurias J. Šeibokas lietuvių architektūroje panaudojo pirmasis. Jos teikia plačias galimybes, kuriant pastato išorę, pabrėžiant vertikalių linijų ritmą, pastatą daro lengvesnį, grakštesnį, išnyksta masyvumo įspūdis (artbetonis – elementas, turintis savo plastinę formą ir faktūrą).“[51]

Idėja panaudoti „artbetoną“ atsirado gimus fasadų piešiniui. Iš įprasto betono išliejus horizontalias atbrailas, jas reikėtų apskardinti. Išsigandau, kad ištisai apskardintas fasadas atrodys neestetiškai, bet alternatyvos anuomet nebuvo. Laimei, mūsų projektavimo skyriuje dirbo šaunus konstruktorius, žurnale skaitęs apie tokį betono paviršių, kurio nereikia skardinti, nes dėl grubios faktūros jis yra „savaime nusiplaunantis“. Buvo važinėjama į „proftechstatybos“ bandomąją aikštelę, atliekami bandymai: plovėme smėliu, geležies pjuvenomis, veždavome į Namų statybos kombinatą. Ten vienas technologas patarė liejimo formą ištepti skysčiu, kuris neleido betono paviršiui sukietėti. Jį belikdavo nuplauti vandeniu. Dėl meniškų tokio betono paviršiaus ypatybių jis buvo pavadintas „artbetonu“.[52]

Objektas unikalus ir tuo, jog čia panaudoti aliuminio ir medžio konstrukcijų langai, iki tol retai eksploatuojami Sovietų Sąjungos teritorijoje. Pagal pastato projektuotojų detalius brėžinius Maskvoje buvo užsakyti ir gaminami langų profiliai. Stiklas - dvilypis, susidedantis iš matinio grūdinto ir skaidraus lakšto. Dėl savybės skilinėti tokio stiklo negalima buvo naudoti aukščiau antro aukšto, todėl saugumo sumetimais buvo suprojektuoti išsikišę horizontalūs fasado elementai.

Funkcinė viešbučio schema atitiko visus tipologinius dėsningumus: pirmame lygyje J. Šeibokas suprojektavo gelžbetonio stogeliu dengtą įėjimą į pastatą, vestibiulį, liftų holą, restoraną, banketinę salę,

[51] Ten pat.
[52] Iš autorės interviu su J. Šeiboku, 2008 m. gegužės 1 d.

virtuvę, aptarnavimo ir administracines patalpas, sanitarinius mazgus. Dešiniajame pirmojo aukšto gale patalpino konferencijų salę, jos grindų lygį nuleisdamas maždaug pusantro metro žemiau, kad būtų padidintas lubų aukštis ir išlošta daugiau erdvės.

Privalėjau atsižvelgti į tai, kad „Lietuvos“ viešbutis turėjo statusą „inturistas“ (skirtas užsienio turistams), o mano užduotis – viešbutis „turistas“, t.y. svečiams iš Tarybų Sąjungos apsistoti – visiškai kitos klasės. Pradėjau projektuoti nuo kambario – mažiausios pastato ląstelės. Vadovavausi į rankas pakliuvusiu vokišku leidiniu apie viešbučių planavimą. Pagal užduotį reikėjo suprojektuoti triviečius kambarius, apie dešimt dviviečių. Aiškiai apibrėžta: 300 vietų, 10 turistinių grupių, 150 vietų restoranas (visas viešbutis turi pavalgyti per du „pasodinimus“) ir t.t.

Dabar viešbutis yra septynių aukštų. Aš siekiau, kad jis būtų dar aukštesnis – dešimties aukštų – ir taptų ryškesne vertikale komplekso kontekste. Greta dvidešimt dviejų aukštų „Lietuvos“ viešbučio „Turistas“ man pasirodė būsiąs neišraiškingas. Deja, tokio sprendimo įgyvendinimui trūko lėšų. Apskritai, penkis ar šešis auštus architektūroje aš vadinu paprasčiausiu nesusipratimu: arba turėtų būti statomi dviejų, trijų aukštų pastatai, arba būti aiškiai išreikštas vertikalumas.

Manyčiau, nesektinas pavyzdys – Šiaurės miestelis, kuriame visi nauji namai suprojektuoti maždaug šešių aukštų lygiu, o užstatymo tankis - didelis. Kodėl nepažaidus vertikalėmis, nepastačius keleto aukštuminių gyvenamųjų dvidešimties aukštų pastatų, paliekant tarp jų daugiau erdvės, ypač nauojuose rajonuose? [53]

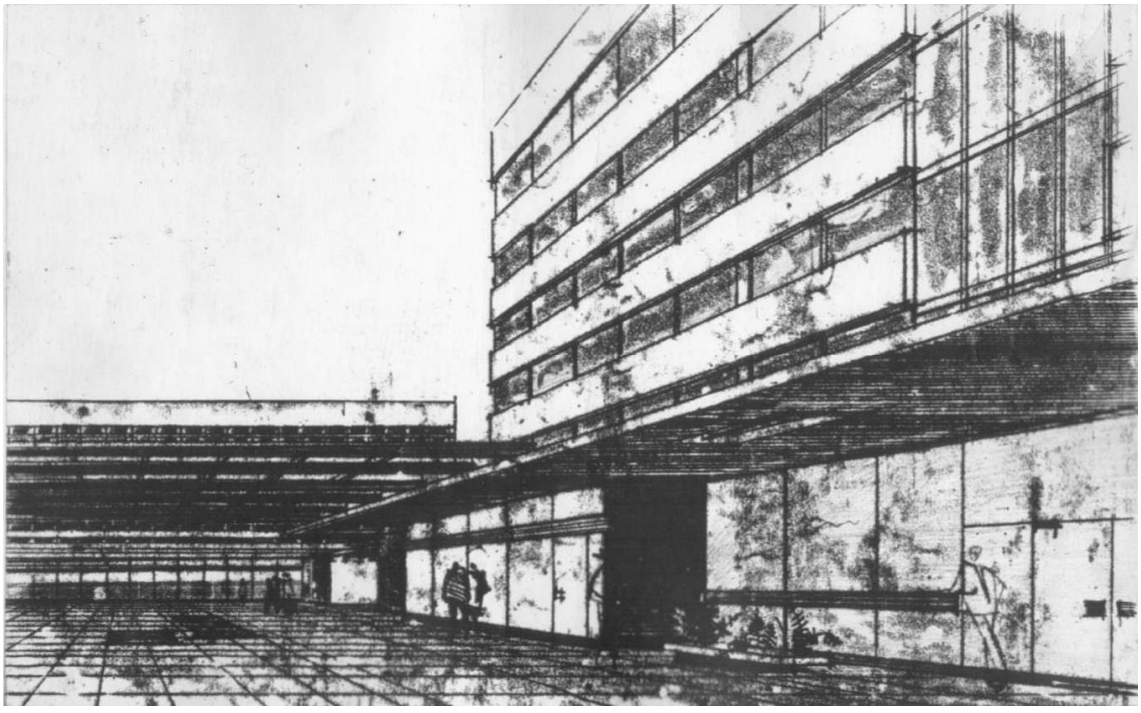

33. Pav. Viešbučio „Turistas“ perspektyvinis vaizdas, XX a. 7-to deš. eskizas

[53] Ten pat.

Standartinis gelžbetoninio karkaso kolonų žingsnis buvo 6 x 6 m. Kad racionaliai sukomponuotų kambarių planus, architektas skersines pertvaras išdėstė taip, kad tik kas antra jų nesutaptų su kolona. Taip kiekvienos gyvenamosios patalpos plotis išėjo po keturis metrus. Išilginės pertvaros dalijo kambarių blokus į keturių ir šešių metrų ilgio patalpas – tokiu būdu abipus koridoriaus išsivystė erdvesnių triviečių ir ankštesnių dviviečių kambarių juostos.

Erdvę taupantys moderniški baldai, maksimalus ploto išnaudojimas prie bendros baldų išdėstymo schemos prijungiant net palangių paviršius ir paverčiant juos stalo plokštumomis, lėmė optimalų kambarių funkcionalumą. Į glaustą erdvę patogiai tilpo lovos, minkštasuolis, foteliai, tualetinis stalelis (reikalui esant transformuojamas į darbo vietą).

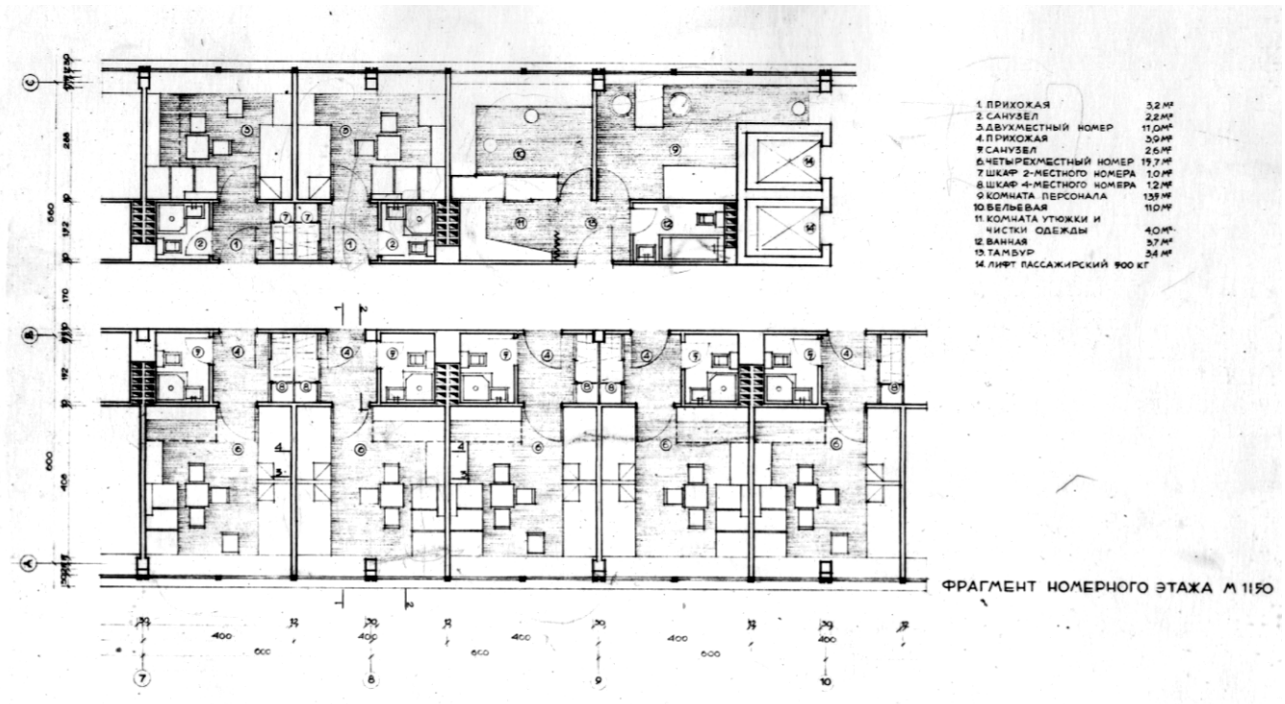

34. Pav. Viešbutis „Turistas“, Vilnius: tipinio aukšto plano fragmentas

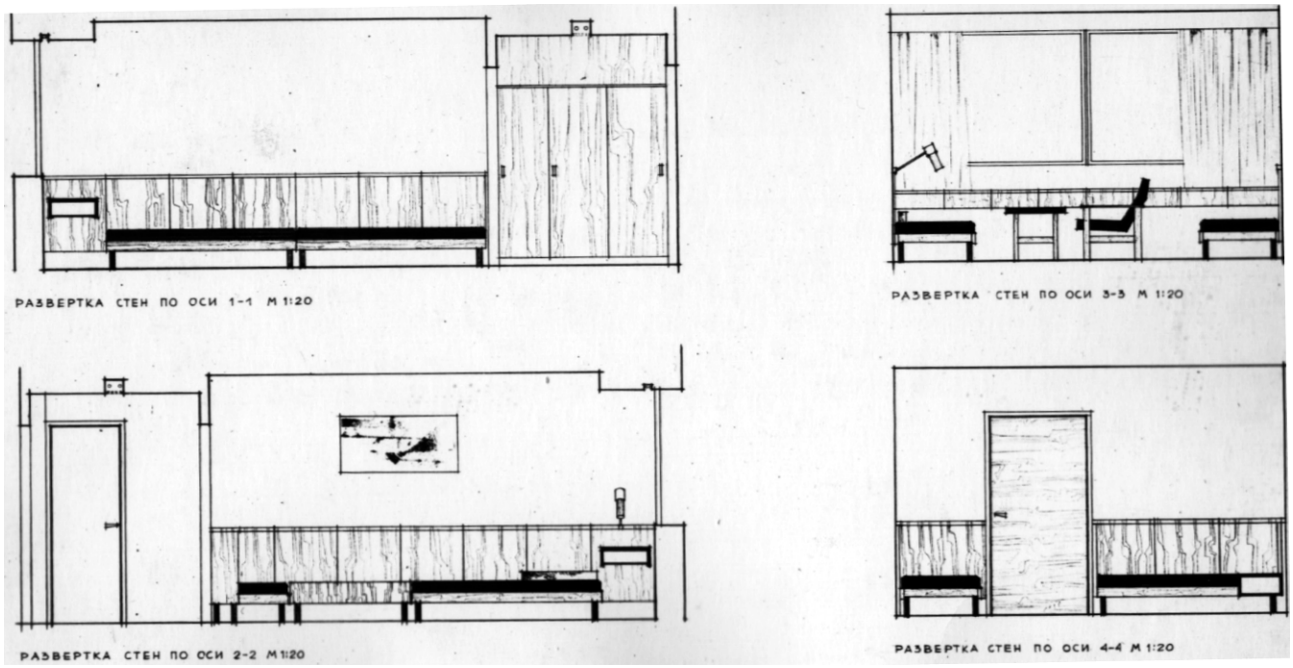

35. Pav. Viešbutis „Turistas“, Vilnius: kambarių interjero išklotinių eskizai

Tipiniame aukšte dar buvo personalo patalpos, koridorius. <...> Koridoriuose - kiliminė danga. Turėjome problemų su sienomis – priešgaisriniai reikalavimai smarkiai ribojo apdailos medžiagų pasirinkimą. Galiausiai ant šiferio lapo klijavome dekafolį, kuris būdavo naudojamas net ir baldų pavišiams dengti. Palei grindis būtinai bėgo panelis. <...> Hole grindys lietos iš teraco, kaip būdinga tais laikais, šildomos. Lubos – pakabinamos, montuojamos naudojant „rabico“ tinklą. Sienos aptaisytos lietuviško dolomito plytelėmis.[54]

Pristatant projektą Maskvoje, Visasąjunginėje turizmo taryboje, interjeras vertintas kaip perdėm vakarietiškas – dėl to kilo nesklandumų, tačiau suderinti pavyko.

Kaip ir daugumai architekto darbų, šiam pastatui būdinga horizontalumo ir vertikalumo sąveika, tiesialinijiškai ritmiška struktūra, išplaukianti iš konstrukcinių sprendimų specifikos. Viešbučio interjeras – kaip ir visa pastato architektūrinė raiška - buvęs neperkrautas detalių ir pasižymėjo apdailos medžiagų saikingumu.

„Santūri, bet išraiškinga architektūra. Pasitelkus minimalias priemones išgauta maksimali harmonija“[55], - taip šio pastato architektūrą aprašė J. Minkevičius.

Komplimentų negaili ir A. Žemaitytė, apie šį objektą kiek poetišku stiliumi rašiusi tuometinėje

[54] Ten pat.
[55] Minkevičius, J., *Архитектура советской Литвы.* Москва: Стройиздат, 1987 г., с. 78

spaudoje: „“Turisto“ viešbutis (1965 m.), lyginant su kitais, buvo tarsi nedrąsus mėginimas šiuolaikiškomis architektūrinėmis priemonėmis kurti humanišką, nepretenzingą architektūrą ir netgi duoti toną aplinkinei statybai.“[56]

„Turisto“ veidas puikiai atitiko Mies van der Rohe išpažintą pastatų universalumo koncepciją, suteikusią tąsą F. L. Wright‘o *form follows function*. Pastatų savitumo klausimu, jis buvo gana drąsus, sakydamas, jog individualumas nėra būtina statinio savybė, o universalumas esti daug didesnė vertybė. Kaip ir „Turisto“ viešbučio atveju, „universalieji“ pastatai turėję būti asketiški, su vyraujančiu stačiakampiu moduliniu tinklu, standartiniais konstrukciniais elementais ir esminėmis modernizmo medžiagomis: metalu, stiklu, gelžbetoniu. „Pastatai gali, o pagal Mies van der Rohe netgi turi būti taip suprojektuoti, kad galėtų atitikti įvairiausias paskirtis“.[57]

Neklystume teigdami, jog šio architektūrinio objekto kalba uždavė toną tolesnės J. Šeiboko kūrybos raidos krypčiai.

Kolegos komentaras - architektas prof. G. Čaikauskas

1998 metais viešbučio „Turistas“ interjero rekonstrukcijos projektą atlikome kartu su architektu R. Paleku. Mūsų rekonstrukcija buvo pirmoji ir pati ryškiausia. Po to sekė keletas kitų, tačiau ne tokių reišmingų vidaus erdvių pakeitimų. Vienas iš sau keliamų uždavinių buvo išsaugoti pirminę erdvinę struktūrą, kuri buvo tvirta, logiška, profesionaliai suprojektuota, todėl tiko ir naujai funkcijai. Buvusios kino salės patalpas viešbutyje turėjome pritaikyti kitoms reikmėms – įkurti tenai konferencijų sales. Stengėmės padaryti jas kuo universalesnes, besijungiančias tarpusavyje, transformuojamas. Interjero erdves atvėrėme ir dar labiau išryškinome jų sąrangą, funkcionalistinį pastato pradą. Buvo pertvarkytos ir restorano patalpos, išnaudojant esamą karkasinę struktūrą. Net baldus dėliojome taip, kad tai pratęstų autoriaus sumanymą. Stengemės nesuardyti pastato prigimtinės sąrangos. Pratęsėme vestibiulio idėją, kurio įstiklinti fasadai atvėrė gatvę, „įleisdami“ ją į vidaus erdvę.

2006 metais buvo atlikta viešbučio išorės pertvarka (projekto vadovas – architektas L. Merkinas, bendraautorius - architektas A. Žickis). Tokia rekonstrukcija, kai iš esmės yra „surėstas“ geras funcionalistinis fasadų sprendimas, yra gana lengvai įvykdoma. Juk sandara lieka ta pati – keičiasi tik pastato „makiažas“: langai, apšiltinami fasadai, o pastatas, kaip urbanistinės miesto struktūros dalis, kaip įvaizdis, natūraliai išlieka. Visa tai atspindi tam tikrą miesto raidą, kuri Vilniui yra būdinga kaip ir

[56] Žemaitytė, A., Laiminga Justino Šeiboko žvaigždė// Literatūra ir menas, 1986 m., birželio 14 d., p. 14
[57] Minkevičius, J., *Architektūros kryptys užsienyje*.Vilnius: 1971, p. 35

kitiems miestams: pastatai yra renovuojami, keičia savo veidą, stilistiką, tarsi „apauga“ apvalkalu, tačiau miesto karkasas išlieka. Suprojektuoti pastatą taip, kad po kelių dešimtmečių jo struktūra morališkai nepasentų, o senų griaučių nereikėtų nustumti su buldozeriu sudarant naują plotą kitam statiniui, yra vienas didžiausių architekto sugebėjimų.[58]

[58] Iš autorės interviu su G. Čaikausku, 2010 m. vasario 19 d.

36. Pav. Viešbutis „Turistas“, Vilnius: konferencijų salė po rekonstrukcijos, 1998 m. nuotrauka

37. Pav. Viešbutis „Turistas“, Vilnius: konferencijų salė po rekonstrukcijos, 1998 m. nuotrauka

1.3.2. *Oficialusis aspektas*. „Vyriausybiniai svečių namai“, Palanga, 1978-1981 m.

Projektuodamas „Vyriausybinius svečių namus“, naiviai ir vaikiškai svajojau: kai Lietuva taps nepriklausoma, čia bus įkurta Lietuvos prezidento vasaros rezidencija.[59]

38. Pav. „Vyriausybiniai svečių namai“, Palanga, 1981 m. nuotrauka

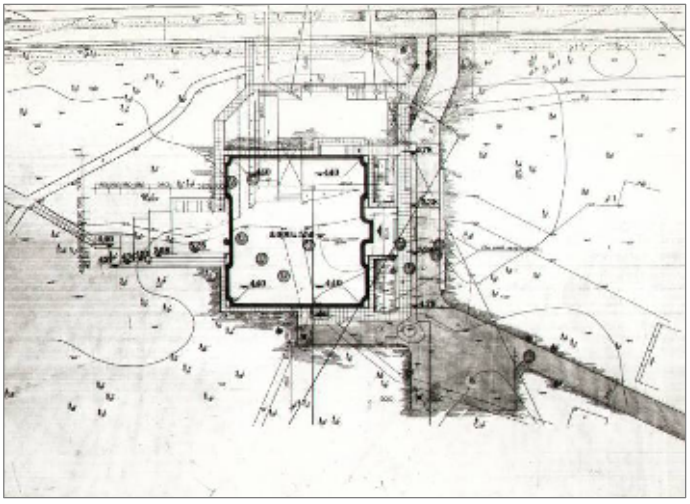

39. Pav. „Vyriausybiniai svečių namai“, Palanga: situacija sklype

Įsitvirtinus sovietų valdžiai, Palanga įgavo „sąjunginės reikšmės kurorto“ statusą, lėmusį valstybinių poilsio namų, sanatorijų, viešbučių, pensionatų ir kitų panašaus pobūdžio objektų poreikį mieste. „1970-1990 metais Palangą papuošė nemažai originalios architektūros statinių“.[60] Dar pokario metais Palanga tapo vienu mėgstamiausių tuometės nomenklatūros kurortų. Buvęs vyriausiasis miesto architektas - A. Paulauskas - žurnalui „Archiforma“ pasakoja, kaip prieš sezono pradžią posėdžiauti čia suvažiuodavo visa Ministrų Taryba. Toks susidomėjimas miestu turėjo akivaizdžių rezultatų: kadangi aukščiausios valdžios atstovai Palangoje būdavo dažni svečiai, lėšų kurorto plėtrai negailėta.[61]

J. Šeibokas tapo vienu iš tų, kurie architektūrinėmis priemonėmis formavo naująjį miesto veidą.

Kai pradėjau projektuoti, šioje vietoje stovėjo medinė prieškarinė vila, kurioje atostogaudavo prezidentas A. Smetona. Bandžiau tą pastatą išsaugoti, siūliau svečių namus statyti gretimai, tačiau valdžios atstovai nesutiko.

Tuometinis Palangos vyriausiasis architektas L. L. Mardosas spaudė projektuoti „kurorto charakterio dvasia“- naudoti čerpes. Mano požiūris buvo tvirtas: tai – ne sanatorija, o oficialus valžios

[59] Iš autorės interviu su J. Šeiboku, 2008 birželio 11 d.
[60] Mukienė, D., *Palanga – kurortas, pasienio ir pajūrio miestas*. *Palanga – gintaras, parkas, muziejus*, internetinis portalas, prieiga per internetą: http://www.pgm.lt/Istorija/Palangos_arch_raida.htm
[61] Petrulis, V., *Architektūros riteris Alfredas Paulauskas: tarp racionalumo ir estetikos*// *Archiforma*, 2007 m., Nr. 2

pastatas.[62]

Kurdamas šio pastato architektūrą, J. Šeibokas siekė pabrėžti oficialųjį, formalųjį jo aspektą. Tąkart jis nepasuko iki tol įprasta kryptimi ir projektuodamas kurorto kontekste nepasitelkė medžio, čerpių, šlaitinių stogų „pseudonatūralinės“ raiškos. Tiesą sakant, dabartiniame rekreacinės architektūros suvokimo kontekste, tokią architektūrinę materializaciją galėtume vadinti ganėtinai „drąsia“, tačiau, kaip galima pastebėti vaikščiojant Palangos gatvėmis, anuomet panašios raiškos statinių buvo gausu.

1981 metais pastatytas dviaukštis pastatas stovi kiek atokiau Gedimino gatvės tiesės. Nors statinys apsuptas išlakių pušų kamienų, jo negalima būtų vadinti visaverčiu gamtinės visumos dalyviu. Fasade taisyklingos vertikalios linijos, apglėbiančios savimi įgilintų langų kontūrus, ir nepriekaištinga fasadų simetrija leidžia atpažinti J. Šeiboko braižą - daugelio architekto pastatų išorės ir vidaus tūriuose dominuoja stačiakampio forma. Tas pats pasakytina apie fasadų grafinę išraišką – horizontalus ir vertikalus stačiakampis išorėje išreikštas per langų kontūrus, aukštų sudalijimus, stilizuotas kaneliūras ir bendras plokštumas. Tad ir šio statinio pilkšvai tinkuotas stačiakampis tūris nuosaikiai konkuruoja su natūralistiniu fonu, o griežtas kvadratinis planas tiesiog alsuoja oficialumu.

Užsakovas buvo Ministrų taryba. Kadangi tai - tuometiniam CK pirmajam sekretoriui, Petrui Griškevičiui, skirta rezidencija, viskas buvo daroma atsižvelgiant į griežtus reikalavimus ir jo šeimos poreikius.[63]

Pirmajame aukšte suprojektuota svetainė, valgomasis, svečių ir apsaugos darbuotojo kambariai, virtuvė, pagalbonės patalpos. Svetainės ir holo erdvė suplanuota per du aukštus. Puoselėta idėja įkurti dekoratyvinį kiemelį, apsuptą tvoros. Tačiau statybos metu įvyko daug pakeitimų - pirmo aukšto erdvė perdengta, sumažinti langai, plastiški lenkti gelžbetoniniai laiptai, turėję tapti centrine pastato vidaus vertialia dominante, atsidūrė kampe.

Antras lygis sudalintas į dvi zonas – tėvų ir vaikų miegamuosius.

Kaip ir kituose darbuose, vos kelių šimtų kvadratinių metrų rezidencinės paskirties statinyje architektas negaili erdvės holui ir laiptinei – vertikaliai funkcinei pastato ašiai. Visos funkcinės zonos čia išdėstytos racionaliai ir tarnauja simetrijos dėsniams.

Kiek griežtoka statinio architektūrinė raiška sėkmingai reprezentuoja oficialiąją - „valdiškąją“ - jo funkciją. Paprastumas ir lakoniškumas – vieni akivaizdžiausių J. Šeiboko architektūros „moto“. „Vyriausybiniai svečių namai“ - įdomus tipologinis „nukrypimas“ architekto kūrybinėje tėkmėje, kartu įrodantis šio profesionalo universalumą ir ištikimybę iki tol puoselėtoms kūrybinėms tiesoms.

Šiuo metu pastatas yra nepraradęs savo pirminio pavidalo ir toliau atlieka svečių namų funkciją.

[62] Autorės interviu su J. Šeiboku, 2008 birželio 11 d.
[63] Ten pat.

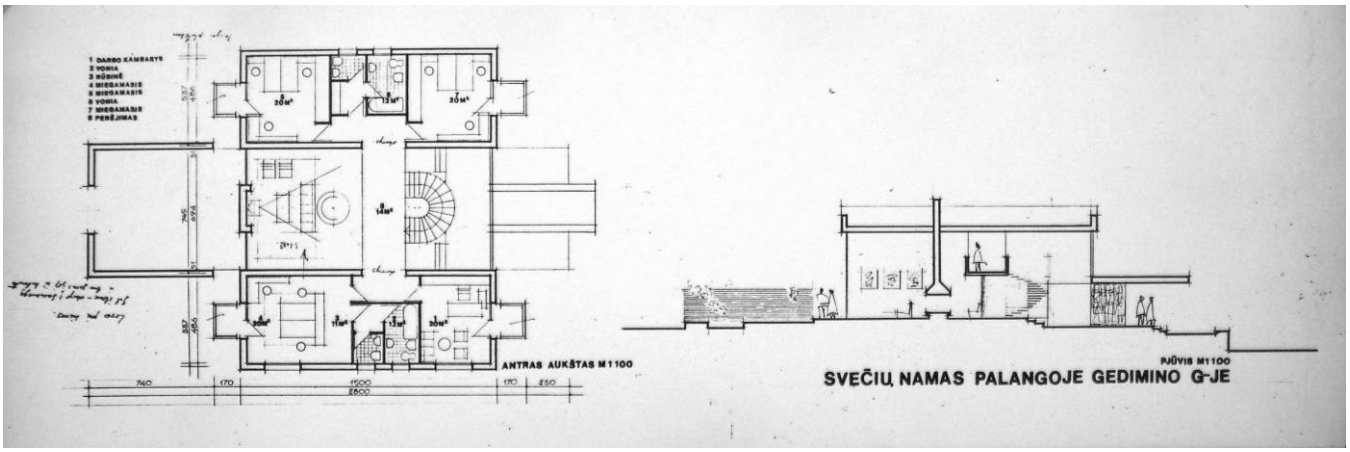

41. Pav. „Vyriausybinių svečių namų“ Palangoje projektiniai pasiūlymai: pirmo aukšto planas ir pjūvis

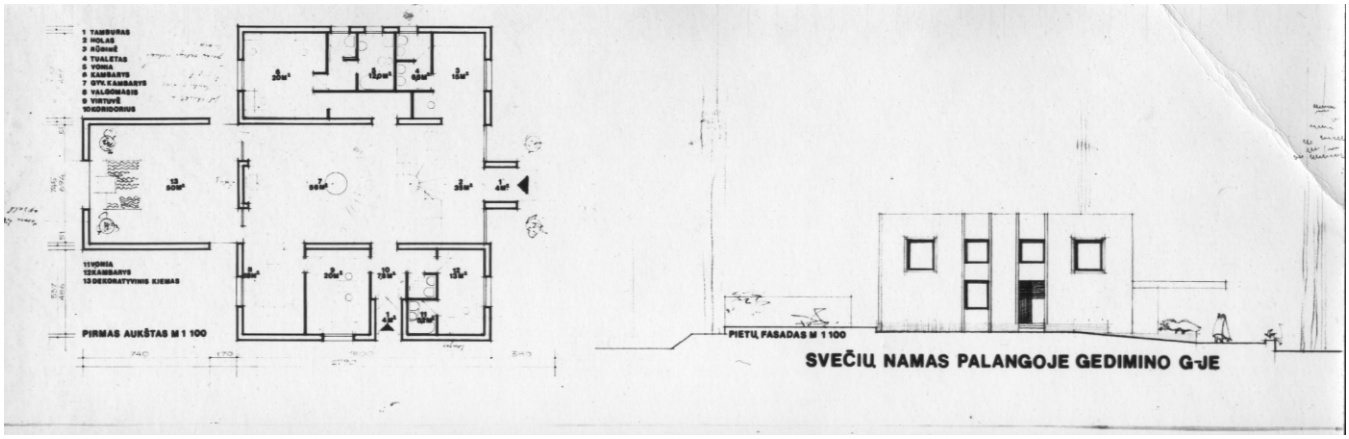

40. Pav. „Vyriausybinių svečių namų“ Palangoje projektiniai pasiūlymai: antro aukšto planas ir fasadas

42. Pav. „Vyriausybinių svečių namų“ pagrindinis fasadas, Palanga, 2008 m. nuotrauka

43. Pav. „Vyriausybinių svečių namų“ pagrindinis fasadas žvelgiant nuo Gedimino g., Palanga, 2008 m. nuotrauka

1.3.3. *Organiškasis aspektas*. „Lietkoopsąjunga“, Vilnius, 1979-1986 m.

Kai Vilniuje, Gedimino prospekte, pastačiau „Lietkoopsąjungos“ pastatą, išgirdau tokį komentarą – esą „smetoniška“ architektūra, primenanti prieškario Kauno statinius. Noriu pasakyti, kad daug kas priklauso nuo vertintojo. Vienas pastatas bus „smetoniškas“, kitam architektūrinių formų terasavimas gali pasirodyti svetimas mūsų klimatinės zonos sąlygoms.[64]

44. Pav. „Lietkoopsąjungos“ administracinis pastatas, Vilnius, 2008 m. nuotrauka

45. Pav. Sklypo situacija prieš pradedant statyti „Lietkoopsąjungą“, Vilnius, XX a. 8-tas dešimtmetis

J.Šeiboko projektas, daugeliui vilniečių nebejotinai tapęs ženklu savojo miesto vizualiniame žemėlapyje – „Lietkoopsąjungos“ pastatas Gedimino pr. ir Stulginskio g. susikirtime, banguojantis savo jautriais kontūrais, išjaustu terasuojančiu siluetu. Prieš iškylant dabartiniam statiniui, sklypo kampe stovėjo dviaukštis neogotikinio stiliaus namas – maisto krautuvė. Šalimais glaudėsi senoji „Lietkoopsąjungos“ būstinė, tačiau ši organizacija tenai nebeįsiteko. Pagal projektinę užduotį parduotuvę reikėjo nugriauti, o jos vietoje, prie gretimo pastato, prijungti priestatą. Vadovaujantis tuometiniu detaliuoju planu, šioje vietoje visi namai privalėjo būti ne daugiau kaip keturių aukštų, kad kaimyninių pastatų karnizai lygiuotų vienoje tiesėje. J. Šeibokas užsimojo suprojektuoti dešimties lygių statinį ir pakilti net šešiais aukštais „aukščiau“ reglamentų.

Jau nuo pat pradžių supratau, kad kito

[64] Šeibokas, J., *Kad ir kiek nertumės iš kailio – vis viena liksime lietuviai*// Mokslo Lietuva, 1997 m. gruodžio 24 d., Nr. 22, p.6

kelio, kaip tik didinti pastato aukštingumą, nėra, nes sklypas buvo palyginus nedidelis, o pastato kiemas jau ir taip užgriozdintas. Pirmas aukštas turėjo būti skirtas kavinei, restoranui, patekimui į kiemą, įėjimui; antras aukštas – restorano salei, o pagrindinėms – darbuotojų, administracinėms – patalpoms erdvės būtų pritrūkę. Šiam projektui svarstyti įyko net šešios techninės tarybos, kurios visos mane kritikavo dėl viršyto aukštingumo. Netikėtai reikšmingą vaidmenį šiame procese suvaidino skulptorius S. Šarapovas, po eilinės mano nesėkmės techninėje taryboje sumeistravęs įtaigų maketą iš medžio, kuris, matyt, padarė įspūdį tarybos nariams. Galiausiai pavyko apginti savo idėją, o gal visiems tiesiog nusibodo su manimi ginčytis....[65]

Tuometinę situaciją aprašo A. Žemaitytė: „Stepas Šarapovas, pamatęs maketą ir išgirdęs bičiulio idėjas, sušuko: „Tai puikus pastatas. Jis banguoja lyg jūra, sruvena kaip smiltys. Nieko nebijok ir niekuo neabejok“.“[66]

Šiame etape simbolinė J. Šeiboko kova su biurokratinėmis tiesomis, įgavusi architektūrinės raiškos pavidalą, nesibaigė. Pagal tuometinius normatyvus gyvenamųjų pastatų lubų aukštis turėjo būti du su puse metro, o administracinių – ne daugiau 2,80 metro. Į šį aukštį reikėjo sutalpinti visus inžinerinių komunikacijų tinklus, o norėjosi išsaugoti kiek galima daugiau aukščio. Projektuotojų komanda drįso pažeisti reikalavimus ir lubas pakelti. Kadangi projekto užsakovas kartu buvo ir rangovas, to pasiekti tapo paprasčiau.

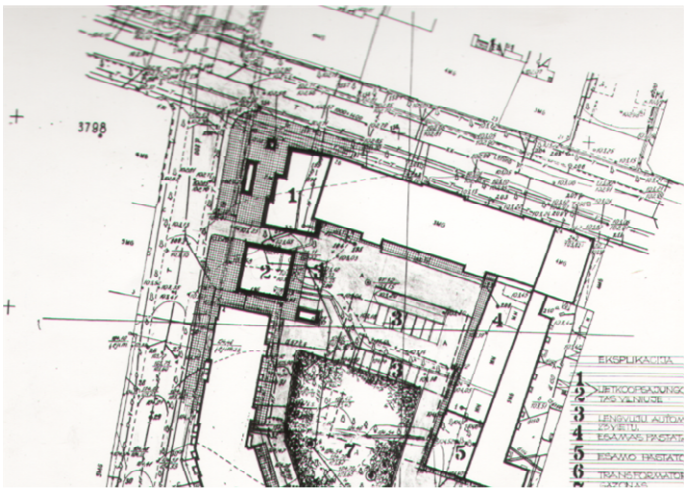

46. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastatas, Vilnius: situacija sklype

Užapvalinti pastato kampai, fasadų proporcijos, metriška langų tėkmė, horizontalių linijų griežtumas visgi kelia asociacijų ir su Kauno tarpukario architektūra – veikiausiai, čia apsireiškia kaunietiška J.Šeiboko prigimtis, išsiskleidžia neslepiamas žavėjimasis moderniaisiais laikinosios sostinės architektūriniais etalonais. Ne tik aukštų skaičiumi, bet ir plastine išraiška bei kompoziciniais sprediniais projektas galėjo pasirodyti neadekvatus Gedimino prospekto stilistikai. Terasavimas - apskritai nedažnas reiškinys mūsų klimato sąlygomis, tačiau ir šią architektūrinę novaciją autorius grindžia idėjiniu pamatu:

[65] Iš autorės interviu su J. Šeiboku, 2008 m. kovo 5 d.
[66] Žemaitytė, A., Laiminga Justino Šeiboko žvaigždė// Literatūra ir menas, 1986 m., birželio 14 d., p. 14

Tarpukariu dabartinio „Lietkoopsąjungos“ pastato kaiminystėje buvo įsikūrusi jauki kavinukė lenkišku pavadinimu „Zacisze“[67], apsupta išvaizdžių klevų lajų. Medžius vėliau iškirto, o sklypą užstatė pagal sovietinius Leningrado architektūros mokyklos principus. Mano mintis buvo kažkokiu būdu atkurti tą buvusios erdvės dvasią. Taip gimė terasų – kiemo išplėtimo - idėja, kad žmonės, dirbantys pastate, turėtų galimybę per pertraukėles išeiti į lauko terasą pasišnekučiuoti, atsikvėpti.[68]

„J. Šeibokas pasirinko kelią, kuris leido didelio tūrio ir aukštą pastatą tarsi nepastebimai įkomponuoti į sankryžą – Lenino prospekto fasadas išlaiko gretimo namo karnizo altitudę, o į didžiausią aukštį jis kopia tolimiausioje nuo raudonosios prospekto linijos vietoje, todėl neardo fasadų išklotinės vieningumo ir tik iš kai kurių sankryžos taškų atskleidžia savo tikrąjį aukštį ir struktūrą,“– pastato komponavimo ypatumus pažymi P. Kulikauskas ir reziumuoja: „O dabar jau galime neabejoti, kad šis neužkoduotos metaforikos, nebanalios struktūros pastatas, kaip ir Ryšių kompleksas, laikui bėgant taps chrestomatiniu bendravimo su sudėtinga architektūrine aplinka pavyzdžiu.“ [69]

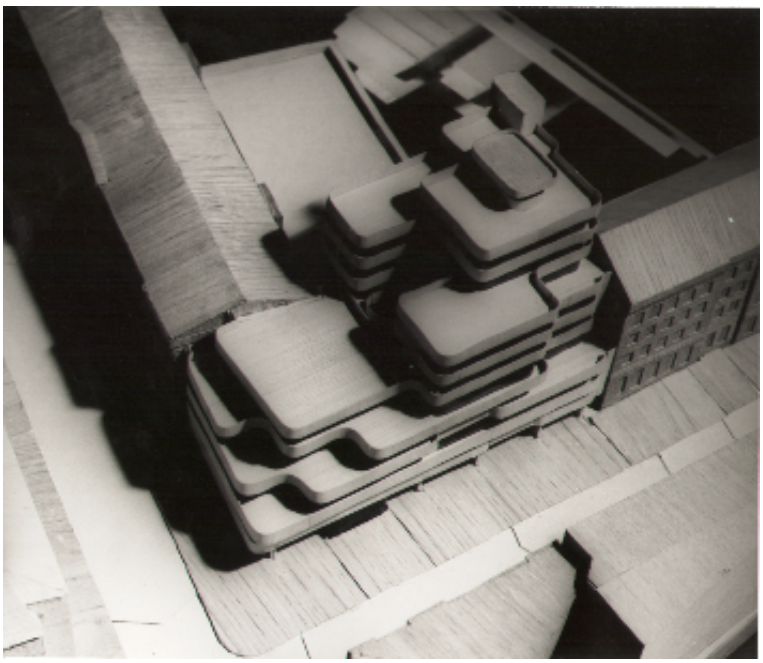

47. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastato maketas, sumeistrautas skulptoriaus S. Šarapovo

[67] *Zacisze* (lenk.) - liet. „ramybė“ (aut past.)
[68] Iš autorės interviu su J. Šeiboku, 2008 m. kovo 5 d.
[69] Kulikauskas, P., Architektas ir laikmetis// Statyba ir architektūra, 1987 m., Nr. 3, p. 19

48. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastatas statybos metu, Vilnius, 1982 m. nuotrauka

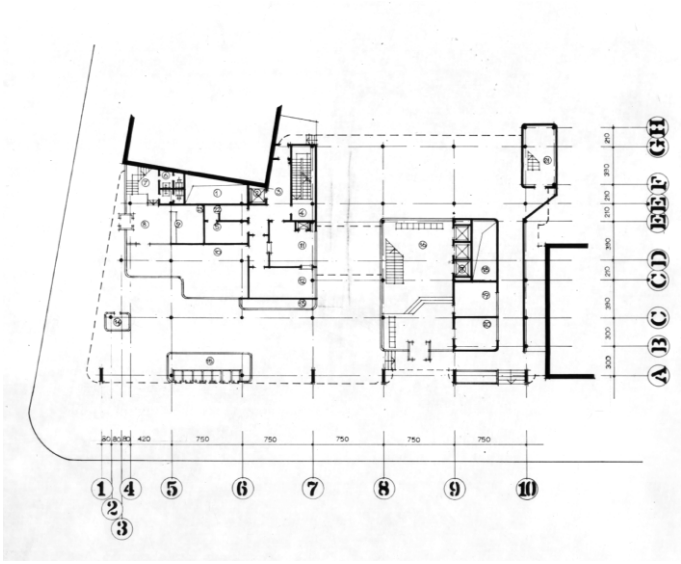

49. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastato pirmo aukšto planas

50. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastatas statybos metu, Vilnius, 1984 m. nuotrauka

51. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastato antro aukšto planas

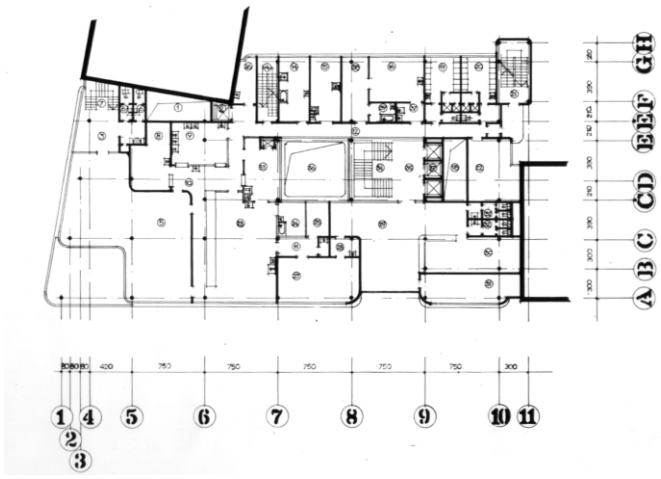

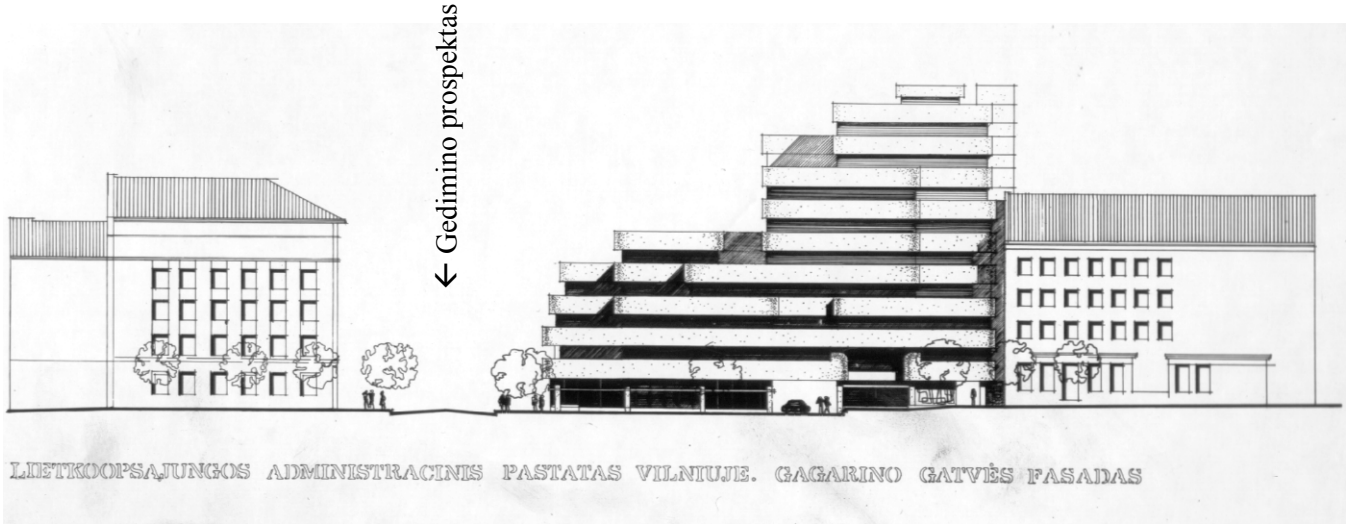

52. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastato fasadas iš S. Stulginskio gatvės pusės

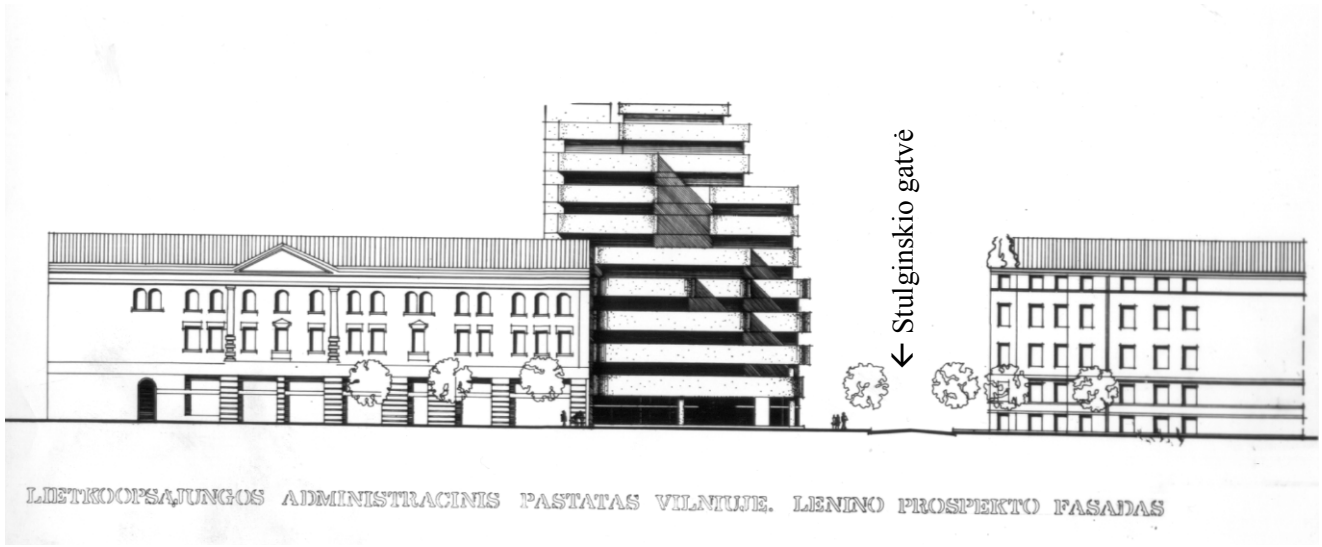

53. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastato fasadas iš Gedimino prospekto pusės

54. Pav. „Lietkoopsąjungos“ interjero fragmentas: restoranas, Vilnius, 1986 m. nuotrauka

55. Pav. „Lietkoopsąjungos“ interjero fragmentas: aktų salė, Vilnius, 1986 m. nuotrauka

Vidinėje marmuro plokštėmis apdailintų sienų ir stiklo pertvarų formuojamoje erdvėje akcentuotai išryškėja platūs laiptai, išdėstyti pastato centre. Iš viršaus jie nušviesti natūralios, per stiklinę plokštumą srūvančios šviesos, dažnai tampančios aktyviu veiksniu J.Šeiboko interjeruose. Tokia vidaus „scenografija“ kelia asociacijų su modernizo ištakomis – P. Scheerbart „stiklo ir šviesos“ architektūros paradigma *(glass architecture)*. [70]

Kad gautume kokybišką gaminį, visus stiklus ir langus užsakėme buvusioje Demokratinėje Vokietijos respublikoje, kur derinti darbo brėžinių ir parsivežti pavyzdžių vykome net keturis kartus. Rodos, stengtasi nebuvo bergždžiai – permatomo stogo konstrukcija vandens nepraleidžia iki šiol.[71]

„J. Šeiboko pamėgtas šviesių ir tamsių spalvų derinys (šviesios koridorių sienos ir tamsios langų užuolaidos, šviesūs kabinetų apmušalai ir tamsūs baldai bei tamsūs durų akcentai) groja iškilmingą staccato, keliaujant peer visus pastato aukštus. Laiptai išveda į koridorius, kuriuose tvyro darbo kabinetų rimtis, ir į foje – poilsio kampelius, iš kurių galima patekti į erdvias saulėtas terasas ir apžvelgti miestą – lyg nuo laivo denio audrotą vandenyną,“[72] – romantizuotai „Lietkoopsąjungos“ interjero sąrangą aprašo A. Žemaitytė.

Aukšto schemoje matyti du kompoziciniai centrai: žiemos sodo, tarsi dengto *patio*, erdvė su

[70] XXa. antro dešimtmečio pradžioje didelę reikšmę modernizmo architektūros ir apskritai – filosofijos – atstovai teikė natūralios šviesos srautui (kaip naujo, kitokio pasaulio šviesos proveržiui), pastatų vidaus erdvių insuliacijai. Paul Scheerbart paskleidė stiklo architektūros *(glass architecture)* sąvoką. Architektas teigė, jog, norint matyti kultūriškai pažangią visuomenę, būtina keisti iki tol egzistavusią architektūros koncepciją ir išsilaisvinti iš uždarų erdvių. Pasak P. Scheerbart, per stiklo sienas saulės šviesa turi įsilieti į gyvenamąją erdvę.

Vėliau Paul Scheerbart *glass architecture* idėją galima įžvelgti ir Le Corbusier horizontalių langų juostų, įstiklintų stogų architektūriniuose sprendimuose.

[71] Iš autorės interviu su J. Šeiboku, 2008 m. kovo 5 d.

[72] Žemaitytė, A., Laiminga Justino Šeiboko žvaigždė// Literatūra ir menas, 1986 m., birželio 14 d., p. 14

freska bei įvijų laiptų – aktyvaus spiralinio elemento – šulinys. Abi erdvės yra ganėtinai savarankiškos: žiemos sodas – „branduolinis“, laiptai – spiralinis, dinamiškas veikiantysis.

„Lietkoopsąjungoje“ veikia nemažai meno objektų. Pirmajame aukšte įkomponuotas A. Dovydėno vitražas „Miestas prie upės“ gyvų linijų virpesiu sąveikauja su plastiniškai organišku pastato leitmotyvu. Tarp trečio ir ketvirto lygio minimalistinio žiemos sodo sieną pagyvina dailininko A. Kmieliausko freska „Rudens gėrybės“, savo turiniu atliepianti statinio funkcinei paskirčiai. Renesansinė piešinio perspektyva, figūrų kompozicija sumoderninta tolygiai suskaidant paveikslą į atsiras plokštumas – tarytum vitražo segmentus. Meno kūrinys neliko nepaminėtas to laikmečio kultūrinėje spaudoje: „Paskutiniu metu vis daugiau naujų dailės kūrinių atsiranda architektūroje, vis ryškesnis dailininkų ir architektų bendradarbiavimas. Vienas šiemetinių pavyzdžių – naujame Lietkoopsąjungos pastate Vilniuje (architektas J. Šeibokas) sukurta A. Kmieliausko freska, apdainuojanti žmones ir darbą, derlių ir duoną.“[73]

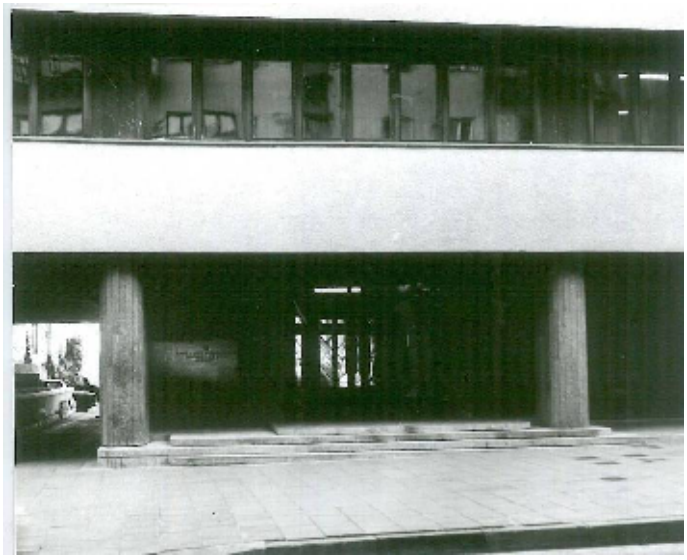

56. Pav. Įeiga į „Lietkoopsąjungos“ pastatą, Vilnius, 1986 m. nuotrauka

Tais laikais su finansais buvo daug lengviau. Tie du procentai, skiriami meno kūriniams pastatuose - tik „simbolinis“ skaičius. Jei tik pasireikšdavo didesnis projektuotojo noras, pinigų buvo įmanoma „iškovoti“. „Komprojekte“, kadangi daugiausiai projektuodavau parduotuvių interjerus, tekdavo dažnai bendrauti su prekybininkais, ir puikiai mačiau, kas vyksta toje virtuvėje.

Panašiai atsitiko ir su „Lietkoopsąjunga“. Kadangi pinigai buvo ne „valstybiniai“, mes gana lengvai operavome skaičiais statybos sąmatose. Prasidėjus statyboms, pasikeitė TSRS Ministrų tarybos pirmininkas (juo tapo Nikolajus Tichonovas), ir iš esmės pasikeitė planavimo tikslai. Vienas jų – nevykdyti jokių administracinių pastatų statybų, tik gyvenamąją. Taip „Lietkoopsąjungos“ darbai

[73] *Literatūra ir menas*, Nr. 27, 1986 m. liepos 5 d., p. 1 (autorius nenurodytas)

sustojo ties pirmojo aukšto karkasio lygiu. Užsakovai sumojo pakeisti pastato pavadinimą iš „Lietkoopsąjungos administracinis pastatas“ į „Lietkoopsąjungos mokslinių tyrimų institutas“. Gerą mėnesį dirbome prie patalpų specifikacijų, kol kiekvienos jų paskirtį „pritaikėme“ ir perrašėme, kad atitiktų mokslinio instituto poreikius. Po metų projektas pajudėjo.[74]

Analizuojamas objektas iki šiol yra vienas labiausiai atpažįstamų ir įsidėmimų architektūrinių dominančių šioje Gedimino prospekto atkarpoje. Net ir tie, kurie tarsi kvestionuotų „Ryšių komplekso“ sprendimo tinkamumą Vilniaus centro urbanistiniame tinklelyje, „Lietkoopsąjungos“ pastato architektūriniu išbaigtumu neabejoja.

Kolegos komentaras - dailininkas prof. A. Kmieliauskas

Su Justinu mus suvedė bendri interesai, artimas mąstymas: domėjimasis literatūra, filosofija, diskusijos, slidinėjimas. Jis buvo simpatiška asmenybė - daug žinojo ir pasakodavo apie Vilniaus senamiestį, kas man darė didelį įspūdį. Mūsų draugystės laikotarpiu jis suprojektavo „Lietkoopsąjungos“ pastatą ir pakvietė mane prisidėti prie meninio interjero apipavidalinimo. Buvo skirta erdvė, kurioje galėjau įgyveninti bet kokias savo idėjas – kūrybiniu požiūriu J. Šeibokas suteikė visišką laisvę. Architektas visiškai nesikišo į kūrybinį procesą.

Siužetas freskai gimė kaip minčių srauto rezultatas. „Lietkoopsąjunga“, „kooperatyvas“ – sąvokos, kurios asociavosi man su žmonių bendravimu, mainais, prekyba. Taigi, ėmiausi vaizduoti obuolių derliaus nuėmimo sceną: medžiai subrandina obuolius, žmonės vaisius nurenka, paskui juos parduoda – kitaip tariant, vyksta draugiškas bendradarbiavimas - kooperacija. Skirstydamas kompoziciją į atskiras geometrizuotas plokštumas tarsi bandžiau priartinti kūrinį prie modernistinės pastato stilistikos. Stengiausi, kad įvairiais rakursais freska atrodytų įdomi, gyva, kad tinkamai kristų šviesa.

Tapybos procesas vyko įdomiai. Retas, matydamas, kaip dirbu, suprasdavo, ką vaizduoju. Dažnas gūžčiodavo pečiais, bandydamas nesėkmingai įžvelgti sovietinės ideologijos siužetą. Įstabiausia pasirodė šešiametė mergaitė, taikliai nusakiusi tikrąjį freskos turinį: obuolių derliaus rinkimą.

Nemalonu prisiminti politiškai įtemptą to laikotarpio atmosferą. Pastato savininkai, tarsi baimindamiesi dėl per menko freskos ideologinio užtaiso, nepakvietė manęs į „Lietkoopsąjungos“ atidarymo iškilmes. Valdžios organams galėjo nepatikti antikomunistiniam menui „švaistomų“ pinigų faktas. Buvo siūlymų tapyti kosmonautus, tarybinius darbininkus ir panašius personažus, tačiau visiems

[74] Iš autorės interviu su J. Šeiboku, 2008 m. kovo 5 d.

šiems raginimams atsispirti pavyko. Išlaviravau pavaizduodamas nei tarybinį, nei antitarybinį vaizdelį.

Smagus faktas, jog vienoje iš figūrų pabandžiau įkūnyti Justino paveikslą. Tiesa, kadangi pastarasis man nepozavo, rezultatas ne itin atitinka vaizduojamąjį subjektą.[75]

57. Pav. „Lietkoopsąjunogos“ pastato interjero fragmentas: A. Kmieliausko freska “Rudens gėrybės“, Vilnius, 2008 m. nuotrauka

[75] Iš autorės interviu su A. Kmieliausku, 2010 m. gegužės 12 d.

58. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastato interjero fragmentas: laiptai, Vilnius, 2008 m. nuotrauka

59. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastato interjero fragmentas: A. Dovydėno vitražas „Miestas prie upės“, Vilnius, 2010 m. nuotrauka

60. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastato interjero fragmentas: restoranas, Vilnius, 1986 m.

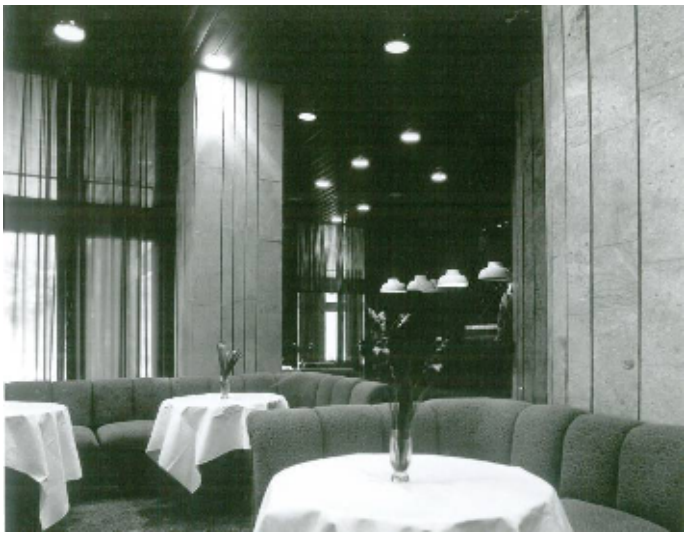

61. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastato interjero fragmentas: restoranas, Vilnius, 1986 m.

62. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastato viduje, iš kairės: J. Šeibokas, A. Dovydėnas, vienas iš pastato užsakovų. Pirmame plane – dailininkas prof. A. Kmieliauskas, Vilnius, 1986 m.

63. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastato interjero fragmentas: žiemos sodas, keramikė N. Dovydėnienė, Vilnius, 2008 m. nuotrauka

64. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastato statybos metu su statybininkais, J. Šeibokas – per vidurį, Vilnius, apie 1984 m.

65. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastato statybos metu, J. Šeibokas – antras iš dešinės, Vilnius, apie 1984 m.

1.3.4. *Medžiagiškasis aspektas.* „Lietuvos taupomojo banko“[76] pastatas, Vilnius, 1996-1997 m.

Pagrindinė idėja buvo sukurti solidų pastatą, mat daugelyje šalių bankai savo architektūra pabrėžia respektabilumą. Ganėtinai pilkame ir nuobodžiame Savanorių prospekte toks pastatas turėtų išsyk patraukti praeivio žvilgsnį.[77]

66. Pvz. „Swedbank“ administracinis pastatas, Vilnius, 2008 m. nuotrauka

Dabartinis „Swedbank“ pastatas, tapo J. Šeiboko - kaip nūdienos architekto - mąstymo išraiška, vis dar artima (matyt, nesąmoningai) modernistiniam gaivalui. Dar praėjusio amžiaus pradžioje vienas iš modernizmo teorijos pionierių yra pasakęs: „Mes gyvenome smarkiai atribotose erdvėse. Iš šių aplinkos formų mūsų kultūra jau išaugo. <...>, turime keisti architektūrą. Tai bus įmanoma, kai išsilaisvinsime iš uždarų erdvių. To pasiekti galima tik stiklo architektūra. Saulės, mėnulio, žvaigždžių šviesa turi užlieti mūsų gyvenamąją erdvę ne pro menkus langus, o pro stiklo sienas.“[78,79] Aukščiau išdėstyta poetiškai lozungiška P. Sheerbart filosofinė mintis šio pastato pavidale reflektuoja lenkto stiklinio fasado perregimybe.

1991 m. laimėjome banko pastato konkursą. Šį procesą prisimenu su malonumu – atsivėrė naujos galimybės apdailos srityje, puikiai sutarėme su užsakovu, o visas projektavimo ir statybos procesas vyko, kaip tuomet atrodė, per stebėtinai trumpą laiką – vos pusantrų metų.[80]

[76] Dabar – „Swedbank“ (aut. past.)
[77] Šeibokas, J., *Panaudojome aukščiausios kokybės statybines medžiagas*// Statyba ir architektūra, 1998 m., Nr. 1, p.16
[78] Conrads, U., *Programs and manifestoes on 20-th-century architecture*. The MIT Press, 1975, p. 32
[79] B. Tout yra pavadinęs P. Scheerbart „vieninteliu poetu architektūroje“ (*the only poet in architecture* – angl.)
[80] Iš autorės interviu su J. Šeiboku, 2008 m., birželio 11 d.

Laimėjęs paskelbtą konkursą, projektuotojas turėjo dar sovietmečiu statytą O. Gerliakienės visuomeninį dviaukštį atšiauraus plytų mūro pastatą transformuoti į estetiškai respektabilų banko klientų aptarnavimo skyrių. Kad šiluminės patalpų charakteristikos atitiktų šiuolaikines normas, pirmiausiai iš išorės fasadai buvo apšiltinti ir uždengti aliuminėmis apdailos plokštėmis. Pastato kompozicijos idėjinis pagrindas – teigti solidumą. Be kita ko, gana pilkame ir nuobodžiame Savanorių prospekto fone toks statinys turėjo patraukti praeivio žvilgsnį.

Dėl pagrindinio fasado sprendimo nemažai svarstyta, kol pagaliau buvo pasirinktas cilindriškas tūris. Šiame projekte autorius ir vėl buvo vienas pirmųjų, panaudojęs novatoriškas ir kokybiškas statybines medžiagas: 360 kvadratinių metrų ploto stiklinė plokštuma tuomet tituluota pirmu tokio dydžio stiklo ir aliuminio konstrucijų fasadu Lietuvoje.

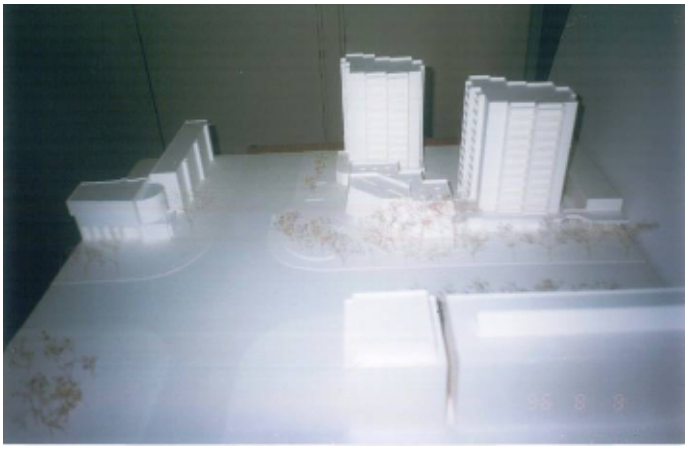

67. Pav. Pirmasis banko pastato maketas, 1996 m.

68. Pav. Galutinis banko pastato maketas, 1996 m.

Įgyvendinus šį projektą supratau, kodėl visame pasaulyje taip eksploatuojami stiklo fasadai. Vieną vakarą nuvažiavau pasižiūrėti, kaip atrodo pastatas prieblandoje. Vaizdas padarė įspūdį: viskas viduje verda, juda - pastatas atrodė gyvas ir tamsoje. Manau, tai vienas didžiausių stiklo architektūros privalumų.

Kita vertus, kai pastatas dar tik statomas, konstrukcija švari, fasadai nesumontuoti – taip gražiai išryškėja konstrukcijos griaučiai. Rodos, nieko nebetrūksta. O mes, architektai, imam ir sudarkom tą grožį. Būtent stiklas ir suteikia galimybę konstrukciją eksponuoti.[81]

Cilindriškame tūryje, paryškintas juodų akmens masės plytelių apvado, įkomponuotas pagrindinis įėjimas į pastatą, kuriam D. Linartas pritaiko „propilėjo“ metaforą. Dėsningą monumentalumo siekį jis įžvelgia vertikaliame apdailos medžiagų dėstyme bei paskirstyme – „apačioje sutelkiama vizualiai

[81] Ten pat.

sunkesnė akmens keramika, o viršuje – stiklas ir metalas“.[82]

Pirmame pastato aukšte sutelkta viešoji – klientų aptarnavimo - salė, administracinės, pagalbinės patalpos. Reprezentacinė priimamojo erdvė optimaliai išplėsta pažeminant pirmojo lygio grindis, o lubos dengtos veidrodinėmis kvadratinėmis plokštėmis, atliekančiomis apgaulingą vizualiai erdvę plečiančią funkciją. Kitoms banko vidaus reikmėms skirti du viršutiniai pastato aukštai.

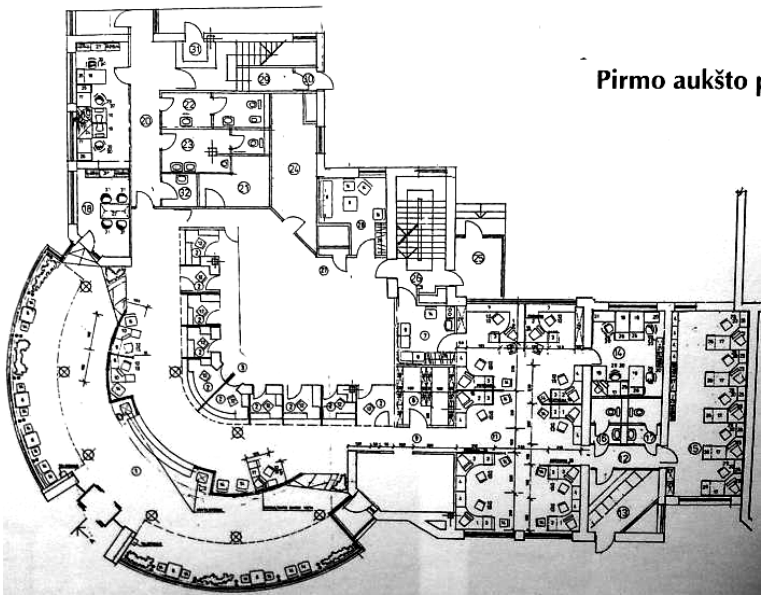

69. Pav. Pirmo aukšto banko pastato planas

Vidaus erdvių apdailai J. Šeibokas pasitelkė tuomet itin šiuolaikiškas medžiagas: aliuminį, akmens masės plyteles, plastiką, stiklą. Ko gero, platesnis apdailos medžiagų spektras ir siekis išbandyti vis kitas kūrybines priemones lėmė kiek daugiasluoksniškesnį interjerą nei iki tol architekto praktikoje. Ypač netikėtai aktyvi nuotaika juntama pasitarimų kambaryje, esančiame trečiame aukšte – atviro mėlynumo sienos drąsiai kontrastuoja su geltonu baldų koloritu.

Nepakeičiamais architekto kuriamų vidaus erdvių formantais ir vėl tapo ritmiška kolonų eilė bei įspūdingas piramidės formos šviesliangis viršutiniame pastato aukšte, apvainikuojantis visą vidinę statinio sąrangą.

1997 metais už šį stiklo architektūros projektą J. Šeibokas įvertintas geriausio lietuviško komercinės paskirties architektūrinio objekto apdovanojimu.

[82] Linartas, D., *Lietuvos taupomojo banko pastatas Savanorių prospekte //* Archiforma, 1997 m., Nr. 4, p. 18

70. Pav. Banko pastato interjero fragmentas: vestibiulis ir klientų aptarnavimo erdvė, Vilnius, 2008 m. nuotrauka

71. Pav. Perregimas piramidiškas banko pastato stogas, Vilnius, 2008 m. nuotrauka

72. Pav. Banko pastato antrojo aukšto interjero fragmentas, Vilnius, 2008 m. nuotrauka

73. Pav. Banko pastato antrojo aukšto interjero fragmentas, Vilnius, 2008 m. nuotrauka

1.3.5. *Kontekstualusis aspektas*. „Ryšių ministerijos ir centrinės telefonų stoties objektų kompleksas“[83], Vilnius, 1967-1978 m.

Vertingiausias dalykas Vilniaus senojoje architektūroje – erdvės kūrimo principai. Vaikštant sostinės gatvelėmis, vienas po kito atsiskleidžia senųjų statinių kontūrai, bokštai, uždarantys perspektyvas. Ši aplinka sukuria miesto charakterį, jo nuotaiką, kurią jaučia ir senbuvis, ir svečias, ir architektas skaito joje struktūros semantinę kalbą, kurioje kiekvienas namas atlieka apibrėžtą vaidmenį. <...> Man kontekstas, situacija, kurioje stovės projektuojamas pastatas, yra viską sakantis, pats svarbiausias dalykas, kuris gimdo sprendimą.[84]

74. Pav. „Ryšių komplekso“ fragmentas, Vilnius, 1978 m.

Pirmasis architekto J. Šeiboko varginančio kūrybinio proceso rezultatas, leidęs patirti „visasąjunginio“ pripažinimo efektą, ir, ko gero, ryškiausias architekto kūrinys - „Ryšių objektų kompleksas“ sostinės centre, Vilniaus ir Islandijos gatvių sankryžoje (dabar čia įsikūrusi LR Sveikatos apsaugos ministerija ir „TEO LT“ padalinys). Tai - bene daugiausiai visuomenės ir architektūrinės bendruomenės dėmesio sulaukęs projektas. Už Ryšių objektų kompleksą J.Šeibokas patyrė ir valdžios įvertinimą – 1980 metais jam suteita TSRS visasąjunginė Ministrų Tarybos Valstybinė Premija. Spaudoje buvo džiūgaujama:

„Vilniuje pastatytas dar vienas originalus kompleksas – Lietuvos TSR Ryšių ministerijos, centrinės miesto automatinės telefono stoties ir ryšių skyriaus rūmai <...> Naujasis Ryšių ompleksas neabejotinas Justo Šeiboko, jo kolegų projektuotojų ir statybininkų kūrybinio darbo laimėjimas. Tai gražus neeilinis įrašas į senojo Vilniaus statybų metraštį.“[85]

„Prie šių rūmų, natūraliai įsiliejusių Vilniaus senamiesčio architektūron, dažnai užsukame. Ir nusistebime, kad jie vienaip spindi savo architektūrine ornamentika ankstų rytą, kitaip vidurdienį ar

[83] Toliau – „Ryšių kompleksas“, aut. past.
[84] J. Šeiboko mintys iš straipsnio Kulikauskas, P., *Architektas ir laikmetis*// Statyba ir architektūra, 1987, Nr.3, p.18
[85] Balčiūnas, V., *Ryšių kompleksas Vilniuje*// Statyba ir architektūra, 1979 m., p. 3-4

vakarop.<...> Toks jis, sostinės ryšių kompleksas, suprojektuotas Miestų statybos projektavimo instituto specialistų, vadovaujamų J. Šeiboko. <...> modernūs rūmai, pažymėti žydro žaibo zigzagu, sujungia romantišką ryšių praeitį su perspektyvomis, kurios jau šiandien tampa realybe.“[86]

75. Pav. Sklypo situacija prieš „Ryšių komplekso“ statybą, vaizdas žiūrint iš Vilniaus (tada – L. Giros) ir Palangos gatvės sankirtos, Vilnius, apie 1967 m.

76. Pav. Palangos g. vaizdas prieš „Ryšių komplekso“ statybą, Vilnius, apie 1967 m.

Pastato gimimo ir gyvavimo istorija turtinga. Situacija susiklostė taip, kad aštuoniasdešimtųjų pradžioje miestui reikėjo atnaujintos telefonų stoties. Dar pati pastato gimimo priešistorė buvo paženklinta nesklandumų: užsitęsusių diskusijų dėl sklypo dislokacijos, konfrontacijos tarp Vilniaus inteligentijos ir komunistinės valdžios statytinių, siekusių „strategiškai svarbų“ objektą „įsodinti“ adekvačiai svarbioje urbanistinėje terpėje – priešais Vilniaus arkikatedrą. Idėja plėsti buvosios automatinės telefonų stoties pastatą, įsikūrusį pačioje senamiesčio šerdyje, Gedimino aikštėje, nuėjo perniek, kai tam pasipriešino autoritetingiausi Vilniaus architektai (tarp jų ir J.Šeibokas). Iš valdžios pusės kilo nemenka pasipiktinimo banga tokiu „akiplėšiškumu“. Tuometinis Miestų statybos projektavimo instituto vadovas buvo įspėtas už suteiktą per didelę veiksmų laisvę inteligentijai ir projekto vilkinimą - juk terminai spaudė, o objekto vis dar nebuvo. Tuokart griežtai liepta: per pusę metų surasti naują sklypą telefonų stočiai ir parengti pastato projektą.

Galiausiai, negailestingai spaudžiant laikui, pasirinkta posesija buvusio skvero vietoje, L. Giros ir P. Cvirkos (dabar – Viniaus ir Islandijos) gatvių kampe, o projekto vadovu paskirtas J.Šeibokas. Sklypas buvęs ankštas, o patalpų suprojektuoti reikėjo daug. Dar daugiau - „Aplink senamiestis, čia pat – architektūros paminklas, buvusiųjų Radvilų rūmų liekanos. Naujasis pastatas neturėjo jo užstelbti, reikėjo rasti harmoningą architektūrinį dviejų epochų ryšį. Tai ribojo pastato aukštį, be to, milžinišką tūrį reikėjo

[86] Kapočius, V., Liekis, A., *Žydrojo žaibo rūmai*// Švyturys, 1980 m., Nr. 4, p. 4

suskaidyti taip, kad kad jis neimtų dominuoti erdvėje.“[87] J. Šeibokas iškart atsisakė tiesmukos stilizacijos idėjos, iki tol dažnai taikytos senamiesčio užstatymo praktikoje. Remtasi prielaida, jog visais laikais ir visomis epochomis senosiose miestų dalyse buvo projektuojama tokiu stiliumi ir iš tokių medžiagų, kokios vyravo atitinkamu metu. To laikmečio „plyta“ , kaip metaforiškai yra pasakęs J. Šeibokas, buvo surenkamas gelžbetonis.

„Tuomet turėjau berniokiškos drąsos. Dabar kažin ar drįsčiau lįsti į senamiestį su surenkamais elementais...“[88] – viename iš interviu atvirai kalba autorius.

Tokį „įžulumą“ su kaupu pateisina J. Vaitys, straipsnyje apie analizuojamą objektą negailėdamas komplimentų vyresniam kolegai: „J. Šeibokas lieka ištikimas savo deklaruojamam industriniam statybos metodui. Metodui, kurio nevertina daugelis profesionalų ir kuris visuomenei kelia įvairiai išdėliotų dėžučių kompozicijų asociacijas. Taigi architektui turime būti dėkingi, kad kūrybišku interpretavimu jis įrodo šio metodo gyvybingumą bendrame šiuolaikinės lietuvių tarybinės architektūros sraute.“[89]

J.Šeibokas užsibrėžė pastato kontūrą tiksliai pagal gatvių „raudonųjų linijų“ diktuojamas ribas, kad išlaikytų vyraujantį perimetrinio užstatymo tipą.

Kadangi laikas spaudė, visi techninės tarybos nariai su pateiktu sprendimu nuolankiai sutiko. O aš, sėdėdamas ten, viską, ką esu padaręs, pamačiau tarsi iš toliau, apibendrintai. Staiga suvokiau, kad toks rezultatas manęs netenkina. Grįžęs pasitiesiau brėžinius ant stalo ir raudonu pieštuku užbrėžiau dabartinio pastato kontūrinę liniją plane. Pakilo skandalas: laikas ribotas, o aš iš naujo projektuoju! Tačiau man į terminus buvo nusispjauti - tuometinė mūsų, architektų, alga buvo tokia apgailėtina, kad pro pirštus galėjome žiūrėti į daugelį dalykų. Logika tokia: arba už pažangumą tau skiria juokingą premiją, arba papeikimą už užduočių neįvykdymą“.[90]

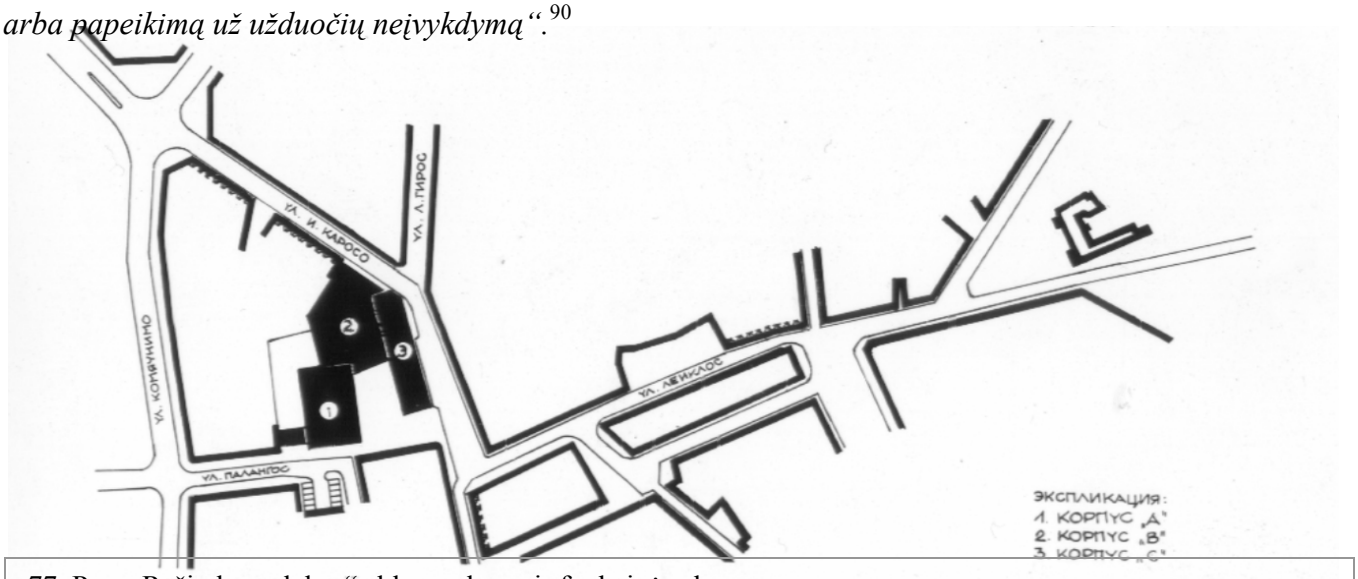

77. Pav. „Ryšių komplekso“ sklypo planas ir funkcinė schema

[87] Vaškevičius, J., *Kelyje* //Literatūra ir menas, 1977 sausio 29 d., p. 11
[88] Žemaitytė, A., Laiminga Justino Šeiboko žvaigždė// Literatūra ir menas, 1986 m., birželio 14 d., p. 14
[89] Vaitys, L., *Tikrojo meistriškumo ženklas*// Literatūra ir menas, 1979 m., gruodžio 15 d., p. 9
[90] Iš autorės interviu su J. Šeiboku, 2008 m. vasario 22 d.

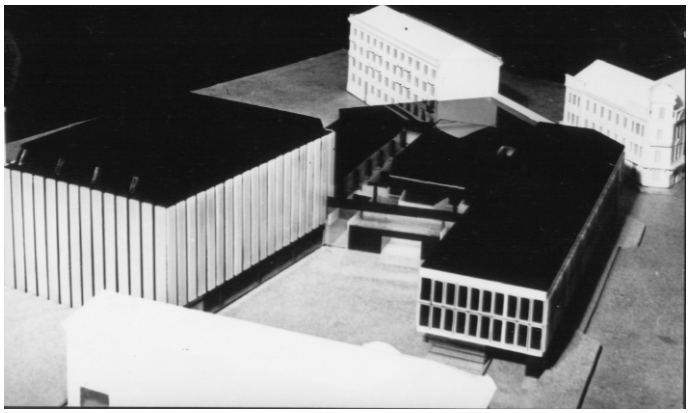

78. Pav. „Ryšių komplekso“ pastato maketas

79. Pav. „Ryšių komplekso“ A korpuso fasadas žiūrint iš Palangos g. , Vilnius, 1978 m.

80. Pav. „Ryšių komplekso“ kiemas. Centre – jungiamasis B korpusas, 2009 m.

Į Vilniaus – Islandijos gatvės kreivę bekompromisiškai reaguoja keturių aukštų reprezentacinis buvusios Ryšių ministerijos korpusas – taip siekta atkurti istorinį perimetrinį užstatymo morfotipą. Optiškai jis atrodo lyg dviaukštis, kadangi pirmajame lygyje fasadas įgilintas per pusę aukšto pločio ir atitvertas kolonų rikiuote, o viršutinis lygis išspręstas mansardos principu. Tokiu būdu keturaukštis tūris įtaigiai palengvėja, o fasade suformuotas stilizuotas erkeris sufleruoja praėjimo vietą ir vizualiai uždaro Vilniaus gatvės perspektyvą. Ši masė taip pat į antrą planą nustumia mažiau plastišką keturių aukštų buvusios automatinės telefonų stoties korpusą, apžiūrimą iš vidinio kiemo ir nuošaliai prisišliejusį prie Palangos gatvelės kraštinės. Jungiamąją funkciją atliko dviaukštis ryšių skyriaus tūris, įgavęs stogu dengto veik perregimo pasažo įvaizdį. Taip statinio funkcija ir statybinės medžiagos padiktavo lakonišką jo architektūrinį pavidalą, o horizontalumo ir vertikalumo ekvilibriumą įkūnijo kaneliūras primenančios fasadų vertikalės ir išilgai besidriekiančios langų juostos.

„Aš ir nesistengiau, kad šis pastatas atrodytų kaip vieningas kūrinys. Trys korpusai, trys skirtingos kompozicijos, priklausančios nuo pastato funkcijos,“[91] – aiškina objekto autorius.

„Ryšių kompleksas“ - vienas tų objektų, kurie iškilo būdami pakrikštyti architekto jam suteiktos idėjos. Ypatingo gyvumo šiam

[91] Ten pat.

tūriniam organizmui suteikė vidinis „U“ formos kiemas. Kol nebuvo paverstas sausakimšai perpildyta atvira automobilių saugykla, jis sudarė darnų sąskambį su interjeru ir įkūnijo tarsi pereinamo senamiesčio kiemelio, išgrįsto raudono klinkerio plytomis (lenkų gatvelės įvaizdis), aliuziją. Deja, dėl statybinių medžiagų deficito sumanymas nebuvo įgyvendintas.

Vidinė pastato konfigūracija su išore sudarė harmoningą simbiozę ir funkcionavo tarsi didelio gyvūno somatinės sistemos dalis. Vidaus tektonikoje svarbiausia lakoniškai išvystyta, išgryninta, o mitologizuotas „lietuviškas santūrumas“ reiškėsi ramia spalvų derme ir nuosaikia apdaila. Vidinė erdvėkaita buvo nulemta pastato kompleksiškumo ir pabrėžė visaapimantį dinamiškumo rodiklį. Šviesotamsa, ypač aktyvi J.Šeiboko interjerų erdvėse, čia įsiveržė per natūralios šviesos kubus, stalaktitiškai išaugusius stogo plokštumose. Neabejotina - tuometiniame kontekste J.Šeiboko interjerai pulsavo drąsiu naujumu. Laikantis šiuolaikiškumo principo, visas kompleksas buvo pastatytas iš surenkamų gelžbetonio konstrukcijų ir elementų, o reprezentacinės vidaus erdvės daugiausiai apdailintos reljefiškai išdėstytomis lietuviško dolomito plytelėmis. 1980 m. Miestų statybos projektavimo instituto brošiūroje išsamiai dėstoma apie „Ryšių ministerijos“ apdailos ypatumus: „Efektingai išspręstas interjeras automatinio tarpmiestinių pasikalbėjimų salės, kurios erdvinis ir plastinis sprendimas primena Vilniaus senamiesčio pereinamuosius kiemus. Visų korpusų pirmiesiems aukštams, kolonų apdailai, taip pat interjerams panaudotas vietinis dolomitas. Mansardinio tipo viršutinių aukštų nuožulnios plokštumos padengtos varine skarda. Komplekso apdailai taip pat panaudotas dekoratyvinis tinkas, dirbtinis marmuras, silakporas, akmigranas, perforuoto aliuminio juostos. “[92]

81. Pav. „Ryšių komplekso“ interjero fragmentas: šviesos šuliniai

82. Pav. „Ryšių komplekso“ interjero fragmentas: korpusas B

Projektavimo laikotarpiu „Ryšių ministerijos objektų kompleksas“ buvo laikomas labai moderniu. Kaip žinia, anuomet buvo statoma pagal tas konstrukcijas ir technologijas, kurios egzistavo. Didelio pasirinkimo neturėjome - tipinis karkasas 6x6 m, dažniausiai vietinės apdailos medžiagos, normuoti patalpų plotai.

Vienos plytelės turėjo būti šešių centimetrų storio, kitos – trijų centietrų. Jas klojant ant lygaus pavuršiaus susiformuoja trimatis efektas. Pakruojo gamykloje buvo standartizuotas – penkių centimetrų – dydis. Teko daugybę laiko tartis ir derėtis dėl nestandartinio gaminio, tačiau galiausiai savo tikslą pasiekiau.[93]

Paskiausiai ieškota fasadų sprendimo. Pastatas jau buvo beveik baigtas, o jo išorės apipavidalinimas vis dar neišspręstas. Galiausiai, fasadinių elementų išsidėstymą lėmė konstrukcinė pastato schema. Paskutiniu štrichu tapo stilizuoto pagrindinio fasado „erkerio“ įkomponavimas.

Įdomu, ar atsidūręs identiškoje situacijoje, projektuodamas tame pačiame sklype, šiandien J. Šeibokas pasirinktų kitokią architektūrinę raišką?

Jei tektų sugrįžti gerą keturiasdešimtmetį atgal, turint dabartinę mano patirtį ir brandų mąstymą, sunku pasakyti, ar daryčiau kažką kitaip. Manau, kad principas liktų tas pats. Kategoriškai pasisakau prieš dabartinį senamiesčio atnaujinimo būdą, kurį drįsčiau pavadinti „kičiniu“ - kai neįmanoma suvokti, kokio laikotarpio pastatas tai yra.[94]

Žinoma, „Ryšių komplekso“ architektūra, ypač interjeras, bėgant metams ir keičiantis savininkams išgyveno transformacijų, todėl tai, ką matome dabar, yra nuo pirminės idėjos kiek atitolęs jos atspindys. Nepaisant to, būtų sunku paneigti, kad, esant susipažinus su analizuojamo statybos laikotarpio siociokultūriniu kontekstu ir bent iš dalies atskleidus šio betoninio kūno atsiradimo istoriją, jo formų priežastingumą ir architekto suteiktą semantinį pradą, pastatas netikėtai įgauna kitą veidą. Perfrazuojant V. Petrulio mintį, tikslinga vertinti ne vieną bet kurio architektūrinės kultūros reiškinio pasireiškimo fazę, bet aprėpti visą istorinės bei kultūrinės raidos perspektyvą.[95]

---

[92] Miestų statybos projektavimo institutas, *Ryšių kompleksas Vilniuje*. 1980 m.
[93] Iš autorės interviu su J. Šeiboku, 2008 m. vasario 22 d.
[94] Ten pat.
[95] Petrulis, V., *Stilistinės sovietmečio architektūros vertinimo prielaidos*// Urbanistika ir architektūra, 2006 m., XXX tomas, Nr. 3

Kolegos komentaras - architektas prof. A. Nasvytis

Justinui teko projektuoti nekasdienišką objektą – „Ryšių ministeriją“ centrinėje miesto dalyje. Dirbome viename skyriuje, todėl nuolat diskutuodavome, tardavomės atlikdami bet kokius darbus. Ypač jausdavome draugų ir kolegų paramą prieš pateikiant projektą „techtarybai“. Ir netik moralinę paramą. Projektai būdavo aptariami, apie juos būdavo diskutuojama, pateikiamos argumentuotos pastabos, o tai labai padėdavo stengiantis pažvelgti į savo darbą kuo objektyviau.

Tuo metu tas „šviežias“ naujas pastatas nunykusioje senamiesčio aplinkoje išsiskyrė ir atrodė tikrai aristokratiškai. Pažvelgus į išklotinę buvo matyti, jog į kontekstą mastelio požiūriu buvo pataikyta puikiai. Tai – labai aukšto laipsnio pilotažas. Juk šiaip namą tuščioje vietoje tarsi „parašiutu nuleisti“ yra nesudėtinga, bet Projektuoti istoriškai jautriame kontekste laikau meistriškumu. Perimetrinis užstatymas beveik atitinka prieš tai buvusį. Netgi gelžbetoniniai surenkami elementai šiame projekte atrodo „savo vietoje“. Galbūt tik cementas buvo panaudotas per žemos markės, nes minėtieji elementai pradėjo dūlėti. Restauruoti tokią konstrukciją - sudėtinga. Lengviau būtų tą gelžbetoninį apvalkalą išmontuoti ir elementus perlieti iš naujo, tuo pačiu integruojant ir termoizoliaciją. Jokiu būdu nesiūlyčiau panaikinti to, kas buvo sukurta. Juk tai – pirmasis šios technologijos pavyzdys, tam tikro istorinio etapo riboženklis. Nugriauti – tai yra visada lengviausias sprendimas.[96]

[96] Iš autorės interviu su A. Nasvyčiu, 2010 m. balandžio 2d.

83. Pav. J. Šeibokas (pirmas iš dešinės) su „Ryšių komplekso“ statytojais, Vilnius, 1978 m.

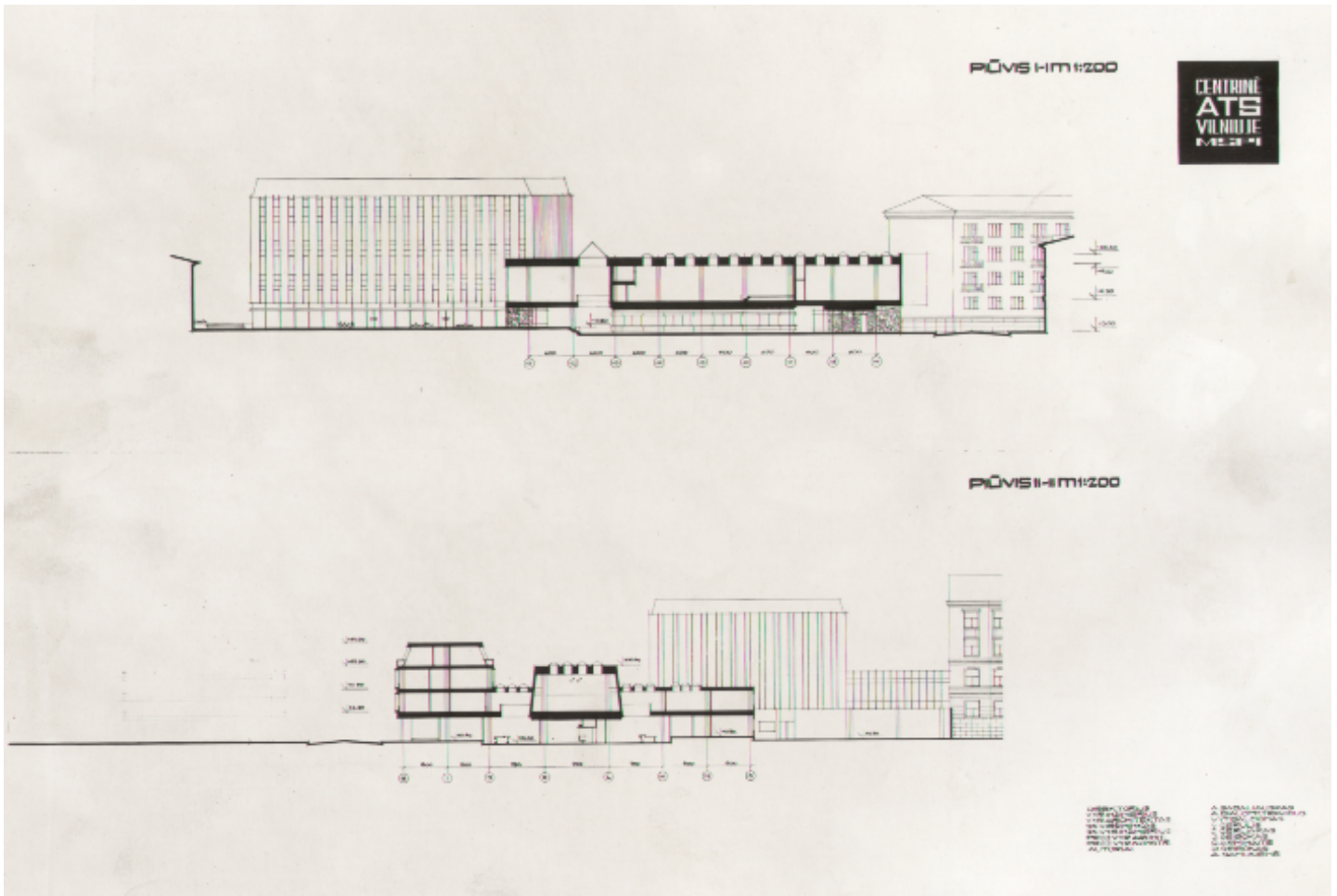

84. Pav. „Ryšių komplekso“ pastato pjūviai

85. Pav. „Ryšių komplekso“ C korpuso statyba, apie 1976 m.

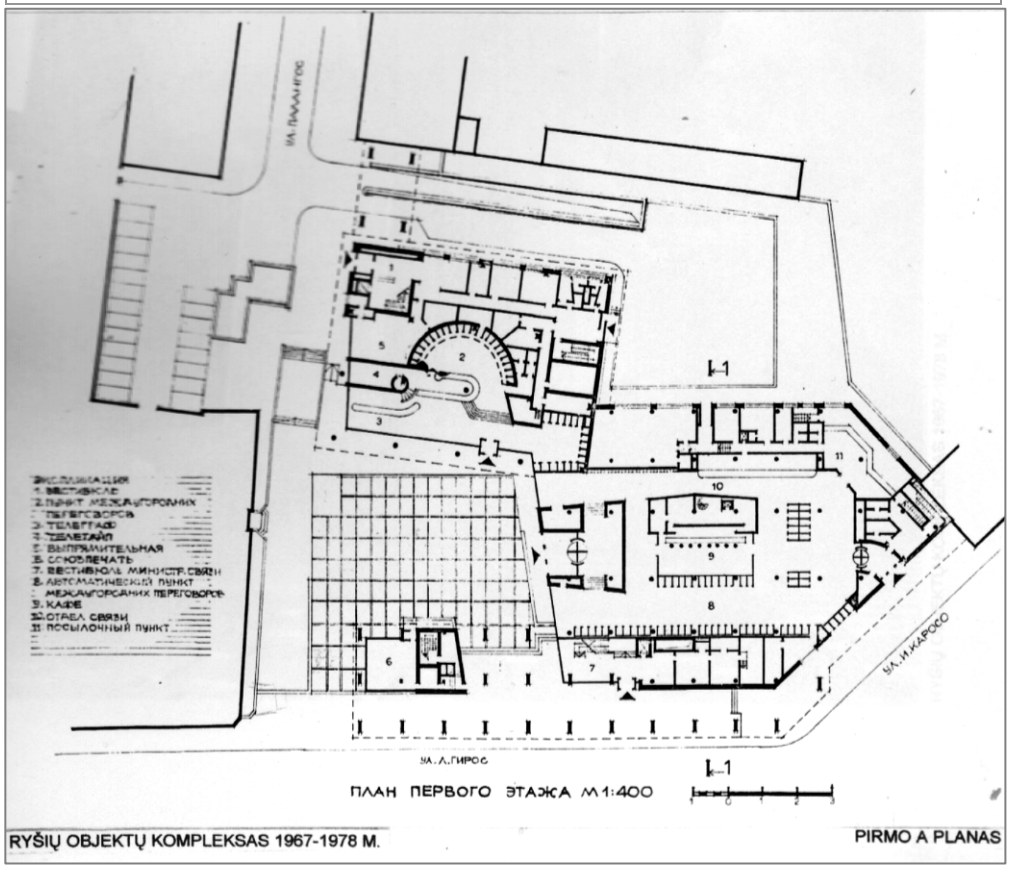

86. Pav. „Ryšių komplekso“ pirmojo aukšto planas

87. Pav. „Ryšių objekto“ interjero fragmentas: klientų aptarnavimo zona, Vilnius, 1978 m.

88. Pav. „Ryšių objekto“ interjero fragmentas: B korpusas, Vilnius, 1978 m.

89. Pav. „Ryšių objekto“ interjero fragmentas: B korpusas, Vilnius, 1978 m.

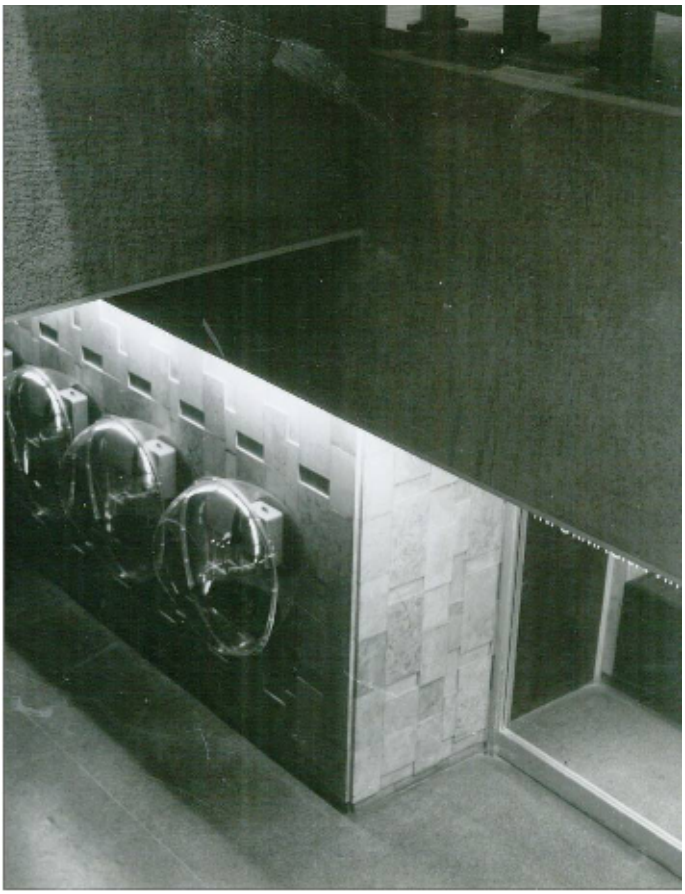

90. Pav. „Ryšių objekto“ interjero fragmentas: B korpusas, Vilnius, 1978 m.

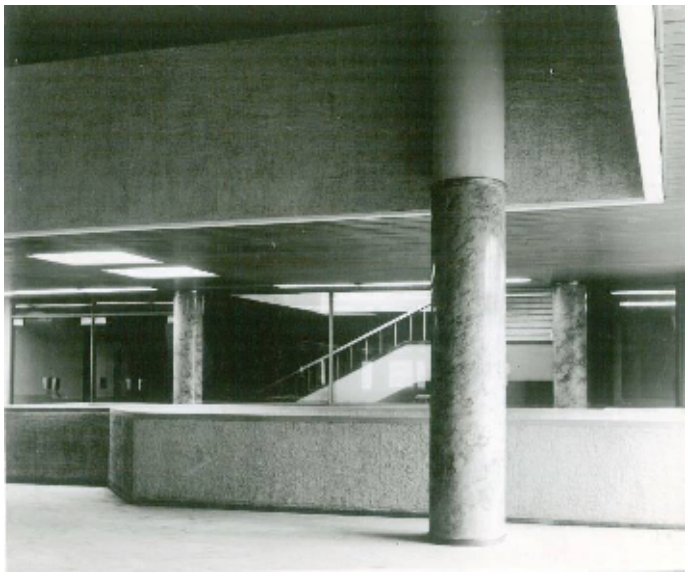

91. Pav. „Ryšių objekto“ interjero fragmentas: B korpusas, Vilnius, 1978 m.

92. Pav. „Ryšių objekto“ interjero fragmentas: B korpusas, Vilnius, 1978 m.

93. Pav. „Ryšių komplekso“ atnaujinimo darbai, Vilnius, 1995 m. nuotrauka

94. Pav. „Ryšių komplesas“ žvelgiant iš Vilniaus ir Islandijos gatvių sankirtos, Vilnius, 2008 m. nuotrauka

1.4. Kiti projektai

„Sąjunginė spauda“, Vilnius, 1976-1988 m.

Sunkiu laikotarpiu statytas vienas vėlesnių J. Šeiboko pastatų - šešiolikos aukštų „Sąjunginė spauda“. Besibaigiant statybos darbams, Lietuvą užklupo ekonominė blokada, kai didžiausiu deficitu tapo viskas: plytelės, tinkas, betonas... Todėl pastato fasadų apdaila, pasak architekto, išėjo tarsi neišbaigta, nutolusi nuo pirminės idėjos. Kita vertus, vidaus sąranga įgyvendinta visiškai pagal projektą.

Projektuodamas nesijaučiau įpareigotas nei sklypo situacijos, nei aplinkinio konteksto, kadangi toje vietoje tiesiog plytėjo laukai. Tūrinė pastato idėja gimė sekant A. Nasvyčio „architektūrinių kalvų“ sumanymu. Iš pradžių sumojau projektuoti 5-6 aukštų pastatą, tačiau Algimantas mane perkalbėjo, kad tai turėtų būti ryškesnė architektūrinė dominantė. Plano konfigūraciją padiktavo funkcija. Antrame ir trečiame pastato aukšte buvo įkurdintas skaičiavimo centras, pirmame – sandėliai, iš kurių visa spauda buvo platinama po regioną. Didelės pastangos mestos į tuo metų pažangių technologijų diegimą: atskira dulkių nusiurbimo, chalatų pasikeitimo patalpa ir t.t. Prisimenu, kaip „pasisemti idėjų“ teko važinėti į Maskvos „Правда“ leidyklą.[97]

95. Pav. Buvęs „Sąjunginės spaudos“ pastatas, dabar – Vilniaus kolegija, Vilnius, 2008 m. nuotrauka

[97] Iš autorės interviu su J. Šeiboku, 2010 m. gegužės 9 d.

Viešbutis „Turistas“ Panevėžyje, 1980 m. (nugriautas)

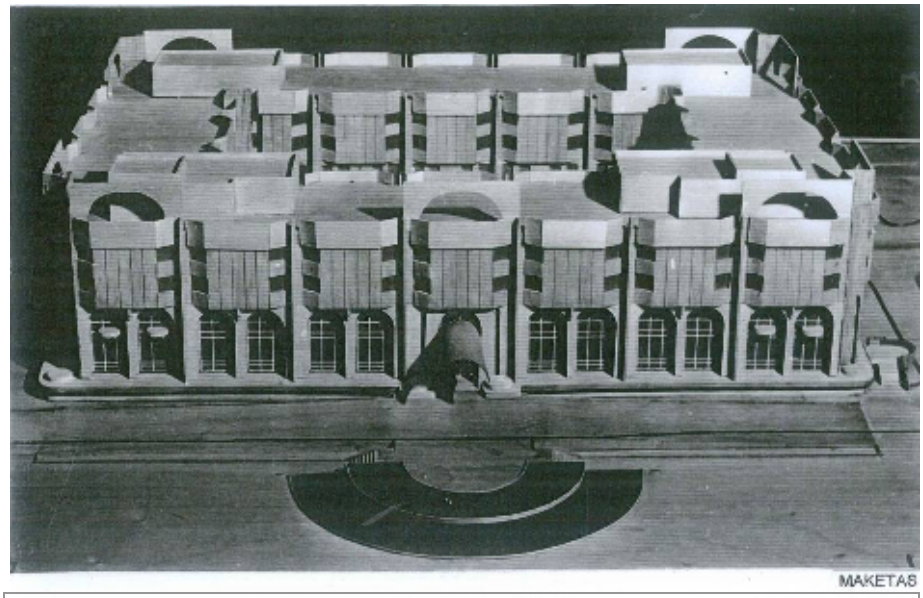

96. Pav. Viešbučio „Turistas“ Panevėžyje pirminis maketas

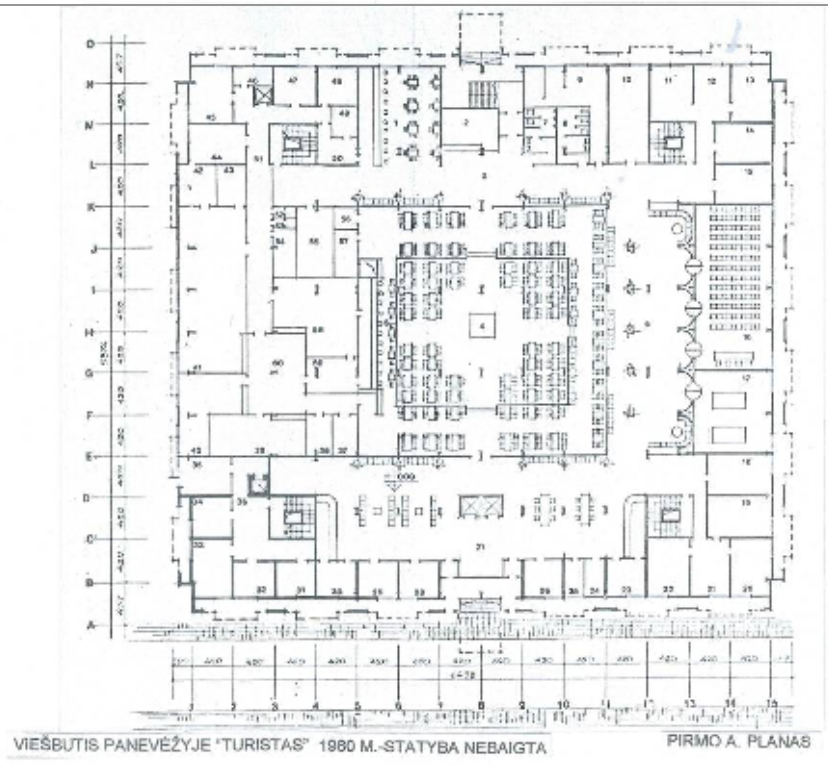

97. Pav. Viešbučio „Turistas“ Panevėžyje pirmo aukšto planas

Dengtas futbolo maniežas „Sportima“, Vilnius, 1988-1998 m.

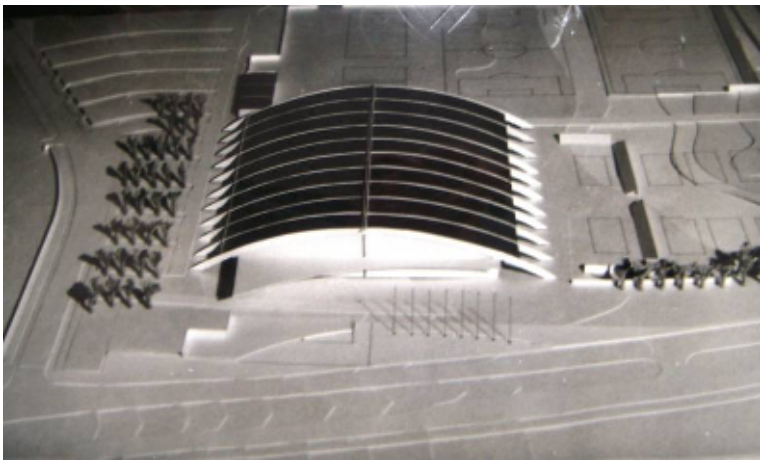

98. Pav. „Sportima“ pastato maketas

„Sportima“ – pirmasis tokios tipologijos J. Šeiboko suprojektuotas objektas. Pastatui atsirasti pagrindu tapo žmogiškasis faktorius, užgimęs tuometinio premejero V. Sakalausko – aistringo futbolo gerbėjo – mintyse, po 1987 metų „Žalgirio“ futbolo komandos užimtos trečiosios vietos Sąjungos pirmenybėse. Po šio įvykio valdžia susizgribo, jog sąlygos treniruotis ir tobulėti Lietuvoje futbolininkams yra nekokios. J. Šeibokas prisimena, kad nors projektavimui skirta vieta buvo apleista, žiniasklaidoje pasirodė ne vienas priešiškas straipsnis, protestuojantis prieš bet kokias statybas šalia gretimai esančių Saltoniškių kapinių. Akivaizdu, jog pastato atsiradimui jokios įtakos tai nepadarė, ir projektavimo procesas judėjo į priekį.

„Buvo gauta, atrodo, ketvirtos kategorijos rublių. Pradėjome bendradarbiauti su suomiais <...>. Vyko konkursai. Mes siūlėme savo pageidavimus, jie – savo. Ir 1988 m., suderinus visas detales, netrukus visos metalinės konstrukcijos buvo pristatytos. Kodėl iš Suomijos? Mat Rusijoje metalas buvo strateginė medžiaga, o Suomija kaip socialistinio lagerio šalis jo turėjo.“[98]

Kadangi statėme už rusiškus pinigus, leidome sau suprojektuoti didžiausią futbolo aikštę Lietuvoje. Tuo metu tai buvo vienintelis tokių gabaritų futbolo maniežas Rytų europoje. Statyba prasidėjo maždaug 1986-1987 m. Buvome raginami kuo greičiau vykdyti darbus, nes vyravo perversmo nuojauta. Vis dėlto spėjome padaryti, kas reikia, ir visas metalas iš Suomijos atkeliavo prieš pat atgaunant nepriklausomybę. Deja, pačios statybo vyko apie dešit metų, kadangi nuolat buvo mažinamas biudžetas. Dėl šių priežaščių ir dėl besikeičiančių kūno kultūros departamento vadovų teko vykdyti daugybę projekto pakeitimų: tai pridėti pirtį, tai sumažinti plotą, tai pastatyti priestatą ir t.t.

Suomiams ruošėme techninį projektą, o jie atliko konstruktyvinius brėžinius, kuriuos mes turėjome patvirtinti. Man labai įtartinai atrodė tribūnų „Z“ profiliai, kuriuos buvo siūlyta lenti iš

[98] Mažeikienė, B., Šarūnas, J. „*Architektūra – mano gyvenimas*“, - *sako architektas profesorius Justinas Šeibokas*// Lietuvos Aidas, 2001 m. lapkričio 20 d., Nr. 267, p. 7

4 mm skardos. Man tas pasirodė įtartinai nepatikima. Specialisto intuicija neapgavo – statybos metu šias konstrukcijas reikėjo sustiprinti, kad sėdimos vietos nelinktų. Susidarė įspūdis, kad suomiai konstruktoriai – tarsi menininkai.[99]

Buvo galvota apie kelis salės formos varintus, tačiau architektui arkos pavidalas pasirodė tinkamiausias.

„Lietuvos audui“ duotame interviu, J. Šeibokas dalinasi kiek netikėtai jautriais išgyvenimais, susijusiais su šiuo pastatu: „Kai atėjau rytą pasižiūrėti į maniežą, pamačiau aštuonias vaikų komandas. Žaidė futbolą vaikai iš Vilniaus, Panevėžio. Žiūrint į pilnas tribūnas vaikų apėmė toks jaudulys, toks įspūdis, tarsi gaučiau laišką iš draugo, mirusio prieš dviliką metų“.

Pastatas pripažintas geriausiu 2006 metų sporto objektu.

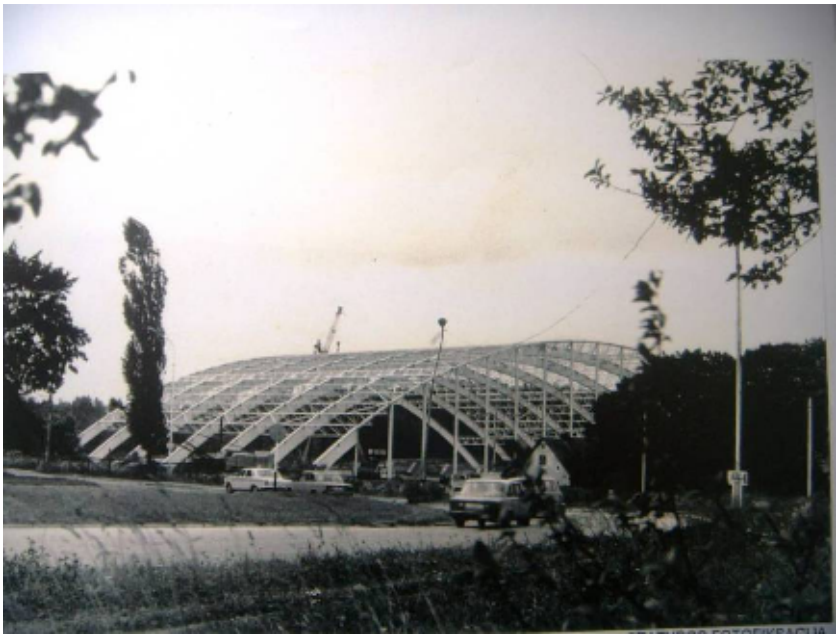

99. Pav. „Sportima“ statybos pradžia, Vilnius, XX a. 10-as dešimtmetis

100. Pav. „Sportima“, Vilnius, 2007 m. nuotrauka

[99] Iš autorės interviu su J. Šeiboku, 2010 m. gegužės 9 d.

Utenos miesto daugiafunkcinis sporto kompleksas, 2006–2009 m.

2006 metais buvo paskelbtas Utenos savivaldybės konkursas daugiafunkciniam sporto kompleksui projektuoti. *Mano kolega paragino jame sudalyvauti. Priešprojektinius pasiūlymus privalėjome paruošti, praktiškai, per savaitgalį – turėjome dvi paras. Gavę projektavimo užduotį ir detalųjį planą kartu su sūnumi Juliumi ėmėmės darbo: aš eskizavau, o jis mano idėjas kompiuteriu suvedė į skaitmeninį formatą. Pirmadienį ryte šie sprendimai buvo perduoti ir tą pačią dieną patvirtinti Utenoje. Sėkmingai sudalyvavę ir laimėję konkursą projektą tęsėme. Tuo metu buvo balandžio mėnuo, o techninį projektą privalėjome paruošti iki birželio pabaigos. Iš patirties žinojau, jog tai nėra imanoma, atliekant darbo projektą reikės įvykdyti daug pakeitimų. Deja, tai lėmė projekto finansavimą, todėl pasistengėme ir pirmąjį liepos trečdalį pateikėme brėžinius. Dabar telieka stebėtis, kiek daug galimybių šiais laikais suteikia kompiuterija. Dirbome penkiese: visi braižė skirtingose vietose, visą medžiagą siuntė man, aš pateikdavau pastabas, Julius koreguodavo ir išsiųsdavo atgal. Tokiu būdu vyko projektavimo procesas. Manau, jog be šiuolaikinių technologijų per tokį trumpą laiką tokios apimties užduoties nebūtume atlikę. Nebuvo laiko nei įtampai, nei neigiamiems išgyvenimams.*

Ypač malonu buvo dirbti su statytoju. Vyravo abipusis supratimas, jutau visišką pasitikėjimą mano, kaip architekto,

101. Pav. Utenos sporto komplekso fasadas, Utena, 2009 m.

102. Pav. Utenos sporto komplekso statyba, Utena, 2008 m. nuotrauka

103. Pav. Utenos sporto komplekso statyba, Utena, 2008 m. nuotrauka

profesionalumu. [100]

Utenos daugiafunkcinio sporto komplekso pastatas pripažintas geriausiu 2009 metų sporto objektu.

Daugiafunkcinis sporto ir laisvalaikio centras Varėnoje, 2007 m. (statomas)

Pradėtas statyti Varėnos miesto daugiafunkcinis sporto, pramogų, konferencijų, parodų, turizmo ir aktyvaus poilsio centras – kol kas paskutinis architekto kūrybos štrichas. Prie projekto J. Šeibokas darbavosi su sūnumi Juliumi ir kolega J. Liekiu.

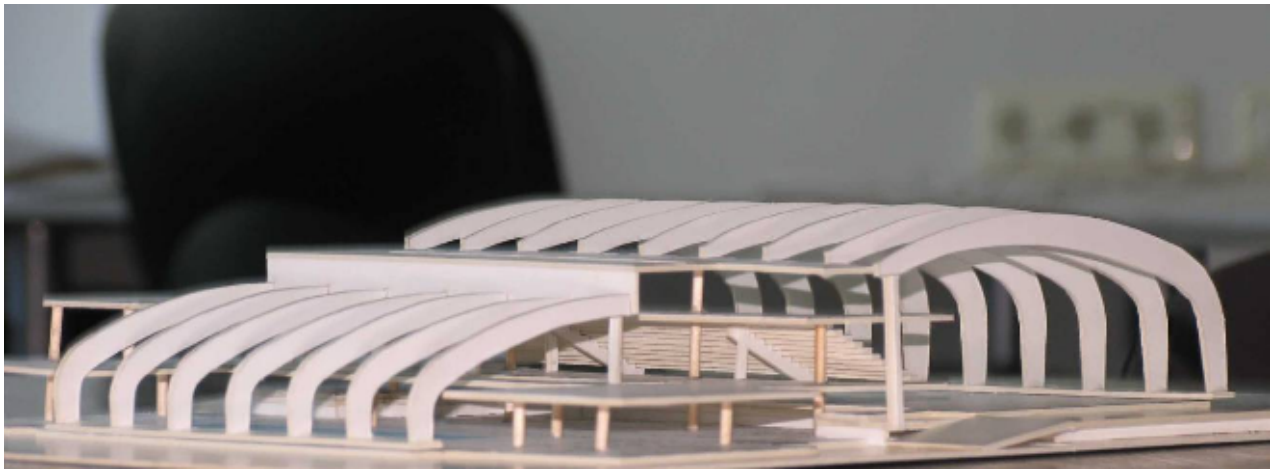

104. Pav. Varėnos sporto centro maketas

Pastate reikėjo suprojektuoti baseiną ir sporto salę. Funkcionaliai viskas turėjo būti elementaru: tarp minėtų dviejų pagrindinių erdvių įsiterpę persirengimo kambariai ir kitos patalpos. Vienas iš užsakovo pageidavimų buvo sujungti pastato prieigose, kitoje nedidelio vandens telkinio pusėje, esantį gyvenamąjį rajoną, projektuojamą sporto kompleksą ir esamą futbolo aikštę. Atsižvelgiant į visų šių architektūrinių veiksnių konfigūraciją, natūraliai išsivystė centrinės ašies, jungiančios šiuos urbanistinius elementus, sumanymas. Ši ašis tarytum dalins daugiafunkcinį kompleksą į dvi lygias dalis, „skrosdama“ pastatą per dengtą stiklinį pasažą, kartu jungdama visus minėtus objektus.[101]

„Varėnos miesto daugiafunkcinio sporto, pramogų, konferencijų, parodų, turizmo ir aktyvaus poilsio centro bendras plotas bus apie 5613 kv. m, o vidurinioji pastato dalis - trijų aukštų. Šonuose bus įrengta 800 sėdimų vietų universali sporto, pramogų, parodų salė – arena, pritaikyta tarptautinėms sporto varžyboms, renginiams, koncertams, parodoms, žmonių su negalia sporto renginių organizavimui, bei 25 m keturių takelių baseinas su baseinėliu vaikams ir pirčių

[100] Iš autorės interviu su J. Šeiboku, 2010 m. gegužės 9 d.
[101] Ten pat.

kompleksu. Viduriniojoje pastato dalyje bus įkurtos administracijos patalpos, konferencijų, seminarų ir mokymų salės bei įrengtos atletinės gimnastikos, aerobikos salės, maitinimo įstaiga su pramogomis.

Varėnos miesto daugiafunkcinio sporto, pramogų, konferencijų, parodų, turizmo ir aktyvaus poilsio centro statybos trukmė priklausys nuo finansavimo, skiriamo iš Valstybės investicijų programos,"[102] – rašo vietos žiniasklaida.

Šiuo metu jau įrengta didžioji dalis viso komplekso polinių pamatų konstrukcijų, išbetonuotos pirmo aukšto monolitinės laiptinės, atraminė siena aplink baseino vandens talpyklą. Taip pat užbaigti baseino talpyklos betonavimo darbai.

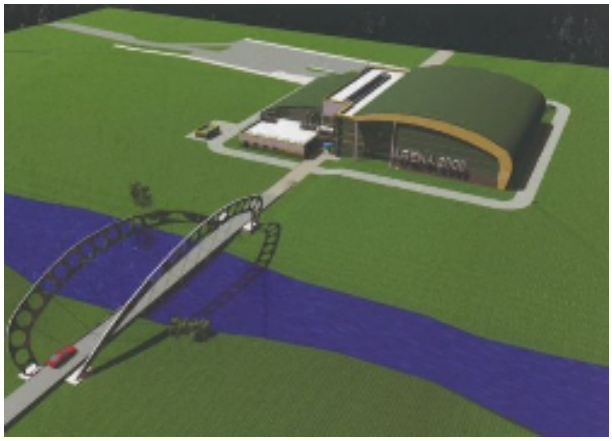

105. Pav. Varėnos sporto centro erdvinė vizualizacija

106. Pav. Varėnos sporto centro statyba, Varėna, 2010 m. nuotrauka

[102] Kibildienė, J., *Varėnos daugiafunkcinio komplekso statyba*, Varėnos rajono savivaldybės interneto tinklalapis, prieiga per internetą: http://www.varena.lt/lt/Naujienospradinis/daugiafunkcinisvarenoje/

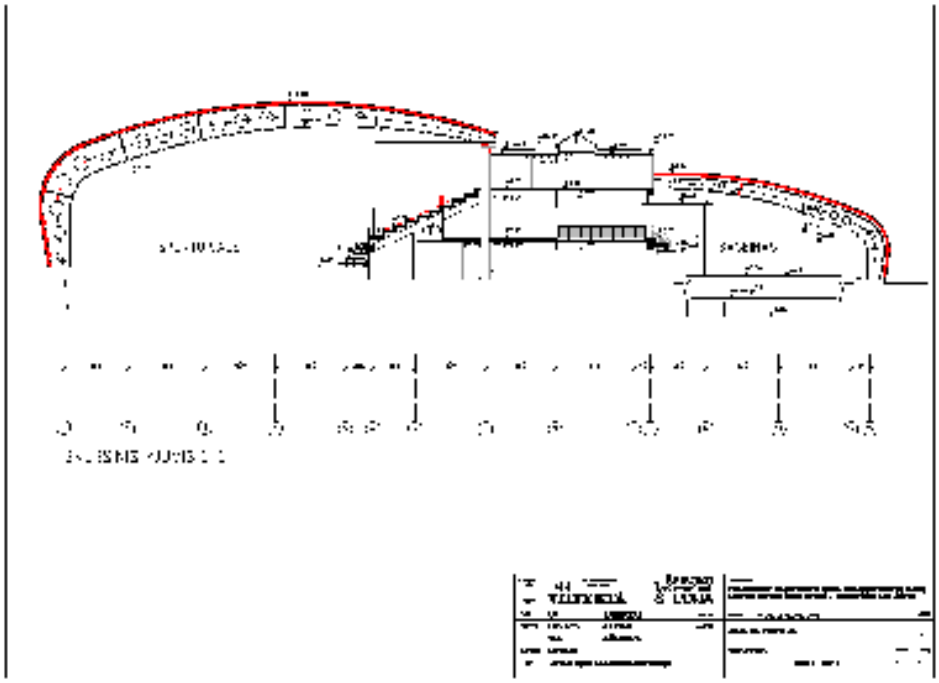

107. Pav. Varėnos sporto centro pjūvis

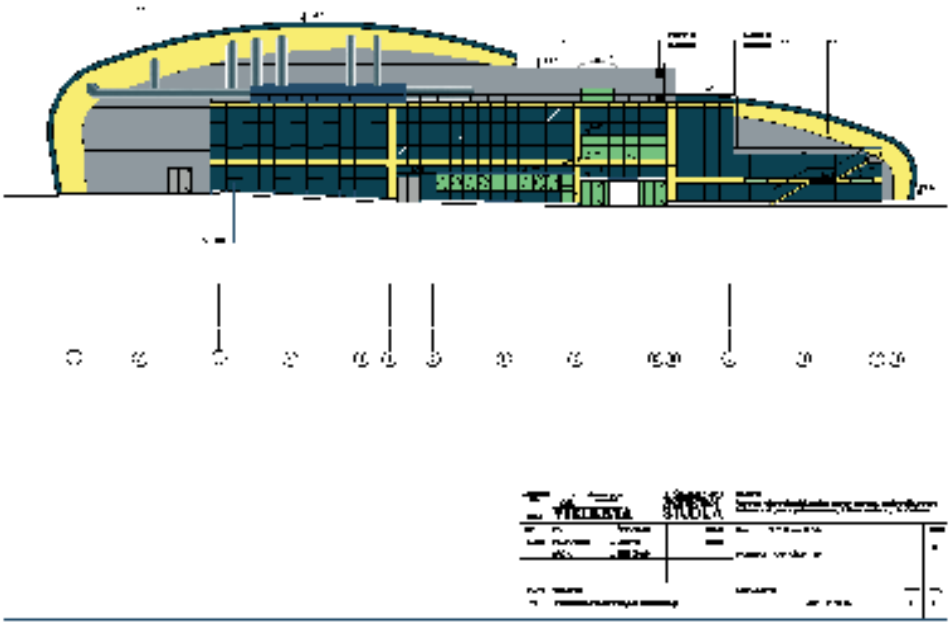

108. Pav. Varėnos sporto centro fasadas

2. JUSTINAS ŠEIBOKAS – XX A. SOCIOKULTŪRINĖS KAITOS LIUDININKAS

2.1. Modernistinės minties sklaida Lietuvoje ir pasaulyje

Manau, kad ir kiek sektume užsienio architektūros pavyzdžiais, kad ir kiek kopijuotume, mūsų net ir moderniškiausia architektūra visvien bus lietuviška. Taikliai pasakė vienas vertintojas: jeigu lietuvis projektuoja, lietuviškai ir išeina. Juk mūsų gyvenimo sąlygos, gyvenimo ritmas, mąstymas, pagaliau, galimybės neleidžia per daug atsiplėšti – norime to ar ne.[103]

Tikrąsias modernizmo architektūros atsiradimo priežastis ir stiliaus bruožus tyrėjai interpretuoja ir apibrėžia skirtingai. Egzistuoja dvi pagrindinės mąstymo kryptys:

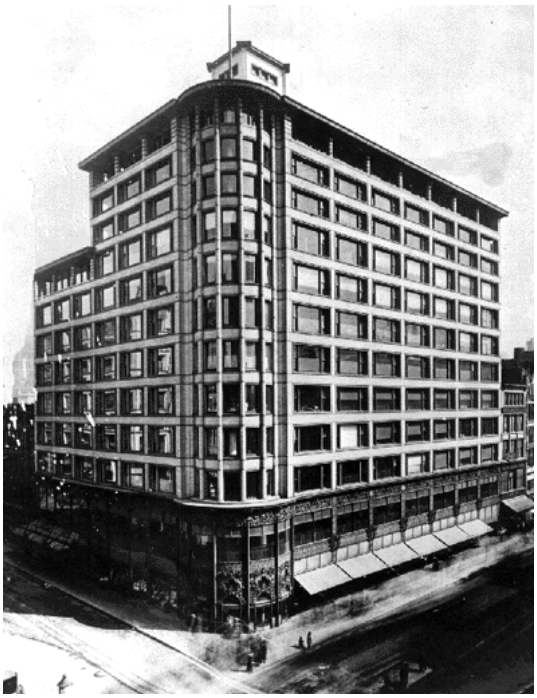

109. Pav. Carsons Pirie Scott pastatas, arch. L.Sullivan Čikagoje, JAV, 1903 m.

- vieni istorikai modernizmo katalizatoriumi vadina socialinį poreikį, glaudžiai susijusį su „modernybės“ (atsinaujinimo) siekiu ir nostalgija Šviečiamajam amžiui, su pasipriešinimu eklektikai, Viktorijos eros perkrovimams ir *Art Nouveau*. Šiuo atveju modernizmo stilius – tai socialinės ir politinės revoliucijos rezultatatas. Naujoji architektūra atmetė praeities epochų imitacijas, stilistikos citatas, butaforinį dekorą.[104]
- kita tyrėjų grupė modernizmo architektūros filosofiją mato kaip grynai technologinio ir inžinerinio vystymosi išdavą; kaip reiškinį, iš esmės paveiktą naujų statybinių medžiagų (ketaus, plieno, betono ir stiklo), statybinių technologijų išradimo – industrinės revoliucijos rezultatą – kai gelžbetonis ėmėsi atlikti ne tik utilitarinę, bet ir semantinę, išreiškiamąją funkciją (Frank'o Lloyd'o Wright'o *Unity Temple* (Chicago), Louis'o Sullivan'o dangoraižiai ir pan.).

[103] Šeibokas, J., *Kad ir kiek nertumės iš kailio – vis viena liksime lietuviai*// Mokslo Lietuva, 1997 m. gruodžio 24 d., Nr. 22, p.6
[104] Kančienė J., Minkevičius J., *Architektas Vytautas Landsbergis-Žemkalnis*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993 m., p. 15-16

Architektūros kritikas D. Frisby apibendrina modernizmo sąvoką: tai buvo tarsi iki tol vyravusio istorizmo paneigimas, savotiškas šauksmas, išreiškęs poreikį architektūros, atspindinčios ne praeitį, o dabartį, ir patenkinančios nūdienos poreikius.[105]

110.Pav. „Pienocentras“, arch. V. Landsbergis – Žemkalnis, Kaunas, 1931-1934 m., 2008 m. nuotrauka

Architektūros būklė kiekvienoje šalyje priklausė nuo jos civilizuotumo - tradicijų, ekonomikos ir kultūros lygio. Likvidavus karo nuostolius, šiek tiek sutvirtėjus ekonomikai, maždaug penktaisiais nepriklausomybės metais prasidėjo ir naujos statybos. Lietuvos atkuriamąjį darbą pradėjo ir vykdė Rusijos aukštųjų mokyklų absolventai, davę toną visai trečiojo dešimtmečio architektūrai. Jie propagavo istorizmą ir eklektiką, iš pradžių vengė naujų ieškojimų. Tačiau nepakankami materialiniai ištekliai ribojo užmojus, vertė atsisakyti nereikalingos prabangos ir dekoratyvinių efektų, nesaikingumo, tad norom nenorom buvo krypstama paprastumo, racionalumo linkme.[106]

Vienas pirmųjų modernizmo pionierių Lietuvoje – architektas V. Landsbergis–Žemkalnis. Tokie pastatai kaip „Pienocentras“, ‚Prekybos, paramonės ir amatų rūmai“, „Apskrities savivaldybė“, „Kūno kultūros rūmai“ ir kt., iškilę tarpukario Kaune, yra tapę įkvėpimu daugeliui vėlesnių kartų Lietuvos architektų.

112. Pav. Kauno apskrities savivaldybės rūmai, arch. V. Landsbergis – Žemkalnis, 1933 m., 2008 m. nuotrauka

111. Pav. Prekybos, pramonės ir amatų rūmai Kaune. Arch. V. Landsbergis – Žemkalnis, 1937-1939 m., 2008 m. nuotrauka

[105] *Tracing Modernity*, *Manifestations of the Modern in Architecture and the City.* London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2004 m., p. 3

[106] Kančienė J., Minkevičius J. *Architektas Vytautas Landsbergis – Žemkalnis*. Mokslo ir enciklopedijų leidykla: Vilnius, 1993, p. 15.

Vytauto Landsbergio – Žemkalnio pastatai buvo bene pirmoji modernizmo apraiška buvusios Sovietų Sąjungos teritorijoje, ir specialistai iš kitų sąjungos šalių važiuodavo pas mus mokytis, semtis idėjų... Pavyzdžiui, Z. Liandzbergio ir E. Chlomausko suprojektuotas Miestų statybos projektavimo institutas A. Goštauto gatvėje taip pat rėmėsi „smetoniškos" mokyklos plano schema: platūs koridoriai, dideli langai – daug dienos šviesos. Žmonėms patinka ten dirbti dėl ergonomiškos aplinkos. Priestatas – jau sovietinės sampratos palikimas: siauri tamsūs koridoriai, kabinetai iš abiejų pusių, grindys – šaltos, marmurinės. Taigi, prieškarinė mokykla mums turėjo didelės įtakos.[107]

113.Pav. Miestų statybos projektavimo institutas, arch. E. Chlomauskas, Vilnius, 1968 m., 2006 m. nuotrauka

V. Petrulis teigia, jog, apibendrinant sovietinį ir nepriklausomybės laikotarpį Lietuvoje, „architektūros istoriją linkstama sieti su trimis politinės ir kultūrinės raidos etapais":

1. Istorizmo (socialistinio realizmo) tendencijos pokario metu (nuo 1945 m.).
2. "L. Brežnevo valdymo stagnacijos laikai, pažymėti radikalaus funkcionalizmo žyme".
3. Nepriklausomybės laikotarpiu identifikuojamos vėlyvojo modernizmo, plasticizmo, regionalizmo bei postmodernizmo apraiškos.[108]

[107] Iš autorės interviu su J. Šeiboku, 2009 m. vasario 12 d.
[108] Petrulis, V., *Stilistinės sovietmečio architektūros vertinimo prielaidos*, Urbanistika ir architektūra. 2006, XXX

Nesunku pastebėti, jog kiekvienas šių sociokultūrinių etapų turi po juos inicijavusią lūžio liniją – svarbų įvykį ar reiškinį chronologinėje istorijos liniuotėje.

Pirmojo laikotarpio pradžios istorinis katalizatorius buvo Antrasis pasaulinis karas ir Lietuvos įjungimas į Sovietų Sąjungos sudėtį. Tuo metu oficialiai teigta, jog socialistinis realizmas turi atsispindėti revoliucinio romantizmo bruožus, būti suprantamas liaudžiai, o kartu privalėti tenkinti žmogaus poreikius. Tačiau dažniausiai architektūra pasireikšdavo fasadizmo pavidalu, o puošnus fasadas neretai slėpdavo kuklią funkcinę schemą.[109]

Stalininės architektūros fenomeną išsamiai nagrinėjo rusų architektūros kritikas Д. Хмельницкий. Jis pasistengė aprašyti psichologinę šio reiškinio pusę, pvz., kaip turėjo jaustis architektas, priverstas „kurti“ tokią architektūrą: pirmiausiai kyla atmetimo reakcija, paskui seka vidinė kova pramaišiui su susitaikymu, po to - primetamų sąlygų priėmimas, tačiau be jokio pasitenkinimo užuomenų, galiausiai, individuali užduoto stiliaus interpretacija. Tokią menininko kančią inspiravusią valdžios tironiją tyrėjas įvardija kaip nepirmą atvejį žmonijos istorijoje. Pasak autoriaus, panašią architelto elgseną visada lėmė naujų epochų inicijuotas pasirinkimo būtinumas: priešintis ir ilgam likti be darbo ar pabandyti bendradarbiauti ir įrodyti, kad valdžios užsakymą jis gali atlikti geriau, nei tie, kurie nuo pat pradžių mito „naująja dvasia“. [110]

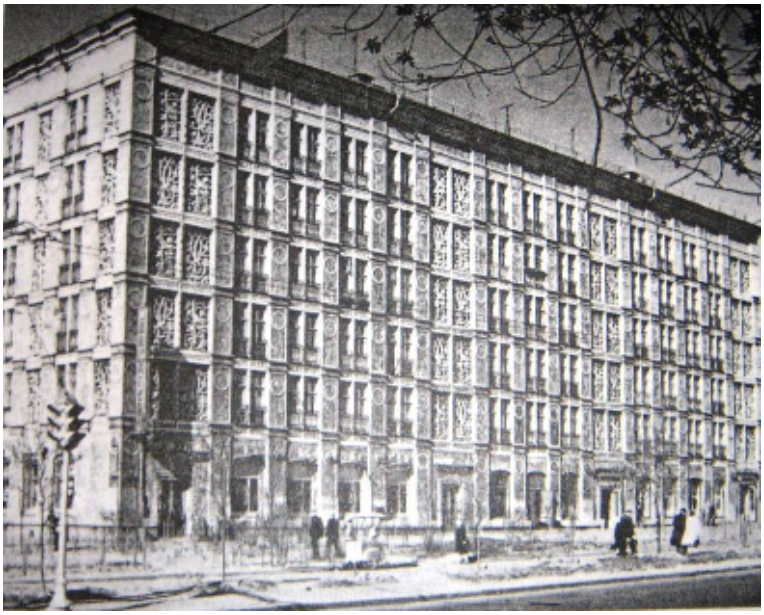

114.Pav. Gyvenamasis namas Leningrado plente – stalinizmo architektūros pavyzdys, arch. A. Burov, B. Bdochin, Maskva, 1940 m.

tomas, Nr. 3

[109] Čepaitienė, R., *Laikas ir akmenys: kultūros paveldo sampratos moderniojoje Lietuvoje*. Vilnius: LII Leidykla, 2005, p. 159

[110] Д. Хмельницкий, *Архитектура Сталина. Психология и стиль*. Москва: Прогресс-Традиция, 2007 m., c. 7

115. Pav. Nacionalinė M. Mažvydo biblioteka – stalinizmo architektūros pavyzdys, arch. V. Anikinas, Vilnius, 1958-1963 m.

116. Pav. Gyvenamieji namai Vokiečių g. – stalinizmo architektūros pavyzdys, arch. V. Anikinas ir kt., Vilnius, 6-asis dešimtmetis

Ir visgi pokario laikas architektūrinės stilistikos prasme Lietuvoje buvo nevienalytis. Tebepraktikuojamą pompastišką, istorizuotą stalinistinę architektūrą nors ir lėtai, bet keitė švarios modernistinės linijos. J. Šeibokas su kolegomis pabandė nepaklusti tarybinės valdžios užduotam tonui.

Modernizmo dvasią, kaip minėjau, pajutau dar studijuodamas VDI. Tiesa, kai kurie dėstytojai bandė gniuždyti tą susižavėjimą „naujos architektūros“ banga. Pavyzdžiui, J. Mikučianis piršo Leningrado mokyklos ideologiją. Tačiau mes buvome nepriklausomos Lietuvos vaikai, puikius modernios architektūros pavyzdžius matėme ne tik užsienio žurnalų puslapiuose, bet ir čia, Lietuvoje – Kaune.[111]

[111] Iš autorės interviu su J. Šeiboku, 2009 m. vasario 12 d.

Antruoju etapu sociokultūrinio lūžio linija tapo 1955 metų SSKP CK (Sovietų Sąjungos Komunistų partijos Centro Komiteto) nutarimas „Dėl projektavimo ir statybos nesaikingumų pašalinimo“, minimas veik kiekviename veikale apie tarybinio laikmečio architektūros politikos ypatumus. Valstybės ekonominiam – ideologiniam aparatui buvo tiesiog naudingas modernizmo atgimimas. Juk reikėjo atsikratyti buvusio režimo kultūrinio palikimo tuo pačiu greitai, pigiai ir efektyviai atstatant sugriautą šalies pramoninę ir gyvenamąją bazę. Tam puikiai tiko sąvoka „funkcionalizmas“ (V. Petrulis dar naudoja „industrinio modernizmo“ terminą), tarsi pridengusi tikrojo – vakarietiškojo - modernizmo esmę ir kilmę. Tokia architektūros samprata tapo oficialia valstybės politikos dalimi. Lietuvos architektai nevengė savaip interpretuoti tokią valdžios nuorodą.

Pažintinė kelionė į Suomiją, kur pokario modernizmo pastatus teko išvysti savo akimis, paskatino mūsų kūrybinio mąstymo virsmą. Didžiausios įtakos ta patirtis padarė interjerų projektavimui – juk interjeras lengviau ir greičiau įgyvendinamas. Ilgainiui iš vidaus tai perėjo į išorę. Tokiam posūkiui sušvelnėjusi N. Chruščiovo laikų politika neabejotinai suteikė palankias sąlygas.[112]

117. Pav. Dailės parodų rūmai (dabar – ŠMC) – vienas pirmųjų liet. modernizmo šauklių, arch. V. Čekanauskas, Vilnius, 1965-1967 m., 2008 m. nuotrauka

118. Pav. Salomėjos Nėries mok. priestatas – modernistinis, arch. V. Kazarinskis, Vilnius, 1961-1964 m, 1976 m. nuotrauka

Kalbant apie Brežnevo laikų stagnaciją (1964-1982 m.) turima omenyje visokeriopą sąstingį tiek valstybės politikos, tiek ekonomikos, tiek ir architektūros baruose. Radikali tipizacija ir beveidiškumas – esminiai šio laikmečio pastatų palydovai, lėmę architektūrinės vertės klausimo atsiradimą. Dabar groteskiškai ir su patosu skamba tarybiniais epitetais apipintos L. Šepečio

[112] Ten pat.

mintys apie to meto architektūros puikumą, publikuotos 1978 metais:

„<...> ten, kur susiduria technika ir menas; toji sandūra - tai dabartinė žodžiais nenusakomo grožio bei vaizdinių ir utilitarumo konfrontacijos išraiška. Ji sėkmingai ardo pramoninės statybos monotoniją.

<...> Masiškumo problemas sprendžianti architektūra yra demokratiška, liaudiška. Naudodamasi pramonės pagamintais elementais ir konstrukcijomis, ji kuria realų pagrindą savo socialinei funkcijai įgyvendinti. Atviri medžiagų ir faktūrų paviršiai su tūrių plastika derinami taip, kad forma tampa funkcionali, patogi, nestelbia statinio paskirties. “[113]

Kituose nagrinėjamo laikotarpio literatūros šaltiniuose rašoma: „Vilniečių pasididžiavimas – nauji gyvenamieji rajonai. Butų pareikalavimas greitai augančiame mieste verčia statyti greitai ir ekonomiškai. Tai galima pasiekti tik plačiai Tarybų Lietuvoje įdiegtos statybinės industrijos pagalba.“[114]

Kad ir kaip būtų, lietuvių architektai siekė kūrybiškai pasinaudoti standartizacijos teikiamomis galimybėmis.

Nors SNIP‘ų (statybos normų ir taisyklių) laikymasis buvo privalomas, ne visi jų paisė. Jei ne šių taisyklių laužymas, Žirmūnų, Lazdynų mikrorajonų projektai nebūtų buvę apdovanoti Lenino premijomis. Taip juokavome su pačiu Lazdynų mikrorajono autoriumi – arch V. K. Balčiūnu.[115]

119.Pav. Lazdynų daugiabučiai – lietuviška standartizacijos interpretacija; arch. V. Čekanauskas, V. K. Balčiūnas ir V. Brėdikis, Vilnius, 1962-1973 m., 1976 m. nuotrauka

120. Pav. Žirmūnų daugiabučiai – lietuviška standartizacijos interpretacija; arch. B. Kasperavičienė, B. Krūminis ir V. Zubrus, Vilnius, 1962-1969 m., 1976 m. nuotrauka

[113] Šepetys, L., *Žmogus Menas Aplinka*. Vilnius: 1978, p. 199-201
[114] Čekanauskas, V., Šniukas, D., Vilniaus architektūra - įvadas. 1978 m., p. 6

Ir, žinoma, po 1990 metų kovo 11 d. Nepriklausomybės akto bei su juo prasidėjusia nauja Lietuvos valstybingumo era įvyko trečias lūžio momentas sociokultūrinės raidos kreivėje. Nepriklausomybės laikotarpiu laisvės alkis persiliejo ir į architektūros lygmenį. Idėjų ir galimybių santykis tapo palankus vadinamojo vėlyvojo modernizmo, plasticizmo, regionalizmo bei postmodernizmo apraiškoms materializuotis. Tačiau gyvenimas šiame istorijos etape mums atima galimybę vertinti – pernelyg iš arti žvelgiame į vertinamąjį objektą. „Todėl nebūsime neteisūs sakydami, jog esame atsirandančio stiliaus, įspūdingo architektūros spektaklio liuditojai, o <...> architektūros formų žodyno įvairovė priklauso ir nuo estetinių, ir nuo neestetinių – įvairių ekonominių, kultūrinių, socialinių – veiksnių.“ [116] Taip pat ir nuo šių laikų žmogaus psichologijos.

Žvelgiant iš J. Šeiboko požiūrio taško, aukščiau išdėstyta trijų etapų schemą galime interpretuoti ir ne taip kategoriškai. Galbūt politinis fonas nebuvo toks svarbus veiksnys, kaip teigia daugelis menotyrininkų?

Kai dabar susiduriu su savo jau įgyvendintais projektais nusistebiu, jog, ką bekalbėtume, o tais laikais architektas turėjo gana didelę kūrybos laisvę – praktiškai, jokių suvaržymų. Šiaip ar taip, architektūra – kosmopolitinis reikalas, ir daug politikos čia neprikiši. Nors pavienių atvejų pasitaikydavo. Tokiu laikau Lietuvos paviljoną Visasąjunginėje žemės ūkio pasiekimų parodoje 1953 m. Maskvoje[117], kuriame dominavo tautinių motyvų perkrova: žirgeliai, rūtos, tulpės – tai buvo vadinama „nacionalinio charakterio“ įkūnijimu.

Kalbant apie lietuviškos architektūros savitumus, labai taikli man atrodo V. Zaborskaitės mintis: jei esi lietuvis ir rašai Lietuvoje, tavo kūryba bus „nacionalinė“, t.y. „lietuviška“, nes kitokia ji tiesiog negali būti. Tas pats pasakytina ir apie architektūrą.[118]

121.Pav. Lietuvos paviljonas Sąjunginėje liaudies ūkio pasiekimų parodoje, arch. J. Kumpis ir kt., Maskva, 1953 m.

Modernizmo eros pabaiga įvairių menotyrininkų datuojama skirtingai. Tačiau dažniausiai šaltiniuose fiksuojama 1960 metų data.

[115] Iš autorės interviu su J. Šeiboku, 2008 m. kovo 5 d.
[116] Gaižutis, A., *Meno Sociologija*, Vilnius: Enciklopedija, 1998, p. 162
[117] Жуков, А. Ф., *Архитектура всесоюзной сельскохозяйст венной выставки*. Москва: Государственное издательство по строительству и архитектуре, 1955.
[118] Iš autorės interviu su J. Šeiboku, 2009 m. vasario 12 d.

Lietuvoje ši takoskyra tarp modernizmo ir postmodernizmo laiko skalėje gerokai pasislinkusi į priekį ir yra žymima apie XX a. 9-10-ąjį dešimtmetį. Kai kurie teigia, jog ji apskritai nėra pasibaigusi, tik evoliucionavusi ir pakitusi tęsiasi iki šiol.

2.2 Modernizmo bruožai Justino Šeiboko pastatų architektūroje

Žurnalas buvo vienas – „Sovetskaja architektura“. Ačiū, profesorius S. Raminis („Simas“) atnešdavo aplanką „Ecole supereure des beaux artes“ (vadindavom „Bozaru“) <...>. Edis iš kažkur atitempė „Iliustration“ žurnalo dvejų metų komplektus, kuriuose buvo Paryžiaus pasaulinės parodos paviljonai ir nuostabios prancūzų akvarelių reprodukcijos; <...>. Štai mūsų universitetai ir pažintis su užsienio architektūra.[119]

Vertinat J. Šeiboko kūrybą pagal tam tikrus XX a. architektūroje vyravusius kanonus, derėtų būti atsargiems ir priimti žemiau išdėstytas išvadas kaip realityvias, turint omenyje, jog net ir iki šiol daugelio modernizmo kritikų teorijos tarpusavyje gerokai skiriasi, tad „subendravardiklinti“ šios praėjusio šimtmečio architektūros srovės bruožus esti gana sudėtinga. Tą patvirtina R. Buivydo „žvilgnis į XX a. architektūros pasaulį“: „Vis labiau ryškėja, jog XX a. architektūrografijoje gausu netikslumų, yra daug iškraipymų, fragmentiškumo ir šališkumo, stinga objektyvumo ir nuoseklumo, t.y. rašytiniuose šaltiniuose pateikiamas to meto architektūros vaizdas yra gana iškreiptas ir dezorientuojantis, ypač, jei naudojamasi tik kuriuo nors vienu senu ir mitologizuotu šaltiniu.“[120]

Ir nors modernizmą būtų klaidinga teigti esant vienalytį, visgi apibendrinant šio stiliaus skleidėjų ir tyrėjų mintis[121],[122], galima išskirti tokius moderniosios „regimosios“ architektūros pusės bruožus:

- Tradicinių architektūros stilių (konkrečiai – eklektikos, secesijos, istorizmo, neogotikos, neoklasicizmo ir t.t.) atmetimas - architektūra privalo atspindėti dabarties realijas, o ne istorinę praeitį
- Gelžbetonis – kaip dominuojanti statybinė medžiaga
- Kolona – pagrindinis konstrukcinis elementas
- Įsitikinimas, jog statybinė medžiaga ir funkciniai poreikiai – esminiai veiksniai, lemiantys pastato architektūrą ir estetinę raišką; “mašininės estetikos” (*machine aesthetic*) propagavimas, racionalizmas. Iš šio mąstymo kyla formos grynumas, nereikalingų

[119] Šeibokas, J. *Architekto stalas tuščias nebūna*// Lietuvos Rytas, 1995 m. gegužės 12 d., Nr. 110, p. 36
[120] Buivydas, R., *Žvilgsnis į XX a. architektūros pasaulį kaip į priešpriešų istoriją*// Urbanistika ir architektūra, 1998 m., t. XXII, Nr. 3, p. 96

[121] William J. R. Curtis, *Modern Architecture Since 1900*. Third edition, p. 11-12

[122] *Tracing Modernity*, Manifestations of the Modern in Architecture and the City. London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group

elementų pašalinimas, ornamentikos nebuvimas, paprastumas – *forma kyla iš funkcijos* (J. Sullivan) arba plačiai pagarsėjęs *less is more* (Mies van der Rohe)

- Taisyklingos geometrinės formos fasaduose, planuose, interjere - tiesialinijiškumas
- Pastato fasadus skaidančios langų juostos (dažniausiai besidriekiančios horizontalia tiese) – būdas užtikrinti tinkamą vidaus erdvių insuliaciją ir sudaryti efektingą šviesos ir šešėlių žaismo įspūdį (*glass architecture*)

J. Šeibokas linkęs nepiktnaudžiauti „modernizmo“ sąvoka kalbėdamas apie savo darbus, tačiau jo pastatų architektūroje modernizmo estetika yra gana nesunkiai įžvelgiama. Tiesa, čia nekalbame apie „grynąjį“ vakarietiškąjį modernizmą, kuriam buvo prieinamos ir visos jo atneštos technologinės gerovės – Sovietų Sąjungos konglomeratas nebuvo pajėgus viso to suteikti tarybiniams specialistams. O ir J. Šeiboko pažintis su šia architektūros srove vyko nenuosekliai, per atstumą.

Šiame poskyryje analizuojami objektai sukurti 1965 – 1988 metų periodu. Ir nors tuo metu modernizmas europoje po truputį užleido vietą postmodernizmui, iki 10-ojo praėjusiojo amžiaus dešimtmečio sovietinėje Lietuvoje modernizmo tendencijos buvo gajos.

Tradicinių architektūros stilių atmetimas: architektūra, atspindinti dabartį

XX a. viduryje Lietuvos architektai jau buvo pavargę nuo „stalinistinių“ nesaikingumų, istorizmo grimasų ir „fasadizmo“ architektūros. Todėl nenuostabu, jog J. Šeiboko darbams nebūdingas ornamentavimas, gausus dekoras ar kiti „retrospektyvinės“ architektūros požymiai. Po Stalino mirties (1953 m.) susidarė terpė laisvesnei kūrybai, atribotai nuo griežtų stilistinių reikalavimų, atsirado palankios sąlygos „internacionalinio stiliaus“[123] sklaidai.

Pirmasis J. Šeiboko pastatas – viešbutis „Turistas“ – buvo suprojektuotas jau „chruščiovinio atlydžio“ laikotarpiu, 1965 metais, po kelionės į kaimyninę Suomiją, kur architektūros olimpe vis dar tvyrojo A. Aalto ir E. Saarinen modernistinė idėja. Sekdami šios filosofijos mintimi, J.

[123] *International Style, Internationale Architektur* (W. Gropius) – 1920-1930 m., modernizmo šaka, kurios pavadinimas kilo iš architektūros istorijos tyrėjų Henry-Russell Hitchcock ir Philip Johnson knygos, skirtos tarptautinės modernizmo architektūros parodos aprašymui New York'e 1932 m (*The International Style: Architecture Since 1922,* pakartotinas leidimas - W.W. Norton-New York-London: 1997 m, 269 psl.). Stilius, turėjęs įamžinti savimi modernizmo architektūrą. Trys pagrindiniai principai: tūrio išraiška prieš masę, balansas prieš aklą simetriją, ornamentikos pašalinimas.

Architektai, atstovavę „tarptautiniam stiliui“, siekė laužyti pirmykštę tradiciją ir kurti paprastus savo išraiška, neornamentuotus pastatus. Le Corbusier "namas – kaip mašina" koncepcija teigė, jog pastato architektūra turi kilti iš XX a. mechanizmų - laivo, automobilio, lėtuvo ir pan. - įvaizdžio, transformuoto pasitelkiant menines priemones. Dažniausiai naudojamos medžiagos buvo stiklas fasaduose, plienas išorės palaikymui ir betonas perdangoms bei vidaus konstrukcijoms. Aukštų planai pasižymėjo funkcionalumu ir logika. Stilius tapo ypač ryškus dangoraižių projektavime.

Šeibokas ir dauguma kitų jo kartos architektų (broliai nasvyčiai, V. Brėdikis, V. Čekanauskas ir kiti) tapo tarsi tyliąja totalitarinio režimo estetikos rezistencija, kūrusia vakarietišku stiliumi ir neigusia pirmykščius kanonus.

Ši modernizmo tendencija – tradicinių architektūros stilių neigimas, o tiksliau, jų ignoravimas, – gyva visoje J. Šeiboko kūryboje.

Gelžbetonis – pagrindinė statybinė medžiaga

Statybos ir architektūros evoliucijos procese vieną didžiausių perversmų padarė gelžbetonio išradimas. XX a. pradžioje ši novatoriška medžiaga tapo ne tik konstrukcine priemone, bet ir estetinės raiškos, naujos filosofijos sklaidos įrankiu. Metalo ir gelžbetonio karkasas leido atsisakyti ribojančios sieninės konstrukcijos, uždarų tūrių, griežtų planų. Pastato erdvė įgavo laisvumo ir atvirumo. Funkcinis ir technologinis sprendimas lėmė išorinį architektūros pavidalą, kitaip tariant, ji pradėta organizuoti „iš vidaus". A. Perret, kaip gelžbetonio pionieriaus, idėjos, kad konstrukcija turi tapti esminiu pastato kokybės ir vizualinės vertės aspektu, padarė įtaką daugeliui modernizmo architektų. Iš čia kilęs ir „brutalizmo“, kaip modernizmo atšakos, terminas - *béton brut* („grynas betonas“ - pranc.). Toks jis – neapdailintas, savo pirminiu pavidalu – matomas ir J. Šeiboko „Ryšių komplekso“ bei „Turisto“ viešbučio fasaduose.

122.Pav. *béton brut* J. Šeiboko „Ryšių komplekso“ fasade, Vilnius, 2008 m. nuotrauka

„Gelžbetonio estetika“ neginčijamai yra vienas iš pamatinių J. Šeiboko architektūros akmenų. Tai – pagrindinė konstrukcinė medžiaga, atliekanti ne tik struktūrinę, bet ir estetinę funkciją. Šis teiginys ypač akivaizdus „Ryšių objektų komplekso“ ir „Turisto“ viešbučio statinių architektūroje, kur surekamojo gelžbetonio paneliai („artbetonas“) diktuoja ne tik langų bei pertvarų žingsnį, bet ir lemia pastato išorės raišką.

Prancūzija, 1956-1960 m.

Kolona – esminis konstrukcinis elmentas

Kolona (*piloti*) – pagrindinis struktūrinis elementas, leidęs "pakelti" pastatą nuo žemės, o erdvę po tūriu išnaudoti transporto eismui, pėsčiųjų judėjimui ir panašioms funkcijoms. Tuo pačiu, atsisakius išorės sienų kaip laikančių elementų, atsivėrė iki tol netaikyta galimybė laisvai planuoti fasadus, pastato vidaus pertvaras, kadangi laikančiąją funkciją perima kolonos. Daugelyje J. Šeiboko statinių („Ryšių kompleksas", „Lietkoopsąjunga", „Turisto" viešbutis, „Visasąjunginė spauda") pagrindinis apkrovas laikantis konstrukcinis elementas yra kolona. Be to, kolonos architekto projektuojamuose pastatų eksterjeruose ir interjeruose atlieka estetinę funkciją (konstrukcija dalyvauja formuojant pastato estetinę išraišką). Jų apdailai naudojamas dirbtinis marmuras, smiltainis, lietuviškas dolomitas (A. Aalto taip pat propagavo vietinių statybinių medžiagų taikymą).

124. Pav. „Ryšių komplekso" fragmentas, Vilnius, 2008 m. nuotrauka

125. Pav. „Ryšių komplekso" interjero fragmentas, Vilnius, 1978 m.

Jau minėta, jog kolonos leido tarsi „pakelti" pastatą nuo žemės, o erdvę po pastato tūriu išnaudoti transporto eismui ar pėsčiųjų judėjimui - šis principas, daugiausiai taikytas Le Corbusier, yra būdingas ir J. Šeiboko pastatams. Ypač apgalvotai tai suplanuota "Ryšių komplekso" atveju.

Konstrukcija ir utilitariniai poreikiai – veiksniai, lemiantys išgrynintą pastato raišką

Aš – racionalistas, todėl brandaus filosofinio grūdo mano darbuose ieškoti nereikia. Mano architektūros credo – racionalumas.[124]

Analizuojamuose J. Šeiboko pastatuose nesunku įžvelgti T. Garnier adoruoto racionalizmo apraiškų – tūriai pasižymi formų grynumu, dekoratyvinių elementų nebuvimu, saikingumu tiek eksterjero, tiek interjero raiškoje. Modeliuodamas pastato vidaus ir išorės struktūrą, J. Šeibokas atsižvelgia tik į konstrukcijos ir medžiagos diktuojamas taisykles bei utilitarinę pastato funkciją. Bene ryškiausiai statybinės medžiagos ir konstrukcijos vienvaldystė pasireiškia statiniuose, kurių pagrindinis struktūrinis elementas – surekamo gelžbetonio paneliai. Iš nagrinėjamų tokie yra viešbutis „Turistas“ bei „Ryšių ministerijos ir centrinės telefonų stoties objektų komplesas“, kur skirtingų funkcinių vienetų būtinybė lėmė trijų architektūrinių dėmenų atsiradimą. Tiesa, pastarojo objekto projektavimui didelės įtakos turėjo ir istoriškai susiklostęs urbanistinis kontekstas (projektuota senamiestyje), į kurį kūrėjas atsižvelgė be išlygų. Toks atvejis, kai paisoma lokalių veiksnių ir sąlygų, yra artimas skandinaviškajai modernizmo tradicijai, pasireiškusiai nuo 1930 metų.

126. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastato interjero fragmentas: šviesos šulinys ir A. Kmieliausko freska „Rudens gėrybės“, Vilnius, 2008 m. nuotrauka

„Lietkoopsąjugos“ pastatas - terasuotas. Šis architektūrinis sprendimas taip pat grindžiamas utilitariniu pamatu: terasos – tai kiemo išplėtimo idėja, kad žmonės, dirbantys pastate, turėtų galimybę per pertraukėles išeiti į lauką pasišnekučiuoti, atsikvėpti. Taip J. Šeiboko architektūroje atrandamas dar viena modernizmo principas – „stogas–sodas“, aptinkamas Le Corbusier, A. Aalto ir kt. projektuotuose objektuose.

„Vyriausybiniai svečių namai“ bei „Sąjunginės spaudos“ pastatas taip pat įtikina savo pragmatine prigimtimi - išgryninti tūriai kalba apie tai, jog pastato architektūra turi tarnauti savo paskirčiai, o ne atvirkščiai.

[124] Iš autorės interviu su J. Šeiboku, 2008 m. vasario 22 d.

Taisyklingos geometrinės formos ir tiesialijiniškumas

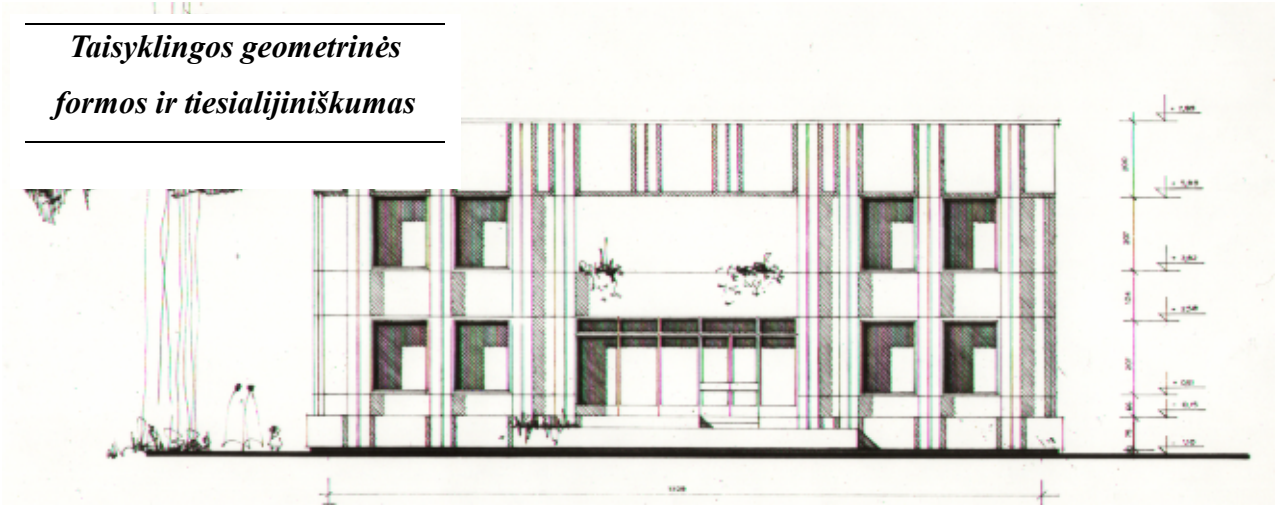

127. Pav. „Vyriausybinių svečių namai“, Palanga: fasado brėžinys

Visuose analizuojamuose J. Šeiboko pastatų išorės ir vidaus tūriuose be išimties dominuoja taisylingo stačiakampio forma. Tas pats pasakytina apie fasadų grafinę išraišką – horizontalus ir vertikalus stačiakampis išorėje išreikštas per langų kontūrus, aukštų sudalijimus, stilizuotas kaneliūras ir bendras plokštumas. “Lietkoopsąjungos” pastatas yra vienintelis, kur be stačiakampio dar įvedamas apskritimo fragmentas – užapvalinti pastato kampai (vėlyvojo modernizmo bruožas). Pastarasis statinys ir “Ryšių kopleksas”, matyt, dėl stiprios supančio urbanistinio konteksto įtakos, savo išraiška yra labiau organiški, nei likusieji trys. “Vyriausybinių svečių namų” fasadų plokštumų kompozicijai pasitelkiama netgi visiškai akivaizdi veidrodinė simetrija. Viešbučio “Turistas” išorės architektūrinė kalba taip pat preciziškai taisyklinga. Griežta ir “Sąjunginės spaudos” pastato raiška.

128. Pav. „Sąjunginė spauda“, Vilnius, 2008 m. nuotrauka

129. Pav. „Lietkoopsąjunga“, Vilnius, 2008 m. nuotrauka

Geometriškumas, taisyklingumas ir tiesialinijinės konfigūracijos būdingos ne tik J. Šeiboko pastatų fasadams ir tūriams, bet ir planinei formai. “Turisto” viešbučio ir “Sąjunginės spaudos” planų kontūrai susideda iš taisyklingų stačiakampių. “Ryšių komplekso” planas sudarytas iš stačiakampių ir trikampių (trikampis, kaip ir stačiakampis yra to paties kvadrato modifikacijos). “Vyriausybinių svečių namų” ir “Lietkoopsąjungos” pastato planai artimi kvadratui – modernistų idealia laikomai geometrinei formai.

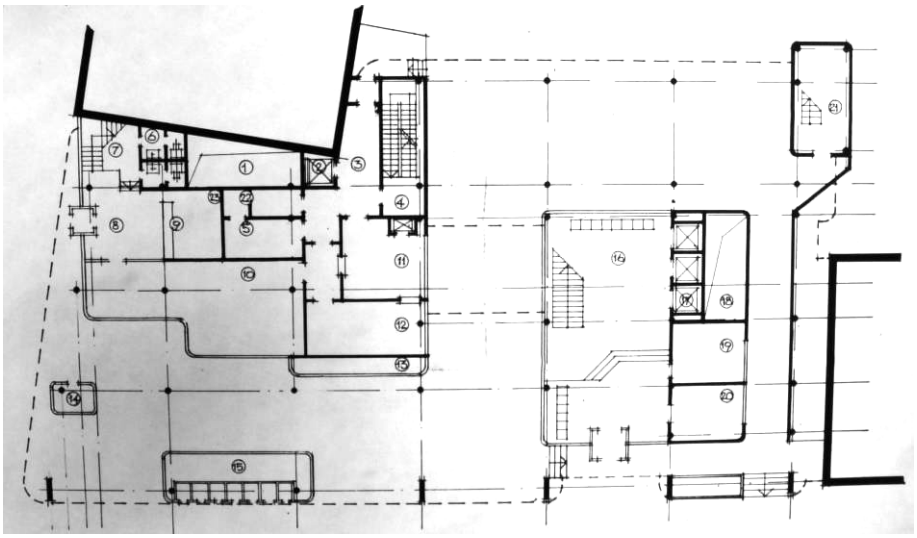

130. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastatas, Vilnius: pirmojo aukšto planas

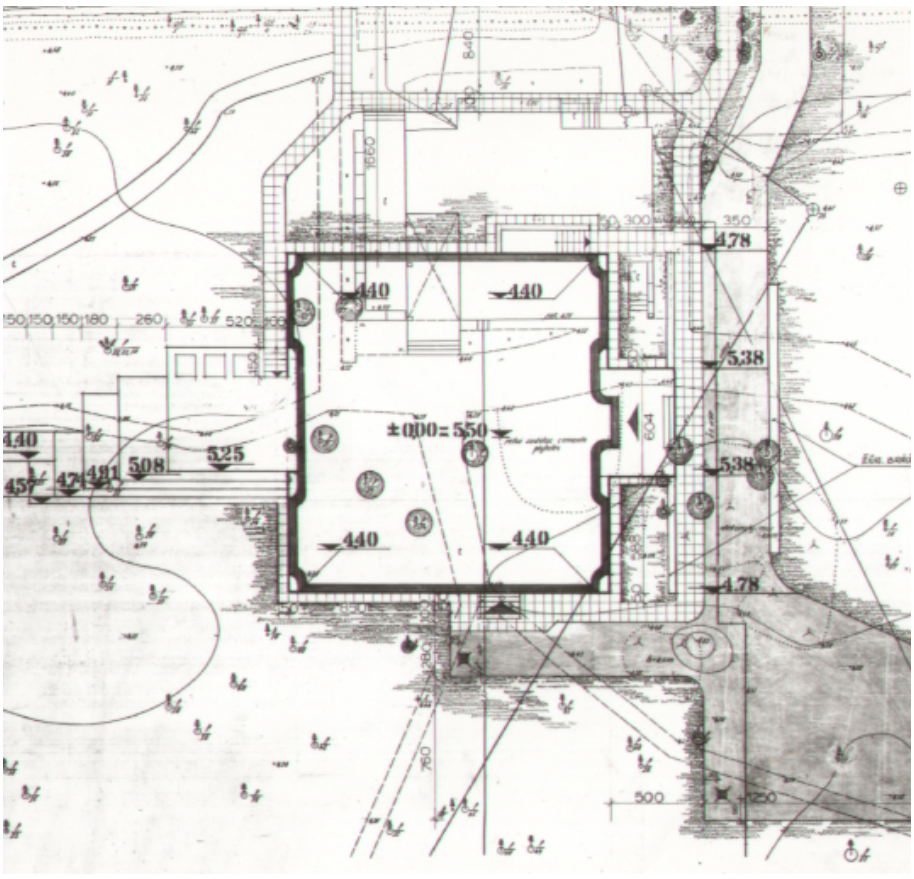

131. Pav. „Vyriausybiniai svečių namai“, Palanga: pastato situacija sklype

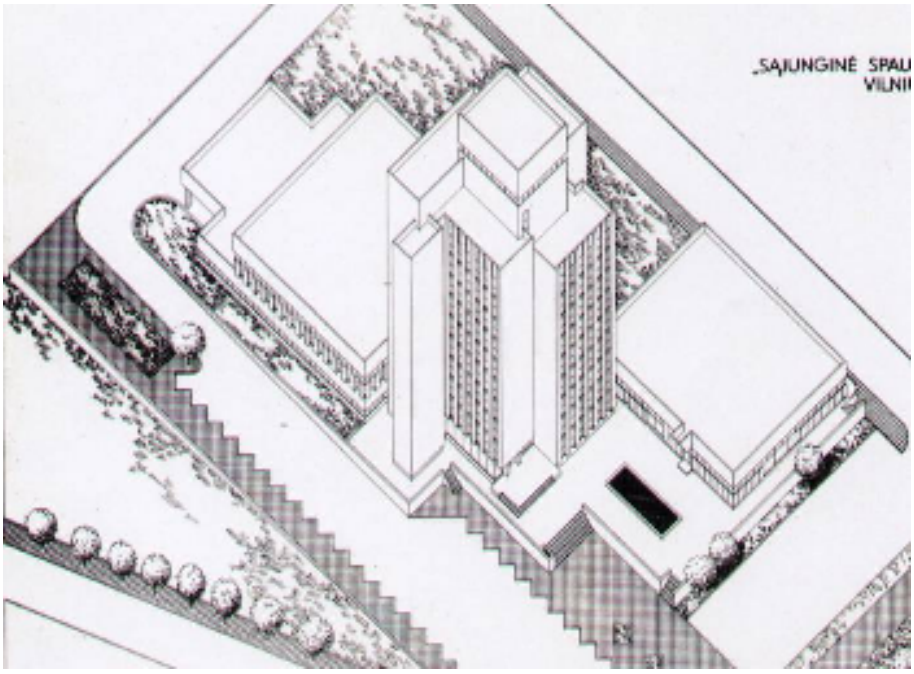

132. Pav. „Sąjunginė spauda“, Vilnius, aksonometrinis brėžinys

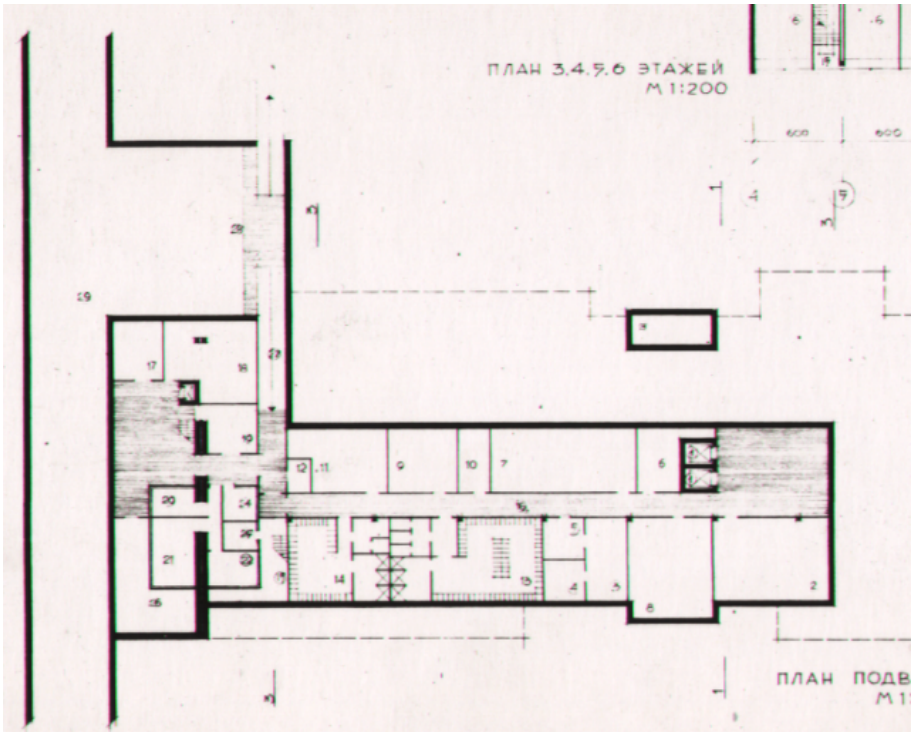

133. Pav. „Turisto“ viešbutis, Vilnius, pirmojo lygio planas

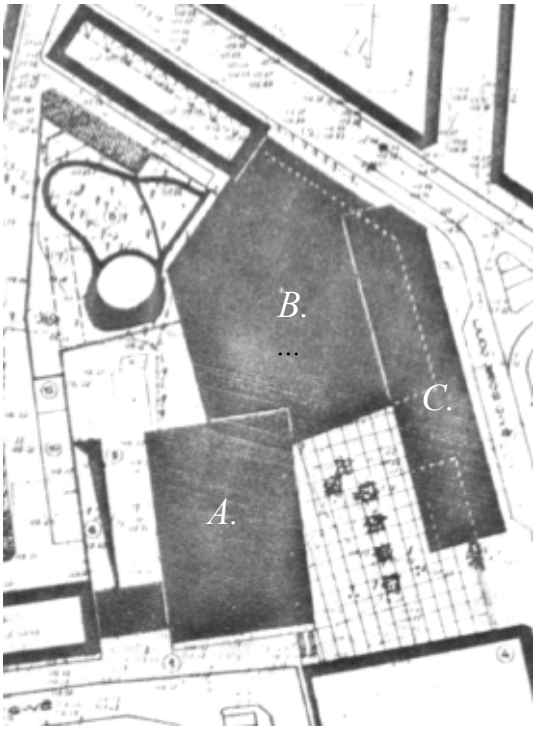

134.„Ryšių kompleksas“, Vilnius: situacija sklype; raidėmis pažymėti pastato korpusai

Tas pats pasakytina apie interjero erdvių ir vidaus apdailos elementus: stačiakampė sieninių dolomito plytelių forma, kvadratiniai stoglangiai (šviesos šuliniai), apvalaus, stačiakampio, kvadratinio ar užapvalinto tūrio kolonos, stačiakampė laiptų įvija, stačiakampė šviestuvų forma ir t.t.

Taigi, pagrindinės J. Šeiboko naudojamos geometrinės formos yra kvadratas ir apskritimas, o iš čia kyla ir išvestinės – stačiakapis, trikampis, daugiakampis, pusapskritimis ir t.t.

135. Pav. „Lietkoopsąjungos“pastato interjero fragmentas, Vilnius, 1986 m.

136. Pav. „Ryšių komplekso“ interjero fragmentas, Vilnius, 1978 m.

Stiklas – kaip šviesos šaltinis

Jau minėta, kad didelę reikšmę modernizmo architektūros ir apskritai – filosofijos – atstovai teikė natūralios šviesos srautui (kaip naujo, kitokio pasaulio šviesos proveržiui), pastatų vidaus erdvių insuliacijai (P. Scheerbart stiklo architektūros *(glass architecture)* idėja, Le Corbusier horizontalios langų juostos etc.). Kaip mąstė Le Corbusier, beveik neribotų matmenų (kiek leidžia pats pastatas) langų ertmės atliko ne tik estetinę, bet ir dar vieną labai svarbią – insuliacinę - funkciją. Šviesotamsos momentas modernizmo interjeruose suvaidina ryškų vaidmenį. Teigta, jog, norint matyti kultūriškai pažangią visuomenę, būtina keisti iki tol egzistavusią architektūros koncepciją ir išsilaisvinti iš uždarų erdvių. Tai padaryti suteikė galimybių ir kolonų tinklo – kaip laikančios konstrukcijos – naudojimas statyboje

137. Pav. Amedee Ozenfant studijos interjero fragmentas, arch. Le Corbusier, Prancūzija, 1922 m.

138. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastato interjero fragmentas, Vilnius, 2008 m. nuotrauka

Nors architekto J. Šeiboko architektūriniai sprendimai, pasak jo paties, nekoduoja tokios gilios filosofinės tiesos, tačiau natūralios šviesos vaidmuo architekto darbuose yra akivaizdus. Ypač ten, kur to reikalauja pastato utilitarinė paskirtis – “Lietkoopsąjungos” ir “Ryšių objektų komplekso” pastatuose. Šviesa J. Šeiboko architektūroje į pastatus prasiveržia per stiklo kubus ar didelių matmenų stoglangius. Kituose statiniuose pasitenkinta horizontaliomis, išilgai arba skersai fasado besidriekiančiomis langų linijomis. Tačiau ir vėl – “Vyriausybiniuose svečių namuose” tokios pulsuojančios langų juostų dinamikos neįžvelgtume, kadangi pastatas esti palyginus mažas savo matmenimis, čia naudojama sieninė konstrukcija, o ir statinio paskirtis – specifinė.

Apibendrinant galima teigti, jog visi nagrinėjami J. Šeiboko pastatai daugiau ar mažiau atitinka modernizmo architektūros kanonus:

- **gelžbetonis** be išimčių naudojamas kaip pagrindinė statybinė medžiaga;
- visi analizuojami pastatai deklaruoja tuo metu vyravusias architektūros tendencijas **(architektūra, atspidinti dabartį)***;*
- visiems nagrinėjamiems statiniams būdingas reguliarus kolonų tinklas, išskyrus „Vyriausybinius svečių namus“, kur naudojama sieninė laikančioji konstrukcija **(kolona – esminis konstrukcinis elementas)**;

139. Pav. „Ryšių komplekso“ interjero fragmentas, Vilnius, 1978 m.

- **konstrukcija ir utilitariniai poreikiai lemia išgrynintą pastato raišką -** šį teiginį labiausiai atitinka šie objektai: viešbutis „Turistas“, “Vyriausybiniai svečių namai“ ir „Sąjunginės spaudos“ pastatas. „Lietkoopsąjungos“ atveju, jo raišką lėmė ne tik utilitariniai poreikiai ar konstruktyvas, bet ir supanti aplinka. Tas pats pasakytina kalbant apie „Ryšių kompleksą“ – čia ypač svarbus susiklosčiusio istorinio urbanistinio konteksto momentas;
- Vertinant formų taisyklingumą ir tiesialijiniškumą, atsižvelgta tiek į statinių eksterjerą, tiek į interjerą bei planinę struktūrą. Laikyta, kad idealios geometrinė figūros yra kvadratas ir apskritimas, joms artimiausios – pusapskritimis ir stačiakampis. Trikampis – labiausiai iš išvardytų figūrų nutolęs nuo „idealo“ – kvadrato. “Vyriausybiniai svečių namai“ beveik idealiai atitinka šį kriterijų;
- **Stiklo architektūra -** šią sąvoką labiausiai reprezentuoja tie statiniai, kurie turi daugiausiai plokštumų, praleidžiančių šviesą, t.y. ne tik langų angas sienoje, bet ir stoglangius, šviesos šulinius etc. Atsižvelgta ir į lango kaip horizontalios juostos, besitęsiančios išilgai fasado, idėją. Stiklo architektūros koncepciją stipriausiai atspindi „Lietkoopsąjungos“ administracinis pastatas. Langų linijiškumas menkai išreikštas „Vyriausybiniuose svečių namuose“.

Kolegos komentaras - architektas L. Vaitys

J. Šeibokas – įvairiaplanis žmogus. Racionalus architektūroje, lyriškas savo literatūriniuose ese, jautrus vaizduojamojo meno suvokėjas.

Nemanau, kad visi minėti jo asmenybės aspektai vienodai susilydė jo pagrindinėje gyvenimo veikloje – architektūrinėje kūryboje. Iš čia – ir gana ryškūs pokyčiai jo kūrybiniame kelyje. Ankstyvieji darbai, kurių architektūroje bene pirmą kartą buvusioje Sovietų Sąjungoje buvo panaudotas „artbetonas“, iškėlė jį ir padarė žinomu architektu. Tai yra viešbutis „Turistas“ ir „Ryšių ministerijos“ pastatas. Pastarasis objektas yra sulaukęs nemažai senamiesčio mylėtojų protestų, tačiau drįstu teigti, jog J. Šeibokas šiuo atveju su užduotimi – įkomponuoti naują pastatą istoriniame audinyje – susidorojo tikrai gerai. Vidaus erdvė – senamiesčio gatvelės iliuzija, erkeris, žymintis ne tik pagrindinę įeigą, bet ir Vilniaus gatvės ašį. Architekto sumanumo dėka tokio didelio tūrio objektas nesudarkė senamiesčio veido, o vykusiai prie jo pritapo, išlikdamas akivaizdžiu savo laikmečio pavyzdžiu. Nedrįstu šio objekto vadinti modernistiniu – nesu ypatingas architektūros teorijos žinovas -, tačiau modernus ir šiuolaikiškas tuo metu jis tikrai buvo.

Iš esmės labai vykęs ir „Lietkoopsąjungos“ pastatas, nors kai kurie architektūriniai motyvai tarsi gali pasirodyti matyti pasaulinių meistrų darbuose. Pastato tūris sėkmingai „patupdytas“ į supančią aplinką, susietas su ja, ir tapo išbaigtu sankryžos kampo akcentu.

Tai – „racionalaus“ J. Šeiboko darbai, su galima prielaida į jo patirtį „Restauracinėse dirbtuvėse“, kur tinkamas aplinkos vertinimas, matyt, - vienas esminių sėkmės garantų.

Suprantamas dirbančio architekto noras plėsti ieškojimus. J. Šeibokas bandė „sušildyti“ savąjį „artbetoną“ atrasdamas lyriškąją kertelę. Toks yra „Sąjunginės spaudos“ pastatas ir nebaigtas bei neišlikęs viešbutis „Turistas“ Panevėžyje. Abu šie – labiau plastikos išraiškos – darbai yra keistai atitolę nuo bendro lietuviškos architektūros konteksto ir mažiau išbaigti detalių lygyje. Kitaip tariant, šių ieškojimų rezultatai pasirodė gana sudėtingai valdomi.

Sulaukę nepriklausomybės kaip paklaikę metėmės prie daug kartų žurnaluose matytų, bet iki tol neišbandytų vakarietiškų statybos naujovių ir tendencijų. J. Šeibokas ir čia priekyje – jo „Swedbank“ filialas Savanorių prospekte Vilniuje esti bene pirmoji „stiklinė“, tarsi vakarietiška, struktūra, beje, kaip jam įprasta – sėminga urbanistiniu įkomponavimu sankryžoje sprendimu. Šiuo atveju architektas nesitaikstė su aplinkos kontekstu, gal ir neypatingai vertingu, bet ligtol gana vienalyčiu spalviškai ir medžiagiškai. Galbūt tai buvo žvilgsnis į ateitį?

Apie pastarojo laikmečio Justino „sportinę liniją“ galėčiau pasakyti tiek, kad grįžimas prie racionalistinių sprendimų vėl davė apčiuopiamų rezultatų, o Utenos sporto salė – viena geriausių Lietuvoje be jokių išlygų.

Asmeniškai man J. Šeibokas – visų pirma, „artbetono“ atradėjas, novatorius, neabejotinai modernus (šiuolaikiškas) atitinkamo laikmečio kūrėjas. Jo architektūros pavyzdžiai išliko vertingi iki šiol, ir jų vertė tiktai kils, jeigu mūsų mažai lavintas intelektas pajėgs suvokti jų išsaugojimo svarbą.

Ar J. Šeiboko architektūra – modernizmas? Mano išskirtuose pavyzdžiuose modernizmo bruožai yra aiškiai įskaitomi. Ar tai apima visą tokio pasaulinėje architektūros raidoje reikšmingo stiliaus sampratą – nežinau. O ir šiaip, brukti J. Šeiboką į konkrečius rėmus nematau prasmės, juolab, kad jis pats nevienąkart juos laužė.

Gerbiu ir žaviuosi – dėl bendravimo šilumos, dėl humoro jausmo, dėl neįtikėtinos valios atsisakyti mūsų mėgiamų, neretai padėjusių, bet dažniau trukdžiusių kūrybai įpročių, dėl ištikimybės Architektūrai.[125]

[125] Iš autorės interviu su L. Vaičiu, 2010 m. balandžio 29 d.

2.3."Sena" ir "nauja": architekto interpretacija

2.3.1. Nauja statyba senamiestyje: požiūrių kaita Lietuvoje

<...> Mane jaudina tai, kad bandoma dirbtinai pasendinti Vilnių. Man tai dvelkia provincialumu: ak, kokią seną turime kultūrą! Man tai atrodo anomalija, nes niekas jokiais amžiais pastatų nesendino. Atvirkščiai – jaunino, nauji stiliai užklodavo senuosius, tokia buvo istorijos dialektika.[126]

Neabejojama ir sutariama, jog nauja statyba turi harmoningai derėti su ją „priimančiu" istoriniu-architektūriniu vietos kontekstu. Senamiestis – tai vienas kūnas, per ilgą laiko tarpą susiformavusi harmoninga vienovė. Nušviedamas sovietinio laikotarpio aktualijas, architektūros profesorius R. Buivydas pastebi, jog tarybiniais metais „<...> valdžios ypač proteguotas radikalus architektūrinio novacijizmo diegimas į istoriškai susiforavusį urbanistinį audinį nesunkiai prigijo ir suklestėjo lietuviškoje terpėje. Kartu reikėtų nepamiršti, kad šią ideologiją reflektavo ne kokia nors architektų mažuma ir kad ji paliko raiškių išorinių bei vidinių žymių".[127]

Naujosios statybos senamiestyje tendencijos pirmą kartą buvo išdėstytos Vilniaus senamiesčio rekonstrukcijos projekte, kurį Lietuvos urbanistikos ir paminklų restauravimo specialistai (tarp kurių esti ir J. Šeibokas) paruošė 1956-1959 metais (žr. skyrių 1.1) . Čia nurodoma, kad istorinio užstatymo specifikos išsaugojimui griuvėsių vietas pagal perimetrą turi pakeisti nauja statyba. Realizuojant užstatymo projektą, buvo rekomenduojama: išlaikyti istorinio užstatymo tūrį, istorines raudonąsias linijas, naujus pastatus harmoningai įjungti į istorinę aplinką. Kaip matyti, projekto autoriai laikėsi gana nuosaikios pozicijos dėl naujos statybos galimybės senamiestyje.[128]

E. Navickienė rašo, jog „<...> profesionalų požiūrį į naujos architektūros kūrimą istorinėje aplinkoje (to meto supratimu – senamiesčiuose) specialistai dažniau pradėjo reikšti literatūroje 7-ojo dešimtmečio pabaigoje – 8-ojo dešimtmečio pradžioje. Tam darė įtaką senamiesčių regeneracijos procesas: tyrimai, projektavimas, realizacijos."[129]

Pasak dr. J. Glemžos, dažniausiai pasitaikantys esti trys senos ir naujos architektūros dermės tipai:

1) Kai, laikantis istorinio užstatymo raudonųjų linijų, pagal piešinius ir nuotraukas atkuriamas buvęs užstatymo tūris. Kaip pavyzdys pateikiami gyvenamieji namai Pilies g. 47 ir Vokiečių g. 18. Autorius pažymi tokio atstatymo autentiškumo sąlygiškumą.

[126] Šeibokas, J., *Pasendintas Vilnius//* Literatūra ir menas, 1983 m., gruodžio 3d., p.11
[127] Buivydas, R., *Architektūra: pozityvai ir negatyvai*. Vilnius: Ex Arte, 2006 m., p. 127
[128] Šešelgis, K., Šeibokas, J., Lasavickas, S., *Vilniaus senamiesčio rekonstrukcijos projektas. Pagrindiniai dėsniai;* Aiškinamasis rastas, t. IV, 1958, Vilniaus apskrities archyvas F2 – 101 - 9
[129] Navickienė, E., *Nauja architektūra istorinėje aplinkoje: kūrimo patirtis*. Vilnius: Technika, 2006 m., p. 78

Be to, atkūrimas galimas tik išskirtiniais atvejais.

2) Kai, iš „dalies laikantis tik istorinio užstatymo raudonųjų linijų bei kvartalo buvusio užstatymo silueto, charakterio", statomi „šiuolaikinės architektūros" pastatai.

3) Kai „nauji pastatai statomi nesilaikant istorinio užstatymo raudonųjų linijų ir kvartalo užstatymo išklotinės charakterio, silueto". Toks naujos statybos „integravimo" būdas autoriaus laikomas negatyviu. [130]

Panašius principus yra išdėstęs ir V. Dvariškis. Jis taip pat skiria tris kryptis, kuriomis buvo einama statant naujus pastatus Vilniaus senamiestyje:

1) Kai, atsižvelgiant į istorinio užstatymo tūrius, statyta „neutralia", „artima" senamiesčiams maniera.

2) Kai, laikantis ne tik istorinio užstatymo tūrių, bet ir raudonųjų gatvių linijų, iškildavo „modernios architektūros" pastatai.

3) Kai, nepaisant nė vieno iš išvardintų punktų, statoma vadovaujantis tuometinės architektūros dėsniais ir maniera. Kaip ir J. Glemža, V. Dvariškis šį metodą laiko labiausiai nevykusiu.[131]

P. Vičkus apibendrintai ir filosofiškai (nors kiek radikaliai) įvardija du naujos statybos tipus: „evoliucinį" ir „revoliucinį". Revoliucinis kelias – tai naujo kūrimas ant seno griūvėsių (modernistinė samprata). Evoliucinis kelias – tai sekimas paveldėtais kūrybiniais principas, tradicijos išsaugojimas. Toks mąstymas, jo manymu, yra pažangesnis.[132]

Architektas R. Kaminskas pabrėžia istorinių-architektūrinių studijų būtinybę prieš pradedant naują statybą senojoje architektūrinėje aplinkoje. Autorius samprotauja, jog „naujieji statiniai turi išsiskirti savo šiuolaikinėmis architektūros formomis, tuo pačiu metu vertikaliomis ir horizontaliomis proporcijomis bei siluetu pritapdami prie senosios aplinkos".[133] Toks teigimas artimas Venecijos chartijos nuostatoms.

E. Navickienė apibendrindama tarybinio laikotarpio literatūroje paskelbtus naujų pastatų senamiesčiuose vertinimo kriterijus, teigia, jog jie iš esmės atitiko tuo metu architektūrai keltus reikalavimus, t.y.: „architektūros šiuolaikiškumas ir novatoriškumas; santykis su aplinka; meninė kokybė." Pasak tyrėjos, kritiškai vertintas „nešiuolaikiškas retrospektyvus neoklasicizmas, neišraiškinga neutralioji architektūra, laikotarpio tendencijomis nesiremiantis istorinės architektūros pastatų atstatymas".[134]

---

[130] J. Glemža, *Šiuolaikinių pastatų įjungimo į istorinę aplinką klausimu*. *Architektūros paminkla.* 1975, r. 3, p. 187
[131] V. Dvariškis, *Nauja statyba senamiesčiuose, Kultūros paminklų tyrimo ir restauravimo problemos*, p. 60 - 62
[132] P. Vičkus, *Senamiesčių rekonstrukcijos: socialiniai ir ekonominiai veiksniai*. Vilnius: Mintis, 1986, p. 65
[133] R. Kaminskas, *Nauja senojoje aplinkoje*, *Istorijos ir kultūros paminklų tyrimai ir restauravimas Lietuvos TSR 1976-1980*, Vilnius, 1980, p. 51
[134] Navickienė, E., *Nauja architektūra istorinėje aplinkoje: kūrimo patirtis*. Vilnius: Technika, 2006 m., p. 81

Nepriklausomybės laikotarpiu imta kalbėti ir apie semantinį architetūros aspektą, pasireiškiantį vizualiai suvokiamomis formomis. „Sąvokos „kontekstualumas", „kontrastas", plačiai naudojamos aptariant architektūros kūrinius, reiškia jų vizualines savybes. Net „vietovės dvasia" suvokiama pirmiausiai kaip vizualinė aplinka. Saugoti senojo miesto dvasią, reiškia saugoti atitinkančią visą vizualinę aplinką".[135]

V. Jurkštas, išanalizavęs naujos architektūros kūrimo kryptis senamiestyje, pateikė tokią klasifikaciją:

1) Forma ir architektūrinėmis priemonėmis į prieš tai buvusią architektūrą „panaši", stilizuota raiška.
2) „Tūriais, forma ir kompozicija" arba „tūriais ir stilistika" su istoriniu kontekstu „kontrastuojanti" architektūra.
3) „Neutrali", neišsišokanti nauja architektūra.[136]

140. Pav. „KAM" pastatas – moderni, bet stilizuota architektūra, arch. N.E.Bučiūtė, Vilnius, realizacija - 1997 m., 2008 m. nuotrauka

Bene naujausias ir išsamiausias yra E. Navickienės atliktas tyrimas, kuriame autorė apibendrina profesionalų (J. Šeiboko, A. Ambraso, A. Nasvyčio, A. Gučo ir kitų) naujos architektūros istorinime kontekste vertinimus Lietuvai jau esant nepriklausoma. Apklausos išvados byloja, kad „<...> prieštaringo naujos architektūros istorinėje aplinkoje, tiek esančios pačiame senamiesčio branduolyje, tiek už jo ribų, vertinimo nėra, pastebimi tik nežymūs požiūrių skirtumai. Dauguma

[135] G. J. Daniulaitis, Architektūros reikšmė aplinkos vizualinei kokybei, *Šiuolaikinės architektūros problemos*. Kaunas, 2003, p. 33
[136] V. Jurkštas, *Senamiesčių regeneracija. Architektūros harmonizavimo problema*. Vilnius: Technika, 1994 m.

ekspertų teigiamai vertino geros architektūros ir kontekstiškus pastatus, o neigiamai – arba nekontekstiškus, arba prastos architektūros ir nekontekstiškus pastatus".[137]

Taigi, žvelgiant į tarybinio ir nepriklausomybės laikotarpio nuostatas, didesnio skirtumo įžvelgti negalėtume. Apibendrinant aukščiau išdėstytus skirtingų tyrėjų suformuluotus klasifikavimo aspektus, profesionalų nuomones ir neįtraukiant atkūrumo galimybės, galima išskirti tokius pagrindinius teigtinus senos ir naujos architektūros derinimo būdus:

1) Šiuolaikinė architektūra, kuriama atsižvelgiant į istorinį užstatymo tipą, raudonąsias linijas, buvusį tūrį ir kvartalo charakterį, bet komponuojama nuosaikaus **kontrasto** principu.
2) Šiuolaikinės ir buvusios architektūros darinys – **stilizuota**, interpretuojanti architektūra, kuriama atsižvelgiant į istorinį užstatymo tipą, raudonąsias linijas, buvusį tūrį ir kvartalo charakterį.

Be visų anksčiau paminėtų kriterijų galima būtų pridurti dar kelis, labiau psichologinius, moralinius, architektūrinės kokybės aspektus:

1) Ar naujasis statinys tenkina visuomenės reikmes
2) Ar savo išraiška jis dera prie Vilniaus senamiesčio kaip pasaulio paveldo objekto ir jį praturtina
3) Ar jis prisideda prie kultūros vertybių saugojimo idėjos
4) Ar, iškilus naujam objektui, išlaikoma senamiesčio dvasia

141. Pav. Daugiabutis gyvenamasis namas Domininkonų g. Vilniuje – sovietinio laikotarpio beveidės architektūros pavyzdys, 2008 m. nuotrauka

Dar 1983 metais nemažai prieštaringų atgarsių iššaukusiame straipsnyje J. Šeibokas kritiškai atsiliepia apie „stilizuotos" architektūros pavyzdžius senamiestyje: „<...> neutralioji architektūra gadina palikdama jame lyg baltas dėmes. Mat kiekvienas senamiesčio namas yra savitas – ar būtų su sandrikais, ar su apvadais, ar plikasienis, bet su įdomiu langų ritmu. Ištrauktas iš savo aplinkos, jis gal net būtų bjaurus, o čia jis savo vietoj. Tuo tarpu po

[137] Navickienė, E., *Nauja architektūra istorinėje aplinkoje: kūrimo patirtis*. Vilnius: Technika, 2006 m., p. 97

neutralios architektūros iškaba dažnai slepiasi nemokšiškumas ir kūrybinis abuojumas."[138]

J. Šeibokas ir dabar taip pat kategoriškai prieštarauja „stilizuotos" architektūros kūrimui istoriniame fone, tačiau, nors ir moderniai kurdamas architektūriškai jautrioje aplinkoje, visada atsižvelgė į vietovės *genius loci*. Jo nuomone, tokiose situacijose svarbiausiai vadovautis „sveiku protu" ir elgtis profesionaliai.

Architektas, jei jis yra tikras profesionalas, be abejo, kurdamas atsižvelgs į kontekstą – istorinį, urbanistinį, semantinį ir t.t. Tačiau visada reikia vengti kraštutinumų. Kaip precedentą paminėčiau buvusio „Helios" kino teatro rekonstrukcijos atvejį. Tuomet projektas buvo sukritikuotas - ne va L. Merkino suprojektuotame fasade – per daug stiklo. Tačiau juk nėra ir negali būti kriterijaus, kiek stiklo turi būti senamiestyje. Atvirkščiai, stiklas – neutraliausia medžiaga. Kaip pavyzdį savo studentams mėgdavau pateikti Luvro kieme esančią stiklo konstrukcijos piramidę – juk mūsų paminklosaugininkai buvo pašiurpę dėl tokio sprendimo galimybės. Tačiau nejau tenai reikėjo projektuoti XV amžiaus tipo „griozdus"? Jokiu būdu – erdvė būtų sugriauta, atmosfera sutrikdyta... Dabar ši konstrukcija atrodo priimtina visuomenei, be to, yra funkcionali. Kita vertus, dabartinis buvusio „Helios" kino teatro pastato vaizdas vis dar kelia abejonių.[139]

142. Pav. Buvęs "Helios" kino teatras po rekonstrukcios, arch. G. Baravykas, 1977 m., rekonstrukcijos aut. – arch. L. Merkinas 1999-2006 m, Vilnius, 2008 m. nuotrauka

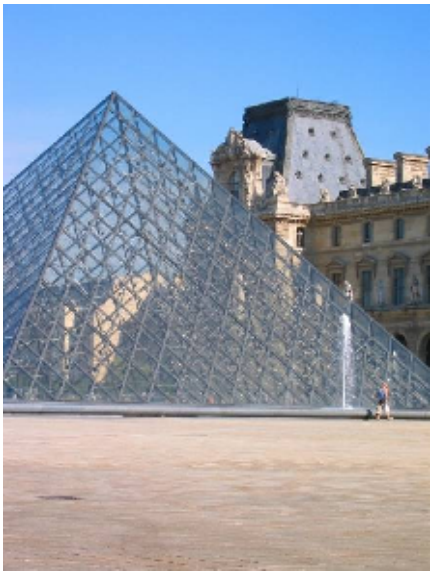

143. Pav. Luvro muziejaus piramidė, arch. I. M. Pei, Prancūzija, 1989 m.

[138] Šeibokas, J., *Pasendintas Vilnius //* Literatūra ir menas 1983 m., gruodžio 3d., p.11
[139] Iš autorės interviu su J. Šeiboku, 2009 m. vasario 12 d.

J. Šeiboko samprata apie "seno" ir "naujo"" santykį ėmė formuotis dar besimokant Dailės akademijoje, kai dėstytojas S. Ramunis paskaitoje studentams pademonstravo žurnalą su 1936-1937 metais projektuoto statinio fotografija. Nuotraukoje buvo užfiksuotas vieno iš Vokietijos miestų senamiesčio fragmentas - prie klasikinės architektūros namo ugniasienės prišlietas stiklinis modernios architektūros pastatas. Šis pavyzdys paliko neišdildomą įspaudą brėstančio architekto sąmonėje. J. Šeibokas tikina, kad nuo to momento jo požiūris apie projektavimą istorinėje aplinkoje nepasikeitė.

V. Čekanausko „Parodų rūmai" buvo vienas pirmųjų kontrastingos ir individualios architektūros pavyzdžių senamiestyje Sovietų Sąjungos teritorijoje. Šis projektas Architektų sąjungoje svarstytas ilgai, jam buvo keliama specialių reikalavimų – nekonkuruoti su Visų Šventųjų bažnyčios bokštu ir pan. Nuomonių būta įvairių, žinoma, ir neigiamų. V. Landzbergis – Žemkalnis būsimą statinį netgi pavadino „fabriku". Tačiau, kadangi 1967 m., kai ir vyko visos batalijos, artėjo Spalio revoliucijos metinės, o šis projektas buvo skirtas „Tarybų Lietuvos pasiekimų" parodai organizuoti, todėl valdžiai nebeliko nieko kito kaip tik patvirtinti ir įgyvendinti projektą. Maskvos „organai" čia beveik nesikišo, kadangi statybai numatyta suma neviršijo dviejų milijonų rublių. Dažnai ši suma vėliau padidėdavo kelis kartus, tačiau tai jau niekam nerūpėdavo...[140]

144. Pav. Dailės parodų rūmai (dabar – Šiuolaikinio meno centas), arch. V. Čekanauskas, 1965-1967 m., Vilnius

Interviu žurnalui „Statyba ir architektūra" V. Čekanauskas pasakojo, jog „tuo metu Parodų rūmai buvo labai neįprastos architektūros. Šokiravo plačios vitrinos ir pasažai. <...> Netrukus išgirdau, kad dėl šio pastato labai nepatenkintas Komunistų partijos CK statybos skyriaus vedėjas Jekaterinčevas, labai nemalonus tipas. Jis burbėjo, esą čia „zapad", o ne tarybinė architektūra"[141], – prisiminimais dalijosi vienas J. Šeiboko kolegų ir geriausių bičiulių.

Taigi, V. Čekanausko, J. Šeiboko, A. ir V. Nasvyčių bei jų kolegų darbai buvo ta priežastis, kodėl lietuvių architektūra išsiskyrė iš Tarybų Sąjungos konteksto geroji prasme. Ir šios

[140] Ten pat.
[141] Nemeikaitė, S., *Sovietmečio architektūra bloškia į akistatą su istorijos ženklais,* internetinis portalas www.delfi.lt, prieiga per internetą: http://whatson.delfi.lt/news/culture/article.php?id=11212915

naujosios meninės kokybės architektūros pavyzdžiai neretai kildavo istorinėse miestų dalyse.

Diskusijoje apie Vilniaus architektūrą J. Šeibokas su apmaudu komentuoja dabartinę situaciją: „<...> Visais laikais stilius keitės stilių: gotika, renesansas, barokas ir taip toliau. Susidaro įspūdis, kad, kol kovojom už savo Nepriklausomybę, buvom drąsūs, lindom po tankais, o dabar visko bijom – ir aukštesnio stiklinio pastato, ir naujo namo Senamiestyje."[142]

2.3.2. Santykis tarp "seno" ir "naujo" J. Šeiboko projektuose

> *<...> dažnai kalbama, kad naujoji statyba senamiestyje turi būti neutrali, antraip nauji pastatai pernelyg išsiskirs iš aplinkos ir konkuruos su senaisiais architektūros paminklais ar užgoš juos. Teoriškai tai skamba gražiai, tačiau aš neįsivaizduoju, kaip galima suprojektuoti neutralų, geros architektūros pastatą. Architektūra nemėgsta kompromisų.*[143]

Vilnius – scena, kurioje atsiskleidžia J. Šeiboko architektūrinė drama tarp „seno" ir „naujo". Su sostine architektas linkęs tapatinti save kaip kūrybinę asmenybę, kaip subrendusį žmogų. Tą patvirtina ir dosnūs kolegų pasisakymai: „Man sunku kalbėti apie Šeiboką architektą, nes, apibūdindamas jį, kalbu lyg apie patį save. Mes priklausome tai pačiai Vilniaus architektų kartai ir, nors šios kartos atstovai kilę iš įvairiausių Lietuvos kampelių, visus mus vienija nuoširdi meilė Vilniui. O Justinui Šeibokui ji yra lyg viduje įtempta laikrodžio spyruoklė, varanti pirmyn kūrybą ir verčianti su niekuo nesiskaityti vardan miesto, tapusio mums pačiu brangiausiu, architektūros."[144]

„Turisto" viešbutis, Vilnius, 1965-1974 m.

Viešbutis „Turistas" ir visas visuomeninis kompleksas, į kurio kompoziciją šis pastatas įsiliejo, taip pat gali būti traktuojamas kaip projektas, kurį įgyvendinant buvo susidurta su istorinio konteksto kaiminyste. Šiuo atveju reikėjo atsižvelgti į aktyvią šv. Rapolo bažnyčios vertikalės dominantę bei vienuolyno ansamblį.

Visa projektuojamo paslaugų komplekso urbanistinė koncepcija buvo sugeneruota dar prieš man prisijungiant prie projekto. Trūko tik „Turisto" viešbučio sprendimo. Kūrybinis kolektyvas vengė „senovinio" mąstymo architektų, todėl ši užduotis buvo pasiūlyta man. Kadangi viskas įvyko gana spontaniškai, o laiko likę nedaug, ilgai mąstyti apie bažnyčios poveikį naujos architektūros formavimui man neteko. Sprendžiau būsimo pastato tūrio ir plastikos uždavinius, kurių svarbiausi

[142] J. Šeiboko pasisakymas diskusijoje *Vilniaus architektūra tarp vakar ir rytoj*// Archiforma, 2002 m., Nr. 1, p.78
[143] Šeibokas, J., *Pasendintas Vilnius*// Literatūra ir menas, 1983 m., gruodžio 3d., p.11
[144] Kulikauskas, P., Architektas ir laikmetis// Statyba ir architektūra, 1987 m., Nr. 3, p. 19

buvo šiuolaikiškumas, o ne bandymas imituoti, ieškant kokios nors sąsajos su Rapolo bažnyčios ansambliu. Ta prasme kūrybiniame procese ši XVIII a. šventovė man neegzistavo.[145]

145. Pav. Visuomeninis kompleksas Vilniuje, viešbutis "Turistas" – antrame plane, 1976 m. nuotrauka

Nepaisant to, žvelgiant į visą šį kompleksą iš kitapus Neries esančių strategiškai svarbesnių Vilniaus miesto panoramų ar mazgų, „Turisto" viešbutis nekonkuruoja su barokiniu Rapolo bažnyčios kompleksu. Atvirkščiai – į dangų šaunantys varpinių bokštai liko kur kas svaresne urbanistine dominante, lyginant su modernistinio komplekso vertikalėmis. Žinoma, jau XXI a. pirmajame dešimtmetyje tarytum grybai po lietaus išaugę išlakūs naujųjų dangoraižių stiebai urbanistinę situaciją ryškiai pakeitė, tačiau ir šiuo klausimu J. Šeibokas turi tvirtą nuomonę:

Negaliu nekritikuoti dešiniojo Neries kranto užstatymo aukštuminiais pastatais skeptikų. Pastariesiems siūlyčiau užlipti ant Tauro kalno ir pažvelgti dešinėn, kur be grakščių bažnyčių bokštų stūkso ir daugybė penkiaaukščių, dar caro laikais statytų, pastatų, kurie juk visiškai nėra nacionalinis, natūraliai susiklostęs urbanistinis Vilniaus veidas. Tas pats pasakytina ir apie daugumą J. Basanavičiaus gatvės išklotinės fasadų ir tūrių – juos vadinu „Leningrado mokyklos" palikimu, visišku „antimastelio" įsikūnijimu. Tačiau žmonės apie juos nekalba ir priima kaip neišvengiamybę, dargi, visai mielą. Taigi, nėra ko gąsčioti, jei, eidamas viena iš senamiesčio gatvelių, tolumoje pamatysi iškylančius dangoraižių fasadus. Čia aš įžvelgiu savo kritiškų kolegų inertiškumą. Juk tai – natūrali miesto kaita, progresas, XXI amžius, ir jo mes nesustabdysime. Negi geriau, veik pačiame miesto centre, palikti plytinčius šabakštynus?[146,147]

[145] Iš autorės interviu su J. Šeiboku, 2009 m., vasario 9 d.
[146] Ten pat.
[147] Tokioje „naujo" baimėje galima įžvelgti gilesnes - psichologines ir netgi egoistines - šaknis: daugelis žmonių jaučia nostalgiją „senam", kaip praėjusio laiko liudininkui to, kas, galbūt, pasąmoningai primena jaunystę, gerovę, jie tarsi stengiasi užkonservuoti praeitį. „Nauja" reiškia kaitą, baimę, o daugybė žmonių esti linkę likti ties patikrintu, nejudėti iš vietos. Juo labiau šis bruožas pasireiškia sėsliems žmonėms. Architektūros atsinaujinumui didelės įtakos turi ne tik visuomenės nusiteikimas, bet ir naujos statybinės technologijos (pavyzdžiui, gelžbetonis pagimdė brutalizmą), konkrečių statinių poreikis. XX a. dideliu postūmiu tapo Pasaulinių karų inicijuotos griūtys (aut. past.).

146. Pav. XVIII a. šv. Rapolo bažnyčios ansamblis, Vilnius, 1976 m. nuotrauka

147. Pav. XVIII a. šv. Rapolo bažnyčios ansamblis "naujojo miesto centro" fone, Vilnius, 1976 m. nuotrauka

Panašiai šiuo klausimu samprotauja ir architektas M. Šaliamoras. Jis teigia, jog istorinės miesto zonos buvo plečiamos ir keičiamos visose epochose, tačiau niekas nė nemąstė „ko nors užkonservuoti ir paversti tabu". Miestas, o kartu ir senoji jo dalis – tai erdvė gyventi. Užkonservavus dalį jos būtų sustabdyta natūrali organizmo raida – užspausta gyvybinė arterija. Pats gyvenimas diktuoja taisykles bekompromisiškai nubrėždamas ribą tarp kaitos ir pastovumo, ir visais laikais tai buvo suvokiama natūraliai. M. Šaliamoras retoriškai klausia – „Kodėl staiga XX amžiaus pabaigoje iš esmės pasikeitė santykis su istorija?" [148]

Ryšių ministerijos pastatas, Vilnius, 1967-1978 m.

XX a. pradžioje 13-ame Vilniaus senamiesčio kvartale, prie Vilniaus gatvės, buvo suformuotas mūrinių pastatų perimetrinis užstatymas, kurio pastatai įsiliejo į šios gatvės senąją trasą ir gražiai papildė miesto istorinį architektūrinį urbanistinį kontekstą. Pastatų architektūroje vyravo klasicizmo, istorizmo ir moderno požymiai. Funkciniu požiūriu dominavo gyvenamieji pastatai su komercinės paskirties patalpomis pirmuosiuose aukštuose.[149]

1944-ųjų vasarą, Antrojo pasaulinio karo metais, pastatai subombarduoti, iki 6-ojo dešimtmečio pradžios griuvėsiai išvalyti. Vėliau, iki 1987 m., ten įkurtas skveras.

[148] Šaliamoras, M., *Senamiestis – ne muziejus, o erdvė veikti*//Archiforma, 1997 m., Nr. 1, p. 42
[149] Recevičienė, A., Baliulytė, I., *Vilniaus senamiesčio 13 kvartalo istoriniai tyrimai.* 2006 m., p.3

Esminis uždavinys, kurį sau kėlė kūrėjas, ėmęsis projektuoti „Ryšių kompleksą", buvo organiškas naujo architektoninio kūno įkomponavimas susiklosčiusiame architektūriniame kontekste, taikli tūrinė kompozicinė pastato išraiška, nepažeidžianti magiškos Vilniaus senamiesčio *genius loci*. Skirtingų funkcinių vienetų būtinybė lėmė trijų architektūrinių dėmenų atsiradimą tokiame, palyginus, ankštame sklype. Šių vienetų konfigūracija plane išliko artima dar XIX a. Vilniaus senamiestyje susiklosčiusiam perimetriniam, su uždaru (ar iš dalies uždaru) kiemu, užstatymo morfotipui.

148. Pav. Vilniaus 13 senamiesčio kvartalas ir prieigos, XX a. pradžia

149. Pav. Vilniaus g. vaizdas 1944 m. vasarą

150. Pav. Vilniaus 13 senamiesčio kvartalas ir prieigos, 2010 m. užstatymas

L. Vaitys šio pastato įjungimą į kontekstą vadina „tikrojo meistriškumo ženklu": „<...> pastatas savo stambiomis perimetrinėmis masėmis ne tik netapo šios vietos užstatymo svetimkūniu, bet itin vykusiai įsikomponavo į kur kas trapesnę užbanistinę situaciją."[150]

„Literatūra ir menas" pateikia A. Žemaitytės nuomonę: „J. Šeibokas Ryšių rūmuose sėkmingai pademonstravo vieną esminių savo kūrybos principų: senamiestyje reikia statyti naujus, modernius, šiuolaikiškus namus, bet atrodančius taip, lyg jie visą laiką čia būtų stovėję."[151]

P. Kulikauskas perfrazuoja architektūros teoretiko A. Ikonikovo mintis apie J. Šeiboko Ryšių komplekso sėkmę: „<...> kompozicija, kurios formų kalbą lemia šiuolaikinės konstrukcijos, tačiau mastelis, plastika, erdvinė sandara priklauso nuo supančios aplinkos architektūrinių temų apmąstymo".[152]

„Statybos ir architektūros" žurnalo autoriai be „Ryšių komplekso" kalba ir apie „Lietkoopsąjungos" projektą: „Dabar atrodo, kad ir Ryšių komplekas Vilniaus gatvėje, ir Lietkoopsąjungos pastatas Gagarino-Komunarų ir Lenino prospekto sankryžoje tarsi savaime atsiradę, organiškai įaugę į aplinką būtent čia ir tik čia."[153]

J. Markevičienė straipsnyje apie Vilniaus senamiesčio atnaujinimą mini ir šį J. Šeiboko projektą: „Daugelio kartų Vilniaus statytojai vis naujų stilių gijomis turtino darnų senamiesčio audinio raštą. Šios tradicijos gyvos ir šiandien V. Čekanausko Dailės parodų rūmuose, J. Šeiboko Ryšių komplekse."[154]

Projektuodamas „nauju stiliumi", J. Šeibokas nedvejojo nei dėl būsimos formos pavidalo, nei dėl pastato plastikos. Tvirtai laikydamasis pozicijos, kad senamiestyje turi kilti tik modernios architektūros perliukai, jis drąsiai įterpė naują – grynai modernistinį – tūrį į istorinį miesto audinį.

Dėl būsimo pastato formos ar plastikos aš nedvejojau nei kurdamas „Vyriausybinius svečių namus", nei „Ryšių ministeriją", nei kitus statinius. Vilniaus gatvėje buvo keli namai su erkeriais - ir aš suprojektavau „erkerį", tačiau formos požiūriu maniškis neturi nieko bendro su savo pirmtakais – svarbiausia, kad buvo išlaikytas erdvinis ir plastinis pastato mastelis.

„Ryšių koplekso" atveju, nors langų angų seka neatkartoja senamiesčio langų architektūrinių intervalų (langas – plokštuma – langas), o eina ištisomis juostomis, gerai parinkti langų matmenys davė priimtiną rezultatą, neatrodo nenatūraliai, nors ir moderniškai traktuoti. Projektuodamas tai

[150] Vaitys, L., *Tikrojo meistriškumo ženklas*// Literatūra ir menas, 1979 m., gruodžio 15 d., p. 9
[151] Žemaitytė, A., *Laiminga Justino Šeiboko žvaigždė*//Literarūra ir menas, 1986 m. birželio 14 d., p. 8
[152] Kulikauskas, P., Architektas ir laikmetis// Statyba ir architektūra, 1987 m., Nr. 3, p. 19
[153] *Justinui Šeibokui – 60*// Statyba ir architektūra, 1989 m., (straipsnio iškarpa iš J. Šeiboko archyvo – tiksli leidinio data nežinoma)
[154] Markevičienė, J., *Skelbimų lenta ar enciklopedija, Literatūra ir menas*// 1984 m., vasario 25 d., p. 10

darau intuityviai, neatlikdamas ypatingų analizių ar tyrimų.[155]

„Ryšių komplekso" genezę, o tuo pačiu ir atsakingą architekto požiūrį projektuojant modernistinės architektūros objektą senojoje miesto dalyje, iš dalies atskleidėme poskyryje **1.3.5.** Deja, šie pastatai ir jų „prideramumas" konkrečioje vietoje plačiuosiuose visuomenės vandenyse dažnai vis dar vertinamas operuojant sąvokomis „gražu – negražu" (arba „likvidu"-„nelikvidu"). Neretai į kitus veisknius tiesiog nesigilinama.

„Lietkoopsąjungos" pastatas, Vilnius, 1979-1986 m.

Gedimino prospekto fasadų išklotinės dažnas vilnietis nebeįsivaizduoja be terasuoto pastato, užapvalintais kampais.

151. Pav. „Lietkoopsąjungos" administracinis pastatas, Vilnius, XX a. 9-to dešimtmečio nuotrauka

Girdėjau nuomonių, kad „Lietkoopsąjungos" pastatas išsiskiria iš kitų Gedimino prospekto pastatų, tačiau aš manau, jog tai – neutralios, neagresyvios architektūros pavyzdys, taip pat pasižymintis individualiais architektūriniais sprendimais, nieko nemėgdžiojantis.[156]

Šis atvejis nuo aukščiau analizuotų architekto pastatų skiriasi projaktavimo užduoties sudėtingumu: susidurta ne tik su senesnio laikmečio namų kaiminyste, bet ir su dideliu užstatymo intensyvumo poreikiu. Kitaip tariant, išeitis tegalėjo būti viena: ankštame sklype - didelis aukštingumas. J. Šeibokui pavyko išspręsti, rodos, iš anksto užprogramuotą konfliktą tarp devynių aukštų tūrio ir aplinkinių keturaukščių. Stebint pastatą iš bet kurio Gedimino prospekto tiesės taško ne iš karto suvokiamas devynių lygių esamumas. Atvirkščiai – tūris atrodo tarsi homogeniškos gatvės išklotinės lygiavertis segmentas, besiskiriantis nebet savo architektūrine estetika, stilistika ir kokybe, tačiau ne grubia invaziška prigimtimi. Deja, tokių epitetų nepritaikytume kai kuriems netolimoje kaiminystėje esantiems statiniams.

Dar nepamirštas atvejis, kai buvo paskelbtas konkursas pastatui skverelyje priešais Vilniaus arkikatedrą suprojektuoti. Dabar čia stovi architekto K. Lupeikio kūrinys - viešbutis „Klaipėda".

[155] Iš autorės interviu su J. Šeiboku, 2009 m. vasario 12 d.
[156] Ten pat.

Buvo pateikta visiškai šiuolaikiškų sprendimų, neišsišokančių iš konteksto, tačiau pagrįstų kontrasto principu, atstovaujantčių tuometiniams projektavimo principams plastine forma, stiklo dominavimu fasaduose. Šie pasiūlymai buvo pasmerkti kaip visiškai nereaguojantys į senamiesčio terpę, į katedrą... To rezultatas – „išprievartauta" ir nebyli K. Lupeikio architektūra, nors pirminis architekto sumanymas buvo vykęs.[157]

152. Pav. Banko pastatas, arch. Ž. Drėma, XX a. 10-tas deš.,Vilnius, 2008 m. nuotrauka

153. Pav. Viešbutis „Klaipėda", arch. K. Lupeikis, 2002 m., Vilnius, 2009 m. nuotrauka

Ne tik dabartinio viešbučio „Klaipėda", bet ir aukščiau minėto „Helios" kino teatro skaudulius J. Šeibokas yra iškėlęs ir viešose diskusijose profesinėje spaudoje: „Šiuo metu vyksta kova dėl „Helios" kino teatro fasadų rekonstrukcijos. Fasadų projektui pritarė Ekspertų komisija, KVAD'o (dabar – KPD, aut past.) komisija, nepasirašo tik Bandonis, būdamas istorikas, net ne architektas. O už projektą vis tiek atsako pats L. Merkinas, nors kas tik šio projekto nekoregavo. Tas pats su viešbučiu L. Stuokos – Gucevičiaus gatvės ir Katedros aikštės kampe. Ekspertų komisijai buvo pristatytas visai neblogas pirmasis variantas. O kas dabar iš jo? K. Lupeikis plaukus raunasi, matydamas galutinį rezultatą."[158]

Puikus nesėkmingo komponavimo pavyzdys –bankas Vilniaus gatvėje. Koncepcija buvo ta pati – plastiškai nesistengti atkartoti supančios architektūros formų -, tačiau mastelis parinktas netaikliai. Nors architektas turėjo didelių ambicijų parodyti pavyzdį, kaip reikia projektuoti senamiestyje, rezultatas atskleidė kitą realybę – tai anaiptol nėra lengva. Ypač langų dydis neatitinka aplinkinio konteksto. Šiuo atveju koją pakišo ir medžiaga, kuri, neparinkus tinkamų proporcijų, dar pablogino situaciją. Jei pagrindine fasadų medžiaga būtų naudotas, tarkime,

[157] Ten pat.
[158] J. Šeiboko pasisakymas diskusijoje *Vilniaus architektūra tarp vakar ir rytoj*// Archiforma, 2002 m., Nr. 1, p.78

stiklas, vaizdas būtų visiškai kitas. Juk kiti parametrai – aukštis, ilgis, užstatymo linija – buvo puikiai suderinti, tačiau betone žiojinčios langų angos sugadino bendrą kompoziciją gatvės išklotinėje, nors brėžiniuose šie fasadai atrodė ypatingai moderniai, kontrastuodami su aplinkinių namų „senamiestinio" tipo langais. [159]

J. Šeiboko architektūros santykį su istoriniu kontekstu spaudoje yra įžvelgęs P. Kulikauskas: „"<...> J. Šeiboko pastatai, stovintys istorinėje terpėje, gerai atspindi jo kūrybą generuojančias tezes – po atvirai šiuolaikinės formos apvalkalu ji slepia didelį istorinės kultūrinės medžiagos potencialą. Todėl, nors iš pirmo žvilgsnio ar nepatyrusiai akiai jų bendravimas šioje istorinėje aplinkoje gali atrodyti konfliktuojančiu, tikrumoje jie gražiai sutaria, sudarydami darnią visumą."[160]

Tiesa, „kontrastas" – sąvoka, kurios šalininkas J. Šeibokas esti visada, kai yra kalbama apie paskutiniais dešimtmečiais ko ne antspaudu tapusius ir beveik visada antagonistais laikomus terminus: "sena" ir "nauja". Globaliau žvelgiant, tai sąvokos gana ribotos, galimos taikyti tik konkrečiu laiko momentu, geriausiu atveju – epochos kontekste, ir visgi kurių kaitoje "nauja" palaipsniui įsisavinama kaip "sena". Iškyla, apskritai, panašių dikusijų tikslingumo klausimas – jei ilgainiui "nauja" taps "sena", kodel gi to "naujo" reikėtų bijoti, tai neigti?

Iš esmės tą pačią idėją diskusijoje „seno" ir „naujo" klausimu yra išsakęs filosofas L. Donskis: „Man „sena" ir „nauja" yra komplementarios sąvokos – vienas kitą (ne)definuojantys konceptualiniai papildiniai. Senumo sąvoka semantiškai prisodrinama ir įprasminama tik naujumo sąvokos kontekste <...>. <...> sąvokos „sena" ir „nauja" leidžia atlikti gilius socialinės analizės ir kultūros interpretacijos pjūvius; lygiai taip pat jos gali tapti frazėmis be turinio arba tiesiog beprasmėmis etiketėmis."[161]

Filosofiškai šiuo klausimu nusiteikęs ir J. Šeibokas - ne tik dėstydamas savo poziciją, bet ir drąsiai materializuodamas naujas laiko idėjas istoriniame urbanistiniame paklote, ryžtingai karpydamas pilkas „istorijos uodegas"[162], o kartu neignoruodamas to, kas jame yra vertinga.

Žinoma, ko nors naujoviško kūrimas istoriniame fone yra taip pat ir didelė rizika bei atsakomybė. Tiesa, daug lengviau būtų projektuoti „neutraliai". Bet juk gyvenimas eina į priekį – vystosi technologijos, konstrukcijos, galimybės, kurių negalima neišnaudoti.[163]

---

[159] Iš autorės interviu su J. Šeiboku, 2009 m. vasario 12 d.
[160] Kulikauskas, P., Architektas ir laikmetis// Statyba ir architektūra, 1987 m., Nr. 3, p. 19
[161] L. Donskio mintys iš diskusijos *Sena ir nauja*// Archiforma, 1997 m., Nr. 1, p. 44-45
[162] „Istorijos uodegos" – M. Šaliamoro terminas, pavartotas straipsnyje Šaliamoras, M., *Senamiestis – ne muziejus, o erdvė veikti*//Archiforma, 1997 m., Nr. 1, p. 42
[163] Iš autorės interviu su J. Šeiboku, 2009 m. vasario 12 d.

Kolegos komentaras - architektas prof. G. Čaikauskas

J. Šeibokas – vienas iš tų architektų, kurie pradėjo savo karjerą nuo restauravimo darbų. Iš esmės tai – neblogai, nes architektas išeina tarsi papildomą „mokyklą", kurios negauna studijuodamas aukštojoje mokykloje. Tokia patirtis leidžia artimiau susipažinti su senamiesčiu, jo istorija, paveldu ir palikimu, o tai labai gerai nuteikia tolimesniam darbui. Senamiestį galima suprasti dvejopai. Iš vienos pusės, modernus architektas dažnai įsivaizduoja, jog projektavimas senamiestyje – tai pančiai: čia negali sukurti nieko naujo, ko nors nesugriaudamas, neidamas drastiško „kontrasto" keliu, nedisonuodamas su aplinka. Manau, tai – netiesa. Susidūręs su tuo praktikoje, galiu teigti, jog nauja kokybė, moderni architetūra senamiestyje, atspindinti konkretų laikmetį, nesudarkant iki tol susiklosčiusios situacijos bei istorinio palikimo, yra galima, ir tokie suderinamumai yra įmanomi. Tai jau anksčiau įrodė J. Šeiboko projektai, kurie, mano nuomone, tuo laikotarpiu buvo itin reikšmingi. Labiausiai savo brandumu išsiskiria buvusios „Ryšių ministerijos" pastatas, kuris, būdamas didelės apimties, kompleksiškas ir funkciškai sudėtingas tuo metu į senamiesčio kontekstą buvo įkomponuotas labai gerai, neprarandant naujos kokybės veido, nepataikaujant pseudo istorizmui, neieškant banalių citatų, kurios dabar dažnai propaguojamos stengiantis nauja pastatų „verte" tarsi pratęsti (atsverti) senąsias pastatų vertybes. Tokį kelią aš neigčiau, sakydamas, jog pseudo istorizmas, plagijavimas ir formų mėgdžiojimas neturi rimtesnės architektūrinės vertės. Niekada nebūsiu tokių sprendimų šalininkas, kurių paskutiniu metu Vilniuje atsiranda gana nemažai.

Išskirčiau su priešingus polius. Pirmasis jų - tai kontrasto principas, kai žmogus „darkosi", tarsi neatsako už savo veiksmus, leisdamas suprasti, kad aplinkui - viskas „blogai", ir tik jis vienas sugeba daryti „gerai". Kita išeitis - pamatuotas intelektualus „kontrastas", kuris nepaneigia bazinių dalykų - žmogiško mastelio, senamiesčio šilumos pajautimo, erdvės formavimo – tai yra aukštesnės kategorijos sąvokų, padedančių „įpiešti" pastatą į jautrią senamiesčio aplinką. Antravertus, reikia nepamiršti įvertinti to meto (sovietmečio) galimybių, kai technologijos buvo pačios prasčiausios. Taigi, padaryti kokybišką „kontrastą" tomis sąlygomis buvo tikrai aukšto meistriškumo įrodymas. Sakyčiau, kad ir stiklo konstrukcijų Luvro piramidė buvo įgyvendinta dar ir dėl to, kad vakarų Europoje buvo sudarytos puikios technologinės galimybės. Jei Lietuvoje būtų buvusi pastatyta tokia piramidė, ji paprasčiausiai blogai funkcionuotų ir neatitiktų kokybės bei higienos reikalavimų. J. Šeiboko atveju buvo naudotas „artbetonas". Dabar atsiskleidžia šios

medžiagos trūkumai – ji neatitinka normalaus pastato apšiltinimo reikalavimų, ir kyla klausimas, kaip pasielgti su unikaliais fasadais.

Tos pačios J. Šeiboko profesinės savybės atsiskleidžia ir „Turisto" viešbučio sprendimuose. Architektas sugebėjo padaryti puikų funkcionalistinį projektą, įkomponuoti pastatą modernaus komplekso rėmuose, kuris jau buvo pradėtas statyti dešiniajame Neries krante, kaip vieną iš simpatiškų akcentų su kiemeliu ir kartu nenustelbti šalia esančio Šv. Rapolo bažnyčios bei vienuolyno ansamblio.[164]

[164] Iš autorės interviu su G. Čaikausku, 2010 m. vasario 19 d.

2.4.Tarybinio laikmečio architektūros vertės ir išlikimo klausimas

Negalima išsaugoti visko, reikia turėti aiškius prioritetus.[165]

Monografijoje apie A. Zavišos kūrybą architektūros teoretikas R. Buivydas teigia, jog „kiekvienas laikmetis savaip nužymi skirtingų meno ideologijų, estetinių orientyrų sambūvio pobūdį ir nuolatos koreguoja meno prioritetų konfigūracijas“.[166] Drįstu šią mintį kiek papildyti – kiekvienas laikmetis ir jo estetiniai orientyrai bei materialusis palikimas yra savaip suvokiami **už** to laikmečio ribų, o šiuo periodu jau porą dešimtmečių kaip esame užvėrę sovietmečio epochos duris.

Aukščiau išdėstytas teiginys gajus ir kalbant apie architektūrą. Dar konkrečiau – sovietinį Vilniaus architektūros palikimą, kuris ne vieno sąmonėje reflektuoja negatyvią semantinę energiją. Kyla daugialypis klausimas:

- **Kodėl** kai kurie pokario metais sukurti statiniai identifikuojami kaip atgyvena, agresyviai ir tarsi atsitiktinai įsibrovusi į gimtojo miesto audinį?
- **Ar** šis požiūris teisingas? O gal tarybinė Vilniaus architektūra nepelnytai nuvertinta ir koduoja savyje reikšmingą, tik nelengvai perskaitomą žinią, nebylią prasmę, užgožtą sociopolitinio to meto konteksto? Jei taip, tai **kaip** šią architektūrinę koduotę reikėtų iššifruoti?

Lietuvai atgavus nepriklausomybę dalis sovietmečio kūrybos galėjo asocijuotis su primetimu, prievarta ir atsilikimu. Tiesa, tarybiniu laikotarpiu santvarka skiepijo architektams iškreiptą modernizmo projekciją, vertė vadovautis dirbtinai adaptuota šios ideologijos esme, turėjusia paneigti praeitį, tradiciją, paveldą, tautiškumą... Čia vertėtų paminėti A. Samalavičiaus mintį, kad „Lietuvos, kaip bet kurių kitų imperijos kraštų, architektūrai ir urbanistikai buvo pateiktas socialinis „užsakymas“: kurti gigantiškas, stereotipines masinio vartojimo struktūras, modeliuoti urbanistines erdves pagal absorbuotą modernistinę logiką“.[167] Tęsdamas mintį autorius teigia, jog, nepaisant trapių lietuviškos architektūros saitų su Vakarų kultūra, ji nevalingai tapo totalitarinio modernizmo sklaidos sovietinės struktūros įrankiu, sukėlusiu socialinį konfliktą ten, kur dar egzistavo tradicijos jungtis.

Tad visiškai suprantama, kodėl „šviesaus rytojaus“ triumfas prieš „nereikalinga “sena”“ šiais laikais yra virtę pirmojo kapituliacija, ir kodėl kai kurie veikėjai iki šiol galbūt nevisai pagrįstai bijo leisti įsišaknyti naujos architektūros daigams senamiesčio grunte.

---

[165] J. Šeiboko frazė iš diskusijos *Vilniaus architektūra tarp vakar ir rytoj*// Archiforma, 2002 m., Nr. 1, p. 75-80
[166] Buivydas, R., *Architektas Algimantas Zaviša, gyvenimo aidai*. Vilnius: Archiforma, 2002 m., p. 143
[167] Samalavičius, A., *Architektūra moderniojo projekto nelaisvėje*// Archiforma, 1997 m., Nr. 1, p. 33-39

Problema, apimanti tarybinės epochos architektūros ištakas ir dabartį, ne kartą nagrinėta profesoriaus R. Buivydo. Savo knygoje jis aiškiai įvardija galimas to laikotarpio architektūros netoleravimo priežastis:

„Sovietmečiu kiekvienas naujas bent kiek reikšmingesnis visuomeninės paskirties statinys buvo traktuojamas kaip valstybės politikos ir socialistinės ideologijos laimėjimas. Ne tik išskirtiniai objektai, statomi pagal individualius projektus, bet ir nauji miestų rajonai, naujos gyvenvietės privalėjo reprezentuoti santvarkos klestėjimą ir žmonių gerovę. Valdžios požiūris į visus svarbesnius architektūros objektus kaip į labai įtaigią ideologinio poveikio priemonę vertinamas dvejopai. Vienpusiškai neigiamas visos sovietmečiu sukurtos lietuvių architektūros vertinimas, dominavęs paskutiniuoju XX a. dešimtmečiu, šiandien suvokiamas nebent kaip primityvi politinė spekuliacija, neturinti nieko bendro su architektūros meno kriterijais. Neleistina vertinti meno reiškinių, vadovaujantis politinėmis simpatijomis ar antipatijomis. <...> Panašiai neigiamai sovietmečiu buvo vertinama išskirtinės svarbos architektūra, sukurta anapus „geležinės“ uždangos <...> Deja, ir naujuose XX a. skirtuose architektūros metraščiuose toliau kartojami Antrojo pasaulinio ir šaltojo karo laikų argumentai, architektūros meno istorijoje įtvirtinamos nearchitektūrinės prielaidos.“ [168]

Architektė J. Reklaitė straipsnyje apie sovietmečio architektūros palikimą pastebi, jog, pasikeitus sociopolitinei situacijai, nebereikalingi ir apleisti tarybinio modernizmo architektūros „perliukai“ tapo pastatais – šmėklomis, kurių skiriamasis bruožas - masyvios pilkos sienos, stambus mastelis, grubus betonas, galerijinės pirmojo aukšto perėjos... Kitaip tariant, šios architektūros „paminklai“ ne vienam lietuviui galėtų priminti visai netolimą diktatorišką praeitį, persmelktą M. A. Bulgakovo romanams būdingo groteskiško siurrealizmo. Čia slypi ir turtinių santykių keliama grėsmė – „<...> miesto centre sovietmečiu statyti stambaus mastelio pastatai brangstant žemei tampa itin patrauklia preke - jie nesaugomi paveldo reglamentais ir dėl to lengvai naikinami. Tačiau naikinant pastatą dingsta ne tik „negražus“ to meto kūrinys, bet pakeičiama ir pati jo visuomeninė ar kultūrinė paskirtis – vietoje nugriauto statinio dygsta komercinės bei gyvenamosios paskirties objektai. Šioje situacijoje būtent sovietmečio modernizmui tenka didžiausias kultūrinis-memorialinis krūvis. Ir didžiausias pavojus.“

Ir visgi autorė daro prielaidą, kad net ir tokie, tarybų valdžios visavaldystę liudijantys monumentai (tarp kurių minimas buvęs kino teatras "Vilnius" sostinėje**,** arch. J. Kasperavičius, C. Strimaitis, 1963 m.; Vilniaus centrinė universalinė parduotuvė, arch. E. Chlomauskas, Z. Liandzbergis, 1984 m.; alaus restoranas "Tauro ragas", Vilnius, arch. E.Gūzas, A.Mačiulis, 1974 m;

[168] Buivydas, R., *Architektūra: pozityvai ir negatyvai.* Vilnius: Ex Arte, 2006 m., p. 19

kino teatras "Lietuva", Vilnius**,** arch. A. Nasvytis, 1959-1965 m.; Vilniaus koncertų ir sporto rūmai, arch. E. Chlomauskas, J. Kriukelis, Z.Liandzbergis, 1971 m., Sveikatos apsaugos ministerijos ir „Teo LT“ administracinis pastatas, buvę „Ryšių rūmai“, arch. J. Šeibokas, 1978 m. ir kt.), „kokie jie stovi šiandien, yra mūsų dabarties atspindys. Tik nuo elgesio su sovietmečio architektūra modelių priklausys, ar šie pastatai taps mūsų architektūros ir kultūros istorijos dalimi, ar beprasme, nieko nesakančia, griūvančia praeitimi.“ [169] Juk, rodos, nelogiška, jog tai, kas buvo liaupsinama anuomet, būtų taip beviltiškai ir be jokių pėdsakų, ištirpę šių dienų tėkmėje.

Egzistuoja ir šiek tiek kitokių tyrėjų nuomonių sovietinio palikimo (tiesa, kalbama tik apie vieną pagarsėjusį pavyzdį) išsaugojimo klausimu. Visai neseniai populiariame interneto portale pasirodė tokia istorikės R. Čepaitienės citata: „Kartais sovietinis palikimas tampa ginčų objektu ne dėl ideologinių, o dėl grupinių ir asmeninių atsiminimų. Štai kino teatras – gal vieni žmonės vaikus į jį vedė, kiti gal pirmą kartą jame pasibučiavo. Tai yra ne prabangūs statiniai, meno kūriniai ar objektai ant pjedestalo, o kasdienio gyvenimo palikimas“[170], – tyrėja akcentuoja psichologinę, nostalgiškąją problemos pusę, kuri, jos manymu, negali būti kriterijumi vertinant tarybinio laikotarpio architektūrinį palikimą.

Į šiuos klausimus J. Šeibokas siūlo atsakyti architektams.

Architektūra – istorijos metraštis, atspindintis konkretų laiko tarpsnį. Rūpinantis mūsų architektūriniu paveldu, turi būti sudaryti sąrašai negriautinų, saugotinų statinių, taikytini tam tikri apribojimai jų naudojimui bei keitimui. O kad nesunaikintume vertingų dalykų, prieš atliekant griovimo darbus reikia konkrečiai apibrėžti, kurios pastato dalys ar fragmentai turi likti, būti integruoti į naujojo statinio visumą. Patys architektai turi būti tais, kurie vertina, kas turi išlikti, o ką galbūt verta pakeisti nauju. Visi klausimai, susiję su miesto plėtra ir architektūros paminklų apsauga, turi būti sprendžiami Miesto plėtros departamente. Deja, gabūs specialistai į tokią instituciją eiti dirbti vengia vien dėl santūrios valdininko algos, neadekvačios tokiai atsakingai pozicijai.[171]

[169] Reklaitė, J., *Pastatai – ideologijos įkaitai*. Cafebabel.com, prieiga per internetą: *http://vilnius.cafebabel.com/lt/post/2008/04/03/Buildingshostagesofideolo*

[170] Digrytė, E., *Istorikė: sovietmečio interpretacija dažnai apgaudinėja, Delfi* (internetinis portalas). 2010 05 22, prieiga per internetą: http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/istorike-sovietmecio-interpretacijos-daznai-apgaudineja.d?id=32608867, žiūrėta: 2010 05 22

[171] Iš autorės interviu su J. Šeiboku, 2009 m. liepos 22 d.

154. Pav. „Ryšių komplekso“ fasadai, Vilnius, 1978 m. nuotrauka

155. Pav. „Ryšių komplekso“ fasadas, Vilnius, 2008 m. nuotrauka

Dabar yra sudarytas sąrašas pastatų, turinčių tam tikrą architektūrinę vertę. „Ryšių kompleksas“ iš jo išbrauktas. Prieš gerą dešimtmetį šis pastatas dar buvo laikomas architektūros paminklu. Vieną dieną gautas skambutis iš architekto A. Songailos mane informavo, kad pastatas atiteko įmonei „Invalda“, kuri nori griauti statinį, o jo vietoje statyti gyvenamuosius daugiabučius namus. Architektūros paminklo statusas jam nebetaikomas. KPD man tai buvo patvirtinta. Po kurio laiko Architektų sąjunga vėl sudarė sąrašus, į kuriuos pateko ir mano projektuoti pastatai: „Ryšių kompleksas“ bei „Lietkoopsąjunga“. Šie sąrašai taip ir guli nepatvirtinti Kultūros ministerijoje, o

gal KPD...[172]

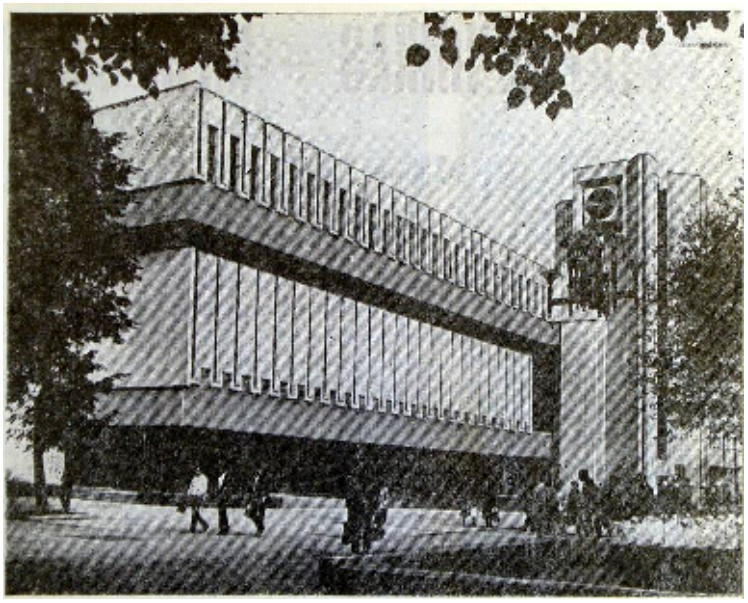

156. Pav. Prekybos centras „Merkurijus“, arch. A. Sprindys, Kaunas, 1983 m., 1984 m. nuotrauka

Ko gero, daugelis jaunosios kartos atstovų nė neįsivaizduoja, jog dabar nejaukiai tylintys gelžbetoniniai fasadai savo užgimimo laikotarpiu buvo laikomi itin moderniais. Visas kompleksas (taip pat ir fasadų apdaila) buvo pastatytas iš surenkamų gelžbetonio konstrukcijų ir elementų, o reprezentacinės vidaus erdvės daugiausiai apdailintos lietuviško dolomito plytelėmis. Tačiau ar galėjo būti kitaip, jei „artbetonas“, kurio pavyzdžių mirgėjo visuose architektūriniuose žurnaluose, vadintas ypač novatoriška statybine medžiaga, o apie neįtikėtinas jo konstrukcines savybes prirašyta šimtai puslapių. Projektuotojai didelio pasirinkimo ir neturėjo – anuomet buvo statoma pagal tas konstrukcijas ir technologijas, kurios tuo metu egzistavo.

Šio objekto genezė paskutiniu dešimtmečiu persismelkė įtampa: tarp žodžio „leistina“ ir bauginančio „nevalia“, tarp laisvos idėjos raiškos ir sovietinių normų paisymo, galiausiai - tarp „griauti“ ir „negriauti“. „Ryšių kompleksas“ – vienas iš tarybinio modernizmo etalonų. Jų J. Šeibokas įvardija ir daugiau.

Toks pastatas kaip architekto A. Sprindžio suprojetuota Kauno universalinė parduotuvė „Merkurijus“(1983 m.) Laisvės alėjoje visiškai tenai tiko ir vaizdo negadino. Tai – tikras tarybinės architektūros atspindys. Galbūt viduje jis netenkino šiuolaikinio prekybos centro reikalavimų, tačiau, atlikus rekonstrukciją, to pasiekti buvo galima. Nugriauti – tai kraštutinis sprendimas.

Tas pats pasakytina apie mano bendraamžio, V. Gabriūno, projektuotą „Paminklų konservavimo institutą“(1969 m.). Galbūt tai nebuvo architektūrinis šedevras, bet kai kuriuos elemetus, pvz. stiklinį įėjimą su pseudogotikine arkute buvo galima išsaugoti. Juk tai – viena pirmųjų postmodernistinės architektūros apraiškų Lietuvoje. Mano nuomone, tai, kas toje vietoje išaugo po to, yra daug kartų blogiau: gatvė tapo „užgriozdinta“, aukštingumas neadekvatus, langai – natitinkantys mastelio. Trumpai tariant, rezultatas baisus, o to buvo galima išvengti.

[172] Ten pat.

Gedimino prospekte, šalia senojo „Vilniaus banko“, yra lenkų statytas pastatas, kuriame buvo įsikūręs „Komjaunimo centro komitetas“ (dabar – parfumerijos parduotuvė). Vykstant rekonstrukcijai dėl įdomumo užėjau į vidų: tame pastate buvo bene vieninteliai Vilniuje išlikę bauhauzo stiliaus laiptai su įspūdingais turėklais. Deja, šis elementas nebuvo išsaugotas, nors ir labai vertingas.[173]

J. Reklaitė reiškia susirūpinimą ir J. Šeiboko projektuoto viešbučio „Turistas“ bei viso aplinkinio komplekso (iš)likimu. Autorė apgailestauja, jog „2003 m. vykdyta viešbučio „Turistas“ Vilniuje renovacija atlikta nepaisant modernistinių pastato savybių, architektūrinė pastato išraiška pakeista negrįžtamai. Nors tūris iš esmės neliestas, naujomis apdailos medžiagomis sunaikintas jo kompleksiškumas. Dabar pastatas disonuoja su aplinkiniu užstatymu. Viso modernistinio kvartalo ateitis šiuo metu neaiški, gali būti, kad, sparčiai vykstant dešiniojo Neries kranto plėtrai, viso komplekso išraiška bus radikaliai pakeista.[174]

157. Pav. Buvęs Komjaunimo centro komitetas iki rekonstrukcijos, Vilnius, 2003 m. nuotrauka

158. Pav. Viešbutis „Turistas“ prieš fasadų rekonstrukciją, Vilnius, 2004 m. nuotrauka

159. Pav. Viešbutis „Turistas“ po rekonstrukcijos, Vilnius, 2008 m. nuotrauka

[173] Ten pat.

[174] Reklaitė, J., *Sovietmečio modernizmo architektūros praradimai Lietuvoje*// Urbanistika ir architektūra, 2008 m., Nr. 32 (3), p. 176, prieiga per internetą: http://www.tpa.vgtu.lt/upload/urban_zur/173-182_ksivickaite_sovietmecio_2008_32_3.pdf

J. Šeibokas ragina neperlenkti lazdos nei išsaugojimo, nei sunaikinimo atvejais. Įkandin tokiai architekto minčiai seka ir V. Petrulio žodžiai, kad tarybiniam laikotarpiui būdinga gana plati architektūrinių objektų gama, tačiau išskirtina mažoji dalis originalių stilistinių sprendimų, kurių išsaugojimas, kaip svarbiausių architektūros kultūros atspindžių, yra gyvybiškai būtinas. Ir nors „sovietmečio periodas tapatinamas su skurdžiu architektūros raidos laikotarpiu, vertinant to meto pastatus architektūros istoriko akimis, vienas iš aktualiausių uždavinių – architektūrinės įvairovės, kuri atspindėtų Lietuvos XX a. architektūrinės minties kelią, išsaugojimas.[175]

Prisimenu savo lietuvių kalbos mokytojo žodžius: „Neskaitykite gerų knygų. Skaitykite tik geriausias.“ Tas pats taikytina mūsų kultūriniam paveldui – turi būti išsaugojami tik patys vertingiausi objektai. Saugodami viską iš eilės neišsaugosime nieko. Tegu tai, kas griūva – sugriūva, o kas gali egzistuoti – lai gyvuoja. Žinoma, jei „biznierius“ stato namą, jis siekia pelno ir nori jo aukštesnio, didesnio, šviesesnio. Tačiau juk tam ir egzistuoja atitinkamos valdžios institucijos, kad pažabotų tą beatodairišką grobikiškumą. Deja, daugeliu atvejų veikia tamsios pavandeninės srovės

160. Pav. Rekonstruota Nacionalinė dailės galerija (buvęs Revoliucijos muziejus), arch. G. Baravykas, V. Vielius, 1980 m., Vilnius, 2009 m. nuotrauka

Tačiau aš neteigiu, kad dabar turime griauti visus senus, „atgyvenusius“ pastatus ir jų vietoje kelti naujos „atsinaujinusios“ architektūros vėliavą. Jei pastatas funkcionalus, tinkamas naudoti, jį galima puikiai pritaikyti nūdienos poreikiams, rekonstruoti ir palikti kaip to laikmečio architektūros liudininką. Puikus pavyzdys yra Sporto rūmai, kurį laiką balansavę ant sunaikinimo ribos, tačiau 2009 metais pritaikyti VEKS (Vilnius – europos kultūros sostinė, aut. past.) renginiams ir tenkina

[175] Petrulis, V., *Stilistinės sovietmečio architektūros vertinimo prielaidos*, Urbanistika ir architektūra, 2003, III tomas, Nr. 3, p. 141

visuomenės reikmes. Kitas objektas – G. Baravyko ir V. Vieliaus projektuotas buvęs Revoliucijos muziejus, dabar rekonstruotas ir puikiai patenkinantis šiuolaikinės visuomenės reikmes kaip Nacionalinė dailės galerija.[176]

Paveldo objektu virtę ir prieštaringai vertinami sovietinio laikmečio pastatai tampa svarbia žinia – „sovietinio laikotarpio architektūra ant ekspertų svarstyklių atsidurs vis dažniau. Apie tokią būtinybę vis garsiau kalba architektai, paveldo specialistai, menotyrininkai.“[177]

Daug pasakanti ištrauka iš 2003 metų Senamiesčio apsaugos reglamento apibūdina legalius veiksmus “Ryšių objektų” pastato atžvilgiu: “Galimi remonto, griovimo, rekonstravimo darbai. Galima reglamentuota naujų statinių statyba.”[178]

Nepažini represinio laikmečio architektūra ypač atrodo jaunąjai, nepriklausomybės laikotarpiu brendusiai generacijai, nepatyrusiai sovietinio laikmečio aktualijų ir tvyravusios atmosferos. Šie žmonės, prasilenkdami su anuometinės architektūros pavyzdžiais, greičiausiai, suvoks juos kaip pilką, grėsmingą amorfišką kūną, miesto dirvožemyje įsišaknijusį anachronizmą.

Peršasi prielaida, jog tai – ne tik laikmečio, bet ir apskritai – skirtingų kartų skirtingai interpretuojamos estetikos problema. Tačiau ir vėl – kodėl istorizmo, klasicizmo, baroko architektūra daugeliui rodosi humaniška, patraukli, saugotina ir nekvestionuojama, o lietuviškojo modernizmo (anti)estetika brutaliai atmestina? Gal tai - tiesiog palyginus menkų finansinių investicijų į šių pastatų renovaciją ir adaptavimą šiandienai problema? (Ir kodėl reikėtų investuoti – juk daug lengviau tokį reglamentais nesaugomą pastatą sulyginti su žeme, jo vietoje iškeliant daug progresyvesnį ir visuomenei naudingesnį daugiabutį). O gal tai - tik laiko klausimas? Jei taip, kiek kartų dar turėtų pasikeisti, kad modernizmo architektūra Lietuvoje būtų pradėta vertinti ne kaip kažkas atsitiktinio, pasiekusio mus laiko mašina, o kaip konkretaus istorinio tarpsnio išraišką menantis architekto kūrinys?

[176] Iš autorės interviu su J. Šeiboku, 2008 m. liepos 22 d.
[177] *Sovietmečio architektūra bloškia į akistatą su istorijos ženklais*// Statyba ir architektūra, Portalas *Delfi*, 2006 11 14, prieiga per internetą - http://www.mediabv.lt/res_zinpr_det.php?id=10022
[178] *LIETUVOS RESPUBLIKOS KULTŪROS PAMINKLO U1P VILNIAUS SENAMIESČIO APSAUGOS REGLAMENTAS,* internetinis portalas www.heritage.lt, prieiga per internetą: http://www.heritage.lt/vln_regl/dalis4/zona3a/a13.pdf

Kolegos komentaras - architektas A. Mačiulis

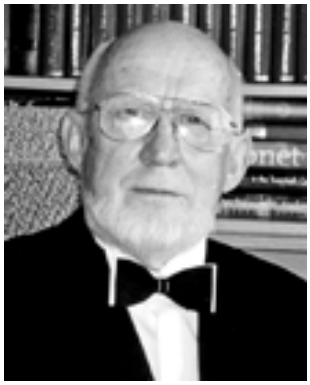

J. Šeiboko architektūros nevalia išplėšti iš bendro konteksto. Norint kalbėti apie šio architekto darbus, vertėtų prisiminti visos jo kartos kūrybą, o minint jo indėlį į Lietuvos architektūrą, reikėtų kalbėti apie visos kartos indėlį.

Pokario metais iniciatyva buvo sutelkta architektų-atvykėlių rankose, su savomis projektavimo taisyklėmis ir įpročiais. J. Šeibokas, broliai Nasvyčiai, V. Čekanauskas ir kiti - tai buvo naujoji karta, kuri vis dar turėjo iliuziją tęsti prieškario, tarpukario architektūros tradicijas. Tokią misiją – perimti į savo rankas bei pratęsti kultūrinį paveldą – ir atliko minėtieji architektai.

Baigus VDI, Justinui teko padirbėti „Restauracinėse dirbtuvėse“ ir įkvėpti istorinės dvasios, dėl to jo jaučiama atsakomybė projektuojant senamiestyje buvo didesnė nei kitų. Vaizdžiai tariant, architektas įgijo paveldo suvokimo užtaisą. Tai ir galima pastebėti jo darbuose – jautrumą istoriškai susiklosčiusiam urbanistiniam kontekstui. Dar daugiau panašios patirties architektas įgavo dirbdamas prie senamiesčio rekonstrukcijos projekto.

J. Šeiboko darbai, sukurti iki Lietuvos valstybingumo atgavimo, jau įeina į mūsų architektūros „aukso fondą“. Džiugu, jog pastarąjį dešimtmetį imta kelti sovietinio laikotarpio architektūros kūrybos meninės vertės klausimą ir prieita prie išvados, jog tai nebuvo veltui praleistas laikas. Pagal tuometines sąlygas tuomet sukurta nemažai vertingų pastatų, kurie jau yra minimi ir architektūros vadovėliuose. Tarp tokių - ir kai kurie J. Šeiboko darbai. Manau, jis pelnytai atsistojo į mūsų architektūros korifėjų gretas.

Architekto pedagoginė veikla, profesūra tik dar aiškiau įrodo jo profesinį lygį. Architekto pedagoginis indėlis buvo svarbus auklėjant naują specialistų ir asmenybių kartą. Galima tik džiaugtis, kad J. Šeibokas dar ir dabar, nors ir nebedėsto, bet tebedalyvauja edukaciniuose procesuose.

Kalbant apie konkrečius objektus, pirmiausiai prisiminsiu buvusį viešbutį „Turistas“. Atliekant pastarojo rekonstrukciją, susidurta su klausimu - kaip tinkamai renovuoti, kaip pasielgti su to laikmečio pastatais. Juk sunku būtų išlaikyti juos visai nepalistus, tai yra neįmanoma, tačiau imantis bet kokių veiksmų visų pirma turi būti paisoma autoriaus nuomonės. Kiek žinau, J. Šeibokas buvo šiek tiek nustumtas atliekant šio pastato rekonstrukciją. Kas galėtų garantuoti, jog taip pat nenutiks ir priimant sprendimus dėl buvusios „Ryšių ministerijos“ pastato, dėl kurio pastaruoju metu netilo diskusijos ne tik tarp architektų, bet ir žinoasklaidoje. Ar palikti esamą pastatą jį

restauruojant, ar nugriauti – tai turėtų nuspręsti pats kūrėjas.

Manau, ypatingo dėmesio yra vertas „Lietkoopsąjungos“ administracinis pastatas Gedimino prospekte, kurį drįsčiau laikyti vienu brandžiausių architekto darbų. Kalbant apie „Ryšių ministeriją“, čia imponuoja planinė erdvinė šio pastato struktūra, bet ne detalės. Surenkami industriniai fasado elementai toje vietoje, siauroje Vilniaus gatvelėje, tarytum nebuvo optimalus sprendimas, tačiau kiemelis, bendra struktūra, interjerai, prie kurių prisidėjo architektas A. Kybrancas, masteliškumas – visi šie rodikliai parinkti tinkamai. Taigi, bendrai paėmus, „Lietkoopsąjungos“ pastatas esti išbaigtesnis ir atrodo gana originalus. Nors perimetriniam užstatymo pobūdžiui architektūrinis tūris kiek per kontrastingas savo plastika, tačiau pastatas atkreipia praeivių dėmesį, tai – išraiškingas darbas. Galiausiai, vidaus erdvių sąranga čia taip pat racionaliai, išmoningai suplanuota. Galima teigti, jog tai – brandaus meistro darbas.

Taigi, pagrindinės grėsmės ir kyla šiems - vertingiausiems - J. Šeiboko pastatams, esantiems sostinės centre: „Ryšių ministerijai“ ir „Lietkoopsąjungai“. Mūsuose, kalbant apie architektūros paminklus, per daug vertinamas jų senumas („kuo senesnis - tuo vertingesnis“). Vistik, jei objektas turi pakankamai meninės-architektūrinės vertės požymių, nederėtų laukti penkiasdešimt metų, kad jį būtų galima įtraukti į saugotinų architektūros paminklų sąrašą. Juk per tą laiką nesaugomas pastatas gali prarasti dalį vertingųjų savybių. Kad to neįvyktų, iškilius architektūros pavyzdžius reikėtų pradėti saugoti kuo anksčiau. Į tokią kategoriją neabejotinai patektų ir J. Šeiboko darbų. Taip iš dalies būtų išspręstas ir sovietinio laikotarpio architektūros išlikimo klausimas, nes kol kas užsakovo interesai laimi prieš autorines kūrėjo teises. Vertybė – tai ne tik autoriaus, tai – bendra visuomenės nuosavybė. Architektų sąjungoje buvo suformuota darbo grupė, ir sudarytas sąrašas tokių –saugotinų – objektų, o dabar yra labai svarbu jį juridiškai įteisinti. Vertingą objektą įsigijęs ir norintis remontuoti savininkas turėtų aiškiai žinoti, ką su juo galima daryti, ką leidžiama keisti, o ko liesti nevalia. Galiausiai, nesaugant pastatų architektūros atsiranda grėsmė pražūti ir juose integruotiems meno kūriniams. J. Šeiboko atveju tai būtų A. Kmieliausko freska „Lietkoopsąjungos“ pastate. Gaila, bet jau turime nemažai pavyzdžių, kai vertingi meno kūriniai yra sunaikinami (B. Žiliūtės freska kavinėje „Nykštukas“, A. Stoškaus freska „Statybininkų rūmuose“ ir kt.). Telieka apgailestauti, jog iš visų modernistinių interjerų Lietuvoje gerai išlikęs yra bene vienintelis - restorano „Neringa“ – vidus ir stilistika.

Bet kokiu atveju, ar autorius gyvas, ar jau nebegali išreikšti savo valios, vertingus objektus privalo saugoti įstatymas.[179]

[179] Iš autorės interviu su A. Mačiuliu, 2010 m. kovo 9 d.

2.5.J. Šeiboko - architektūros pedagogo – įžvalgos

Kai kurie studentai mus supranta, bet yra tokių, kurie ne studijuoja, bet studentauja. Pastarieji semestro pradžioje vengia darbo, stengiasi vėliau įsibėgėti. Yra tokių, kurie ir miegodami dirba, bet nemaža tokių, kurie dirbdami miega. Būsimiems architektams sunkiau negu kitų specialybių studentams „praplaukti" nepastebėtiems, nes reikia atlikti konkretų darbą, projektą, jį eksponuoti. Nepavyksta nieko nuslėpti – darbas viską apie žmogų pasako: apie jo intelektą, gebėjimus, darbštumą. [180]

Architektūros dėstymas - dar vienas Justino Šeiboko asmenybės matmuo, jo biografijoje atsiradęs gana netikėtai.

1984 metais VISI architektūros katedros vedėjas buvo prof. A.Dineika. Jis pakvietė G.Baravyką dėstyti, bet, kadangi pastarasis norėjo dirbti Vilniaus dailės institute, savojoje Alma Mater, šią poziciją senas pažįstamas pasiūlė man. Turėjau du mažus vaikus, gyvenome nedideliame bute Kauno gatvėje – sutikau.

Pirmąsyk važiuojant į paskaitas, troleibuso stotelėje už Petro ir Povilo bažnyčios įlipo prof. A. Kudzys. Sužinojęs, kad vykstu į paskaitą, kolega mane paskatino ir nuramino, jog jauni architektai – dėstytojai visada yra laukiami.

Profesorius J. Šeibokas neabejoja, kad lietuviška architektūros mokykla yra pajėgi paruošti puikius profesionalus, tačiau neigiamai atsiliepia apie keturių metų bakalauro studijų sistemą. Jo nuomone, vienas kursinis projektas per semestrą yra per maža, kad studentai įgytų pakankamai praktinių projektavimo įgūdžių. Kaip pavyzdį pamini vieną aplankytų Švedijos universitetų, kuriame per semestrą privaloma atlikti po tris projektus. Architektas siūlytų arba didinti mokymo apimtį, arba bent jau grįžti prie penkerių metų studijų programos.

Mano studijų metais dėstytojavimas nuo dabartinio skyrėsi kaip diena ir naktis. Tiesa, klasikinis principas išliko: dar ir dabar pradedama nuo orderio paišymo. Ypatingai su jaunais architektais vyksta diskusijų dėl orderių pašalinimo iš programos, nekalbant jau apie braižymo kompiuteriu klausimą. Ateina pas mane studentas – ranka braižyti jis nebemoka, o štai profesorius tik eskizuoti ir tesugeba. Vyksta kolizija, vadinamasis „kartų konfliktas". Taigi, kompiuteriu projektuoti aš nemoku, tačiau šiais laikais darbo projekte jis yra nepakeičiamas.

[180] Šeibokas, J., *Kad ir kiek nertumės iš kailio – vis viena liksime lietuviai*// Mokslo Lietuva, 1997 m. gruodžio 24 d., Nr. 22, p.6

161. Pav. VGTU Architektūros katedroje, 1996 m. (iš kairės): I eilė – asist. G. Gasperaitis, arch. Z. Laindzbergis, doc. A. Keturka, prof. A. Lukošaitis, arch. L. Ziberkas, doc. V. Dičius; II eilė – doc. R. Buivydas, arch. R. Palekas, doc. A. Uljanovas, doc. S. Abramauskas, prof. N. Bučiūtė, arch. J. Jurevičienė, doc. A. Dineika; III eilė – arch. R. Juozulynas, arch. K. Kisielius, doc. J. Šeibokas, arch. S. Slavinskas

Dabartiniu metu studijuojant yra labai daug eskizuojama, gaminami maketai. Tarybiniu laikotarpiu to nebuvo – maketas buvo laikomas kaip privalumas, tačiau - ne būtinybė (pvz. ginantis diplominį darbą ar ekspozicijai). Kas turėjo įgūdžius – darė, tačiau dauguma darbo buvo atliekama ant popieriaus, eskizuojant. Tokia buvo metodika. Man sunku ką nors pasakyti apie užsienio universitetus, tačiau SSSR buvo tokia tvarka dar nuo caro laikų. Be to, diplominiam darbui buvo skirti visi šeštieji studijų metai, kas, mano nuomone, yra per daug laiko.[181]

Jau nuo 2005 metų profesorius nebedėsto. J. Šeibokas tvirtina, kad darbas su studentais jam teikė malonumą, tačiau neslepia, jog ilgainiui jauni žmonės prioritetą ėmė teikti jaunesniems

[181] Iš autorės interviu su J. Šeiboku, 2009 m. liepos 22 d.

dėstytojams. Tokį pokytį jis laiko visiškai natūraliu reiškiniu. Ir nors pats jaučia, kad dirbti dar galėjo, J. Šeibokas pasitraukė iš pedagogų gretų pasibaigus dėstytojavimo kadencijai.

162. Pav. VGTU architektūros katedroje, iš kairės: J. Šeibokas ir arch. J. Anuškevičius, XX a. 10-tas deš.

Mano manymu mes, dėstytojai, turime paruošti specialistą, išmokyti žmogų amato. Ir jei studentas, dirbdamas prie kursinio projekto, rodo pastangas padaryti jį kažkaip „kitaip“, jei dar „turi galvą“ ir fantaziją – puiku. Tačiau nežabotam kūrybingumui pasireikšti yra organizuojama įvairiausių konkursų, kuriuose jaunieji architektai gali dalyvauti. Tai – sveikintina. Bet aš visada sakiau: neįprasta architektūra - tai nebūtinai yra gera architektūra. Studentas turi išmokti profesinės abėcėlės, o gyvenimas parodys, kas iš jo išeis. Jaunieji mūsų dėstytojai, galbūt, su tuo nesutiktų – kalbu iš savo pozicijų.[182]

Kita vertus, esminių skirtumų tarp jaunosios architektų kartos ir bendruomenės senbuvių profesorius neįžvelgia, išskyrus tai, kad šių dienų studentai – laisvesnio, atviresnio mąstymo. Jiems atsivėrusios neribotos galimybės mokytis ir stažuotis žymiausiuose Vakarų europos universitetuose, lengvai pasiekiami vėliausių architektūrinių žurnalų numeriai ir tarptautinės parodos bei seminarai. Šaltojo karo metais uždanga į Vakarus buvo praskiriama nebent privilegijuotiesiems. Architektai tegalėjo aplankyti Kazanę, Maskvą, Leningradą ar Peterburgą, kur vakarietiškomis tendencijomis nė nekvepėjo. Tik nedaugeliui pasisekė nuvykti į Skandinavijos šalis.

Dabar mane ima „baltas“ pavydas: studentai turi galimybes stažuotis Italijoje, Ispanijoje, Šveicarijoje, jauniems specialistams yra atsivėrusios didžiulės perspektyvos dar nepabaigus aukštojo mokslo įstaigos. Jie kitokie, negu mes. Tie patys profesoriai – R. Palekas su G. Čaikausku, kurių vienas stažavosi Suomijoje, o kitas - Amerikoje. Vienuomet vedėme kursą – „Individualus namas“. Aš, kaip tikras lietuvis, pergyvenęs tris okupacijas, turiu tokį supratimą: name turi būti rūsys, sandėlys bulvėms, raugintiems kopūstams, garažas. O jie vienbalsiai klausia - kam? Lietuviai net ir užsienyje atpažįstami pagal pomidorus, auginamus darželyje... Karo metai mūsų kartos sąmonėje paliko gilų pėdsaką...

Pasistačiau pirtį – ja mano vaikai jau nebesinaudoja, visiškai kitas požiūris. Arba garažas –

[182] Ten pat.

mano nuomone jis – būtina statinio dalis. O mano jaunieji kolegos mano, kad jis nereikalingas. Yra dar ir gyvenimo patirtis, kuri mus daro skirtingais.[183]

163. Pav. VGTU architektūros katedra, apie 2004 m. (iš kairės): I eilė - prof. J. Šeibokas, prof. A. Dineika, prof. N.E.Bučiūtė, prof. V. Dičius, prof. L. Ziberkas; II eilė – prof. J. Jurevičienė, D. Stankovskaja, kategros reikalų tvarkytoja, doc. dr. E. Riaubienė, doc. R. Palekas, prof. R. Buivydas; III eilė – D. Vrubliauskas, doc. dr. L. Markejevaitė, doc. dr. E. Navickienė, prof. G. Čaikauskas, doc. S. Kuncevičius; IV eilė: doc. dr. K. Lupeikis, A. Gabrėnas, L. Naujokaitis, S. Mikštas, A. Žickis.

Architektas pastebi dar vieną skirtumą - bendravimas tarp dėstytojų ir studentų anuomet buvo glaudesnis, vyravo kita, šiltesnė atmosfera. Vykdavo triukšmingi iniciumai (krikštynos), intensyvesnis popaskaitinis bendravimas. Dabar tokių tradicijų J. Šeibokas pasigenda.

Nuo dėstytojo, jo bendravimo įgūdžių, ryšio priklauso netgi daugiau, nei nuo studijų programos. Tačiau dėstytojas nieko negali išugdyti studente, jei šis nenori arba neturi tinkamų duomenų. Studijuojantysis pats turi pasiimti informaciją, dirbti. Kartais kalbėdamas su studentu supranti, kad mudviejų mintys prasilenkia. Tokiais momontais telieka kaltinti netobulą stojimo sistemą, neužtikrinančią gerų specialistų atrankos. Architektūros fakultete esame ir apie tai diskutavę. Žinoma, idealiausia į pirmą kursą būtų priimti visus, kurie to nori, o per studijų metus natūraliai atsisijotų gabieji nuo apsirikusiųjų. Toks metodas užtikrintų ~80-90 procentų atrankos tikslumą. Tai – tik teoretiniai samprotavimai, idealistinis modelis, tačiau akivaizdu, dabar sistema yra ydinga ir ją reikia keisti. Tą galiu pasakyti per 20 metų savo dėstytojavimo patirties.

Į architektūrą ar kitas meninės srities specialybes galbūt būtų tikslinga organizuoti tik specialybinius egzaminus ir nežiūrėti į bendrus vidurkius. Juk yra skirtumas: studentas, gabus

[183] Iš autorės interviu su J. Šeiboku, 2008 m. kovo 5 d.

architektūrai ir studentas, gabus lietuvių kalbai. Ir atvirkščiai. Kartais, sudėjus vidurkius ir stojamųjų rezultatus tikrai gabus studentas lieka „už borto“. Jeigu stojantysis turi gerą brandos atestatą ir yra pasiruošęs dirbti, tai iš jo gali išsivystyti geras architektas (galbūt ne pirmo ryškumo žvaigždė, tačiau puikus specialistas), o su tuo, kurio atestatas blogas, galbūt ir nieko neišes... Tai yra beveik taisyklė, kad gabus žmogus esti tinginys. Per 50 metų praktikos tokių matyti teko daug: ir rankas, ir galvą turi, ir maketus daro, o architekto iš jo taip ir neišėjo. Jiems, paprastai, reikia greito rezultato, įdėjus mažai pastangų. Deja, tokia schema – tai išimtis iš taisyklės. O kaip suomtyvuoti ir išugdyti tokius žmones, aš nepasakysiu. Tai – gyvenimas, o ne vaikų darželis. Žmogus dirba arba nedirba. Nedirbantis yra niekam nereikalingas. Turi būti grįžtamasis ryšys – aš jam duodu, o jis man grąžina. Kartais stebiuosi, kai, rodos, visai vidutiniokai, puikiai sukasi toje terpėje – jie projektuoja, girdisi jų pavardės, matosi rezultatai. Tas posakis, kad genijus – 90 proc. darbo ir 10 proc. talento pasirodo visiškai taiklus.

Pernai rudenį dalyvavau atestacinėje komisijoje, per kurią dviems Klaipėdos architektams atėmėme atestatus. Vienas iš jų –buvęs mano studentas. Tai supratau neiškart. Tačiau prisimenu jį kaip gabų studentą. Bjaurus jausmas. Paskui svarstėme, kad galbūt reikėjo bausti ne architektus, o tuos, kurie išdavė statybos leidimus. Po to posėdžio visi buvome nekaip nusiteikę.

Beje, ir atestavimo tvarkoje su kolegomis esame susidūrę su dviprasmiškomis situacijomis. Pagal nuostatus, atestatas išduodamas architektui, kurio bent vienas darbas yra įgyvendintas, t.y. stovi pastatas. Susiduriame su dilema, kai žmogus atneša projektą, kuriam yra gautas leidimas statyti, o pats objektas nestatomas (dėl finansinių problemų ar pan.). Tokioje situacijoje projektuotojas visiškai nieko negali padaryti. Todėl nutarėme atlaidžiau elgtis panašiais atvejais. [184]

164. Pav. Prof. J. Šeiboko išleistuvės VGTU architektūros katedroje, 2005 m., prof. J. Šeibokas su prof. V. Dičiumi

Gedimin

[1] J. Šeiboku, 2009 m. liepos 22 d.

o technikos uniersiteto architektūros fakulteto studentai savo dėstytoją mėgo už jo paprastumą, toleranciją ir nepasipūtimą. Griežtai, bet draugiškai J. Šeibokas įspėdavo: jei jauti, kad kažkas yra padaryta ne taip – nenuolaidžiauk sau, nes architektūroje to negali būti; jei pro pirštus žiūrėsi į savo galimas klaidas, visi netikslumai anksčiau ar vėliau išlįs materialiu pavidalu. Reikia projektuoti taip, kad joks sprendimas nekeltų net menkiausių abejonių.

Viena pirmųjų J. Šeiboko diplomančių – R. R. Navickienė. Profesorius vadovavo jos baigiamajam darbui, kuris vadinosi „Muziejaus gatvės Vilniuje rekonstrukcija“. 1987 metais Rasa baigė tuometinį Vilniaus inžinerijos ir statybos institutą (dabar – Vilniaus Gedimino technikos universitetą), o jos diplominis darbas buvo įvertintas aukščiausiu balu. Architektės prisiminimai apie buvusį dėstytoją – tik patys geriausi:

Arch. R. Navickienė

„Džiaugiausi būdama Justino Šeiboko diplomante – kitą tokį orų, santūrų ir korektišką destytoją vargu ar galėčiau prisiminti. Jis buvo ypač pareigingas diplominio darbo vadovas, niekada nedarė jokio spaudimo ar nebandė primesti savo nuomonės, nors turėjo visas teises tai daryti. Konsultuodamas profesorius pirmiausiai stengdavosi išklausyti mano nuomonę ir tik po to pateikdavo pastabų ar komentarų.

Dėstytojas visada atrodydavo pasitempęs, o ypač šauniai jam tiko kaklaskarė, kurią, kiek pastebėjome, jis dėvėdavo mieliau nei kaklaraištį.

Vienos žaviausių J. Šeiboko charakterio savybių - humoro jausmas ir demonstruojamas kolegiškumas.“

Architektė gyvai prisimena, kaip studijų baigimo metais su bendramoksliais ant auditorijos durų iškabino vatmano lapą su visų tuometinių dėstytojų šaržais. Studentai netruko pastebėti kai kurių pavaizduotųjų nepasitenkinimą tokia išdaiga, o štai J. Šeibokas į tai pasižiūrėjo su atlaidžia šypsena.

„Paskui gyvenimas susiklostė taip, kad po universiteto baigimo apsigyvenome Žirmūnų mikrorajone ir su Justinu bei jo šeima tapome kaimynais. Neretai tekdavo kartu grįžti iš Architektų sąjungos organizuojamų renginių. Dabar galiu teigti, jog per šį mūsų bendravimo periodą tokio palaikymo ir dėmesingumo, matyt, nesulaukiau nė iš vieno vyresnio kolegos. Tuo metu sugriuvus mano šeimyniniam gyvenimui tuo sudėtingu gyvenimo etapu toks šiltas bendravimas man buvo itin svarbus, be to, skatino tikėti mūsų – architektų – gildijos vieningumu.“[185]

[185] Iš autorės interviu su R. Navickiene, 2010 m. gegužės 17 d.

Kolegos komentaras - architektūros katedros vedėjas prof. L. P. Ziberkas

Į architektūros katedrą dėstyti J. Šeibokas atėjo 1986 metais, kai katedros vedėju buvo profesorius A. Dineika. Pirmaisiais metais aš su juo nedirbau, nes Justinas dėstė vyresnių kursų studentams. Tik vėliau mūsų keliai susikirto.

J. Šeibokas – draugiškas, tolerantiškas, linksmas žmogus, vadinamosios „bohemos“ atstovas. Kaip pedagogas daugiausiai dėmesio jis skyrė projektavimo, „amato“ mokymui. Mokslinė veikla jį traukė ne taip. Jis pasireiškė kaip architektas profesionalas.

Studentai dėstytoją mėgo. Jis ne tik turėjo nemažą praktinių žinių bagažą, bet ir imponavo kaip savo srities autoritetas. Be to, kad dėstė, J. Šeibokas dar aktyviai projektavo.

Kaip ir dauguma, J. Šeibokas daugiausiai dėmesio skyrė gabiems, perspektyviems studentams. Šiuo atveju tinginiai nukentėdavo. Justinas sakydavo, kad pats studentas privalo rodyti iniciatyvą ir susidomėjimą pasirinkta profesija.

Tapau katedros vedėju. Kaip darbuotojas Justinas buvo korektiškas, o kartu neprarandantis žmogiško nuoširdumo. Tiesa, prieš keletą dešimtmečių universiteto gyvenimas buvo kiek audringesnis, užklasinė veikla – aktyvesnė. Gynimai, peržiūros vykdavo gana neformalioje aplinkoje. J. Šeibokas nuolat dalyvavo viso to centre, buvo mėdstamas ir kolegų, ir studentų. Jokių konfliktinių situacijų jis niekada neturėjo. Ir paskutiniais jo dėstytojavimo metais nekilo trinties tarp Justino ir jaunesnių dėstytojų, su kuriais jam teko dirbti. Visa tai lėmė jo vidinė inteligencija.

Kas Justiną darė geru dėstytoju? Sunku pasakyti. Tai – daugelio savybių rinkinys. Per savo darbo universitete laikotarpį nė karto neteko girdėti nė vieno nusiskundimo nei iš studentų, nei iš dėstytojų. Manau, tam daugiausiai įtakos turėjo vidinė J. Šeiboko inteligencija, tolerancija ir pagarba savo specialybei, darbui. Į visus iškilmingesnius universiteto renginius jis būtinai ateidavo apsivilkęs kostiumą, pasirišęs varlytę, pasitempęs – tarsi į šventę. O ypatinga proga jam buvo diplominių darbų gynimai. Kartais Justinas mėgdavo „patraukti per dantį“ studentus, kurie ateidavo į gynimus kasdieniškai atrodydami.

Pedagoginiame darbe J. Šeibokas buvo reiklus, ir iš visų studentų darbų tikėdavosi precizikos bei išbaigtumo. Visada palankiau vertindavo tuos studentų projektus, kuriuose buvo įdiegta kokia nors architektūrinė novacija. Pažymių atžvilgiu J. Šeibokas buvo ypač tolerantiškas ir diskusijų įkarštyje visada stodavo studento pusėn. Tiesą pasakius, savo kuruojamus studentus jis ypatingai mylėjo: nuo pat pradžių vadindavo savo auklėtinius vardais, išlaikydavo su jais glaudų santykį.[186]

[186] Iš autorės interviu su L. P. Ziberku, 2010 m. balandžio 15 d.

3. Apibendrinimai

1) J. Šeiboko architektūrinės kūrybos barai išties platūs: pradedant darbu „Restauracinėje dirbtuvėje“, Vilniaus senamiesčio rekonstrukcijos projektu, modernistiniais visuomeniniais interjerais, baigiant didelės apimties visuomeniškai reikšmingų pastatų projektavimu. Renkant, kaupiant ir analizuojant medžiagą apie J. Šeiboko - daugiau nei pusę amžiaus produktyviai dirbančio architekto - kūrybą, tapo akivaizdu, kad šios asmenybės darbai yra vertingi architektūriniu, meniniu požiūriu ir yra svarus indėlis į šiuolaikinę Lietuvos architrektūrą.

2) Pirmoji architekto profesinė raiška prasidėjo dar XX a. viduryje, sovietinės okupacijos metais. Kūrybinė veikla nenutrūko nei keičiantis tarybų valdžios vadovams, nei Lietuvai atgavus nepriklausomybę. Kitaip tariant, J. Šeibokas gyveno ir kūrė permainingais istoriniais etapais, todėl jo, kaip ir kitų amžininkų, darbus būtina vertinti neatsiejant jų nuo atitinkamo sociokultūrinio laikmečio aktualijų, vyravusių architektūros krypčių, technologinių galimybių, politinio konteksto, bendros atmosferos visuomenėje ir pan.

3) Sekant J Šeiboko išsakytas mintis bei atlikus išsamią svarbesnių jo pastatų analizę pagal suformuluotus išorinius modernizmo architektūros kriterijus galima įsitikinti, kokia stipri šios srovės įtaka architekto kūrybai. J. Šeibokas visada projektavo vengdamas praeities stilių replikų, noriai išbandydavo tuometines technologines naujoves (vienas pirmųjų Sovietų Sąjungoje išnaudojo „artbetono“ galimybes), pastatuose pirmenybę teikė gelžbetonio konstrukcijoms, griežtų formų planui, mėgo ištęstas langų juostas, fasaduose žaidė ertmių ir plokštumų ritmu, propagavo išgrynintas vidaus erdves, o jo pastatų sąrangą diktavo ir iki šiol diktuoja funkcija. Taigi, didžioji dauguma analizuojamų architekto darbų atitinka modernizmo architektūros kriterijus ir yra vertingi šios meninės srovės pavyzdžiai Lietuvoje.

4) Brandžiausi J. Šeiboko pastatai suprojektuoti istoriškai reikšmingoje urbanistinėje apsuptyje, t.y. „Ryšių kopleksas“, „Lietkoopsąjunga“, iš dalies - buvęs „Turisto“ viešbutis. Naujai projektuojamus pastatus architektas įkomponuodavo stengdamasis išlaikyti iki tol susiklosčiusį užstatymo morfotipą, derindamasis prie gretimų statinių mastelio, siekdamas darniai susieti naują fasadą su jį supančia architektūrine aplinka, laikydamasis ne intervencijos, o integracijos principo. Projektuodamas istoriškai jautriame miesto kontekste, J. Šeibokas visada atsižvelgė į susiklosčiusį urbanistinį audinį ir šiuolaikiškai siekė harmoningo rezultato.

5) Nūdienos periodu skirtingų J. Šeiboko pastatų būklė yra nelygiavertė. Laimei, kol kas visi statiniai yra eksploatuojami, deja, iš esmės restauruotas tėra buvęs „Turisto“ viešbutis, o kituose atlikti didesni ar mažesni vidaus atnaujinimo darbai. Iki šiol nėra aiškus buvusios „Ryšių komplekso“ likimas, o po keleto metų ties išlikimo riba gali atsidurti ir „Lietkoopsąjungos“ pastatas. Tyrimas rodo, kad ne tik J. Šeiboko, bet ir kitų tarybinio laikotarpio architektūros pastatų vertės ir išlikimo klausimas yra sprendžiamas vangiai, o jų situacija - gana neapibrėžta. Iki šiol nė vienas J. Šeiboko kūrinių neturi saugomo architektūros paminklo statuso.

6) J. Šeibokas – ne tik praktikuojantis savo srities profesionalas, bet ir architektūros profesorius, tad jo įžvalgos padeda įvardinti architektų rengimo aukštosiose mokyklose problemas. Buvusių studentų pasakojimuose J. Šeibokas – charizmatiška ir autoritetinga asmenybė.

7) Tiriamojo darbo apimtis byloja, jog J. Šeiboko kūryba esti turtinga ir iškalbinga. Visgi, apie šio architekto kūrybą iki šiol nėra publikuota pakankamai medžiagos, jo darbai nėra nagrinėti išsamiai ir sistemingai. Surinktą vertingą medžiagą būtų tikslinga išleisti knygos formatu, idant su J. Šeiboko kūrybinio darbo rezultatais ir jų istorine bei architektūrine verte galėtų susipažinti ne tik profesionalai, bet ir platesnė visuomenės dalis, ypač – jaunoji jos karta.

Literatūros ir šaltinių sąrašas

1. Antanavičiūtė, R., *Stalininis „penkmetis“: Vilniaus viešųjų erdvių įprasminimo darbai*// Menotyra, 2009 m., t. 16, Nr. 3-4, p. 151
2. Balčiūnas, V., *Ryšių kompleksas Vilniuje*// Statyba ir architektūra, 1979 m., p. 3-4
3. Baliulytė, I., *Panemunės (Vytėnų) pilies parkas. Istoriniai tyrimai*. V., 1989 m, prieiga per internetą: <http://www.archyvai.lt/exhibitions/pilys/panemune.htm>
4. Bučiūtė, N., *Nesibaigiančios jaunystės fenomenas, Gedimino universitetas*//1998, Nr. 3, p. 3
5. Buivydas, R., *Architektas Algimantas Zaviša, gyvenimo aidai*. Vilnius: Archiforma, 2002, p. 143
6. Buivydas, R., *Architektūra: pozityvai ir negatyvai*. Vilnius: Ex Arte, 2006 m., p. 127
7. Buivydas, R., *Žvilgsnis į XX a. architektūros pasaulį kaip į priešpriešų istoriją*// Urbanistika ir architektūra, 1998 m., t. XXII, Nr. 3, p. 96
8. Čekanauskas, V., Šniukas, D., *Vilniaus architektūra* - įvadas. Vilnius: 1978 m., p. 6
9. Čepaitienė, R., *Laikas ir akmenys: kultūros paveldo sampratos moderniojoje Lietuvoje*. Vilnius: LII Leidykla, 2005, p. 180
10. Daniulaitis, G., J., Architektūros reikšmė aplinkos vizualinei kokybei, *Šiuolaikinės architektūros problemos*, Kaunas, 2003, p. 33
11. Digrytė, E., *Istorikė: sovietmečio interpretacija dažnai apgaudinėja*, internetinis portalas www.delfi.lt. Prieiga per internetą: http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/istorike-sovietmecio-interpretacijos-daznai-apgaudineja.d?id=32608867
12. Dvariškis, V., *Nauja statyba senamiesčiuose, Kultūros paminklų tyrimo ir restauravimo problemos*, p. 60 - 62
13. Gaižutis, A., *Meno Sociologija*, Vilnius: Enciklopedija, 1998, p. 162
14. Glemža, J., *Šiuolaikinių pastatų įjungimo į istorinę aplinką klausimu. Architektūros paminkla.* 1975, r. 3, p. 187
15. Gudynas, P., Pinkus, S., ir kt., *Paveikslų galerija*. Vilnius: Mintis, 1968 m., p. 3
16. Lukšionytė – Tolvaišienė, N., *Istorizmas ir modernas Vilniaus architektūroje*. Vilnius: 2000 m.
17. Jurkštas, V., *Senamiesčių regeneracija. Architektūros harmonizavimo problema*, Vilnius: Technika, 1994.
18. *Justinui Šeibokui – 60*// Statyba ir architektūra, 1989 m., (straipsnio iškarpa iš J. Šeiboko archyvo – tiksli leidinio data nežinoma)
19. Kaminskas, R., *Nauja senojoje aplinkoje*, *Istorijos ir kultūros paminklų tyrimai ir restauravimas Lietuvos TSR 1976-1980*, Vilnius, 1980, p. 51

20. Kančienė J., Minkevičius J. *Architektas Vytautas Landsbergis – Žemkalnis*. Mokslo ir enciklopedijų leidykla: Vilnius, 1993, p. 15.
21. Kapočius, V., Liekis, A., *Žydrojo žaibo rūmai*// Švyturys, 1980 m., Nr. 4, p. 4
22. Kibildienė, J., *Varėnos daugiafunkcinio komplekso statyba*,Varėnos rajono savivaldybės interneto tinklalapis, prieiga per internetą: http://www.varena.lt/lt/Naujienospradinis/daugiafunkcinisvarenoje/
23. Kulikauskas, P., *Architektas ir laikmetis*// Statyba ir architektūra, 1987, Nr.3, p.18
24. Kuncevičius, A., *Lietuvos pilys ir jų panaudojimo kultūriniam turizmui galimybės,* Lietuvos muziejų asociacijos internetinis portalas, prieiga per internetą: http://www.museums.lt/Zurnalas/2004%271/Lietuvos_pilys.htm // Lietuvos muziejai, 2004 m., Nr. 1
25. L. Donskio mintys iš diskusijos *Sena ir nauja*// Archiforma, 1997 m., Nr. 1, p. 44-45
26. *LIETUVOS RESPUBLIKOS KULTŪROS PAMINKLO U1P VILNIAUS SENAMIESČIO APSAUGOS REGLAMENTAS,* internetinis portalas www.heritage.lt, prieiga per internetą: http://www.heritage.lt/vln_regl/dalis4/zona3a/a13.pdf
27. Linartas, D., *Lietuvos taupomojo banko pastatas Savanorių prospekte//* Archiforma, 1997 m., Nr. 4, p. 18
28. *Literatūra ir menas*, Nr. 27, 1986 m. liepos 5 d., p. 1 (autorius nenurodytas)
29. Markevičienė, J., *Skelbimų lenta ar enciklopedija, Literatūra ir menas*// 1984 m., vasario 25 d., p. 10
30. Mažeikienė, B., Šarūnas, J. „*Architektūra – mano gyvenimas*“, - *sako architektas profesorius Justinas Šeibokas*// Lietuvos Aidas, 2001 m. lapkričio 20 d., Nr. 267, p. 7
31. Miestų statybos projektavimo institutas, *Ryšių kompleksas Vilniuje*. 1980 m.
32. Mikučianis, V., *Norėjau dirbti Lietuvoje*. Vilnius: VDA leidykla, 2001 m.
33. Minkevičius, J. *Lietuvos TSR interjerai*. Vilnius: Valst. politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1963 m., p. 3
34. Minkevičius, J., *Architektūros kryptys užsienyje*.Vilnius: 1971, p. 35
35. Minkevičius, J., *Архитектура советской Литвы.* Москва: Стройиздат, 1987 г.
36. Miškinis, A., *Lietuvos urbanistika: istorija, dabartis, ateitis*. Vilnius: Mintis, 1991 m., p. 117
37. Mukienė, D., *Palanga – kurortas, pasienio ir pajūrio miestas*. Palanga – gintaras, parkas, muziejus (internetinis portalas), prieiga per internetą: http://www.pgm.lt/Istorija/Palangos_arch_raida.htm
38. Navickienė, E., *Nauja architektūra istorinėje aplinkoje: kūrimo patirtis*. Vilnius: Technika, 2006 m., p. 78
39. Nemeikaitė, S., *Sovietmečio architektūra bloškia į akistatą su istorijos ženklais,* internetinis portalas www.delfi.lt, prieiga per internetą: http://whatson.delfi.lt/news/culture/article.php?id=11212915

40. Paliukaitis, V., *Miestui ir žmogui*// Tiesa, 1989 m. gegužės 28 d., p. 14
41. *Paveikslų galerija. Vadovas.* LTSR kultūros ministerija, Vilnius: 1968 m., p. 3
42. Petrulis, V., *Architektūros riteris Alfredas Paulauskas: tarp racionalumo ir estetikos*// Archiforma 2007 m., Nr. 2
43. Petrulis, V., *Stilistinės sovietmečio architektūros vertinimo prielaidos*// Urbanistika ir architektūra, 2003, III tomas, Nr. 3, p. 141
44. Purvinienė, M., Istoriniai miestai sovietų okupacijos metais, *Istoriniai miestai: sena ir šiuolaikiška*. Vilnius: Savastis, 2003, p.151 - 152
45. Recevičienė, A., Baliulytė, I., *Vilniaus senamiesčio 13 kvartalo istoriniai tyrimai.* 2006 m., p. 3
46. Reklaitė, J., *Pastatai – ideologijos įkaitai*, internetinis portalas www.cafebabel.com, prieiga per internetą: *http://vilnius.cafebabel.com/lt/post/2008/04/03/Buildingshostagesofideolo*
47. Reklaitė, J., *Sovietmečio modernizmo architektūros praradimai Lietuvoje*// Urbanistika ir architektūra, 2008 m., Nr. 32 (3), p. 176, prieiga per internetą: http://www.tpa.vgtu.lt/upload/urban_zur/173-182_ksivickaite_sovietmecio_2008_32_3.pdf
48. Samalavičius, A., *Architektūra moderniojo projekto nelaisvėje*// Archiforma, 1997 m., Nr 1, p. 33-39
49. *Statyba ir architektūra*, 1983 m., Nr. 3
50. Šaliamoras, M., *Senamiestis – ne muziejus, o erdvė veikti*// Archiforma, 1997m., Nr. 1
51. Šeibokas, J. *Architekto stalas tuščias nebūna*// Lietuvos Rytas, 1995 m. gegužės 12 d., Nr. 110, p. 36
52. Šeibokas, J., *Kad ir kiek nertumės iš kailio – vis viena liksime lietuviai*// Mokslo Lietuva, 1997 m. gruodžio 24 d., Nr. 22, p.6
53. Šeibokas, J., *Panaudojome aukščiausios kokybės statybines medžiagas*// Statyba ir architektūra, 1998 m., Nr. 1, p.16
54. Šeibokas, J., *Pasendintas Vilnius*// Literatūra ir menas 1983 m., gruodžio 3d., p.11
55. Šepetys, L., *Žmogus Menas Aplinka*. Vilnius: 1978, p. 199-201
56. Šešelgis, K., Šeibokas, J., Lasavickas, S., *Vilniaus senamiesčio rekonstrukcijos projektas*. *Pagrindiniai dėsniai;* Aiškinamasis rastas, t. IV, 1958, Vilniaus apskrities archyvas F2 – 101 - 9
57. Vaitys, L., *Tikrojo meistriškumo ženklas*// Literatūra ir menas, 1979 m., gruodžio 15 d., p. 9
58. Vaškevičius, J., *Kelyje*// Literatūra ir menas, 1977 sausio 29 d., p. 11
59. Vičkus, P., *Senamiesčių rekonstrukcijos: socialiniai ir ekonominiai veiksniai*. Vilnius: Mintis, 1986, p. 65
60. *Vilniaus architektūra tarp vakar ir rytoj*// Archiforma, 2002 m., Nr. 1, p. 75-80

61. *Vilniaus architektūra*, Vilnius: 1978 m.
62. *Vilniaus Katedros pritaikymo paveikslų galerijai darbų žurnalas*, kurį vedė J. Šeibokas
63. *Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūra. Senamiesčio tvarkymas* – internetinis portalas, prieiga per internetą: http://www.vsaa.lt/tvarkymas_lt.htm
64. *Vilniaus šv. vyskupo Stanislovo ir šv. Vladislovo arkikatedra bazilika* - internetinis portalas, prieiga per internetą: http://www.katedra.lt/sovietmeciu/
65. *Visasąjunginės reikšmės architektūros paminklo, Vilniaus Katedros pritaikymo paveikslų galerijai darbų žurnalas*, kurį vedė J. Šeibokas
66. Welsch, W., *Mūsų postodernioji modernybė*. ALK/Alma littera, 2004, p.503
67. Zovienė, D., *Žmogus ateina pailsėti. Užsakovo nuomonė* (P. Kukenio mintys)// Literatūra ir menas, 1984 m., birželio 9 d., p. 8
68. Žemaitytė, A., Laiminga Justino Šeiboko žvaigždė// Literatūra ir menas, 1986 m., birželio 14 d., p. 14
69. Conrads, U., *Programs and manifestoes on 20-th-century architecture*. The MIT Press, 1975, p. 32
70. Curtis, William, J., R., *Modern Architecture Since 1900*. Third edition, p. 11-12
71. Farr, M., *Design in British Industry – A Mid-Century Survey*. Cambridge: Cambridge University Press, 1955 m., p. 237
72. Fiell, Ch., Fiell, P., *Decorative art 50s*. Koln: Taschen, 2008 m., p. 14
73. Massey, A., *Interior Design Since 1900*. Thames & Hudson LTD: London, 2008 m., p. 150
74. *Tracing Modernity*, Manifestations of the Modern in Architecture and the City. London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group
75. Жуков, А. Ф., *Архитектура всесоюзной сельскохозяйст венной выставки*. Москва: Государственное издательство по строительству и архитектуре, 1955.
76. *Интерьеры общественных зданий*. Москва, 1963 m., p. 5
77. Хмельницкий, Д., *Архитектура Сталина. Психология и стиль*. Москва: Прогресс-Традиция, 2007 m., с. 7

- Autorės interviu su J. Šeiboku, 2008 m. vasario 22 d.
- Autorės interviu su J. Šeiboku, 2008 m. kovo 5 d.
- Autorės interviu su J. Šeiboku, 2008 m. balandžio 17 d.
- Autorės interviu su J. Šeiboku, 2008 m. gegužės 1 d.
- Autorės interviu su J. Šeiboku, 2008 m. birželio 11 d.
- Autorės interviu su J. Šeiboku, 2008 m. liepos 22 d.
- Autorės interviu su J. Šeiboku, 2009 m. vasario 12 d.

- Autorės interviu su J. Šeiboku, 2009 m. liepos 22 d.
- Autorės interviu su J. Šeiboku, 2010 m. gegužės 9 d.
- Autorės interviu su architektu A. Mačiuliu, 2010 m. kovo 9 d.
- Autorės interviu su architektu L. Vaičiu, 2010 m. balandžio 29 d.
- Autorės interviu su architektu A. Nasvyčiu, 2010 m. balandžio 2d.
- Autorės interviu su architektu L. P. Ziberku, 2010 m. balandžio 15 d.
- Autorės interviu su architektu G. Čaikausku, 2010 m. vasario 19 d.
- Autorės interviu su dailininku A. Kmieliausku, 2010 m. gegužės 15 d.
- Autorės interviu su architekte R. Navickiene, 2010 m. gegužės 17 d.

Iliustracijų sąrašas

1. Pav. Panemunės pilies vakarinis korpusas, Jurbarko raj., XVII a. statyba, 1942 m. nuotrauka iš Kultūros paveldo centro archyvo, perfotografuota iš leidinio Gudienė, V., *Lietuvos architektūros ir dailės paminklai. Panemunės pilis*. Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2006 m., p. 5
2. Pav. Panemunės pilies (Jurbarko raj., XVII a. statyba) generalinis planas, nuotrauka iš leidinio Gudienė, V., *Lietuvos architektūros ir dailės paminklai. Panemunės pilis*. Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2006 m., p. 1
3. Pav. Panemunės pilies (Jurbarko raj., XVII a. statyba) rytų korpuso kiemo fasado 1954 metų rekonstrukcijos brėžinys, nuotrauka iš leidinio Gudienė, V., *Lietuvos architektūros ir dailės paminklai. Panemunės pilis*. Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2006 m., p. 13
4. Pav. Panemunės pilis, Jurbarko raj., XVII a. statyba, 2009 metų nuotrauka, A. Juzefovič nuotrauka, šaltinis - www.delfi.lt internetinis portalas, prieiga per internetą: http://y.delfi.lt/norm/4139/70275_8IWwzp.jpeg
5. Pav. Panemunės pilis, Jurbarko raj., XVII a. statyba, 2009 metų nuotrauka, šaltinis – www.zebra.lt internetinis portalas, prieiga per internetą: http://static.zebra.lt/files/200907/sW8gCexn.jpg
6. Pav. J. Šeibokas ant Vilniaus arkikatedros stogo, 1956 m., iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
7. Pav. Vilniaus katedra po rekonstrukcijos į paveikslų galeriją, centrinė nava, apie 1960 metus, nuotrauka iš leidinio *Paveikslų galerija. Vadovas.* LTSR kultūros ministerija, Vilnius: 1968 m.
8. Pav. Vilniaus katedra po rekonstrukcijos į paveikslų galeriją, šoninė kairioji nava, apie 1960 metus, nuotrauka iš leidinio *Paveikslų galerija. Vadovas.* LTSR kultūros ministerija, Vilnius: 1968 m.
9. Pav. Vokiečių g. (tuomet – Muziejaus g.) apie 1950 m., pasibaigus Antrajam pasauliniam karui, vaizdas nuo Vilniaus rotušės stogo, šaltinis – www.miestai.net forumas, prieiga per internetą: www.miestai.net/forumas/showthread.php?p=324169
10. Pav. Vokiečių g. (tuomet – Muziejaus g.) arch. V. Anikinas ir kiti, apie 1950 m., pasibaigus Antrajam pasauliniam karui, šaltinis – www.miestai.net forumas, prieiga per internetą: www.miestai.net/forumas/showthread.php?p=324169
11. Pav. Vokiečių g. (tuomet – Muziejaus g.) apie 1950 m., pasibaigus Antrajam pasauliniam karui, šaltinis – www.miestai.net forumas, prieiga per internetą: www.miestai.net/forumas/showthread.php?p=324169

12. Pav. Vilniaus senamiesčio rekonstrukcijos projektas, fotokopija, 1956-1958 m., iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
13. Pav. J. Šeibokas (kairėje) ir J. Burneika – lengvosios atletikos varžybose studijų metais, XX a. 6-to deš. pabaiga, iš asmeninio J. Šeiboko archyvo.
14. Pav. J. Šeibokas (kairėje) ir A. Nasvytis studijų metais, XX a. 6-to deš. pabaiga, iš asmeninio J. Šeiboko archyvo.
15. Pav. J. Šeibokas (dešinėje) ir A. Nasvytis ant Šv. Jono bažnyčios stogo, XX a. 7-tas deš., iš asmeninio J. Šeiboko archyvo.
16. Pav. Su kolegomis „Miestų statybos projektavimo institute“, apie 1966 m., pirmoje eilėje (iš kairės): A. Nasvytis, S. Šarkinas, J. Fišeris, R. Krištopavičius, V. Nasvytis, G. Aperavičius. Antroje eilėje: J. Šeibokas, P. Kulikauskas, L. Merkinas, R. Stasėnas, A. Gudaitis, iš asmeninio J. Šeiboko archyvo.
17. Pav. Tarybinės parduotuvės interjero pavyzdys, nuotrauka iš knygos *Интерьеры общественных зданий*. Москва, 1963 m.
18. Pav. Tarybinio visuomeninio interjero atributika, nuotrauka iš knygos *Интерьеры общественных зданий*. Москва, 1963 m.
19. Pav. Svetainė, arch. Alexander Girard, Didžioji Britanija, XX a. 6-asis dešimtmetis, nuotrauka iš knygos Massey, A., *Interior Design Since 1900*. Thames & Hudson LTD: London, 2008 m.
20. Pav. Londono festivalio paviljonas, 1951 m., šaltinis – www.interiordesign.net internetinis portalas. , prieiga per internetą: http://www.interiordesign.net/articles/blog/1670000767/20091023/Installation_Good_Design_j.gif
21. Pav. Vasarnamio interjeras, arch. Jean Royere, Prancūzija, XX a. 6-asis dešimtmetis, nuotrauka iš knygos Fiell, Ch., Fiell, P., *Decorative art 50s*. Koln: Taschen, 2008 m.
22. Pav. Case Study House No. 20 svetainė, JAV, 1958 m., Massey, A., *Interior Design Since 1900*. Thames & Hudson LTD: London, 2008 m.
23. Restoranas „Neringa“, arch. A. ir V. Nasvyčiai, Vilnius, 1959 m., nuotrauka iš leidinio Minkevičius, J. *Lietuvos TSR interjerai*. Vilnius: Valst. politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1963 m.
24. Pav. Viešbutis „Neringa“, vestibiulis, arch. A. ir V. Nasvyčiai, Vilnius, 1959 m., nuotrauka iš leidinio Minkevičius, J. *Lietuvos TSR interjerai*. Vilnius: Valst. politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1963 m.
25. Pav. Kavinė „Tulpė“, arch. A. Dičius, A. Mikėnas, Kaunas, 7-ojo dešimtmečio pražia, nuotrauka iš leidinio Minkevičius, J. *Lietuvos TSR interjerai*. Vilnius: Valst. politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1963 m.

26. Pav. Valgykla „Šešupė“, vestibiulis, arch. E. Urbonienė, A. Stapulionis, Vilnius, 7-ojo dešimtmečio pražia, nuotrauka iš leidinio Minkevičius, J. *Lietuvos TSR interjerai*. Vilnius: Valst. politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1963 m.
27. Pav. Parduotuvės „Gėlės“ Jogailos g. interjero fragmentas, Vilnius, nuotrauka iš knygos *Интерьеры общественных зданий*. Москва, 1963 m.
28. Pav. Parduotuvės „Gėlės“ Jogailos g. interjero fragmentas, Vilnius, nuotrauka iš knygos *Интерьеры общественных зданий*. Москва, 1963 m.
29. Pav. Parduotuvės „Gėlės“ Jogailos g. interjero fragmentas, Vilnius, iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
30. Pav. Turistinėje kelionėje Suomijoje, J. Šeibokas ir J. Makariūnas, 1960 m., iš asmeninio A. Mačiulio archyvo.
31. Pav. Viešbutis „Turistas“, Vilnius, 1978 m., iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
32. Pav. Pav. Visuomeninio komplekso dešiniajame Neries krante fragmentas, arch. J. Šeibokas ir kiti, Vilnius, XX a. 9-as dešimtmetis, nuotrauka iš knygos Mišk inis, A., *Lietuvos urbanistika: istorija, dabartis, ateitis*. Vilnius: Mintis, 1991 m.
33. Pav. Viešbučio „Turistas“ perspektyvinis vaizdas, XX a. 7-to deš. eskizas, iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
34. Pav. Viešbutis „Turistas“, Vilnius: tipinio aukšto plano fragmentas, iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
35. Pav. Viešbutis „Turistas“, Vilnius: kambario interjero išklotinių eskizai, iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
36. Pav. Viešbutis „Turistas“, Vilnius: konferencijų salė po rekonstrukcijos, 1998 m., iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
37. Pav. Viešbutis „Turistas“, Vilnius,: konferencijų salė po rekonstrukcijos, 1998 m., asmeninio J.Šeiboko archyvo.
38. Pav. „Vyriausybiniai svečių namai“, Palanga, 1981 m., iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
39. Pav. “Vyriausybiniai svečių namai“, Palanga: situacija sklype, iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
40. Pav. „Vyriausybinių svečių namų“ Palangoje projektiniai pasiūlymai: pirmo aukšto planas ir pjūvis, iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
41. Pav. “Vyriausybinių svečių namų“ Palangoje projektiniai pasiūlymai: antro aukšto planas ir fasadas, iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
42. Pav. “Vyriausybinių svečių namų“ pagrindinis fasadas, Palanga, 2008 m. autorės nuotrauka.
43. Pav. “Vyriausybinių svečių namų“ Palangoje pagrindinis fasadas nuo Gedimino g., Palanga, 2008 m. autorės nuotrauka.

44. Pav. „Lietkoopsąjungos“ administracinis pastatas, Vilnius, 2008 m. nuotrauka iš autorės archyvo - fotografė J. Tolvaišaitė.
45. Pav. Sklypo situacija prieš pradedant statyti „Lietkoopsąjungą“, Vilnius, XX a. 8-tas dešimtmetis, iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
46. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastatas, Vilnius: situacija sklype, iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
47. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastao maketas, sumeistrautas skulptoriaus S. Šarapovo, iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
48. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastatas statybos metu, Vilnius, 1982 m., iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
49. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastato pirmo aukšto planas, iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
50. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastatas statybos metu, Vilnius, 1984 m., iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
51. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastato antro aukšto planas, iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
52. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastato fasadas iš S. Stulginskio gatvės pusės, iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
53. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastato fasadas iš Gedimino prospekto pusės, iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
54. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastato interjero fragmentas: restoranas, Vilnius, 1986 m., iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
55. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastato interjero fragmentas: aktų salė, Vilnius, 1986 m., iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
56. Pav. Įeiga į „Lietkoopsąjungos“ pastatą, Vilnius, 1986 m., iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
57. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastato interjero fragmentas: A. Kmieliausko freska “Rudens gėrybės“, Vilnius, 2008 m. nuotrauka iš autorės archyvo, fotografė - J. Tolvaišaitė.
58. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastato interjero fragmentas: laiptai, Vilnius, 2008 m. nuotrauka iš autorės archyvo, fotografė - J. Tolvaišaitė.
59. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastato interjero fragmentas: A. Dovydėno vitražas „Miestas prie upės“, Vilnius, 2010 m. autorės nuotrauka.
60. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastato interjero fragmentas: restoranas, Vilnius, 1986 m., iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
61. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastato interjero fragmentas: restoranas, Vilnius, 1986 m., iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
62. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastato viduje, iš kairės: J. Šeibokas, A. Dovydėnas, vienas iš pastato užsakovų. Pirmame plane – dailininkas prof. A. Kmieliauskas, 1986 m., iš asmeninio J.Šeiboko archyvo, fotografas – V. Dichavičius.

63. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastato interjero fragmentas: žiemos sodas, keramikė N. Dovydėnienė, Vilnius, 2008 m. nuotrauka iš autorės archyvo, fotografė - J. Tolvaišaitė.
64. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastato statybos metu su statybininkais, J. Šeibokas – per vidurį, apie 1984 m., iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
65. „Lietkoopsąjungos“ pastato statybos metu, J. Šeibokas – antras iš dešinės, apie 1984 m., iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
66. Pvz. „Swedbank“ administracinis pastatas, Vilnius, 2008 m. nuotrauka iš autorės archyvo, fotografė - J. Tolvaišaitė.
67. Pav. Pirmasis banko pastato maketas, 1996 m., iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
68. Pav. Galutinis banko pastato maketas, 1996 m., iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
69. Pav. Pirmo aukšto banko pastato planas, nuotrauka iš žurnalo *Archiforma*, 1997 m., Nr. 4, p. 18
70. Pav. Banko pastato interjero fragmentas: vestibiulis ir klientų aptarnavimo erdvė, Vilnius, 2008 m. nuotrauka iš autorės archyvo, fotografė - J. Tolvaišaitė.
71. Pav. Perregimas piramidiškas banko pastato stogas, Vilnius, 2008 m. nuotrauka iš autorės archyvo, fotografė - J. Tolvaišaitė.
72. Pav. Banko pastato antrojo aukšto interjero fragmentas, Vilnius, 2008 m. nuotrauka iš autorės archyvo, fotografė - J. Tolvaišaitė.
73. Pav. Banko pastato antrojo aukšto interjero fragmentas, Vilnius, 2008 m. nuotrauka iš autorės archyvo, fotografė - J. Tolvaišaitė.
74. Pav. “Ryšių kompleksas”, Vilnius, 1978 m., iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
75. Pav. Sklypo situacija prieš „Ryšių komplekso“ statybą, vaizdas žiūrint iš Vilniaus (tada – L. Giros) ir Palangos gatvės sankirtos, Vilnius, apie 1967 m., iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
76. Pav. Palangos g. vaizdas prieš „Ryšių komplekso“ statybą, Vilnius, apie 1967 m., iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
77. Pav. „Ryšių komplekso“ sklypo planas ir funkcinė schema, iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
78. Pav. „Ryšių komplekso“ pastato maketas, iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
79. Pav. „Ryšių komplekso“ A korpuso fasadas žiūrint iš Palangos g. , Vilnius, 1978 m., iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
80. Pav. „Ryšių komplekso“ kiemas. Centre – jungiamasis B korpusas, Vilnius, 2009 m., autorės nuotrauka.
81. Pav. „Ryšių komplekso“ interjero fragmentas: šviesos šuliniai, Vilnius, 1978 m., iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
82. Pav. „Ryšių komplekso“ interjero fragmentas: korpusas B, Vilnius, 1978 m., iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.

83. Pav. J. Šeibokas (pirmas iš dešinės) su „Ryšių komplekso“ statytojais, Vilnius, 1978 m., iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
84. Pav. „Ryšių komplekso“ pastato pjūviai, iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
85. Pav. „Ryšių komplekso“ C korpuso statyba, Vilnius, apie 1976 m., iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
86. Pav. „Ryšių komplekso“ pirmojo aukšto planas, iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
87. Pav. „Ryšių objekto“ interjero fragmentas: klientų aptarnavimo zona, Vilnius, 1978 m., iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
88. Pav. „Ryšių objekto“ interjero fragmentas: B korpusas, Vilnius, 1978 m., iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
89. Pav. „Ryšių objekto“ interjero fragmentas: B korpusas, Vilnius, 1978 m., iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
90. Pav. „Ryšių objekto“ interjero fragmentas: B korpusas, Vilnius, 1978 m., iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
91. Pav. „Ryšių objekto“ interjero fragmentas: B korpusas, Vilnius, 1978 m., iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
92. Pav. „Ryšių objekto“ interjero fragmentas: B korpusas, Vilnius, 1978 m., iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
93. Pav. „Ryšių komplekso“ atnaujinimo darbai, Vilnius, 1995 m., iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
94. Pav. „Ryšių komplesas“ žvelgiant iš Vilniaus ir Islandijos gatvės sankirtos, Vilnius, 2008 m. nuotrauka iš autorės archyvo, fotografė - J. Tolvaišaitė.
95. Pav. Buvęs „Sąjunginės spaudos“ pastatas, dabar – Vilniaus kolegija, Vilnius, 2008 m. nuotrauka iš autorės archyvo, fotografė - J. Tolvaišaitė.
96. Pav. Viešbučio „Turistas“ Panevėžyje pirminis maketas, iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
97. Pav. Viešbučio „Turistas“ Panevėžyje pirmo aukšto planas, iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
98. Pav. „Sportima“ pastato maketas, iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
99. Pav. „Sportima“ statybos pradžia, XX a. 10-as dešimtmetis, iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
100. Pav. „Sportima“, 2007 m., šaltinis – www.miestai.net forumas, prieiga per internetą: http://foto.terpe.lt/inkelti/20070828/Sportima_13.jpg
101. Pav. Utenos sporto komplekso fasadas, 2009 m., šaltinis – www.miestai.net forumas, prieiga per internetą: http://www.miestai.net/forumas/picture.php?albumid=65&pictureid=788
102. Pav. Utenos sporto komplekso statyba, 2008 m., šaltinis – www.miestai.net forumas, prieiga per internetą: http://img.lrytas.lt/show_foto/?id=12174257161215160252&s=1&f=2
103. Pav. Utenos sporto komplekso statyba, 2008 m., šaltinis – www.miestai.net forumas, prieiga per internetą: http://foto.terpe.lt/inkelti/20080824/utena.lt.85.jpg

104. Pav. Varėnos sporto centro maketas, šaltinis – Varėnos raj. savivaldybės internetinis portalas, prieiga per internetą: http://www.varena.lt/pic/naujienos/img_7248%282%29.jpg
105. Pav. Varėnos sporto centro erdvinė vizualizacija, šaltinis – Varėnos raj. savivaldybės internetinis portalas, per internetą: http://www.varena.lt/pic/naujienos/img_7248%282%29.jpg
106. Pav. Varėnos sporto centro statyba, 2010 m., šaltinis – Varėnos raj. savivaldybės internetinis portalas, prieiga per internetą: http://www.varena.lt/pic/naujienos/img_7248%282%29.jpg
107. Pav. Varėnos sporto centro pjūvis, architekto J. Liekio medžiaga.
108. Pav. Varėnos sporto centro fasadas, architekto J. Liekio medžiaga.
109. Pav. Carsons Pirie Scott pastatas, arch. L.Sullivan Čikagoje, JAV, 1903 m., šaltinis – www.wikipedia.com, prieiga per internetą: http://en.wikipedia.org/wiki/Louis_Sullivan
110. Pav. „Pienocentras“, arch. V. Landsbergis – Žemkalnis, Kaunas, 1931-1934 m., 2008 m. fotografija - autorės.
111. Pav. Kauno apskrities savivaldybės rūmai, arch. V. Landsbergis – Žemkalnis, 1933 m., 2008 m. fotografija - autorės.
112. Pav. Prekybos, pramonės ir amatų rūmai Kaune. Arch. V. Landsbergis – Žemkalnis, 1937-1939 m., 2008 m. fotografija – autorės.
113. Pav. Miestų statybos projektavimo institutas, arch. E. Chlomauskas, Vilnius, 1968 m., 2006 m. fotografija – iš straipsnio: Petrulis, V., *Stilistinės sovietmečio architektūros vertinimo prielaidos*, Urbanistika ir architektūra. 2006, XXX tomas, Nr. 3
114. Pav. Gyvenamasis namas Leningrado plente – stalinizmo architektūros pavyzdys, arch. A. Burov, B. Bdochin, Maskva, 1940 m., nuotrauka iš knygos . Хмельницкий, *Архитектура Сталина. Психология и стиль*. Москва: Прогресс-Традиция, 2007 m.
115. Pav. Nacionalinė M. Mažvydo biblioteka – stalinizmo architektūros pavyzdys. Arch. V. Anikinas, Vilnius, 1958-1963 m., šaltinis – internetinis portalas www.bernardinai.lt, prieiga per internetą: http://stage.bernardinai.lt/file/8e55fcccec64783f13827eca84e67cad571a456b_article.jpg, nuotrauka iš M. Mažvydo bibliotekos archyvo.
116. Pav. Gyvenamieji namai Vokiečių g. – stalinizmo architektūros pavyzdys. Arch. V. Anikinas ir kt., Vilnius, 6-asis dešimtmetis, šaltinis – www.miestai.net forumas, prieiga per internetą: http://img.photobucket.com/albums/v731/romas3/VLN%20FOTO%20Senos/Vokieciug1960.jpg
117. Pav. Dailės parodų rūmai (dabar – ŠMC) – vienas pirmųjų liet. modernizmo šauklių. Arch. V. Čekanauskas, Vilnius, 1965-1967 m, 2008 m. fotografija – autorės.
118. Pav. Salomėjos Nėries mok. priestatas - modernistinis. Arch. V. Kazarinskis, Vilnius, 1961-1964 m, 1976 m. fotografija iš albumo *Vilniaus architektūra*, Vilnius: 1978 m., šaltinis –

www.miestai.net forumas, prieiga per internetą: http://img396.imageshack.us/img396/1343/11039ca6.jpg

119. Pav. Lazdynų daugiabučiai – lietuviška standartizacijos interpretacija; arch. V. Čekanauskas, V. K. Balčiūnas ir V. Brėdikis, Vilnius, 1962-1973 m., 1976 m. fotografija iš albumo *Vilniaus architektūra*, Vilnius: 1978 m., šaltinis – www.miestai.net forumas, prieiga per internetą: http://www.miestai.net/forumas/showthread.php?t=816&highlight=lazdynai&page=2

120. Pav. Žirmūnų daugiabučiai – lietuviška standartizacijos interpretacija; arch. B. Kasperavičienė, B. Krūminis ir V. Zubrus, Vilnius, 1962-1969 m., 1976 m. fotografija iš albumo *Vilniaus architektūra*, Vilnius: 1978 m., šaltinis – www.miestai.net forumas, prieiga per internetą: http://www.miestai.net/forumas/showthread.php?t=816&highlight=lazdynai&page=2

121. Pav. Lietuvos paviljonas Sąjunginėje liaudies ūkio pasiekimų parodoje Maskvoje, arch. J. Kumpis ir kt., 1953 m., fotografija – iš straipsnio: Petrulis, V., *Stilistinės sovietmečio architektūros vertinimo prielaidos*, Urbanistika ir architektūra. 2006, XXX tomas, Nr. 3

122. Pav. *béton brut* J. Šeiboko „Ryšių komplekso“ fasade, 2008 m., iš autorės archyvo, fotografė - J. Tolvaišaitė.

123. Pav. Domininkonų vienuolynas – brutalizmo architektūros pavyzdys; arch. Le Corbusier, Prancūzija, 1956-1960 m., šaltinis – www.quazen.com internetinis portalas, prieiga per internetą: http://quazen.com/arts/architecture/le-corbusiers-brutalist-masterpiece-the-monastery-of-sainte-marie-de-la-tourette/

124. Pav. „Ryšių komplekso“ fragmentas, 2008 m., iš autorės archyvo, fotografė - J. Tolvaišaitė.

125. Pav. „Ryšių komplekso“ interjero fragmentas, Vilnius, 1978 m., iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.

126. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastato interjero fragmentas: A. Kmieliausko freska „Rudens gėrybės“, 2008 m., iš autorės archyvo, fotografė - J. Tolvaišaitė.

127. Pav. “Vyriausybinių svečių namų“Palangoje fasado brėžinys, iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.

128. Pav. „Sąjunginė spauda“, Vilnius, 2008 m. nuotrauka iš autorės archyvo, fotografė - J. Tolvaišaitė.

129. Pav. „Lietkoopsąjunga“, Vilnius, 2008 m. nuotrauka, iš autorės archyvo, fotografė - J. Tolvaišaitė.

130. Pav. „Lietkoopsąjungos“ pastato pirmojo aukšto planas, iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.

131. Pav. „Vyriausybiniai svečių namai“: pastato situacija sklype, iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.

132. Pav. „Sąjunginė spauda“, aksonometrinis brėžinys, iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.

133. Pav. „Turisto“ viešbučio pirmojo lygio planas, iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.

134. „Ryšių kompleksas“: situacija sklype, raidėmis pažymėti pastato korpusai, iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.

135. Pav. „Lietkoopsąjungos“ interjero fragmentas, apie 1986 m., iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
136. Pav. „Ryšių komplekso“ interjero fragmentas, Vilnius, 1978 m., iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
137. Pav. Amedee Ozenfant studijos interjero fragmentas, arch. Le Corbusier, Prancūzija, 1922 m., – www.idesignproject.com internetinis portalas, prieiga per internetą: http://www.idesignproject.com/images/rationalism-espressionism-purism/le%20corbusier%20ozenfant.jpg
138. Pav. „Lietkoopsąjungos“ interjero fragmentas, Vilnius, 2008 m. nuotrauka, iš autorės archyvo, fotografė - J. Tolvaišaitė.
139. Pav. „Ryšių komplekso“ interjero fragmentas, Vilnius, 1978 m., iš asmeninio J.Šeiboko archyvo.
140. Pav. „KAM“ pastatas – moderni, bet stilizuota architektūra, arch. N.E.Bučiūtė, Vilnius, XX 9-to deš. statyba, Vilnius, 2008 m. autorės nuotrauka.
141. Pav. Daugiabutis gyvenamasis namas Domininkonų g. Vilniuje – beveidės architektūros pavyzdys, 2008 m. autorės nuotrauka.
142. Pav. Buvęs “Helios” kino teatras po rekonstrukcios, arch. G. Baravykas, 1977 m., rekonstrukcijos aut. – arch. L. Merkinas 1999-2006 m, Vilnius, 2008 m. autorės nuotrauka.
143. Pav. Luvro muziejaus piramidė, arch. I. M. Pei, Paryžius, 1989 m., šaltinis – *iStockPhoto,* fotografas - Alexei Nabarro.
144. Pav. Parodų rūmai Vilniuje (dabar – Šiuolaikinio meno centas) Vilniuje. Arch. V. Čekanauskas, 1965-1967 m., šaltinis - www.miestai.net forumas, prieiga per internetą: http://www.miestai.net/forumas/showthread.php?t=816
145. Pav. Visuomeninis kompleksas Vilniuje, viešbutis “Turistas” – antrame plane, 1976 m. nuotrauka iš albumo *Vilniaus architektūra*, Vilnius: 1978 m.
146. Pav. Šv. XVIII a. šv. Rapolo bažnyčios ansamblis, 1976 m. nuotrauka iš albumo *Vilniaus architektūra*, Vilnius: 1978 m.
147. Pav. Šv. Rapolo bažnyčios ansamblis “naujojo miesto centro” fone, 1976 m. nuotrauka iš albumo *Vilniaus architektūra*, Vilnius: 1978 m.
148. Pav. 13 senamiesčio kvartalas ir prieigos XX a. pradžioje, fotokopija iš leidinio: Recevičienė, A., Baliulytė, I., *Vilniaus senamiesčio 13 kvartalo istoriniai tyrimai.* 2006 m.
149. Pav. Vilniaus g. perspektyva 1944 m. vasarą , fotografas - J. Bulhakas, fotokopija iš knygos Lukšioytė – Tolvaišienė, N., *Istorizmas ir modernas Vilniaus architektūroje*. Vilnius: 2000 m.

150. Pav. Vilniaus 13 senamiesčio kvartalas ir prieigos, 2010 metų užstatymas, šaltinis – Vilniaus miesto savivaldybės internetinis portalas www.vilnius.lt, prieiga per internetą: http://www.vilnius.lt/new/sen_plan/images/schemaimage.jpg
151. Pav. „Lietkoopsąjungos“ administracinis pastatas, XX a. 9-to dešimtmečio nuotrauka, iš asmeninio J. Šeiboko archyvo.
152. Pav. Banko pastatas, arch. Ž. Drėma, Vilnius, 2008 m. autorės nuotrauka.
153. Pav. Viešbutis „Klaipėda“, arch. K. Lupeikis, 2002 m., Vilnius, 2009 m. autorės nuotrauka.
154. Pav. „Ryšių komplekso“ fasadas, Vilnius, 2008 m. nuotrauka iš autorės archyvo, fotografė - J. Tolvaišaitė.
155. Pav. „Ryšių komplekso“ fasadai, 1978 m., nuotrauka iš J. Šeiboko asmeninio archyvo.
156. Pav. Prekybos centras „Merkurijus“, arch. A. Sprindys, Kaunas, 1983 m., M. Šimelionio nuotrauka, *Statyba ir architektūra*, 1983 m., Nr. 3
157. Pav. Buvęs Komjaunimo centro komitetas iki rekonstrukcijos, 2003 m. nuotrauka, šaltinis - www.miestai.net forumas, prieiga per internetą: http://www.miestai.net/forumas/showthread.php?t=4482
158. Pav. Viešbutis „Turistas“ prieš fasadų rekonstrukciją, 2004 m., šaltinis – arch L. Merkino internetinė svetainė www.archpalete.lt, prieiga per internetą: http://www.archpalete.lt/multisites/archpalete/images/gallery/popup/10578949752128395321.jpg
159. Pav. Viešbutis „Turistas“ po rekonstrukcijos, Vilnius, 2008 m. nuotrauka iš straipsnio Reklaitė, J., *Sovietmečio modernizmo architektūros praradimai Lietuvoje*// Urbanistika ir architektūra, 2008 m., Nr. 32 (3), p. 176, prieiga per internetą: http://www.tpa.vgtu.lt/upload/urban_zur/173-182_ksivickaite_sovietmecio_2008_32_3.pdf
160. Pav. Rekonstruota Nacionalinė dailės galerija (buvęs Revoliucijos muziejus), arch. G. Baravykas, V. Vielius, 1980 m., Vilnius, 2009 m. nuotrauka, šaltinis – internetinis portalas www.kaunodiena.lt, prieiga per internetą: http://g.diena.lt/00/64/850e2f.jpg
161. Pav. Architektūros katedros dėstytojai, 1996 m. (iš kairės): I eilė – asist. G. Gasperaitis, arch. Z. Laindzbergis, doc. E. Keturka, prof. A. Lukošaitis, arch. L. Ziberkas, doc. V. Dičius; II eilė – doc. R. Buivydas, arch. R. Palekas, doc. A. Uljanovas, doc. S. Abramauskas, prof. N. Bučiūtė, arch. J. Jurevičienė, doc. A. Dineika; III eilė – arch. R. Juozulynas, arch. K. Kisielius, doc. J. Šeibokas, arch. S. Slavinskas, iš VGTU architektūros katedros archyvo.
162. Pav. VGTU architektūros katedroje, iš kairės: J. Šeibokas ir arch. J. Anuškevičius, iš VGTU architektūros katedros archyvo.
163. Pav. VGTU architektūros katedra, ~2002 m. (iš kairės): I eilė - prof. J. Šeibokas, prof. A. Dineika, prof. N.E.Bučiūtė, prof. V. Dičius, prof. L. Ziberkas; II eilė – prof. J. Jurevičienė, D.

Stankovskaja, kategros reikalų tvarkytoja, doc. dr. E. Riaubienė, doc. R. Palekas, prof. R. Buivydas; III eilė – D. Vrubliauskas, doc. dr. L. Markejevaitė, doc. dr. E. Navickienė, prof. G. Čaikauskas, doc. S. Kuncevičius; IV eilė: doc. dr. K. Lupeikis, A. Gabrėnas, L. Naujokaitis, S. Mikštas, A. Žickis, iš VGTU architektūros katedros archyvo.

164. Pav. Prof. J. Šeiboko išleistuvės VGTU architektūros katedroje, 2005 m., prof. J. Šeibokas su prof. V. Dičiumi, iš VGTU architektūros katedros archyvo.

165. Pav. Arch. R. Navickienė, iš R. Navickienės archyvo.

PRIEDAS

Svarbesnių darbų sąrašas

1958	Vilniaus senamiesčio rekostrukcijos projektas (bendraautorius)
1961	Gėlių parduotuvės Vilniuje interjero projektas
1962	Audinių parduotuvės Vilniuje interjero projektas
1962	Antkapinis paminklas E. Tautkaitei (skulptorius – G. Jakubonis) Vilniaus karių kapinėse
1963	Muzikos instrumentų parduotuvės Vilniuje interjero projektas
1964	Antkapinis paminklas B. Penkovskiui (skulptorius V. Šerys) Vilniaus karių kapinėse
1965	„Turisto“ viešbučtis (vėliau – „Best Western Hotel – Naujasis Vilnius“, *aut. past*) projektas (realizuotas 1974 m.)
1966	Antkapinis paminklas V. Norkui Vilniuje, karių kapinėse
1967	Ryšių ministerijos objektų kopleksas Vilniuje (realizuotas 1978 m.)

Kita informacija apie pastatą:

Projektuotojas: Lietuvos TSR Miestų statybos projektavimo institutas
Rangovas: statybos trestas „Vilniusstroj“ prie Lietuvos TSR Statymos ministerijos
Užsakovas: ryšių objektų statybos direkcija prie Lietuvos TSR Ryšių ministerijos
Architektūrinio projekto autorius: Justinas Šeibokas
Architektė: Dalia-Marija Mikalauskienė
Inžinieriai : Antanas Dronseika, Jonas Tamulevičius ir Rimvydas Pranaitis[187]
Projektavimo darbai pradėti 1967 m, baigti – 1968 m.
Statyba vykdyta nuo 1968 m iki 1978 m.

1969	Kooperacinio technikumo Vilniuje projektas (neįgyvendintas)
1970	Paminklas O. Sukackienei Lazdijuose (skulptorius – V. Šerys)
1974	Pensijų ir pašalpų apskaičiavimo centro Vilniuje projektas (neįgyvendintas)
1975	Antkapinis paminklas N. Jamontui Vilniuje (skulptorius – S. Šarapovas), Saltoniškių kapinėse
1976	„Sąjunginės spaudos“ gamybinio pastato su Ryšių ministerijos skaičiavimo centru Vilniuje projektas (realizuotas 1988 m.)
1978	“Vyriausybiniai svečių namai“ Palangoje, Gedimino g. 5 (realizuotas 1981 m.)
1979	„Lietkoopsąjungos“ pastatas Vilniuje, Gedimino pr. (realizuotas 1986 m.)
1980	„Turisto“ viešbučio Panevėžyje projektas (nugriautas dar nebaigtas statyti)
1982	Antkapinis paminklas V. Sakavičiui (skulptorius – J. Burneika) Vilniaus karių kapinėse
1985	Antkapinis paminklas V. Bergui (skulptorius – J. Burneika) Vilniaus karių apinėse
1988	Dengtas futbolo maniežas „Sportima“ Vilniuje (realizuotas 1998 m.)

[187] *Kopleks objektov svjazi v g. Vilnius*, material na soiskanie premij Soveta Ministrov SSSR. Vilnius: 1979 m.

1993	Elektroninės automatinės 20 000 numerių telefonų stoties Antakalnyje projektas
1993	Antkapinio paminklo architektui V. Gabriūnui projektas
1995	Viešbučio „Naujasis Vilnius“ rekonstrukcijos projektas
1996-1997	„Lietuvos taupomojo banko“ (dabar – „Swedbank“) naujasis korpusas Vilniuje, Savanorių pr. 15
1999	„Rubikon Prodimpex“ prekybos centro konkursinis projektas
2000	Gyvenamojo kvartalo Linkmenų g., Vilniuje, konkursinis projetas
2000	„Žemės ūkio“ banko Klaipėdoje rekonstrukcijos kokursinis projektas
2001-2005	Dengtas futbolo manieżas „Sportima“ Vilniuje, darbo brėžiniai
2006 - 2009	Utenos miesto daugiafunkcinis sporto komplesas
2007	Varėnos miesto daugiafunkcinis sporto, pramogų, konferencijų, parodų, turizmo ir aktyvaus poilsio centras (statomas)
2007	Šakių jaunimo kūrybos ir sporto centras (statomas)

Justino Šeiboko straipsnių sąrašas:

1. Šeibokas, J., *Pasendintas Vilnius //* Literatūra ir menas 1983 m., gruodžio 3d., p.11
2. Šeibokas, J., *Architekto stalas tuščias nebūna*// Lietuvos Rytas, 1995 05 12, p. 36
3. Šeibokas, J.*, Gyvenimą lydėjusi harmonija*// Statyba ir architektūra, 1995, Nr. 5, p. 32
4. Šeibokas, J., *Išėjo patyręs ir likimo smūgių, ir kūrybos džiaugsmo*// Lietuvos rytas, 1995 05 26, p. 36
5. Šeibokas, J., *O buvo taip*: [arch. J. Šeiboko žodis kolegai V. Čekanauskui]// Statyba ir architektūra, 1990, Nr. 5, p.4-6
6. Šeibokas, J., *Pro memoria*: [arch. V. Gabriūno atminimui]// Literatūra ir menas, 1992, geg. 23, p. 15
7. Šeibokas, J., *Vienas iš mūsų kartos*: [apie arch. V. Purį]// Literatūra ir menas, 1992, kovo 14, p. 5
8. Šeibokas, J., *Keli žodžiai apie maestro* [architekto V.Landsbergio-Žemkalnio 100- tosios gimimo metinės]// Statyba ir architektūra, 1993, Nr. 2, p Šeibokas, J. Kūrybinė dueto jėga: [archit. R. Šilinsko 60-tosioms gimimo metinėms]// Statyba ir architektūra. 1994, Nr. 12, p. 10.
9. Šeibokas, J., *Jam jau nelemta skraidyti*...// Literatūra ir menas, 1996 10 05, p. 15
10. Šeibokas, J., *Kad ir kiek nertumės iš kailio – vis viena liksime lietuviai*// Mokslo Lietuva, 1997 m. gruodžio 24 d., Nr. 22, p.6
11. Šeibokas, J., *Panaudojome aukščiausios kokybės statybines medžiagas*// Statyba ir architektūra, 1998 m., Nr. 1, p.16
12. Šeibokas, J., *Žirmūnų technocentracija*// Arkitektas, 1998 m. kovas, Nr. 1/6/
13. Šeibokas, J., *Dinastija*// Dienovidis, 1999 06 4-10
14. Šeibokas, J., *Vienintelė*// Literatūra ir menas, 2000 02 01, p. 9
15. Šeibokas, J., *Prisiminimai apie Edį ir mūsų jaunystę*// Statyba ir architektūra, 2005, Nr. 5/6, p. 17-19
16. Šeibokas, J.*, Architektūra. Akropolis. Apokalipsė*// Statybų pilotas, 2005, vas. 25, p. 17

Su baigiamojo darbo tema tiesiogiai susijusių straipsnių, kursinių darbų ir referatų sąrašas:

Dalykas	Darbo pavadinimas	Dėstytojo v. pavardė
Žurnalas „Archiforma“, 2008/2	„Justinas Šeibokas: keturi vieno architekto portretai	-
Architektūrologijos istorija	„Modernizmo bruožai arch. J. Šeiboko architektūroje“	E. Riaubienė
Architektūros kritika	„Sovietinės Vilniaus arch. palikimas: perskaityti praeitį“ (esė)	A. Samalavičius
Miesto morfologija ir antropologija	„Ryšių komplekso morfologinė analizė“	T. Grunskis
Architektūros istoriniai tyrimai	„Ryšių kompleksas“	E. Riaubienė
Spaudos objektas	DVD - J. Šeiboko personalinė paroda „Trys vieno architekto portretai“	A. Samalavičius
Istorinis tyrimas	„Ryšių objektų kompleksas“	E. Riaubienė
Architektūros paveldo apsauga	„Nauja architektūra senamiestyje: sėkmingo įkomponavimo kriterijai“	J. Jurevičienė
Video objektas	Ryšių ministerijos ir centrinės telefonų stoties kompleksas	T. Grunskis
Architektūros ir dailės sąveika	Architektūros ir dailės sąveika modernizmo pastatuose Vilniuje	A. Novickas